

V zakonskih osnutkih levih demokratičnih strank takih kategorizacij ni. V sredinskih strankah pa se čuti želja, naj bi bila tam, kjer žive Slovenci v manjšini, stopnja zaščite manjša kot tam, kjer strnjeno naseljujejo posamezne občine. Razlog, ki ga navajajo za tako stališče, je, da bi višja stopnja zaščite prizadela Italijane. V resnici pa si samo želijo, da bi se območja, kjer žive Slovenci v manjšini, čimprej asimilirala. Omejevalno zaščito za Beneško Slovenijo pa utemeljujejo z zgodovinskimi okoliščinami.

Pa vendarle se zdi, da so prav v Beneški Sloveniji osveščevalni procesi v zadnjem času še posebej intenzivni?

V Videmski pokrajini se je dolgo mislilo, da pomenijo slovenski glasovi za krščansko demokracijo zanikanje pripadnosti slovenski narodni skupnosti. To seveda ni res. Krepitev narodne zavesti, katere nosilci so zlasti vračajoči se ekonomski emigranti, se je na primer odrazila pri zadnjih upravnih volitvah, kjer so kar v štirih večjih občinah zmagale napredne liste demokratične enotnosti tudi z glasovi, ki so sicer šli za krščansko demokracijo. Sam pa sem globoko prepričan, da bo v prihodnosti v Beneški Sloveniji med volivci krščanske demokracije vedno več zavednih Slovencev.

Ko ste v zadnjem času sestavljali enotno delegacijo vseh Slovencev za pogovore s predstavniki vlade in strank v Rimu in za srečanja z jugoslovanskimi družbenimi delavci, ste naleteli na težave. Očitno gre pri različnih političnih komponentah za različne ocene pri tem, kako tehtni so posamezni problemi, ki so predmet razgovorov. Kaj menite o tem?

Enotna delegacija je odraz vseh političnih sil znotraj slovenske skupnosti, sil, ki so si ideološko različne. Zato je tudi razumljivo, da prihaja do različnih ocen, tonj in predstav, kako reševati določena vprašanja. Toda doslej je vedno prevladala zavest, da bomo le združeni kaj dosegli, pa naj gre za globalni zaščitni zakon ali pa za sprotno reševanje tekočih zadev.

Čeprav zaščitnega zakona v parlamentu še niso sprejeli, so razni organi na vsedrжавni in krajevni ravni le spejeli nekatere delne rešitve, ki dajejo pripadnikom slovenske narodne skupnosti v tržaški in goriški pokrajini določene pravice. Na jubilejnem zasedanju Slovenske kulturno gospodarske zveze v Gorici ste celo zahtevali: Uresničujmo pravice, ki nam pripadajo! Se že priznane pravice zadovoljivo uresničujejo?

Ne, položaj ni zadovoljiv. Rekel bi celo, da gre za visoko kolektivno zavest glede zahtev po pravicah,

medtem ko marsikateri posameznik v vsakdanjem življenju ne sega po njih. Gre za tako imenovani občutek narodnega dostojanstva, ki ga pri posameznih pripadnikih majhnih skupnosti marsikdaj pogrešamo. Pomembno bi bilo, da bi manjšina videla dober zgled pri pripadnikih matičnega naroda, ko prihajajo na naše območje. Seveda si Slovenska kulturno gospodarska zveza pred tem problemom ne zatiska oči. Da bi poglobili oziroma pospešili proces za uresničevanje pravic, ki so nam že priznane, smo pred nedavnim ustanovili poseben odbor. Ne smemo namreč pozabiti, da sta neobveščeno-

nost in oportunistem pogostoma kriva za narodnostno mlačnost.

Zlasti v Trstu Slovenec, ki se hoče narodnostno uveljaviti, včasih tvega različne nevšečnosti. Še vedno je veliko pripadnikov večinskega naroda, ki bi radi Slovence zbrisali z mestnega zemljevida, čeprav je na primer telefonski imenik poln slovenskih priimkov.

Slovence brišejo v Trstu že sto let. V različnih obdobjih in družbenih položajih so poznali različne prijeme. Tudi po zadnji vojni so zaničkvali našo navzočnost v mestu. Danes pa lahko rečemo, da je naša

avtohtona navzočnost v njem le priznana. Dokazujejo jo slovenske šole, slovenske kulturne in športne organizacije in društva, dokazujejo jo priimki in nagrobni spomeniki. Seveda pa jih je še veliko, ki bi nas radi vse preselili na Kras.

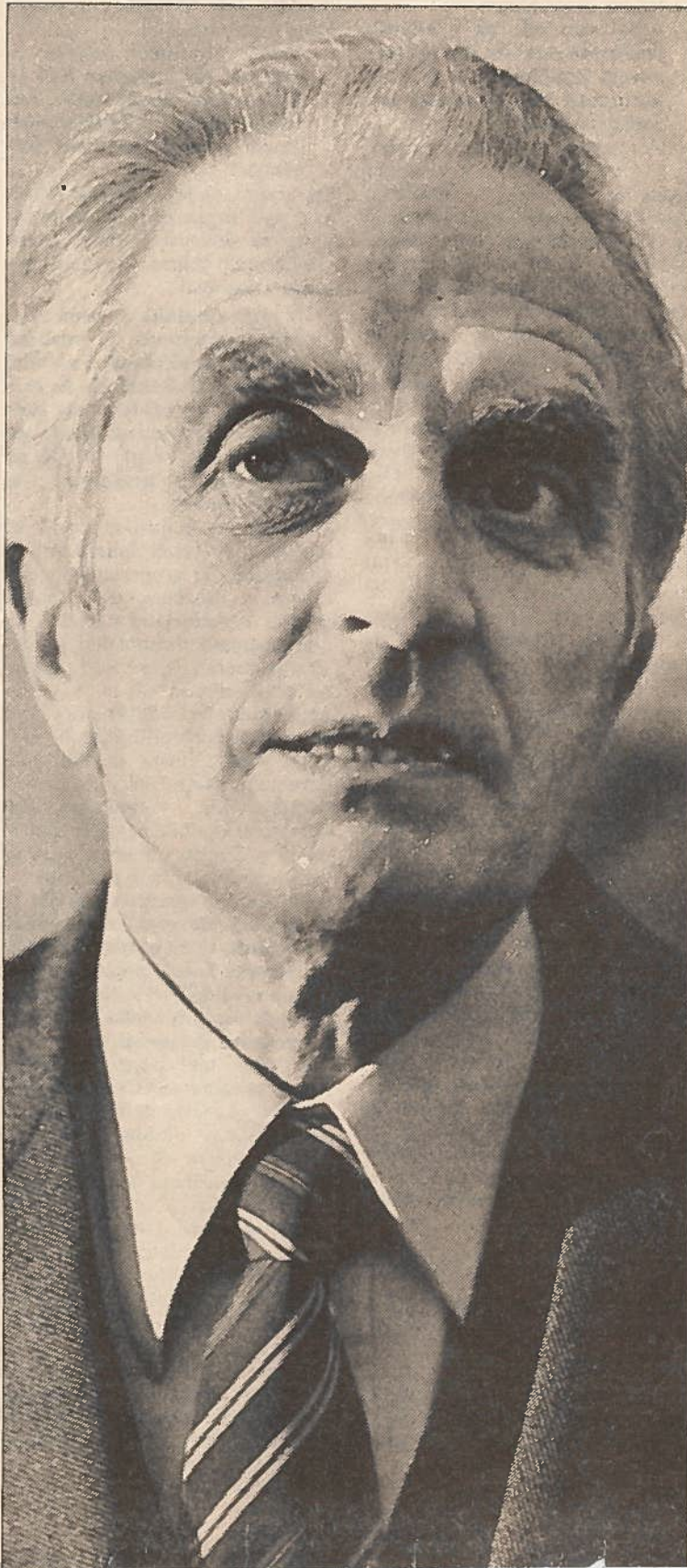
Fenomen Tržacana, ki je pogostokrat protislovensko in protitalijansko razpoložen, je verjetno posledica dolgotrajnih asimilacijskih procesov, ki so doleteli pripadnike raznih narodov. Spričo nepripravljenosti na sodelovanje z zunanjim svetom se mi zdi nevaren in škodljiv. Kaj pravite?

Že uvodoma sem opozoril, kako sem zaskrbljen zaradi tistih, ki se sicer zaklinjajo, da hočejo mestu dobro, a ga dejansko potiskajo v osamo. Mnoge travme Tržacanov izhajajo iz spoznanja, da mesto ni več tisto, kar je bilo v časih, ko je bilo široko povezano z Evropo in svetom in so mu vsi dvorili. Trst se je hitro razvijal in njegov vpliv se je čutil daleč naokrog, danes pa je občinska meja že tudi državna meja. Tem spremembam bi morala slediti miselnost ljudi. Zavedati bi se morali, da je treba enakopravno sodelovati tudi čez mejo. V Rimu so to spoznali, del Trsta pa ne. Del Trsta je nerazpoložen do Jugoslavije, ker ga je utesnila v majhen prostor, do Italije pa, ker ga ni dovolj plačala za to »žrtev«. Zato se počuti kot razlaščenec brez ustrezne odškodnine.

Na nekaterih predavanjih in javnih nastopih v zadnjem času ste bili pesimistični glede tega, da bi bil globalni zaščitni zakon za Slovence kaj kmalu sprejet, čeprav so se še pred kratkim slišale izjave visokih strankarskih in vladnih predstavnikov, češ da je čas za izglasovanje zaščitnih ukrepov dozorel. Od kod vaš pesimizem?

Ponovno ugotavljam, kako velika vrzel je med izjavami vladnih osebosti in politikov ter stvarnostjo. Vladna komisija, ki je bila zadolžena, naj pripravi gradivo za vladni zakonski predlog, je delo končala že leta 1980, potem pa je vse zaspalo. Pri takem odlašanju smo lahko zelo kritični. Pesimizem pa zbuja napol uradno izrečeni pomisleki, češ ali je umestno, da bi začel parlament o zakonskem osnutku za Slovence razpravljati še pred tržaškimi pokrajinskimi in občinskimi volitvami. Take pomisleke lahko razumemo le tako, da bodo zadevo vnovič odložili za nekaj mesecev.

Seveda pa se kljub mlačnosti odgovornih dejavnikov Slovenci ne prepuščamo pasivnemu čakanju. Za razgovori, ki smo jih imeli s predstavniki vlade in strank v Rimu ter z jugoslovanskimi državni in političnimi osebostmi, pripravljamo nove sestanke, na katerih bomo okrepili svoje zahteve.

pristanišča, kot ju je imel včasih. A zdi se, da je nekako obsojen na oženje svoje vloge. Značilno vprašanje v samozagledanost in samozadostnost, ki smo mu priča v nekaterih okoliših, pomeni vračanje v provincializem. Moj pogled iz teh utesjenih perspektiv pa je tak kot pogled večine Slovencev: v meji med sosednjima državama ne vidim mejnika med dvema sicer različnima svetovoma.

Kaj pomeni biti Slovenec v Italiji?

Biti Slovenec še vedno pomeni biti državljani druge vrste, ki ne uživa nekaterih temeljnih narodnih pravic. Pomeni pa tudi živeti v prostoru, kjer te povprečen Italijan gleda kot pripadnika naroda, ki je gospodarsko in kulturno slabo razvito.

In kaj pomeni biti slovenski aktivist?

To pomeni sprizniti se z dvojnimi napori. Ob tem, da se kot Slovenec vključuje v boj za splošne demokratične pravice, uveljavljanje enakopravnosti in materialni napredek, moraš na vsakem koraku poudarjati, da so narodne pravice sestavni del boja za nadaljnjo demokratizacijo družbe. In žal moraš biti pripravljen, da te bodo mnogokrat preslišali.

Številčno sicer omejena slovenska skupnost kaže izredno kulturno in družbeno vitalnost, saj skorajda ne mine dan brez večjih prireditev in shodov, na katerih se zbira veliko ljudi.

To naše razgibano kulturno in družbeno življenje podžiga obramben boj. Nekakšna osveščevalna šola. Seveda pa terja dobro organizacijo in programsko aktivne ljudi, ki so se zmožni zagristi v sleherni problem. Ker živimo v politično živahni pluralistični družbi, moramo vsak dan odgovarjati na razna vprašanja, zavzemati stališča in pojasnjevati.

Preseneča tudi veliko število ustvarjalcev na različnih umetniških toriščih. Nekateri so se v preteklosti vzpeli prav v vrh ustvarjalcev slovenskega naroda, drugi so zdaj v krepkem umetniškem zagonu...

Verjetno je to posledica okolja, v katerem nastaja dober humus za ustvarjalno delo. Ali pa je globoko v podzavesti ljudi tudi težnja po afirmaciji, kar je značilnost mnogih skupnosti, ki niso enakopravne.

Slovenska narodna skupnost je družbena skupnost, ki je odprta matičnemu in večinskemu narodu. Tu in tam jo politiki opredeljujejo celo kot most za razvijanje dobrih sosedskih odnosov ob meji. Kaj menite o taki vlogi slovenske narodne skupnosti?

Objektivno smo res odprta družbena skupnost. Toda ne ugaja mi opredelitev njene vloge kot mostu med sosednjima narodoma. Zgra-

dit most pomeni premagati oviro, da pride na omejenem prostoru do povezave dveh bregov. V mostu je nekaj pasivnega, saj ga postavljajo drugi. Mi pa želimo biti v odnosih ob meji in prek nje aktivni, odigrati hočemo vlogo subjekta. To seveda ne pomeni, da nam jo v večinskem narodu že vsi priznavajo. Vsak dan se moramo za tako vlogo bojevati. V preteklosti so bile manjšine v odnosih med državami potisnjene v pasiven objekt, ki je bil povod za različne spore. Aktivna vloga manjšin presega take odnose, to pa seveda pomeni, da mora pri matičnem narodu ostati skrb za njihove vsakodnevne težave in probleme.

— Se vam zdi, da v odprtih družbenih odnosih šibkejši ponavadi izgublja in da je v tej nevarnosti tudi slovenska narodna skupnost?

Velika nevarnost je, ker večje sile, ki se dnevno soočajo z mnogimi problemi, potiskajo vprašanje manjšine v drugo vrsto. Vendarle pa je v primeru slovenske narodne skupnosti udeležba njenih pripadnikov v življenju demokratičnih strank tolikšna, da objektivno lahko vplivajo na njihov odnos do naše problematike. Zato pravimo, da oblikujejo stališča do manjšinske problematike v političnih strankah tako sami pripadniki naše narodne skupnosti kot tudi pripadniki večinskega naroda. Gre pa pri tem za zapletena vprašanja in težko bi dejal, da smo s svojo odprtostjo že naleteli na enako odprtost pri večini; končno bi se morala odraziti v spoznanju, da so vprašanja slovenske narodne skupnosti enako pomembna kot vsa druga vprašanja v italijanski družbi. Vendarle pa naši sedanji usmeritvi ni alternative.

Slovenska kulturno gospodarska zveza od blizu spremlja politično opredeljevanje Slovencev in tako rekoč dnevno komunicira z demokratičnimi strankami. Zdi se, da se kljub mlačnosti pri veliki večini Italijanov, mlačnosti glede slovenske problematike v političnih silah, le nekaj premika. Lani smo na primer sledili širokemu sindikalnemu zboru o slovenskih problemih, pred nedavnim je Komunistična partija Italije na deželnem kongresu dokaj pozorno obravnavala tudi slovenska vprašanja. Slabost bo najbrž v dejstvu, da je od načelnih opredelitev do praktičnih organizacijskih ukrepov za uveljavljanje stališča dolga pot?

To je popolnoma res. Že več desetletij se demokratične stranke v svojih političnih dokumentih zavzemajo za uveljavitev pravic Slovencev. Nekatere stranke so vložile v parlamentu tudi svoje zakonske osnutke, v katerih so podrobno opredelile vsebinska področja zaščite. Javna raba slovenskega je-

zika ima v teh zakonskih osnutkih, o katerih razprava žal še ni stekla, pomemben delež. V praksi pa se niti stranke niti druge organizacije ne drže načel o rabi slovenskega jezika, čeprav za to ni objektivnih ovir. Mislim, da v tem primeru kritika leti predvsem na same pripadnike slovenske narodne skupnosti, ki si ne prizadevajo vztrajno, da bi se podedovana praksa nehala. Nekaj se je le premaknilo. Levičarski sindikat se je po omejenem posvetovanju o slovenski problematiki na svojem kongresu obvezal, da bo med članstvom uveljavil dvojezičnost in sprejel konkreten načrt, kako bo svoja stališča glede Slovencev in svojih članov tudi uresničil.

Veliko Slovencev oddaja na volitvah svoje glasove KPI in Socialistični stranki Italije. Zdi pa se, da je v vodstvih obeh strank sorazmerno malo Slovencev?

Da, sodim, da je v vodstvih strank in drugih organizacij, ki se naslanjajo na slovensko volilno bazo, vse premalo pripadnikov naše narodne skupnosti.

V različnih slojih slovenske narodne skupnosti je različna stopnja osveščenosti o narodni pripadnosti. Rekel bi, da smo celo priča protislovnemu procesu: v nekaterih okoljih se narodna zavest krepi, v drugih pa je asimilacija nezadržna. Kaj sodite o tem?

S podobnimi pojavi in trendi se srečujejo v vseh narodnostnih skupnostih, ki gospodarsko, jezikovno in družbeno niso enakopravne z večinskimi narodi. Vedno obstajajo obrobni deli, ki živijo v razmerah, kjer se odtujujejo od svoje narodnosti, in pa aktivnejši osrednji deli, ki so prav zaradi asimilacijskih pritiskov občutljivejši, bolj delavni in tudi bolj osveščeni. Prepričani smo, da bi z uveljavitvijo enakopravnosti skrajnosti izgubile nekaj ostrine in da bi prišlo do ubranega razvoja tudi v narodnostnem pogledu.

Nekatere raziskave, ki jih je izvedel Slovenski raziskovalni inštitut, so na primer opozorile na prav boleče pojave v odnosih med delavci večinskega naroda in pripadniki slovenske narodne skupnosti.

Da, prav taki pojavi so lahko vzrok za asimilacijo. Odvisnost od delovnega mesta in delovnega ter življenjskega okolja lahko zelo močno vpliva na posameznika. Med pristaniškimi delavci, kjer je odstotek Slovencev do nekaj visok, se narodna zavest utrjuje; drugače pa je v nekaterih tovarnah, kjer so posamezni slovenski delavci izgubljeni med delavci večinskega naroda. Še zlasti postanejo razmere kritične za človeka, ki se še po delu znajde v italijanskem okolju.

Zdi se, da je osiromašenje slovenskega prostora s prodajo zemlje in z njenim odtujeva-

njem za javne komunikacije in potrebe industrij ter gradbeništva po svoje prispevalo k večjemu odlivu ljudi v odvisno delo in s tem na pot asimilacije. Nekatere urbanistične rešitve tudi v slovenskih občinah zbuja bojazen, da se bo ta proces z nepopravljivimi posledicami nadaljeval. Kaj menite?

Pri asimilaciji Slovencev je bila v bližnji preteklosti nedvomno pomembna izguba prostora, ki je bil še ob koncu vojne pretežno last pripadnikov naše skupnosti. Res je, da je moral marsikdo prodati del kmetije, ker je nujno potreboval denar, toda največjo škodo so nam povzročile razlastitve. In prav sedaj, ko smo upravičeno nezadovoljni, ker ni nobenih znamenj o tem, da bi se postopek v zvezi z zaščitnim zakonom pospešil, sklepajo, kako naj bi med Trebčami in Bani rezervirali nadaljnjih 160 hektarov zemljišča za center za raziskave. Na naše zahteve, da bi soodločali o uporabi prostora, so doslej odgovarjali le z meglenimi obljubami.

Siromašenje slovenskega prostora zbuja občutek, da se strnjenost in družbena kohezivnost Slovencev rahljata; po drugi strani pa je razveseljivo, kako se Slovenci uveljavljajo v različnih gospodarskih dejavnostih. To verjetno vpliva tudi na krepitev narodne zavesti?

Le s težavo znova ustvarjamo gospodarski potencial, ki nam ga je uničil fašizem. Seveda je to izrednega pomena zlasti za zaposlovanje naših ljudi. Toda pri tem že trčimo ob vprašanje, ki zadeva poklicno usmerjanje naše mladine. V sorazmerno majhni narodni skupnosti bi morala biti mladina zastopana v vseh poklicih. Če v preteklosti mladini tega nismo zmogli zagotoviti, pomeni, da nismo imeli materialnih možnosti. V zadnjih letih se razmere zares korenito spreminjajo in lahko rečem, da vodimo narodnostno politiko ob vzgoji mladih. A težave ostajajo. Mladi, ki so bili v preteklosti prikrajšani, še nimajo zaupanja, da jih bomo res lahko zaposlili. Tarejo pa nas tudi zagate, ki bi bile lahko presežene. Gre za priznavanje diplom, kot je bilo predvideno v osimskem sporazumu. Naša narodna skupnost je za to izjemno zainteresirana, saj je mnogo slovenskih dijakov in študentov končalo šolanje v Sloveniji, pa zdaj ne morejo polno uveljaviti svojega znanja.

Manjšinska teoretična misel pravi tole: čim šibkejša je narodnostna skupnost, tem trdnejšo zaščito potrebuje. Tukaj pa se včasih zdi, da bi zakonsko zaščito radi kategorizirali tako glede na teritorij oziroma pokrajino, ki jo naseljujejo Slovenci, in glede na njihovo sorazmerje z večinskim narodom. Kaj menite o tem?

**Stanovanjska politika
v Špetru Slovenov**

ČEDAD — Stanovanjsko vprašanje je v vsedravnem merilu nadvse pomembno, kar zgovorno pričajo razprave in polemike ter dva vladna odloka o gradbenih koncesijah, izgonih in obdavčevanju. Nič manj pomembno pa ni to vprašanje za Nadiške doline, saj je izseljevanje v preteklosti povzročalo tudi pomanjkanje primernih stanovanj.

Nič čudnega torej, da je občinska uprava v Špetru Slovenov posvetila gradbeni in stanovanjski politiki posebno skrb. V zadnjem času so v občini zgradili 19 združnih in 12 zasebnih stanovanj. V četrtek pa je občinski svet Špetra Slovenov odobril zadrugi «Valnatisone» lokacijo za gradnjo dodatnih 9 (12) stanovanj, medtem ko je poveril občinskemu odboru nalogo, naj preveri možnost dodelitve še zadnjega razpoložljivega zemljišča gradbeni zadrugi «Primavera», ki načrtuje 7 (9) stanovanj.

S tem daje občinska uprava svoj pomemben prispevek pri reševanju stanovanjskega vprašanja v Nadiških dolinah. Važno je sedaj nadaljevati po začrtani poti, saj se bo le tako zagotovilo stanovanje povratnikom iz tujine in novim družinskim enotam.

*Primorski glasnik,
3.2.1952*

Dr. Hajos o položaju Madžarov v Sloveniji

Obojstranska funkcionalna dvojezičnost porok za preprečitev asimilacije

ČEDAD — Primerjava položajev narodnostnih skupnosti za vzajemno informacijo in razmišljanje o narodnostnem vprašanju je cilj, ki sta si ga zastavila študijski center Nedža in čedajska sekcija slovenskega raziskovalnega inštituta SLO RI, ko sta zasnovala letošnje «Benešanske kulturne dneve». In petkovo predavanje dr. Ferenc Hajosa o Slovencih na Madžarskem ter Madžarskih v Sloveniji je bilo s svojo popolnostjo in jasnostjo res stimulatивно kot redkokatero koli drugo.

Dr. Ferenc Hajos, pripadnik madžarske skupnosti kot pove samo ime, predsednik komisije za narodnosti pri prekmurski konferenci SZ DL, je svoje predavanje razdelil na dva dela: uvodoma je spregovoril o porabskih Slovencih, v drugem delu pa obširneje o Madžarih v Sloveniji. Kakšen je torej današnji položaj porabskih Slovencev? Veliko boljši kot je bil pred leti zaradi načelno dobro zastavljene politike LR Madžarske do narodnostnega vprašanja, obenem pa tudi še zelo tezaven zaradi pomanjkanja intelektualnih kadrov in vsesplošne zaostalosti, ki pesti celotno Železno županijo. Izboljšati bo treba tudi šolo, saj imajo doslej le tri do štiri ure pouka slovenščine, za bodoče pa razmišljajo o uvedbi dvojezične šole po modelu, ki se je uveljavil v Prekmurju.

Težavni položaj probaskih Slovencev je posledica zgodovinske osamljenosti te narodnostne skupnosti, ki v bistvu ni imela stikov z matico, kar se pozna zlasti v jeziku, ki ima še precej arhaičnih elementov. Kulturni razvoj je bil tudi zaradi gospodarske zaostalosti slab, k temu pa se je pridružila še raznarodovalna politika. Šele v zadnjih letih se je položaj spremenil, težko pa je seveda nadoknaditi zamujeno. Pričakujejo pa, da bo reden stik z matico prispeval h krepitvi narodne zavesti.

Povsem drugačen je položaj madžarske skupnosti v Sloveniji, kateri že 1. člen slovenske ustave priznava status soustanovitelja republike. Iz tega člena izhajajo nato vse ostale pravice, ki so zapisane v ustavi, v zakonih in, nadrobneje, v občinskih statutih. Za dvojezično

prekmursko ozemlje je morda najbolj značilna obojstranska funkcionalna dvojezičnost, ki se po besedah dr. Hajosa uveljavlja dokaj dosledno tudi v praksi, zlasti v sodstvu in v upravi, medtem ko je manj zadovoljiv položaj v organih združenega dela.

Temelj in osnova uveljavljanja dvojezičnosti pa je prav tako značilna dvojezična šola. Ko so jo uvažali pred dvema desetletjema, je ta šola vzbujala marsikateri pomislek, sedaj pa se je dobro uveljavila in bistveno prispeva k medsebojnemu poznavanju obeh narodov, njihovih osnovnih kulturnih in zgodovinskih značilnosti in k sporazumevanju, saj vsi vsaj pasivno obvladajo oba jezika. Do uvedbe dvojezične šole je bila madžarska skupnost prikrajšana, ker narodnostna šola ni jamčila zadostnega poznavanja slovenščine, da bi učenci lahko nadaljevali izobraževanje na srednji šoli. Uspeh dvojezične šole je tolikšen, da sedaj razmišljajo tudi o uvedbi dvojezične srednje šole in v tem okviru približno eno leto deluje v Lendavi dvojezična pedagoška smer.

Madžarska skupnost je zelo vneto sodelovala tudi pri sestavi osnutka zakona o enakovrednosti madžarščine izven dvojezičnega ozemlja. Na mariborski fakulteti deluje lektorat in od lani tudi katedra madžarščine, na ljubljanski univerzi pa samo lektorat in madžarska skupnost si zelo prizadeva, da bi tudi v Ljubljani uvedli katedro.

Dokaj zadovoljivo je stanje na področju informiranja ter v stikih z matico, urediti pa bo treba vprašanje sprejemanja madžarskih programov. Narodnostna skupnost si nadalje prizadeva, da bi izboljšala in razširila televizijski program v madžarščini na ljubljanski televiziji, ki naj bi postal prava osnova dvojezičnega programa.

Končno je treba omeniti vlogo Samoupravne interesne skupnosti, v kateri madžarska narodnost uveljavlja svojo vlogo subjekta. To telo deluje kot četrti zbor v občinskih skupščinah glede vseh vprašanj, ki zadevajo manjšino.

Predavanju dr. Hajosa je sledila živahna razprava, v kateri so prisotni postavili tudi vrsto vprašanj zlasti glede dvojezične šole. (vt).

Primorski obzornik, 2.2.1982

Vprašanja Slovencev v Kanalski dolini

V boju slovenske narodne skupnosti v Italiji za globalni zaščitni zakon zavzemajo Slovenci na Videmskem posebno mesto. Ta posebnost izvira iz spoznanja širokih krogov demokratičnih sil, da ni napredka, če tudi Slovenci na Videmskem ne bodo izenačeni z ostalimi Slovenci v deželi Furlaniji - Julijski krajini ali vsaj postavljeni v razmere, ko bodo zamudo v odnosu do Trsta in Gorice čimprej odpravili.

V tem zapisu bi spregovorili o naših ljudeh v Kanalski dolini, o tistih, ki so od tradicionalni in pomembnih kulturno - političnih središč Slovencev v Italiji zemljepisno najbolj oddaljeni, a so zaradi zemljepisnih in zgodovinskih razlogov bliže koroškimi Slovencem, v zemljepisnem in narodnem pogledu pa tudi bliže Gorenjcem.

Nadaljevali bi ta zapis z ugotovitvijo, da zavzema v povojnem življenju v Kanalski dolini leto 1976 posebno mesto. Takrat so pričeli odločneje »krukati«, kot je rekel domačin prof. Salvatore Venosi. Postopoma in s številnimi manjšimi uspehi so izbojevali politično bitko za najosnovnejše demokratične pravice, za priznanje svoje obstojnosti in za pravico do bolj rednega in nemotenega narodnega dela. Tistega leta so prvič uvedli prostovoljni popoldanski tečaj slovenskega jezika za otroke in s tem dregnili v sršenovo gnezdo. Kdo se ne spominja šolske oblasti v Ukvah, ki je prepovedala tečaj v šoli? Kdo ne pozna sitnarjenja, s katerim so predstavniki reda hoteli odgnati televizijsko ekipo Alpe Adria. S šolskimi oblastmi so domačini opravili na sodišču, težave za televizijsko ekipo pa so odpravili na kraju samem.

«Ne, sedaj ko so vas orožniki izpustili, vi, televiziji ne boste odšli. Najprej gremo v gostilno, med ljudi, da bodo začutili, kako je pravica na naši strani,» so ugotavljali za narodno identifikacijo zagreli domačini, ki so nam opisovali te dogodke.

Ko so prebili led, so ustvarili pogoje za celbno vrsto aktivnosti in tako še bolj zdramili domačine, povlekli otroke in mladino v tečaje, v prosvetno delo.

Po prvem tečaju slovenščine v Ukvah 1976. leta so naslednje leto uvedli tečaj v Žabnicah in razmišljali, če bi ga odprli še v Rabižu in Lipalji vasi. Ob tem je v Ukvah deloval pevski zbor Planinka, ustanovili so društvo Lepi vrh, pred štirimi leti uvedli glasbeni pouk, lani ustanovili folklorno skupino in se poskušali tudi z zimskimi športnimi igrami. Po desetih letih odsotnosti je spet nastopilo Slovensko stalno gledališče. Izredno odzinnost je imel nastop 14 pevskih zborov pod naslovom Primorska poje.

Na Slovence v Kanalski dolini je

zapustil močan vtis obisk dveh vidnih predstavnikov slovenske republike, Mitje Ribičiča in Marjana Breclja, pa članov slovenskega Pen kluba in tolikih drugih. Prirreditvam v teh krajih posvečajo pozornost najvišji predstavniki vseh manjšinskih organizacij v Italiji in Avstriji.

Slovenski jezik je živo navzoč kot pogovorni jezik pri domačem ognjišču, v gostilni, na cesti pa tudi v bogoslužju, vsak dan v Ukvah in Žabnicah, poredkeje v Ovcji vasi in v Trbižu.

Dosedanji obetaven razvoj pa bo mogoče nadaljevati, če bomo kos asimilacijskim pojavom, ki se pojavljajo z razlašanjem zemlje in spekulativnimi akcijami, ki se pojavljajo kot sopotnik gradnje avtomobilske ceste in drugih infrastrukture, in predstavljajo nevarnost za spreminjanje narodnega razmerja nam v škodo.

Zelo nevarne posledice prinaša posojanje denarja po ugodnih obrestnih merah optantom, ki jih izplačuje nemška ustanova, ker s tem hoče kupiti njihove duše. Kvaren vpliv pa širita tudi dve zasebni radijski postaji v nemščini.

V takšnih razmerah je koristna vsaka pomoč. V Kanalski dolini ugodno ocenjujejo odločitev stranke relativne večine v občini Naborjet, da zahteva uvedbo rednega pouka slovenščine v osnovnih šolah.

K temu se pridružuje delež slovenskih sredstev množičnega obveščanja in tiskane besede sploh, tudi lepakov, ki vabijo na prirreditve. Slišnost slovenske tržaške radijske postaje se je, žal, občutno znižala, ker jo je prekrila lokalna postaja. Pač pa so se domačini razveselili koprškega televizijskega programa, ki ga sprejemajo po zaslugi novega prenosnika.

Ob koncu te ugotovitev: malo ljudi se v Kanalski dolini ukvarja z narodnim delom in še ti so entuziasti, ki imajo, kot vsi entuziasti, visoko postavljene cilje. Toda, ali je mogoče v današnjih časih, ko se k resnim stvarim samo poklicno pristopa, ostajati na tej ravni?

Ti borci za slovenski jezik se obračajo na vsakogar, (včasih tudi polemično), ki ima v svojem programu zapisano skrb za naš obstoj in so vsem hvaležni za pomoč, pa naj pride iz Trsta, Celovca ali z Jesenic. Seveda se tudi hudejejo, kadar začutijo, da bi lahko bili učinkovitejši in da se dogovorjeni načrti ne izvajajo. bam in stiskam,» ugotavljajo.

Nimajo nedosegljivih ciljev. Za ljudi bi radi nekaj postorili, za svoje ljudi. «Delati z njimi je bogastvo,» mi je rekel župnik v Ukvah Mario Garjup, eden izmed tistih, ki sodijo, da bi v časih, kakršni prihajajo, morali biti deležni večje pozornosti, da bi bolje delali.

GORAZD VESEL

Primorski dnevnik, 31.1.1982

Beneški študijski center NEDIŽA prireja, v sodelovanju s
Slovenskim raziskovalnim inštitutom SLORI iz Cedad

9. BENEČANSKE KULTURNE DNEVE

NA TEMO

POLOŽAJ NARODNIH MANJŠIN NA ALPSKO-JADRANSKEM PODROČJU

DANES, 29. januarja 1982 — Ferenc Hajos: Madžari v Sloveniji
in Slovenci na Madžarskem

5. februarja 1982 — Dr. Karel Šiškovič, prof. Maurizio Namor:
Slovenska manjšina v Italiji

12. februarja 1982 — OKROGLA MIZA: Predlogi za zaščito slo-
venske manjšine in drugih manjšin v Italiji
Vsa predavanja bodo v sejni dvorani špeterske občine z za-
četkom ob 20.30.

Primorski obvestilnik, 29. 1. 1982

VEGA SREDIŠČA KULTU
otrok na o
Vinkovca
539) A. FS

5091.1.85 Posvetilo skrbništvo

BENEŠKI DNEVNIK

**Blasetig izvoljen
v deželni odbor KPI**

ČEDAD — Ob koncu štiridnevne razprave je deželni kongres KPI izvolil člane svojih organov. V novi deželni odbor je bil za območje vzhodne Furlanije in Benečije izvoljen tudi špetrski občinski odbornik in svetovalec gorske skupnosti Nadiških dolin ter čedadskega industrijskega konzorcija Pino Blasetig. Blasetig, 26 let, izvedenec za elektroniko je bil izvoljen tudi v tajništvo za območja Čedada, Manzana, Nadiških dolin in Čente.

*Prinomi skrbnik
27.1.1982*

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Rezijanska bibliografija

V Vidmu je v lanskem letu izšla publikacija znanega slovenskega etnografa dr. Milka Matičetova z naslovom »Resia. Bibliografia ragionata (1927-179)«. Izdala jo je videmska založba »Graphik Studio« in pomeni razširjen ponatis bibliografije, ki je že izhajala v rezijanskem župnijskem listu »Pod Tjanyovo Sinco / All'ombra del Canin« v letih 1980 in 1981. Dr. Matičetov je bibliografijo začel sestavljati na pobudo rezijanskega župnika, ki je hotel 50-letnico župnijskega glasila počastiti tudi z objavo rezijanske bibliografije zadnjih 50 let, od 1928 dalje, ko je izšla prva številka lista, vendar je sestavljalec bibliografije že v začetku dodal kot posebno enoto Kramarov katekizem »To kristjanske učilo po rozoanskeh«; izšel je sicer že leto prej, 1927, pomeni pa prvo tiskano publikacijo, namenjeno praktičnim potrebam Rezijanov. Katekizem so kljub dovoljenju pristojnih cerkvenih oblasti zaradi političnega pritiska v sami Reziji uporabljali le kratek čas.

Bibliografija dr. Matičetova šteje 189 enot, v dodatku 44, citirani pa so članki v desetih jezikih (češkem, hrvaškem, francoskem, angleškem, italijanskem, holandskem, poljskem, ruskem, slovenskem in nemškem). Vsaka enota vsebuje običajne bibliografske podatke, v kurzivnem tisku pa še

kratek opis vsebine objavljene enote v italijanščini. Na koncu publikacije najdemo seznam imen avtorjev, natisnjen po abecednem redu. Dr. Matičetov je gotovo tisti slovenski znanstvenik, ki najbolj pozna Rezijo, saj jo je prvič obiskal leta 1940, že leta 1945 pa se v ljubljanskem Etnologu pojavi članek »Rezijanska pripovedna pesem«. V začetku se je ukvarjal z ljudskim pesništvom, kasneje pa z rezijanskimi pripovednimi besedili; v letih 1962-1976 je v Reziji nabral nad 3000 ljudskih besedil.

V rezijanski bibliografiji poleg številnih enot dr. Matičetova najdemo še objave drugih znanih

slovenskih raziskovalcev in piscev, tako npr. Henrika Tume, Frana Ramovša, Antona Melika, Riharda Orla, Zmage Kumer, Tineta Logarja, Mirka Ramovša, Valensa Voduška, Pavleta Merkušja, Alberta Rejca, Julijana Strajnarja, Jožka Kraglja idr. Od tujih imen naj opozorim npr. na Juliusa Kugyja, Baudouina de Courtenaya, Gaetana Perusinija, Nikito I. Tolstoja, Luigija Cicerija, Andreino Ciceri itd. Pomembno je, da se pri nekaterih enotah pojavljajo imena rezijanskih domačinov, ljudskih pesnikov in pripovedovalcev, kot so npr. Gilberto Barbarino, Dorina di Lenardo Čunkina, Jelica di Floriano, (Štifen) Di Floriano in druge.

Naslovi objavljenih enot dokazujejo, da pri rezijanskem narečju ne gre le za muzejsko znamenitost, predmet znanstvene obravnave, marveč za še vedno živo govornico, ki je, čeprav močno oddaljena od knjižnega jezika, zlasti z ljudskimi pesmimi in pripovedmi močno obogatila slovenski knjižni zaklad.

M.V.

DR. FRANCI ZWITTER GOVORIL NA BENEČANSKIH KULTURNIH DNEVIH

Prizadevanja koroških Slovencev za uresničitev 7. člena državne pogodbe o pravicah manjšine

Odločno nasprotovanje Slovencev krivični sedmojulijski zakonodaji - Z oblastmi sedaj ni mogoč noben dialog - Pred internacionalizacijo koroškega vprašanja?

ŠPETER — Problematika koroških Slovencev je bila tema petkovega srečanja v okviru letosnjih Benečanskih kulturnih dnevov, ki jih prireja študijski center Nediža v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom iz Čedadada. Prizadevanja koroških Slovencev za dosego narodnostnih pravic je orisal predsednik Zveze slovenskih organizacij iz Celovca dr. Franci Zwitter. V svojem predavanju je Zwitter poudaril širok zgodovinski pregled manjšinskega vprašanja na Koroškem od plebiscita v letu 1920 pa do današnjih dni. Orisal je tudi sedanje stanje s številnimi podatki, predvsem o šolstvu, poudaril pa je tudi čedalje večjo odvisnost koroškega človeka od nemškega prebivalstva, tako v industriji, kot tudi v kmetijstvu in v turizmu.

Osrednji del svojega poročila pa je dr. Zwitter namenil vprašanju zaščite koroških Slovencev. Izhodišče pri tem vprašanju je, je dejal, 7. člen državne pogodbe, ki obvezuje avstrijske oblasti, da poskrbijo za ustrežna zakonska določila.

Načelno so avstrijske zvezne, pa tudi koroške deželne oblasti, pripravljene izpolniti te obveze (oziroma, tako so njihovi predstavniki večkrat izjavili), v praksi pa je precej drugače. Vse tri stranke namreč popuščajo nacionalističnim in šovinističnim silam, ki so pred leti celo dosegle odstop koroškega deželnega glavarja Sime, ko je kazalo, da se bo manjšinsko vprašanje premaknilo z mrtve točke. In tako je parlament sprejel zločeno sedmojulijsko zakonodajo, ki te melji na preštevaniu manjšine; to preštevavanje pa so Slovenci uspešno bojkotirali: eden rezultatov bojkota je bil, da je bilo po podatkih preštevavanja več Slovencev na Dunaju kot na Koroškem.

Dr. Zwitter je nato navedel tri izhodišča in načela, ki vodijo prizadevanja koroških Slovencev za svoje pravice: enotnost manjšine v boju za svoje pravice, tesna povezava z matičnim narodom in zavešt, da je borba za manjšinske pravice le del splošne borbe za demokracizacijo v državi in za od-

pravo napetosti v svetu. Ta boj pa mora biti dokaj nenavaden: anomalija je namreč, da se mora manjšina boriti proti formalni ureditvi zaščite, ker pač ta ne upošteva mednarodnih obvez; anomalija je tudi, da manjšinskega vprašanja ne rešuje vlada, ampak nacionalistične sile na Koroškem in drugod v Avstriji; v Avstriji zakon štiti načelo pravice do asimilacije, ne štiti pa manjšine pred asimilacijo in, končno, predmet prizadevanj manjšine mora biti tudi zahteva po priznanju strnjene narodnostnega ozemlja, ki meji neposredno na ozemlje SR Slovenije, kajti avstrijske oblasti delijo manjšino teritorialno na osem različnih skupin z različnimi stopnjami priznavanja pravic. Zwitter je nato dejal, da je treba priznati, da so predstavniki obeh osrednjih koroških organizacij ZSO in NSKS, v pogovorih s funkcionarji, ki jim je vlada poverila preučevanje tega vprašanja, dosegli že vrsto sprejemljivih kompromisnih rešitev. Tu pa je zopet nastopila koroška stvarnost, posegle so nacionalistične sile in dogovora ni prišlo. Ob vsem tem pa ti nacionalistični krogi trdijo, da Slovenci nočejo sporazuma in niti dialoga in v tem smislu tudi informirajo mednarodno javnost.

Prav ti krogi nosijo odgovornost, da je bila vsiljena sedmojulijska zakonodaja, ki določa preštevavanje za osnovo določanja stopnje pravic, ki je je treba priznati manjšini, ki vsiljuje sosvet, namesto demokratično izvoljenega vodstva ZSO in NSKS, ki deli manjšino na 8 kategorij in zmanjšuje na eno tretjino slovensko narodnostno ozemlje, ko gre za vprašanje dvojezičnih napisov pa na eno šestino. Temu zakonskemu pritisku je sledil še policijski, z vrsto aretacij in sodnih postopkov

Odgovor manjšine je bil operativni koledar, v katerega so Slovenci vključili vprašanja, ki jih sedmojulijska zakonodaja ne vsebuje. S tem so hoteli predstavniki manjšine premostiti zastoj, do katerega je prišlo, ker oblasti niso hotele preklicati sedmojulijske zakonodaje. A tudi odgovora na operativni koledar ni bilo, oziroma, bil je odločni ne, češ da gre za protustavno zahtevo. Tako od decembra 1980 ni bilo več dialoga z zvezno vlado, pogovori z deželno vlado pa so bili neuspešni. Seda-

nje stanje je tako zamrznjen dialog, uradna diskriminacija, neznanje jezika ter germanizacija asimilacija koroške mladine. Sed z oblastmi ni nobenega konkretnega dialoga. Zato je ob koncu Zwitter navedel vsa mednarodna določila, ki štiti koroške Slovence in dejal, da manjšina ne more odstopiti od zahteve po izvajanju 7. člena državne pogodbe, pa tudi bo treba to doseči preko internacionalizacije manjšinskega vprašanja.

26. 1. 82

P. Omeršič

Predsednik Zemljarič sprejel enotno delegacijo Slovencev v Italiji

V torek, 20. januarja, je predsednik izvršnega sveta (vlade) Republike Slovenije Janez Zemljarič sprejel enotno delegacijo Slovencev iz Italije. V delegaciji so bili predstavniki vseh političnih in kulturnih komponent manjšine, in sicer Boris Iskra za KPI, Andrej Bratuž za Slovensko skupnost, Filibert Benedetič za PSI, Boris Rance za SKGZ, Damjan Paulin za SSO ter Emil Čenčič, Ferruccio Clavora in Salvatore Venosi za kulturne organizacije iz videmske pokrajine.

Člani enotne delegacije so predstavnike izvršnega sveta Slovenije seznanili s sedanjim položajem slovenske narodne skupnosti v Italiji in o postopku za uresničenje obveznosti za sprejem zakona o globalni zaščiti slovenske narodne skupnosti v Italiji. Izrazili so zaskrbljenost in nezadovoljstvo, ker že več kot šest let po podpisu osimskih sporazumov Italija, kljub

zagotovitom njenih najvišjih predstavnikov, še ni sprejela obljubljenega zakona o globalni zaščiti slovenske narodne skupnosti v Italiji, kar otežuje njen položaj.

Predsednik izvršnega sveta — potem ko je seznanil enotno delegacijo o doseženih rezultatih s sosednjo avtonomno deželo Furlanijo-Julijsko krajino — je dejal, da republika Slovenija podpira upravičene narodnostne zahteve Slovencev v Italiji in da imata tako Jugoslavija kot matični narod čvrst interes, da Italija na temelju osimskih sporazumov in drugih mednarodno-pravnih obveznosti čimprej uredi vprašanje globalne zaščite Slovencev v Italiji.

V nadaljnjem poteku razgovorov je predsednik Zemljarič zagotovil, da bo izraženo mu zaskrbljenost o zavlačevanju izglasovanja zaščitnih norm v korist Slovencev v Italiji posredoval pristojnim dejavnikom republike in federacije.

SKUPNOST, januar/februar 1982

Pokrajinski kongres videmske KD in zaščita Slovencev

Nezadovoljivo stališče do vprašanja globalne zaščite Slovencev v videmski pokrajini pa je na pokrajinskem kongresu Krščanske demokracije v Vidmu (v soboto, 7. februarja) zavzel Danilo Bertoli v svojem uvodnem političnem poročilu. Dejal je namreč, da mora videmska KD predložiti svoje zakonsko besedilo za zaščito Slovencev v Italiji, ki pa mora jasno predvidevati razlike med Slovenci na Tržaškem in Goriškem in onimi v videmski pokrajini, ki da niso del slovenskega naroda, ampak le etnična skupnost.

Glede vsebine zakonskega osnutka, je tajnik Bertoli mnenja, da je treba v njem določiti sredstva za zaščito, da pa je treba omogočiti njegovo po-

stopno izvajanje za vsako posamezno stvarnost na osnovi odločanja družin, posameznikov, šolskih voljenih organov in krajevnih skupnosti in ustanov.

Kot vidimo, gre za ponovitev že znanega stališča te stranke v videmski pokrajini, ki vsekakor ni preveč v skladu z bolj odprtimi stališči vsedravnega tajnika Piccolija, kakor jih je izrazil enotni slovenski delegaciji ter na nedavnem obisku pri SZDL Jugoslavije v Beogradu.

Kongresu videmske KD je kulturni krožek krščansko usmerjenih beneških Slovencev »Studenti« posredoval konkretne predloge o načelih, na katerih naj temelji zaščita narodnostnih in jezikovnih pravic Slovencev v Benečiji.

Za uvedbo slovenščine v Kanalski dolini

Občinski svetovalci Krščanske demokracije v občini Naborjet v Kanalski dolini so se v začetku meseca februarja zbrali na posvet v Ukvah ter med drugim razpravljali tudi o pouku slovenščine, ki že več let uspešno poteka v tem kraju. Seji sta prisostvovala tudi župan Antonio Erlich in sekcijski tajnik DC Renato Caramore.

Na tem sestanku so podprli stališče, po katerem naj se v osnovno krajevno šolo v Ukvah uvede reden pouk slovenskega jezika. Če bo to stališče obveljalo in se konkretno začelo uveljavljati, smemo upravičeno trditi, da pomeni pomemben korak naprej v odnosu do slovenskega prebivalstva v Kanalski dolini in do njegovih narodnostnih pravic, med katerimi je tudi pravica učenja materinega jezika med rednim poukom v državnih osnovnih šolah.

Sestanku sta prisostvovala tudi krajevni župnik Mario Garjup in dr. Rafko Dolhar od Slovenske skupnosti.

Rešeno vprašanje beneških študentov v Dijaškem domu

Deželni odbornik za šolstvo Barnaba je na včerajšnji seji deželnega sveta v odgovoru na interpretacijo komunističnih svetovalcev Bratine, Iskre, Battella in Mianijeve jasno povedal, da je bila interpretacija goriške pokrajinske uprave glede kritja stroškov študentom v dijaških domovih, ki jih predvideva deželni zakon o pravici do študija, zgrešena. Odbornik je namreč potrdil, da je goriška pokrajina na osnovi deželnega zakona namenila finančne prispevke samo študentom, ki imajo stalno bivališče v pokrajini, kljub navodilom deželnega ravnateljstva za šolstvo, po katerih bi morali prispevke prejeti študentje (tisti, ki seveda študirajo v dijaški domovih), ne glede na njihovo stalno bivališče.

Na osnovi take interpretacije se je namreč zgodilo, da kakih dvajset študentov iz beneške Slovenije, ki študirajo v slovenskem dijaškem domu, niso bili deležni teh pri-

spevkov, zato so komunistični svetovalci vložili interpretacijo v deželnem svetu. V odgovoru je odbornik Barnaba nadalje dejal, da je videmska pokrajina pokazala pripravljenost za podelitev izrednega prispevka (sredstva bi črpala iz ostankov) v korist študentom, ki imajo stalno bivališče v videmski pokrajini, a študirajo v dijaških domovih goriške pokrajine. S tem v zvezi gre vsekakor poudariti naklonjenost videmske pokrajine, ki je pokazala dobro voljo za rešitev tega vprašanja.

Glede na položaj, ki je krivično penaliziral študente videmske pokrajine, je deželno ravnateljstvo za šolstvo dalo svoje privoljenje za tak izredni poseg. Za šolsko leto 1981/82 pa so pokrajinske uprave potrdile — je zaključil odbornik — da se bodo držale kriterija, po katerem bodo deželnih prispevkov deležni vsi študentje, ki obiskujejo šole pokrajinskega teritorija, ne glede na njihovo stalno bivališče.

Primorski obvestnik, 20. 1. 1982

Beneški študijski center NEDIZA prireja, v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom SLORI iz Čedadada

9. BENEČANSKE KULTURNE DNEVE

NA TEMO

POLOŽAJ NARODNIH MANJŠIN NA ALPSKO-JADRANSKEM PODROČJU

- DANES, 22. januarja 1982 — Dr. Franci Zwitter: Slovenska manjšina v Avstriji
29. januarja 1982 — Ferenc Hajos: Madžari v Sloveniji in Slovenci na Madžarskem
5. februarja 1982 — Dr. Karel Šiskovič, prof. Maurizio Namor: Slovenska manjšina v Italiji
12. februarja 1982 — OKROGLA MIZA: Predlogi za zaščito slovenske manjšine in drugih manjšin v Italiji
- Vsa predavanja bodo v sejni dvorani špeterske občine z začetkom ob 20.30.

Primorski obvestnik, 22. 1. 1982

Srečanje z zamejci

**Letošnjega se je udeležil tudi član predsedstva
RK SZDL Savin Jogan**

Letošnje srečanje predstavnikov slovenskih zamejskih organizacij in društev s predstavniki Tolminske ob. letošnjem novoletnem srečanju (13 zapovrstjo) pri Franku v Starem Selu pri Kobaridu priča o trdnih vezeh med Slovenci na eni strani meje ter o poglobljanju dobrih odnosov med zamejskimi Slovenci in večinskimi narodom v Italiji. Udeležence srečanja so poleg gostitelja, predsednika občinske konference SZDL Janka Razpeta pozdravili še član predsedstva republiške konference SZDL Savin Jogan, predsednik odročnega odbora SKGZ za Videmsko področje Viljem Černo, za Slovence v Kanalski dolini Simon Prešeren in v imenu zamejskih slovenskih duhovnikov mons. Valentin Birtič.

Ob prijetnem vzdušju so udeleženci srečanja izrazili zaskrbljenost ob napetem mednarodnem položaju. Savin Jogan, je dejal, da stopa Jugoslavija v novo leto v znamenju boja za notranjo gospodarsko stabilizacijo, za krepitev notranjih socialističnih samoupravnih odnosov in za krepitev mednarodnega polo-

žaja neuvrčenosti in miru v svetu. Prispevek Slovencev v zamejstvu pri poglobljanju zaupanja med narodi, je dejal Viljem Černo, je utrjevanje vezi med matičnim in večinskim narodom, ob hkratnem boju za popolno uveljavitev osnovnih narodnostnih pravic Slovencev v Videmski pokrajini. Veliko je bilo doseženega, veliko pa bo treba še postoriti. Tudi Slovenci v Kanalski dolini, je dejal Simon Prešeren, gledajo z zaupanjem v prihodnost. Opozoril je na dejstvo, da jim večinski narod onemogoča celo slišnost slovenskega radijskega programa, pod pritiski ne bodo klonili, kajti s odprtimi problemi se vsi soočamo.

Savin Jogan je poudaril, da Slovenci iz matične domovine radi prihajajo med Slovence v zamejstvu, ker so med njimi toplo sprejeti. To pa ni slučajno, je dejal monsignor Valentin Birtič, kajti naše nedeljivo narodnostno telo je prežeto s skupnim jezikom, kulturo, etičnostjo, medsebojno ljubeznijo, zaupanje, in enim srcem, ki ga ne more razdvojiti nobena meja.

STANE JAN

Priloge uovra 21. 1. 1982

5391. A. 55, shranjeno v shranilnici

BENESKI DNEVNIK

Mladi iz Argentine na obisku v Čedadu

ČEDAD — V okviru kulturnega obiska sinovov zdomcev v Argentini, ki sta ga pod pokroviteljstvom naše dežele organizirali videmska in pordenonska pokrajina, je bila skupina mladih Argentinec gost tudi Zveze slovenskih emigrantov Furlanije - Julijske krajine.

Zjutraj so mladi gostje obiskali Postojnsko jamo, popoldne pa so delegacijo sprejeli na sedežu slovenskih kulturnih krožkov videmske pokrajine v Čedadu. Predsednik Zveze emigrantov Ferruccio Clavora je mlade goste seznanil z zgodovinsko-politično stvarnostjo slovenske manjšine v videmski pokrajini in se posebej z zadnjimi mednarodnimi dogodki, ki so ponovno ovrednotili vlogo tega dela Furlanije za razvoj celotne dežele. Poudarjena je bila tudi vloga zdomcev in njihovo ponovno vključevanje v povsem spremenjeno gospodarsko, družbeno in kulturno stvarnostjo rodnega kraja. Ob koncu srečanja je govor stekel o zapleteni problematiki čezoceanskega zdomstva, katero bi bilo treba obravnavati z večjo pozornostjo. Spremljevalca mladih Argentinec, tajnik in podpredsednik zveze zdomske organizacije «Fogolars d'Argentina» sta se strinjala z mnenjem predstavnikov Zveze slovenskih emigrantov, da bi bilo treba okrepiti osveščanje emigrantov, ki živijo preko atlantskega oceana.

Po zaslugi koristnega srečanja s predstavniki Zveze slovenskih emigrantov in s pomočjo obseznega gradiva, ki so ga prejeli, se bodo lahko mladi Argentinci vrnili v svojo kmašno domovino z bolj poglobljeno predstavo o stvarnosti v Nadiskih dolinah

ŠPETER — V okviru devetih Benečanskih kulturnih dnevov bo jutri ob 20.30 v špetrski občinski dvorani na sporedu srečanje s predsednikom Zveze slovenskih organizacij s Koroške dr. Francijem Zwitterjem, ki bo predaval na temo: «Slovenska manjšina v Avstriji».

Pje. dnevnik

21.01.1982

di Monteprato di Nimis, non era nella mia volontà.

Mi congratulo con te per gli apprezzamenti della stampa straniera, questo è motivo di soddisfazione per quanti, e ne sono tanti, lavorano e vivono lontano dalla propria Patria e dal proprio Friuli.

Colgo l'occasione per farti tanti auguri affinché la tua vita sia piena di queste soddisfazioni,

Carissimo Signor Direttore, la ringrazio della sua gentilezza per avermi mandato il suo mensile «Lis Campanelis» prima di aver mandato il pagamento.

Accludo alla presente il cheque di 15.000 lire che penso sia per 12 mesi. Alla scadenza la prego di ricordarmi con un suo scritto per mandarle per l'anno seguente.

Cordialmente la saluto
O. Rumis
(Sydney)

Mi devi scusare, caro Rumis, se prima non ho pubblicato questa tua lettera, causa il troppo da fare.

Ti ringrazio e penso che

Lis Campanelis, entri nella tua casa come una buona lettera dal vostro Friuli.

All'amico Amelio Gris di Hamilton (Canada) un saluto particolare. Il sottoscritto ha mantenuto fede alle sue promesse, telefonando alla sua sede legale, ma il signore, era al nord del Canada, intento a rincorrere i «Moos», somari canadesi, che in Italia si chiamano Alce.

Come è andata? Bene? Tanti auguri.

Al gentile e caro amico Ten. Col. della Guardia di Finanza Virgilio del Piccolo, un saluto particolare, ma anche una raccomandazione: non si abbandona parenti e amici senza lasciare neppure un piccolo scritto di «...addio»; e nel caso del giornale, si è pressochè obbligati, a far presente il nuovo recapito acquisito. Per questa volta viene perdonato, alla prossima, le toglieremo la cittadinanza onoraria friulana. Cordialità.

All'amico Bataillon di Villa Santina, le nostre più ampie scuse, per averlo scambiato per «terrone», nel nostro ultimo incontro. E' bene precisarlo, non è «terrone», che dopo tutto non è frase offensiva, ma non possiamo dire che sia un abitante dell'Italia del Nord.

Possiamo affermare con convinzione che sia giusto l'appellativo di «ciociaro» oppure di «maremmano» in quanto la geografia della nostra penisola, resta fissata a chiare linee sulla carta. Però, benvenuto in Friuli, Patria di tanti genii, anche se non i diretti artefici delle grandi opere stradali, cui il nominato ha sottolineato.

Il Friuli è il compendio del mondo, ed è vero, in quanto tutti quelli che ivi salgono, non indietreggiano.

Non imiteranno mica per caso il saldo condottiero che retto sul suo cavallo bianco, sguainava la sua spada gridando il suo moto «...se avanzo, seguitemi, se indietreggio...».

Cordialità e lunga vita nel paradiso terrestre friulano.

AD OGNUNO IL SUO

Il laureando in architettura Francesco Rutelli meglio noto come la fotocopia mal riuscita di Giacinto (Marco) Pannella è, si fa per dire, il nuovo Segretario politico del Partito Radicale. Qualcuno ci ha ricordato che il giovane Rutelli è anche il nipote (o il pronipote) dell'architetto Rutelli che agli arbori del '900 realizzò la fontana dell'Esedra più conosciuta come la fontana delle Naiadi.

Le Naiadi sono davanti ai nostri occhi, belle, appetitose, piene di simboli esaltanti. Queste le donne del nonno o bisnonno di Francesco Rutelli.

Il laureando, invece, ha una idea diversa delle donne e le sue Naiadi, infatti, si identificano in Emma Bonino, Adelaide Aglietta, Francesca Capuzzo, e, perchè no? in Adele Faccio.

Per concludere: Francesco Rutelli ha le Naiadi che si merita.

Lucifer

COLMI

- Qual è il colmo per un'indossatrice?
- ???
- Mettersi nei panni degli altri.

CENTRO FRUTTA RIVIERA dei F.lli MAZZAGLIA

CENTRO FRUTTA RIVIERA dei F.lli MAZZAGLIA

CENTRO FRUTTA Fratelli Mazzaglia s n c
S.S. Pentobbona Km. 146,800 - Tel. (0432) 785562
BUERIS - MAGNANO IN RIVIERA (UD)
TARCENTO - via lo Maggio, 1 - Tel. 785610

CIVIDALE

La Direzione Generale della Cassa Depositi e Prestiti ha comunicato al Comune di Cividale di aver aderito al finanziamento di un mutuo di L. 722.960.000 per la costruzione della nuova sede

degli uffici giudiziari che sarà realizzata nel palazzo «Nussi» già sede della Guardia di Fianza in borgo San Pietro. L'onere di ammortamento del suddetto mutuo sarà assunto a carico del bilancio

dello Stato a sensi dell'art. 19 della Legge 119.1981. Dell'avvenuto finanziamento il Sindaco di Cividale è stato informato dall'On.le Piergiorgio Bressani, che nelle sedi romane aveva svolto il proprio interessamento per la definizione della pratica. Il progetto esecutivo della nuova pretura redatto dall'architetto cividalese dott. Attilio Zorattini è già stato superiormente approvato e prevede: al piano terra l'ufficio notifiche e gli uffici per l'Ufficiale Giudiziario, per il Giudice Conciliatore, per la squadra di Polizia Giudiziaria, l'archivio storico ed i servizi; al primo piano sarà realizzata la sala per le udienze penali, l'Ufficio del Pretore dirigente, la saletta per i testimoni e quella per gli avvocati più i servizi. Al secondo piano sarà la cancelleria penale, la cancelleria civile, l'ufficio del Cancelliere capo e l'ufficio per il secondo Pretore, un locale per i corpi di reato, l'archivio corrente ed i servizi. Ogni piano, oltre alla scala principale ed a quella di servizio, sarà disimpegnato da un ascensore. Sotto il profilo architettonico il progetto mira, per quanto possibile, a riportare l'edificio nelle sue caratteristiche originali con la eliminazione della facciata delle aggiunte recenti, quali cornici, marcapiano, bugnati e fregi, al rifacimento secondo le forme originarie (che risalgono al 1700) del cornicione del corpo principale ed alla incorniciatura in pietra degli stipi-

ti delle finestre in sostituzione degli attuali che sono in cemento.

Consiglio d'amministrazione della nuova azienda turistica «Cividale-Valli del Natisone»

Lo scorso aprile, con un decreto del Presidente della Giunta regionale, Comelli, è stata ufficialmente costituita l'Azienda autonoma di soggiorno e turismo di Cividale del Friuli e delle Valli del Natisone, con sede a Cividale e con giurisdizione sull'intero territorio dei comuni di Cividale, Pulfero, Savogna, Drenchia, Grimacco, San Leonardo, Stregna, Prepotto, San Pietro al Natisone e Torreano.

In questi giorni la Giur regionale, su proposta dell'assessore competente Bomben, ha provveduto alla nomina del Consiglio di amministrazione dell'Azienda stessa. Esso risulta così composto: comm. dott. Giuseppe Pascolini, sindaco di Cividale; Antonio Manzini, sindaco di Pulfero; geom. Paolo Cudrig, sindaco di Savogna; Bruno Trusgnach, sindaco di Drenchia; ing. Fabio Bonini, sindaco di Grimacco; Renato Simaz, sindaco di San Leonardo; Augusto Crisetig, sindaco di Stregna; cav. Bruno Bernardo, sindaco di Prepotto; prof. Giuseppe Marinig, sindaco di San Pietro al Natisone; Dario Benati, assessore comunale di Torreano; Giuseppe Pausa ed Adria Grando, designati dal Consiglio comunale di Cividale; Claudio Domenis, Giuseppe Zamero, Daniele Stringher e comm. Aldo Ferrari, rappresentanti degli operatori turistici segnalati dalle organizzazioni di categoria, in qualità di esperti del settore. In consiglio d'amministrazione rimarrà in carica cinque anni.

GELATERIA
BAR
PIZZERIA

da
VERA

MORENA
Reana del Roiale
Tel. 851484

PENSIONE

**VILLA
IRMA**

Trattamento familiare - Ampio parco
Completo relax - Camere con servizi
Parcheggio interno

NIMIS (UD) - TEL. 0432/780097

INTERVENTI SULLA CITTA'

Il Soprintendente ai Beni Culturali e Ambientali del Friuli-Venezia Giulia, architetto Luigi Pavan, si è incontrato con il Sindaco di Cividale, Pascoli-

**FAMIGLIE CADUTI:
NUOVO PRESIDENTE**

Augusto Noacco è il nuovo presidente della sezione di Taipana dell'associazione nazionale famiglie caduti e dispersi in guerra, che subentra a Ida Tomasino, recentemente scomparsa.

L'elezione è avvenuta durante l'assemblea presieduta dal colonnello Giulio Nais, presidente provinciale dell'associazione, il quale ha pure presentato una relazione sull'attività e sulle finalità dell'ente, prima di procedere al rinnovo del direttivo. Quest'ultimo risulta composto dai consiglieri effettivi Emilio Tomasino e Giancarla Noacco e dai supplenti Giuseppe Sedola e Virgilio Miscoria. Il collegio sindacale è formato invece dal presidente Virginia Noacco, dagli effettivi Rosina Vanossi e Irma Tomasino e dal supplente Giuseppe Medvet.

In occasione dell'assemblea, i soci hanno assistito anche a una messa celebrata dal parroco don Mario Totis, partecipando poi alla deposizione di una corona d'alloro dinanzi al monumento ai caduti.

**CELEBRATA LA
FESTA DEL
RINGRAZIAMENTO**

Anche a Bicinicco è stata celebrata la festa del Ringraziamento, giunta quest'anno alla sua trentunesima edizione. Dopo la messa nella parrocchiale, durante la quale i giovani del luogo hanno offerto all'altare i doni della terra, è stata impartita la benedizione ai trattori e alle macchine agricole.

La sera si è tenuto un incontro conviviale durante il quale hanno parlato il presidente della locale sezione della Coldiretti D'Odorico, il sindaco Puntel e il presidente regionale della Coldiretti Micolini. Erano presenti, tra gli altri, il presidente dell'associazione regionale Club 3P Dentesano, monsignor Casarsa e don Ferrin. Alla giornata hanno partecipato gli agricoltori delle frazioni di Griis, Cuccana e Felettis.

ni, per uno scambio di idee e di informazioni sulla situazione di alcuni interventi che riguardano la città e che coinvolgono la competenza della Sovrintendenza ai Monumenti e Gallerie. Tra questi, molto importante, il discorso sul palazzo dei Provveditori Veneti, futura sede del Museo Nazionale. Il Sindaco di Cividale ha svolto al riguardo un pressante interessamento tendente ad una sollecita conclusione dei lavori in corso, interpretando così le aspettative non solo della cittadinanza ma anche degli studenti, turisti, studiosi che in numero sempre crescente frequentano le ormai anguste sale dell'attuale Museo. L'architetto Pavan ha dato in merito ampia assicurazione di un suo personale intervento affinché nelle sedi competenti siano assunte le decisioni necessa-

rie per completare questa opera basilare per lo sviluppo turistico e culturale del Cividalese e della nostra Regione. Il Sindaco ha quindi accompagnato l'ospite in visita di ricognizione per la città per prendere così

atto dello stato dei vari lavori in corso, di quelli ultimati e di quelli da realizzare fra cui l'acquisizione da parte del Comune ed il restauro del palazzo in Piazza Paolo Diacono, già sede della Cassa di Risparmio,

per adibirlo poi a seconda sede Comunale e ciò per rivitalizzare la zona Nord della città. Un incontro veramente importante quindi, considerata la disponibilità dimostrata dall'alto funzionario.

fab
DI
CATTAROSS RENATO

FABBRICA ARTIGIANA BATTISCOPIA
RIVESTIMENTI PAVIMENTI
IN LEGNO E POSA IN OPERA

33010 REANA DEL ROJALE (UDINE)
VIA DEL MUNICIPIO, 3
TELEFONO 0432/857024
C.C.I.A.A. 133476

Settant'ajns fa

dal 1904

CUTTINI
gioiellieri a udine

Via Canciani angolo Via Rialto Tel. 57016
nel "Cuore di Udine"

nuova sede del Fogolâr, il 30 maggio scorso. Per l'occasione il sodalizio friulano della città canadese ha realizzato una pubblicazione in cui si parla del Friuli e si traccia la storia del Fogolâr di Windsor dal 1961 ad oggi.

In una pagina del volumetto sono accostati idealmente con i loro nomi i componenti del Primo Comitato e gli attuali membri del Consiglio Esecutivo in carica per l'anno 1981. Viene dimostrata così una linea di vita e di continuità operativa. A questo scopo serve anche l'elenco di tutti i presidenti del sodalizio che si sono alternati in questo ventennio.

Il primo nucleo del Fogolâr è stato costituito nell'aprile del 1961 con una quindicina di soci, ma già a novembre erano oltre trenta per la prima assemblea generale e l'anno dopo si era già raggiunto il numero di 68 soci. Veniva formato in quell'anno il Coro Friulano con voci virili. Con una raccolta tra i soci si ottiene il denaro occorrente per l'acquisizione del terreno per costruire la sede dell'associazione. Il terreno con una superficie di 10 acri viene acquistato nel 1964, mentre nasce la squadra di tiro alla fune del Fogolâr e lo Stato dell'Ontario incorpora nelle leggi sue proprie il sodalizio friulano. Il numero dei soci giunge nel 1965 a 192 e ci si decide a costruire il primo edificio, quello de «La Rotonda» con i servizi per le varie attività dei soci con adiacenti campi da gioco per le bocce. Nel 1966-'67 si costruisce la prima sala e nella sala si svolge anche la festa alpina.

Nel 1969 le donne socie costituiscono il loro gruppo ricreativo. Nel 1970 si realizza l'entrata con la porta sormontata da un alare o cjavedâl, simbolo del sodalizio. Nel 1971 viene inaugurata la sala e in seguito si passa alla cucina. Nel 1971 viene asfaltato il parcheggio antistante la sede e la friulanità dei soci trova un punto di gioioso incontro artistico e

culturale con il gruppo «Sot la Nape», di Villa Santina. Presso la sede del sodalizio friulano di Windsor si svolge la prima Festa dell'Amicizia tra i Fogolârs del Canada e degli Stati Uniti d'America. Il Fogolâr di Windsor forma con gli altri sodalizi friulani del Canada la Federazione dei Fogolârs Furlans canadesi e partecipa ad Ottawa al primo congresso dei medesimi.

Nel 1976 si abbatte sul Friuli un disastroso terremoto ed ecco i soci friulani di Windsor raccogliere fondi per la rinascita e la ricostruzione delle zone colpite, e vengono istituite due Borse di Studio per studenti friulani meritevoli.

Nel 1977 viene celebrato il gemellaggio tra la città di Windsor e la Città di Udine, capoluogo del Friuli, mentre nell'anno successivo viene eretto il monumento in ricordo degli alpini. Viene acquistato un terreno a lato della sede per le attività sportive, anche perché durante il ventennio il sodalizio ha creato numerosi gruppi per ogni genere di sport dalla caccia al calcio. Il 1979 vede ormai il Fogolâr raggiungere il numero di cinquecento soci, per cui si rende necessario il raddoppio della sala grande con l'entrata principale, con nuovi uffici, sala di riunioni, cucina ampliata e nuovo parcheggio. I lavori iniziati in ottobre proseguono per tutto il 1980 e si concludono nella primavera del 1981 con la manodopera dei soci. Tutto questo è documentato e illustrato con disegni e foto nel numero unico del Fogolâr. Il ventennio del sodalizio ha visto il congresso dei Fogolârs del Canada, un successo di partecipazione e una rinnovata conoscenza tra il Friuli e i suoi figli del Canada.

Con la nuova sede e con l'entusiasmo che anima i soci, il Fogolâr guarda al futuro con serena speranza e con tanta riconoscenza per tutti coloro che lo seguono e animano le sue iniziative.

slovena i dialoghi sulla necessità inderogabile di operare con ogni mezzo per la pace. Su quest'ultimo argomento si sono alternati e si

alternano operatori politici di tutto l'arco costituzionale, nonché operatori economici, culturali e artistici.

GTL

latteria di torlano
 PRODUTTRICE DI:
MOZZARELLA
Sant'Elena
Burro
naturale Friulano
 Caseificio RUSSO-Torlano-Telef. 78.00.21
 CASTIONS DI STRADA - Strada Napoleonica

HOTEL
RISTORANTE
boschetti
 TRICESIMO (Udine) - Telefono (0432) 851230 - 851531

I PROBLEMI DEL FRIULI E LA LEGGE DI TUTELA GLOBALE DEGLI SLOVENI NEGLI SPECIALE DI PINUCCIA POLITI A RADIO KOPER-CAPODISTRIA

Il senatore Lepre e l'on. Baracetti sono intervenuti rispettivamente nello Speciale dall'Italia in onda il mercoledì alle 14 e nello Speciale dal Friuli in onda la domenica alle 15.15, su temi riferentesi alla proposta di legge per la tutela globale degli Sloveni in Friuli V.G. ora in discussione al Senato e su quelli riferen-

tesi alla ricostruzione con particolare interesse per le zone montane e le Valli del Natisone, allargando il discorso anche allo sviluppo socio-economico di dette zone.

Continuano, inoltre, nelle due trasmissioni che Pinuccia Politi cura per l'emittente

BETON FRIULI prefabbricati

realizzazioni di complessi residenziali ed industriali, impianti sportivi, scuole ...

BETON FRIULI s.p.a.
 INDUSTRIA CEMENTI ARMATI
 PREFABBRICATI
 via vittorio alfiere, 5
 33010 tavagnacco (udine)
 telefono 681042

EUROPEISTI A RADIO KOPER-CAPODISTRIA CON PINUCCIA POLITI PER LA PACE

Il giornalista Mario Spadanuda, primo da sinistra e segretario del Centro per le relazioni italo-iugoslave a Roma è stato e sarà ospite della trasmissione «Da Roma con interesse e simpatia» condotta da Pinuccia Politi per Radio Koper-Capodistria in onda ogni mercoledì alle 14 sugli interessanti temi riferentesi alle varie etnie in Italia. Si riconoscono con lui nella foto tra gli altri il Presidente della Repubblica Pertini e Bettino Craxi.

Mario Spadanuda, oltre ad essere redattore responsabile della rivista Italjug, è autore di vari scritti e saggi interessantissimi sulla rivista «Parlamento Europeo».

A Mario Spadanuda seguiranno nelle prossime trasmissioni la dr. Caterina Chizzola, segretaria generale del Movimento dei Federalisti Europei a Strasburgo e il giornalista Luciano Bollis, corrispondente de «L'Alsacien», di «Patria» e del «Comuni d'Europa».

TUTTO FOTO ALLA GREGORIS COLOR DI AZZANO DECIMO

Particolarmente ricca di partecipanti l'edizione 1981 della mostra "Tutto Foto", curata dall'organizzazione Gregoris di Azzano Decimo, si è svolta presso il casch Gregoris. L'appuntamento è stato l'occasione d'incontro di tutti gli operatori dei settori fotocine del Veneto e del Friuli-Venezia Giulia.

Molto lo spazio messo a disposizione ad una trentina di aziende del settore che espongono le più recenti novità del settore. Non sono mancate le fotomodelle, che venivano letteralmente prese d'assalto dagli obiettivi dei fotografi presenti, quasi una corsa allo spasimo per accaparrarsi la posizione più avanzata, insomma una sfrenata corsa alla piazza d'onore, dove l'occhio prima, l'obiettivo poi, dovevano curare la posa più vivace e più spinta delle

due, diciamo pure, arringhe della mossa strabica, due insignificanti ragazze, che prive di ogni contenuto professionale, curavano soltanto la mostra delle anche e delle ossute cosce.

Contorno ridicolo, anziani fotografi, abituati a fotografare nei loro studi soltanto vecchiette, cacciarsi al consumo di decine di rulli per meglio eternare sulla carta bellezze insignificanti. Con l'occasione è stato anche inaugurato il nuovo magazzino di recente affiancato al laboratorio.

La Gregoris Color è un laboratorio tra i maggiori a livel-

lo europeo ed è stato dotato di moderne e sofisticate attrezzature per il trattamento del colore e del bianco e nero, comprese tutte le lavorazioni tradizionali della fotografia. Personale altamente preparato e specializzato controlla e svolge tutti i cicli di lavorazione con molta accuratezza. La distribuzione presso i negozianti viene gestita da personale valido e simpatico, con viaggi giornalieri che garantiscono la puntuale riconsegna del materiale trattato. In sostanza, un laboratorio che merita fiducia:

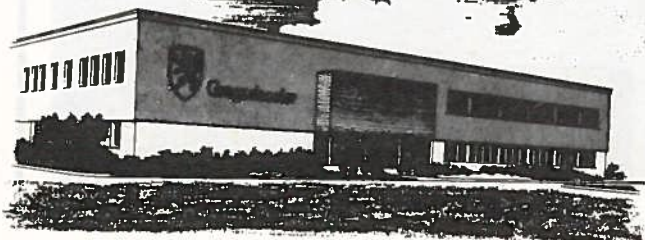
Fedele Gerin

antiquariato Bruno Rasolo

MOBILI - OGGETTI VARI E BRONZI ANTICHI

S.S. PONTEBBANA - MONTEGNACCO (CASSACCO) - Tel. 851605

● Priznanje ni namenjeno

(Nadaljevanje s 5. strani)

mare je izvlekel nekaj skicirk s poslikanimi listi, s cela vrsto portretov novomasnikov, župnikov, o-cancev, krajin, s svinčnikom narisani motivi, nekaksne predloge, ki jih je kasneje dokončal v olju. Od vseh sem spoznal samo župnika Kračino. Prepoznal bi ga, tudi če bi mi on ne bil povedal, kdo je. Med tolikimi je bil tudi portret ženske, ki mi ga je pokazal s pripombo, da so nekoč živela v vasi «le-pa dekleta». Te slike so iz časov pred 15. leti. Včasih pa se je poskušal tudi s freskami v cerkvah.

«Moja sestra je bila res prava slikarka. Portretirala je po spominu, in kakšne slike so prišle izpod njenih rok,» je rekel, o sebi pa najraje ne bi spregovoril nič več, kot da ga je bilo sram umetniškega nagnenja in kot da ta dar njegovemu stanu ne pritiče. Izvedel sem, da je član Društva beneških likovnih u-metnikov («za dati korajžo dru-gim») in da ga nagovarjajo, naj še slika.

Navzdol sem se peljal po široki in zložni cesti čez Cepletišče. Me-gla se je razširila in v daljavi so se svetlikale čedadске luči. Zapuščal sem vas, kjer kot v nekakšnem or-lovem gnezdu, visoko nad vsemi beneškimi vasmi, kraljuje svobo-den duh, ki ga nobena stvar ne u-tesnjuje, ki s primerne razdalje gleda na dogajanje okoli sebe, pa je hkrati sredi njega in ga usmer-ja. Do kolikšne mere živi sredi te-ga dogajanja, je bilo mogoče zaz-nati v sledečih besedah: «Nas skr-bi, da bi nekatere resnice prišle ljudem v glavo. Dopovedati jim ho-čemo, da človek, ki zavrže svoje korenine, ni več človek».

Redki so takšni ljudje, mi je o-njem rekel Viljem Černo, ko sem mu povedal, da se odpravljam v Mfatajut na pogovor z dobitnikom priznanja SKGZ.

Na obisku pri župniku Pasquale Gujonu, dobitniku priznanja SKGZ

«Priznanje ni namenjeno samo menampak vsem, ki delajo v Benečiji»

«Če sem ga vreden jaz, so ga vredni tudi vsi ostali, duhovniki in laiki,» je še pristavil župnik Gujon - Blagajnik v narodnoosvobodilnem odboru - Čedermac je dobil naslednike - «Mi rešujemo narodnostno vprašanje v skladu z evangelijem»

Prvič mi je pot do njega zaprla meter debela snežna odeja. Drugič, ko bi se marsikdo vrnil, sem po vijugasti, v skalo vklesani ozki cesti ponoči in skozi gosto meglo, da bi jo lahko rezal, mimo Jeronice srečno prišel. Kot mi je poprej priporočil po telefonu, sem se pri cerkvi spustil po kamnitih stopnicah do župnišča in po dolgem balkonu prišel pred vhodna vrata. V hiši je gorela luč. Imel je obisk. Potrkal sem in v veži mi je najprej odgovoril pes. Potem je prišel on, Pasquale Gujon, župnik v Matajurju, za njim pa mladi par, ki se je, kot sem pozneje zvedel, nameraval poročiti, pa je prišel urediti še zadnje podrobnosti.

«Ona je iz moje fare in se bo omožila na kmetijo v Laško, tja dol v Furlanijo», je povedal, ob tem pa sva že sedla k mizi in se začela pogovarjati o tem, kako ženske v beneških vaseh niso več pripravljene nositi bremen v košu in kako je življenje v teh krajih težko, zaradi česar je bilo vedno veliko «stricev»,

Slovence. Kaj bi lahko povedali o tej plati svojega življenja?», sem ga vprašal.

Gujon se je najprej spomnil svojega profesorja na semenišču v Vidmu, na Ivana Trinka, in na njegovo skrb za slovenske semeniščnike, ki jih je občasno vabil k sebi na pogovor, da, so se čutili sestavni del slovenske narodnostne skupnosti. Ta srečanja med profesorjem in slovenskimi dijaki so bila za tiste čase nekaj izjemnega in so bila, poleg priprave na poklic, tudi šola za krepitev slovenske zavesti, šola, v kateri so nastajali tisti Čedermaci, ki so za vse čase zaznamovali doslej najbolj obetavno razdobje beneške zgodovine. Na te čase imajo matajurski župnik in vsi njegovi kolegi najlepše spomine in ohranjajo do velikega učitelja globoko spoštovanje, do takšne mere, da se vsako leto na dan njegove smrti, 26. junija zberejo ob njegovem grobu v Trčmunu.

Beneške župnije vodijo povečini

Junga in Freuda, da bi mi pomagala prodreti v skrivnost, od kod pri domačinih občutek manjvrednosti. Moral sem to spoznati, da bi s pravilnim prijemom pri njih okrepil sposobnost, da se zavedajo svojih korenin. Upam, da sem knjigo napisal tako, da se bo bralec ob branju znebil tega kompleksa. Naj povem tudi to, da je za naše kraje potreben idealizem, ker je v njem tudi moč.»

Spregovoril je tudi o evropskih in svetovnih razsežnostih manjšinskega vprašanja in o prizadevanjih najbolj odprtih sredin, da ga rešijo. «Mi ga rešujemo v skladu z evangelijem», je dejal Gujon in takole nadaljeval: «Župniki urejamo svoj list Dom in ga nameravamo poslej izdajati kot zadruga, da bi prišli do financiranja iz javnih virov. Zanj bom pripravil vest, kako je italijanska vlada določila znesek 1,8 milijarde lir za kulturne potrebe italijanske manjšine v Jugoslaviji. Želim, da naši ljudje vedo, kako se ravna v manjšinami, da se ne bi strašili, kadar za to ni razlogov.»

Zelo si prizadeva biti logičen in prepričljiv do svojih ljudi in do pripadnikov italijanske narodnosti. «O Beneški Sloveniji — pravi — imamo iz virov beneške republike bogato dokumentacijo iz preteklih stoletij o voljenju sodnikov, županov, o upravljanju bank in o samoupravi.»

«Zavedati se moramo, da nimamo, da nimamo za seboj velikega zgodovinskega naroda, ampak lepo in prijazno Slovenijo, ki nas podpira s srcem. Če bi pripadali velikim nacijam, bi bilo najbrž drugače», je na glas razmišljal.

Pogovor se je zasukal tudi na medvojne čase, na osvobodilni boj, na udeležbo v narodnoosvobodilnem odboru, kjer je bil blagajnik, vendar brez denarja v blagajni, na partizanske bitke novembra 1944 na Matajurju z Nemci, na žrtve, ki jih je identificiral in pokopal in pozneje, v svobodi, njim v čast in spomin pomagal pri postavitvi spomenika na Matajurju. Spominjal se je prihoda prvih partizanov v vas maja 1943, pa tistega majhnega in bistrega fanta, komandanta Volodje, ki je prišel tudi k maši.

V povojnih letih ni bilo večjega dogodka v Benečiji, kjer bi ne bil poleg. Pa ne kot gledalec, ampak kot protagonist. Udeleževal se je Kamenice, emigrantskega dneva, množice prireditev in pobud, predaval je tu in v matični deželi, pojasnjeval našo stvar z zornega kota cerkvenega prestojnika, ki ima narod prav tako pri srcu kot svoje versko čustvo in se razdaja za oba.

Rodil se je v kraju Bjača pod Landarsko jamo, v Matajur pa je želel na službeno mesto zaradi zdravja. Ali zdravje v njegovih mladih letih ni bilo tako šibko kot se mu je zdelo, ali pa je na Matajurju tako čudovit zrak in je v tem

bilo v župniji 700 prebivalcev, daj jih je le še 208, včasih so imeli po 25 rojstev na leto, danes pa no, morda dve.

Ob srebanju sivega burgundo furlanskih vinogradov sva po tem zaokrožila teme najinega pavora. Preden sem se hotel poviti, sem ga želel fotografirati skupno s priznanjem SKGZ. «T težko je, da mi je pri podelitvi dlo iz rok na noge moji sosedja obžaloval), pa še s psičko, ob govem številniku in ob neki ste sliki.

«Tole sliko sem naredil po glednici, ki so mi jo poslali iz merike», se je skoraj zarekel. I senečen sem znil: «Kaj, vi.

«Takole, za kratek čas sem i daj slikaril,» je odgovoril, po pa se ni mogel več ubraniti mo vprašanjem in me je radovedi gnala, da bi izvedel še kaj. I

GORAZD VESE

(Nadaljevanje na zadnji str.

Župnik Pasquale Gujon, dobitnik letošnjega priznanja SKGZ

po drugi vojni, ko so se možnosti za zaslužek v nižini ali pa v tujini povečale, pa še več.

«Vedeti morate, da so ti «strici», vsi brez izjeme, gospodarji, da imajo vsak svojo hišo in kos sveta za preživljanje. To imetje je ostalo tudi tistim, ki so šli po svetu. Ne vem, kako bo, ko bodo izvedli deželni načrt za razvoj matajurskega turističnega središča, ki predvideva razlastitev senožeti in pašnikov za turistične namene. Ne smemo pozabiti niti tega, da kriza v zahodnoevropskih državah pov-

župniki s spoštljivo starostjo. Marsikdo se sprašuje, kako bo v Benečiji čez leta. V kakšnem jeziku bodo za njimi opravljali bogoslužje in kako bo z govorico izven cerkve. Videmski nadškof je za to vprašanje pokazal veliko razumevanja. Toda proti nekaterim fiziološkim zakonom ni rešitve. Vedeti pa je potrebno tudi to, da je od Vidma pa do meje en sam semeniščnik, pa še ta ni Benečan.

«Vi ste eden zadnjih Čedermaccev?», sem ga vprašal.

R.
dnevnik

20.01.1992

01

Župnik Pasquale Gujon, dobitnik letošnjega priznanja SKGZ

po drugi vojni, ko so se možnosti za zaslužek v nižini ali pa v tujini povečale, pa še več.

«Vedeti morate, da so ti «strici», vsi brez izjeme, gospodarji, da imajo vsak svojo hišo in kos sveta za preživljanje. To imetje je ostalo tudi tistim, ki so šli po svetu. Ne vem, kako bo, ko bodo izvedli deželni načrt za razvoj matajurskega turističnega središča, ki predvideva razlastitev senožeti in pašnikov za turistične namene. Ne smemo pozabiti niti tega, da kriza v zahodnoevropskih državah povzroča brezposelnost in da se bodo morali naši ljudje vrniti.

«Kam se bodo vrnili — se je vprašal Gujon — če jim bodo vzeli zemljo in s tem možnost samostojnega življenja doma. Sicer pa vam moram povedati, da vsakodnevno merjenje padavin in zbiranje meteoroloških podatkov za vremenslovni zavod v Benetkah kaže, da imamo na našem območju, med morjem in Mušci, največ padavin, kar 3.000 mm na leto, medtem ko jih v Čedadu namerijo samo 1.700. Skoraj vsak dan se po lepem jutru nad Matajurjem popoldne zberejo oblaki in preženejo turiste. Ne verjamen — je pripomnil — da je naš kraj primeren za stacionarni turizem. Bolj prikladen je za enodnevnne izlete. Od takšnega turizma pa nimajo kaj. Izletniki si prinesejo vse s seboj in gostilničarji od njih nič ne spravijo v žep», je še pristavil ob koncu razmišljanja o turistični bodočnosti tega kraja pod Matajurjem, o smučiščih pod njegovim vrhom, kjer so postavili nekaj žičnic, in o nakupu teptalnega stroja za urejanje smučišča. Sami poskusi, ki jim naš sogovornik ne vidi obetavnega cilja.

Toda turizem ni bil isto, kar me je gnalo h Gujonu. Po telefonu sva se dogovorila za zmenek, da bi mi povedal, on, eden izmed tolikih, ki so prejeli priznanje SKGZ, s kakšnimi občutki ga je na slovesnosti v Kulturnem domu v Gorici on sprejel.

«Priznanje ni namenjeno samo meni, ampak vsem, ki delajo v Benečiji. Če sem ga jaz vreden, so ga vredni tudi vsi ostali, duhovniki in laiki».

Ni se rad pogovarjal o priznanju, čeprav tudi ni mogel skriti, da mu ni prav vseeno. Preveč drugih interesov ga priteguje, da bi se prepuščal občutku, ki jih je v njem, ob 75. letu starosti, vzvalovil prav gotovo pomemben dogodek. Med dolgim klepetom o vsem in o vseh se je odprl. Bil je potreben malo daljši pogovor, da sem spoznal, kako živi in misli, in da sem zaznal v njem človeka, ki ga zanimajo gospodarski, družbeni in narodnostni problemi, zadeve njegove župnije in širše beneške domovine, da sem odkril njegovo zanimanje za psihološke in sociološke probleme svojega ljudstva pod Matajurjem, da je razkril intimna nagnjenja za slikarsko umetnost, o kateri sem izvedel povsem slučajno, pa bi o njih pisal kasneje, kakor sem, skoraj tik pred slovesom, izvedel zanje.

«Priznanje ste prejeli za vaše dolgoletno zavzemanje za beneške

župniki s spoštljivo starostjo. Marsikdo se sprašuje, kako bo v Benečiji čez leta. V kakšnem jeziku bodo za njimi opravljali bogoslužje in kako bo z govorico izven cerkve. Videmski nadškof je za to vprašanje pokazal veliko razumevanja. Toda proti nekaterim fiziološkim zakonom ni rešitve. Vedeti pa je potrebno tudi to, da je od Vidma pa do meje en sam semenišnik, pa še ta ni Benečan.

«Vi ste eden zadnjih Čedermacev?», sem ga vprašal.

«Poglejte, danes v narodnostnem in kulturnem pogledu Benečija ni več tako revna. Minili so časi kaplana Martina Čedermaca. Upam za vedno. Marsikaj se je spremenilo v cerkvi in v družbi. Čedermac je dobil naslednike. Imamo ljudi okoli glasila beneških duhovnikov Dom, imamo ljudi v raziskovalnem inštitutu SLORI, delujejo društva, med nami živi veliko sposobnih in pridnih ljudi. Naj omenim velika idealista Černa in Predana. Ne smemo pa pozabiti tudi poštenih Italijanov, ki so nam naklonjeni. Uspešno nadaljujemo boj za našo Benečijo in se ne bojim, da v njem ne bi uspeli. Res pa je, da naše razmere narekujejo veliko občutljivost pri delu. Razumeti moramo psihologijo naših ljudi. Lahko vam povem, da sem ob pisanju knjige «Ljudje v Nadiških dolinah» preučil

dogodka v Benečiji, kjer ni bilo polog. Pa ne kot gledalec, ampak kot protagonist. Udeleževal se je Kamenice emigrantskega dneva, množice prireditvev in pobud, predaval je tu in v matični deželi, pojasnjeval našo stvar z zornega kota cerkvenega prestojnika, ki ima narod prav tako pri srcu kot svoje versko čustvo in se razdaja za oba.

Rodil se je v kraju Bjača pod Landarsko jamo, v Matajur pa je želel na službeno mesto zaradi zdravja. Ali zdravje v njegovih mladih letih ni bilo tako šibko kot se mu je zdelo, ali pa je na Matajurju tako čudovit zrak in je v tem kraju našel notranji mir, dejstvo je, da ni bil nikoli bolan. Pred 12 leti je izgubil kuharico in od takrat dalje skrbi sam zase. V velikem župnišču, ki ga je potres pretresel do temeljev in ga bodo morali nekdanj popraviti, živi s psičko Cipi, ki se je nekega dne od kdo ve kje zatekla k njemu in sta si tako postala neločljiva prijatelja. Polna je je vsa hiša. Pod mizo se privije k nogam obiskovalca, čeprav ga je prvič videla, nestrpno čaka, da jo gospodar pokliče in da mu skoči v naročju, vsa srečna in živa, z bistrimi očmi, ki govorijo o popolni zvestobi, o neločljivem prijateljstvu.

V Matajurju, kjer je Gujon preživel že 44 let, se je v tem času marsikaj spremenilo. Vas je doživela hud gospodarski in demografski padec. Ob njegovem prihodu je

PO ZAGOTOVILIH DEŽELNEGA ODBORNIKA BARNABA

Rešeno vprašanje beneških študentov v Dijaškem domu

Deželni odbornik za šolstvo Barnaba je na včerajšnji seji deželnega sveta v odgovoru na interpretacijo komunističnih svetovalcev Bratine, Iskre, Battella in Mianijeve jasno povedal, da je bila interpretacija goriške pokrajinske uprave glede kritja stroškov študentom v dijaških domovih, ki jih predvideva deželni zakon o pravici do študija, zgrešena. Odbornik je namreč potrdil, da je goriška pokrajina na osnovi deželnega zakona namenila finančne prispevke samo študentom, ki imajo stalno bivališče v pokrajini, kljub navodilom deželnega ravnateljstva za šolstvo, po katerih bi morali prispevke prejeti študentje (tisti, ki seveda študirajo v dijaški domovih), ne glede na njihovo stalno bivališče.

Na osnovi take interpretacije se je namreč zgodilo, da kakih dvajset študentov iz beneške Slovenije, ki študirajo v slovenskem dijaškem domu, niso bili deležni teh pri-

spevkov, zato so komunistični svetovalci vložili interpretacijo v deželnem svetu. V odgovoru je odbornik Barnaba nadalje dejal, da je videmska pokrajina pokazala pripravljenost za podelitev izrednega prispevka (sredstva bi črpala iz ostankov) v korist študentom, ki imajo stalno bivališče v videmski pokrajini, a študirajo v dijaških domovih goriške pokrajine. S tem v zvezi gre vsekakor podčrtati naklonjenost videmske pokrajine, ki je pokazala dobro voljo za rešitev tega vprašanja.

Glede na položaj, ki je krivično penaliziral študente videmske pokrajine, je deželno ravnateljstvo za šolstvo dalo svoje privoljenje za tak izredni poseg. Za šolsko leto 1981/82 pa so pokrajinske uprave potrdile — je zaključil odbornik — da se bodo držale kriterija, po katerem bodo deželnih prispevkov deležni vsi študentje, ki obiskujejo šole pokrajinskega teritorija, ne glede na njihovo stalno bivališče.

P. deželni

20.01. 1982

Vsebinsko in tehnično bogat Beneški koledar za leto 1982

Beneški duhovniki, ki se zbirajo okoli verskega lista Dom, so tudi letos izdali stenski Beneški koledar za leto 1982, ki je vsebinsko bolj ši od lanskega, pa tudi po tehnični plati je dosegel že takšno stopnjo, da ga zlahka primerjamo s koledarji, ki jih izdajajo sredine z večjo koledarsko tradicijo. Iz tega sklepamo, da so njegovi uredniki z velikim mentalnim in tudi tehničnim naporom svojim ljudem dali v roke zares koristno in tudi praktično čtivo, ki predstavlja pomembno dopolnilo slovenske tiskane besede na Videmskem.

Pri njem so sodelovali Giorgio Qualizza s fotografijami, M. Tomasetig z risbami, Luciano Chiabudini s pesmimi pod risbami, vse ostalo pa je pripravil Emil Cencig, in tega ni malo.

Na prvi strani je lepa barvna fotografija Benečije z Matajurjem v ozadju, po vsej verjetnosti posnete s Kamenice, za beneške Slovence pomembnega kraja. Vsaka stran, ki ustreza enemu mesecu, je vsebinsko bogata in zaokrožena. Na njej je po ena barvna fotografija drevesa, ki raste v Benečiji, ob njej pa risba predmetov, ki jih izdelujejo iz tega drevesa (škafi, žlice, stoli, pohištvo, metle itd.). Ime vsakega drevesa je zapisano v narečju, v slovenščini, italijanščini in v znanstvenem jeziku. Ti podatki so nad koledarjem, na desni strani in pod njim pa so vremenske napovedi za tisti mesec.

beneški pregovori, pravljice, dovtipi in «gonalce» — pravljice.

Stran sklepajo koristni nauki iz vsakodnevnih prigod, iz katerih je mogoče sklepati, da jim problemi, ki jih tarejo, ne jemljejo smisla za humor in optimizem, dvoje lastnosti, ki so za življenje še kako potrebni. Dokazujejo pa te zgodbe in tudi drugi prispevki v koledarju veliko ustvarjalno silo ljudskih talentov, ki, med drugim, vedno bolj oblikujejo kulturno-umetniški in narodnostni utrip Slovencev na Videmskem in dajejo tako svoj dragocen prispevek k vsebinski dopolnitvi političnega boja za oblikovanje in priznanje slovenskega narodnostnega obraza.

Pp. dušnik

17. 01. 1982

Vsebinsko in tehnično bogat Beneški koledar za leto 1982

Beneški duhovniki, ki se zbirajo okoli verskega lista Dom, so tudi letos izdali stenski Beneški koledar za leto 1982, ki je vsebinsko bolj ši od lanskega, pa tudi po tehnični plati je dosegel že takšno stopnjo, da ga zlahka primerjamo s koledarji, ki jih izdajajo sredine z večjo koledarsko tradicijo. Iz tega sklepamo, da so njegovi uredniki z velikim mentalnim in tudi tehničnim naporom svojim ljudem dali v roke zares koristno in tudi praktično čtivo, ki predstavlja pomembno dopolnilo slovenske tiskane besede na Videmskem.

Pri njem so sodelovali Giorgio Qualizza s fotografijami, M. Tomasetig z risbami, Luciano Chiabudini s pesmimi pod risbami, vse ostalo pa je pripravil Emil Cencig, in tega ni malo.

Na prvi strani je lepa barvna fotografija Benečije z Matajurjem v ozadju, po vsej verjetnosti posnete s Kamenice, za beneške Slovence pomembnega kraja. Vsaka stran, ki ustreza enemu mesecu, je vsebinsko bogata in zaokrožena. Na njej je po ena barvna fotografija drevesa, ki raste v Benečiji, ob njej pa risba predmetov, ki jih izdelujejo iz tega drevesa (škafi, žlice, stoli, pohištvo, metle itd.). Ime vsakega drevesa je zapisano v narečju, v slovenščini, italijanščini in v znanstvenem jeziku. Ti podatki so nad koledarjem, na desni strani in pod njim pa so vremenske napovedi za tisti mesec.

beneški pregovori, pravljice, dovtipi in «gonalce» — pravljice.

Stran sklepajo koristni nauki iz vsakodnevnih prigod, iz katerih je mogoče sklepati, da jim problemi, ki jih tarejo, ne jemljejo smisla za humor in optimizem, dvoje lastnosti, ki so za življenje še kako potrebni. Dokazujejo pa te zgodbe in tudi drugi prispevki v koledarju veliko ustvarjalno silo ljudskih talentov, ki, med drugim, vedno bolj oblikujejo kulturno-umetniški in narodnostni utrip Slovencev na Videmskem in dajejo tako svoj dragocen prispevek k vsebinski dopolnitvi političnega boja za oblikovanje in priznanje slovenskega narodnostnega obraza.

P. Primoški
dnevnik,
17.1.1982

DRUGAČNA ZAŠČITA ZA SORODNI STVARNOSTI

ČEDAD — «Soočanje med Furlani in Ladinci» je bila tema drugega srečanja v okviru letošnjih Benečanskih kulturnih dnevov. Drugačna zaščita za sorodni jezikovni stvarnosti, je bil naslov večera, na katerem sta govorila predsednik ladinške skupnosti iz Bocna Karel Willeit in furlanski pesnik Leonardo Zanier.

Pri izmenjavi informacij o obeh narodnostnih skupnostih je prišla do izrazne razlike v pravni zaščiti, saj uživajo Ladinci, ki bivajo v bocenski pokrajini zaščito na osnovi državne in deželne zakonodaje, medtem ko ne Furlanov, pa tudi ne Ladincev izven bocenske pokrajine, ne štiti nikakršno pravno določilo. Ven

dar je v marsičem tuji za Ladince zaščita le navidezna, kajti tudi Ladinci v Južnem Tirolskem so pod stalnim pritiskom nemškega in italijanskega prebivalstva, ki si med seboj delita skoraj vse pravice in ostajajo Ladinsem le drobtinice.

Prav ta aspekt srečanja v Špetru je bil verjetno najzanimivejši. Karel Willeit je orisal pogoje, v katerih živijo Ladinci na Južnem Tirolskem, kjer obstajajo pozitivne pravne norme tudi za zaščito ladinške skupnosti. Ta določila pa veljajo le za polovico Ladincev bocenske pokrajine, namreč za tiste, ki živijo v Ladinskih dolinah. V teh dolinah se tudi jezik lahko ohranja.

Ladinci se še vedno ukvarjajo s tradicionalnimi dejavnostmi, kmetijstvom in obrtništvom, v zadnjih dveh desetletjih pa tudi s turizmom, kar jim omogoča, da preprečujejo izseljevanje iz manjših vasi.

Vsa zaščitna določila v bocenski pokrajini temeljijo na tako imenovani proporcionalnosti, to je na številčnem razmerju med tremi narodi. Že ugotovitev, da je po zadnjem popisu prebivalstva 66 odstotkov Nemcev, 30 odstotkov Italijanov in le nekaj več kot 4 odstotke Ladincev, zgovorno prikazuje, da mora ta majhen narod kljubovati dvojnemu pritisku. Na osnovi te proporcionalnosti se namreč na Južnem Tirolskem delijo oblast, delovna mesta in tudi javna sredstva.

Tako Ladinci nimajo pristopa k resnični oblasti. V bocenskem pokrajinskem svetu jim je sicer zagotovljeno eno svetovalsko mesto, kar pa ne pomeni, da pripada to mesto tudi predstavniku Ladinskih dolin, ki ne sestavljajo samostojnega volilnega okrožja. Tako sedaj predstavlja Ladince svetovalec izvoljen na listi nemške južnotirolske ljudske stranke. Interesi te stranke pa so marsikdaj v nasprotju z interesi Ladincev. V pokrajinskem odboru, ki ima v rokah dejansko oblast pa ni ladinškega predstavnika, ker po zakonu pripadajo vsa mesta Italijanom in Nemcem. Prav tako Ladinci nimajo dostopa do vodilnih mest v državnih ali poldržavnih upravah v bocenski pokrajini, proporcionalnosti v krajevnih upravah v Ladinskih dolinah pa še niso uvedli. Tudi z zaposlitvami so velike težave, saj Ladinci, razen v Ladinskih dolinah, skorajda nimajo možnosti zaposlitve, ker se mesta delijo po ključu proporcionalnosti. Tako so bili na zadnjem popisu prebivalstva številni Ladinci prisiljeni, da se prijavijo kot Italijani ali kot Nemci.

Težave so tudi z uveljavljanjem jezika. V bocenski pokrajini sta italijanščina in nemščina enakopravni, ladinščini pa se ne priznava ta pravica. Tudi ladinških šol ni, am-

pak le nekakšna italijansko - nemška šola z možnostjo pouka ladinščine (dve uri tedensko), in, v nižjih razredih, pouka v ladinščini. Ladinci nimajo ne dnevnikov ne tednikov, kljub obljubam nimajo televizijskih oddaj, radijske oddaje pa ne presegajo ure dnevno.

Po poročilu Willeita je Leonardo Zanier spregovoril o Furlanah. Njegov govor ni bil osredotočen na kritiko, ampak predvsem na perspektive; tudi tu pa ni mogel mimo nekaterih ugotovitev, začeni z veliko obremenitvijo, ki jo za Furlanijo predstavljajo vojaške služnosti. Po drugi strani pa je Zanier izhajal iz zasedanja, ki ga je sindikalna organizacija CGIL priredila leta 1979 v Gradišču ter se še zlasti zaustavil na nujnosti, da se čimprej uveljavita furlanska kultura in jezik v čistih institucijah, ki bi morale za to pravzaprav skrbeti, začeni z nujnostjo poučevanja furlanskega jezika, pa tudi zgodovine Furlanije na videmski univerzi.

BOJAN BREZIGAR

*Primorski dnevnik,
15. 1. 1982*

BENESKI DNEVNIK

Čedadaska mestna knjižnica o furlanskem odporništvu

ČEDAD — V okviru svojega delovanja je čedadaska mestna knjižnica organizirala na temo «Odporniško gibanje in Furlanija» vrsto kulturnih večerov, na katerih bodo predstavili dela in avtorje, ki so se ukvarjali z enim najsvetlejših obdobjih furlanske zgodovine.

Drevi bo na sporedu prvo srečanje z Ferdinandom Mautinom, ki bo predstavil delo «Vojna ljudstva — zgodovina furlanskih enot garibaldincev» (Guerra di popolo — storia delle formazioni garibaldine friulane). Prihodnje sredo se bodo lahko udeleženci srečanja seznanili s Sergiom Genvasuttijem in njegovo knjigo «Sezona Osoppove» (La stagione della Osoppo). V sredo, 27. januarja, bo na vrsti Federico Vincenti z delom «Furlanski in julijski partizani v tujini» (Partigiani friulani e giuliani all'estero). Zanimiva prireditev se bo končala v sredo, 3. februarja, ko so bo občinstvu predstavil avtor Alfeo Mizzau z delom «Ljudski boj kmetov v Furlaniji» (Lotte popolari contadine in Friuli).

ČEDAD — Ob obisku ameriškega veleposlanika Rabba v Furlaniji so v Čedadu odprli novo srednjo šolo, ki so jo dogradili z denarnimi sredstvi ZDA za obnovo potresnega območja.

Furlansko gibanje o natečaju «Moja vas»

VIDEM — V zvezi z natečajem v slovenščini «Moja vas», ki ga prireja študijski center Nediža sta deželna svetovalca Furlanskega gibanja (Movimento Friuli) Marco De Agostini in Cornelia Puppini naslovila na deželni odbor vprašanje, v katerem želita izvedeti, ali namerava dežela primerno poseči za organizacijo natečaja, ob upoštevanju dejstva, da je videmsko šolsko skrbništvo sicer pohvalilo to pobudo, a obenem ni izdalo ustreznega dovoljenja za njeno praktično izvedbo. Podpishika vprašanja u-

gotavljata, da tudi pozivi ministrstvu za šolstvo niso zalegli, čeprav je natečaj povsem v duhu valorizacije krajevnih kultur in jezikov, za katero se — vsaj z besedami — vsi zavzemajo.

Zanier in Willeit o Furlanah in Ladinceh

ŠPETER — Drevi ob 20.30 bo v špetrski občinski dvorani v okviru Benečanskih kulturnih dnevov srečanje med furlanskim pesnikom Leonardom Zanierjem in predsednikom ladinske skupnosti iz Borna Karlom Willeitom. Gosta bosta izmenjala poglede na temo: «Furlani in Ladinci: različna zaščita dveh enakih jezikovnih stvarnosti».

Beneški študijski center NEDIŽA prireja, v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom SLORI iz Čedada

9. BENEČANSKE KULTURNE DNEVE

NA TEMO

POLOŽAJ NARODNIH MANJŠIN NA ALPSKO-JADRANSKEM PODROČJU

- DANES, 13. januarja 1982 — Leonardo Zanier, Karl Willeit: Furlani in Ladinci, drugačna zaščita za sorodni jezikovni stvarnosti
22. januarja 1982 — Dr. Franci Zwitter: Slovenska manjšina v Avstriji
29. januarja 1982 — Ferenc Hajos: Madžari v Sloveniji in Slovenci na Madžarskem
5. februarja 1982 — Dr. Karel Šiškovič, prof. Maurizio Namor: Slovenska manjšina v Italiji
12. februarja 1982 — OKROGLA MIZA: Predlogi za zaščito slovenske manjšine in drugih manjšin v Italiji
Vsa predavanja bodo v sejni dvorani špetrske občine z začetkom ob 20.30

Primorski
dnevnik,
13.1.1982

DOKAZI ŽIVE ISTOVETNOSTI

PESTRA DEJAVNOST BENEŠKIH SLOVENCEV

Dolg seznam zanimivih kulturno-prosvetnih prireditev s spodbudnimi učinki in veliko odmevnostjo

Kulturno - prosvetno in narodnostno življenje v Beneški Sloveniji je iz leta v leto bolj razgibano. V teh dneh so pričeli z benečanskimi kulturnimi srečanji, ki jih prireja beneški študijski center Nediža. Toda ta je samo ena izmed pobud, ki jih vsako leto in že več let zaporedoma, nekatere že več kot deset let, prireja to ali ono beneško društvo ali pa tudi vsa skupaj.

Tako naj na prvem mestu in kot najdlje trajajočo že tradicionalno prireditev omenimo dan emigranta. Po svoji široki vsebini je zelo pomembna Kamenica. Zanimivi in za mlade spodbudni sta Moja vas in Mlada brieza. Mladinsko glasbeno ustvarjalnost pa spodbuja Senjam beneške pesmi. Ne nazadnje naj navedemo še osem tečajev slovenskega jezika v Čedadu, Špetru, Petjagu, Tipani in Grmeku.

Prireditev, takšnih ali drugačnih, vse pa dokazujejo živo istovetnost naše narodnostne skupnosti na Videmskem, pa je še in še. Več in zanimivih jih prirejajo v Bardu, v Reziji in v Kanalski dolini. Vse pa po svoji zasnovi dosegajo spodbudne učinke na samih beneških tleh in veliko odmevnost tudi izven njih.

Pridmorški
dnevnik
9.1.1982

Odpri Benečanske kulturne dneve

SPETER — Položaj narodnih manjšin na alpsko-jadranskem področju je okvirna tema letošnjih 9. Benečanskih kulturnih dnevov, ki so se začeli včeraj v dvorani občinskega sveta v Špetru, v organizaciji Beneškega študijskega centra Nediža, v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom iz Čedada.

Letošnji cikel se je začel s predavanjem ravnatelja italijanske gimnazije v Kopru in podpredsednika Unije Italijanov za Istro in Reko prof. Lea Fusillija, ki je govoril o stanju italijanske narodnosti v Jugoslaviji. Predavanju, o katerem bomo še poročali, so sledili številni občinski upravitelji in predstavniki krajevnih oblasti, med gosti pa smo opazili tudi deželnega svetovalca Nerea Battella, konzula SFRJ Nevenko Kovačič in predsednika SKGZ Borisa Raceta. Predavatelja je uvodoma pozdravil v imenu organizatorjev Maurizio Namor, nato pa je v imenu občinske uprave pozdravil župan špetrske občine Firmino Marinig.

Pridmorški dnevnik
9.1.1982

MARTIN JEVNIKAR

Roman Firmani: Zadnja dolina

Med rednimi knjigami, ki jih je Založništvo tržaškega tiska priložilo Jadranskemu koledarju 1982, je tudi roman Romana Firmanija **Zadnja dolina**. Knjigo je natisnila tiskarna Nuova Del Bianco v Vidmu 1981 (220 str.), ilustriral jo je Moreno Tomasetig.

Roman Firmani je Slovenec in se je rodil v zaselku Klavore pri Roncu v Nadiški dolini v Benečiji 1930. leta. Ko je imel leto dni, ga je mati odnesla v Liège v Belgiji, kjer je bil njegov oče rudar, odkar je imel otrok devet mesecev. Ko so Nemci zasedli Belgijo, so leta 1941 očeta zaprli v taborišče, mati in Roman pa sta se vrnila k sorodnikom v Benečijo. Po vojni sta se spet pridružila očetu, ki je nadaljeval z delom v rudniku do l. 1952, ko je moral zaradi sili-koze v pokoj; umrl je deset let pozneje. Roman je dovršil francosko osnovno šolo in med vojno italijansko nižjo srednjo šolo v Špetru. Ko je imel 16 let je začel delati v steklarni v Liègeu, l. 1960 je ustanovil samostojno gradbeno podjetje, ki pa ga je moral zaradi krize pred nekaj leti opustiti. Tedaj je začel pisati, in sicer v italijanščini, beneško narečje pozna iz domače hiše v Belgiji, kjer so govorili beneško in italijansko, ne pozna pa knjižne slovenščine. Njegovo delo je prevedla v slovenščino Magda Jevnikar.

Firmani je slovenski pisatelj po rodu in čustvovanju, tudi po izbiri snovi — spada torej v dolgo vrsto Benečanov, ki so se morali zaradi sile razmer izražati v italijanščini, če so se hoteli uveljaviti.

V Zadnji dolini je opisal življenje svojega očeta Celsa, ki je bil najdenček in je do dvanajstega leta živel v sirotišču v Vidmu. Leta 1906 ga je posinovil oče Štured in Gornjega Ronca, ker je potreboval delavca. Tako je prišel italijanski deček v slovensko hribovsko vas, se vrasel v družino, ki so jo sestavljali delavni in robati oče, bolehnata mati, ki je cele dneve sedela v sobi in šivala za druge, 16-letna hči Felicita, ki je po nesreči zgubila eno oko, in 4-letni Nacek.

Celso se mimogrede nauči slovenščine in privadi kmečkemu delu, ki je sprva zanj naporno in sega od ranega jutra do pozne noči. Prekinjajo ga le nedelje, ko gre vsa družina k maši, potem se sme malo igrati z vrstniki, ki ga takoj sprejmejo za svojega. Ob trdem delu raste in se razvija, že zgodaj se zaljubi v lepo Gizelo, toda ljubezni ves čas nasprotuje Gizelin oče, ki bi rad za zeta fanta z zemljo ali premoženjem. Leta 1912 umrje mati, oče Štured pa začne piti.

Da bi se Celso osamosvojil in dobil Gizelo, odide k financarjem, najprej v Genovo, potem v La Spezio, med prvo svetovno vojno pa ga pošljejo v Kobarid, ker zna slovenščino. Tu je zelo dober z domačini. Pri obrambi Gorice je težko ranjen in zaradi tega odpuščen iz službe, izgubi pa tudi Gizelo. Zaposli se v kamnolom v Tarčetu, se poroči z Ruončanovo Danijelo, dobi sina — pisatelja —, zgubi delo, zato odide v Belgijo.

To je okvir romana oziroma očetovega življenjepisa. V ta okvir pa je pisatelj vdela življenje Benečanov v za-

MLADIKA

o/o

o/o

četku stoletja, težko delo po bregovlitih njivah in senože-
 tih, kjer je bilo treba skoraj vse pridelke znositi v košu na
 rami, kjer je bilo več žalosti kakor veselja. Omejil se je
 predvsem na Šturmovo družino, kakor mu jo je orisal oče
 v mladih letih. Pred bralcem vstaja oče Šturem, ki zna ga-
 rati od jutra do večera, ki je redkih besed, še kadar odpre
 usta, navadno godrnja in robanti. Rad pogleda v kozarec,
 po ženini smrti pa se tako vda pijači, da ga mora Celso no-
 siti in vlačiti iz gostilne domov. Kmetija gre tako navzdol,
 da jo morajo dati v zakup revnim sosedom. Zaradi pijače
 tudi umre.

Mati je tako bolehnata in odmaknjena v svojo sobo, da
 njenega vpliva v družini skoraj ni čutiti. Vendar pa jo vsi
 spoštujejo in imajo radi. Hišo pravzaprav vodi Felicita, ki
 opravlja vsa dela, ki je zrela preko svojih let. Zaradi po-
 hlabljenosti na očesu se je vdala v trpko usodo, da bo
 ostala vse življenje sama. Na Celsa se je tako navezala,
 da »osem dolgih let je bilo to dekle zanj zaupni prijatelj,
 sestra in mati obenem«. Felicita je pisatelj najlepše ob-
 delal, zajeta je prav iz življenja, krhka in močna, dobra, da
 bi odstopila Celsu polovico svoje zemlje, če bi ostal pri
 hiši, globoka in občutljiva, delavna preko svojih moči, na-
 vezana na dom in njegov ugled.

Malo nad polovico knjige je pisatelj odmeril Celsovega
 življenju v Roncu, v zadnjem delu pa ga spremlja na nje-

govni poti v financerski uniformi, dokler je ni prisiljen sleči.
 Tudi tedaj se obnaša kot vzoren fant: zvest v službi, dober
 tovariš, v boju neustrašen, v bolnišnici potrpežljiv bolnik.
 Premagati mora veliko težav in nevarnosti, vendar nikoli
 ne obupa ali stopi z ravne poti, ki so mu jo vcepili v Ron-
 cu. Precej je idealiziran, zrel in razsoden še kot otrok,
 skrben gospodar, ko nadomešča pijanega Šturmana, kot fi-
 nancar človečanski in dober s svojimi ljudmi.

Zadnja dolina je dobro pripovedno delo, avtor najbrž ni
 imel namena ustvariti velike umetnine, ampak orisati svo-
 jega očeta v času in kraju. In v tem je uspel, v delo pa je
 vliil tudi veliko ljubezni do benečanske zemlje in ljudi. Ko
 odhaja Celso v Belgijo, se takole poslavlja od doma:

«Četudi ne manjka močnih rok, naša zemlja ne daje to-
 liko, da bi lahko od nje živeli. Država ne napravi ničesar
 za naše ljudi. Pomagati si moramo sami. V naših dolinah
 se čutimo zapuščene, odrinjene od ostale Italije. Mogoče
 zato, ker govorimo drug jezik? Občutek imamo, da smo
 na svoji zemlji tujci ... In vendar so se naši fantje borili,
 prelivali kri za to deželo ... In glej, danes moram kot toliko
 drugih po srečo v tujino, daleč od vsega, kar mi je drago.
 Odhajam v neznano z obnošeno obleko in čevlji, z nekaj
 lirami v žepu in s sklonjeno glavo!... Draga moja dolina,
 te bom sploh še kdaj videl?»

Uverturnega stavek ... MLADIK A ...

V Uverturnem stavku ...
 V Balotnem dogovoru ...
 Prvi sprev ...

o/o

ANIKAJM

o/o

Bibliografija Maticetova za proučevanje rezijanske kulture in stvarnosti

ČEDAD — Pomemben prispevek za boljše poznavanje rezijanske stvarnosti ponuja poznavalec nedavna objava brošure «Resia, bibliografia ragonata» (1927-1979), ki jo je pripravil direktor slovenskega etnografskega inštituta pri ljubljanski akademiji znanosti in umetnosti Milko Maticetov.

Avtor je že od leta 1940 začel zbirati veliko število spisov, pravljič, spevov in drugo gradivo, rezijanske tradicije, da ga upravičeno imajo za največjega in najbolj pazljivega poznavalca te kulture. Ob sodelovanju biltena rezijanske župnije «Pod Čanyawo sinco» in aktivni pomoči številnih rezijanskih, furlanskih in slovenskih prijateljev, je Maticetov opravil obsežno bibliografsko raziskavo.

Namen bibliografije je nuditi morebitnim raziskovalcem čimresnejši in čimstopnejši pripomoček za obravnavanje rezijanske kulture. Na

števanje kar 190 objavljenih del se začena s katekizmom Giuseppa Cramara «To kristjansko učilo», ki je bil izdan v Gorici 1927. leta in se končuje z najnovejšim delom Julijana Strajnarja «La technique violinstique des musiciens resiens», ki je bilo natisnjeno 1979. leta v Stockholmu. Rezijanska bibliografija potrjuje zanimanje preučevalcev na vseh ravneh za vse poglede rezijanske kulture: jezik, folklor, ustna tradicija, etnografija, glasba in druge. Posebno pozornost zaslužijo publikacije dialektološkega značaja, med katerimi sodijo tudi dela Merkuja, Logarja, Longhina, Pellegrinija, Lenčeka in samega Maticetova.

V skrbnem predgovoru avtor navaja pomen in vsebino bibliografije rezijanskih objavljenih del

Denarna podpora pokrajine za tečaje furlanščine, slovenščine in nemščine

VIDEM — Videmski pokrajinski svet je z ogromno večino glasov (vzdržal se je le misovski svetovalec) odobril denarno podporo k deželnemu zakonu št. 10 za kulturni in jezikovni razvoj manjšin in jezikovnih skupnosti.

Predvideni znesek bodo porazdelili med šolami, ustanovami in združenji, ki imajo tečaje furlanščine, slovenščine in nemščine za učence in dijake. Podpore bo deležna tudi občina Tipana, ki je vodila tečaj slovenščine za osnovnošolske otroke.

S sklepom videmskega pokrajinskega sveta bodo delno krili stroške za avtobusni prevoz otrok iz videmske pokrajine, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici.

Uspeh demokratične liste na volitvah v šolske svete

ČEDAD — Na zadnjih volitvah v šolske svete so se skoraj po vsej Italiji in tudi v čedadskem okrožju uveljavile liste, katerih pobudnik je bila krščanska demokracija. V čedadskem okrožju, ki zajema tudi območje Beneške Slovenije, so starši izbirali med dvema listama in sicer med listo krščanske demokracije, ki si je priborila približno 70 odstotkov glasov in pet predstavnikov, enega več kot lani, in enotno napredno listo, ki je prejela le 30 odstotkov preferenc ter je izgubila enega predstavnika, sedaj jih ima le dva.

Rezultati volitev v šolske svete so bili precej drugačni v Nadiških dolinah, kjer si je krščanska demokracija zagotovila le 42 odstotkov glasov, enotna lista pa 58 odstotkov. K temu velja dodati, da ni med timi izvoljenimi predstavniki krščanske demokracije niti enega iz Nadiških dolin, na listi «Za demokratično solo» pa je bil izvoljen Aldo Clodig, ki aktivno sodeluje v boju za uveljavitev pravic slovenske narodnostne skupnosti. Enotna lista je pozela pomemben uspeh tudi pri volitvah v zavodne, razredne in medrazredne svete.

Srečanje goriskih dijakov iz Benečije

FOJDA — Ob novoletnih praznikih so se beneški dijaki, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici in njihovi starši zbrali na skupni družabnosti, na kateri so skupno z operaterji Inštituta za slovensko izobraževanje in goriškega Dijaškega doma razpravljali o vprašanih, ki tarajo slovenske dijake iz Benečije. Te sta predvsem dve: pridobitev pokrajinskih prispevkov za kritje stroškov za prevoz in bivanje v Gorici (doslej je za avtobusni prevoz poskrbel Inštitut). Srečanje so pozivili z nekaterimi družabnimi igrami in zanimivim ex-tempore.

Priporoki
dnevnik
2.1.1982

Slovenske kulturne organizacije Beneške Slovenije
priredijo v nedeljo, 10. januarja, ob 15. uri v gledališču Ristori
v Čedadu

**DAN EMIGRANTA
IN BENEŠKE KULTURE**

Spregovorila bosta podpredsednik deželnega odbora Francesco Decarli in, v imenu slovenskih organizacij Beneške Slovenije, predsednik MO SKGZ Maurizio Namor. Sledila bo igra «SAME PRAVO» v izvedbi Beneškega gledališča. Besedilo: neznani Benečan, režija: Adrijan Rusija.

Beneški študijski center NEDIŽA prireja, v sodelovanju s
Slovenskim raziskovalnim inštitutom SLORI iz Čedada

9. BENEČANSKE KULTURNE DNEVE

NA TEMO

POLOŽAJ NARODNIH MANJŠIN NA ALPSKO-JADRANSKEM PODROČJU

S P O R E D :

8. januarja 1982 — Prof. Leo Fusilli: Italijanska narodnost v Jugoslaviji
 15. januarja 1982 — Leonardo Zanier, Karl Willeit: Furlani in Ladinci, drugačna zaščita za sorodni jezikovni stvarnosti
 22. januarja 1982 — Dr. Franci Zwitter: Slovenska manjšina v Avstriji
 29. januarja 1982 — Ferenc Hajos: Madžari v Sloveniji in Slovenci na Madžarskem
 5. februarja 1982 — Dr. Karel Šisković, prof. Maurizio Namor: Slovenska manjšina v Italiji
 12. februarja 1982 — OKROGLA MIZA: Predlogi za zaščito slovenske manjšine in drugih manjšin v Italiji
- Vsa predavanja bodo v sejni dvorani špeterske občine z začetkom ob 20.30.

BENESKI DNEVNIK

Mladi iz Argentine na obisku v Čedadu

ČEDAD — V okviru kulturnega obiska sinovov zdomcev v Argentini, ki sta ga pod pokroviteljstvom naše dežele organizirali videmska in pordenonska pokrajina, je bila skupina mladih Argentinec gost tudi Zveze slovenskih emigrantov Furlanije - Julijske krajine.

Zjutraj so mladi gostje obiskali Postojnsko jamo, popoldne pa so delegacijo sprejeli na sedežu slovenskih kulturnih krožkov videmske pokrajine v Čedadu. Predsednik Zveze emigrantov Ferruccio Clavora je mlade goste seznanil z zgodovinsko-politično stvarnostjo slovenske manjšine v videmski pokrajini in še posebej z zadnjimi mednarodnimi dogodki, ki so ponovno ovrednotili vlogo tega dela Furlanije za razvoj celotne dežele. Poudarjena je bila tudi vloga zdomcev in njihovo ponovno vključevanje v povsem spremenjeno gospodarsko, družbeno in kulturno stvarnostjo rodnega kraja. Ob koncu srečanja je govor stekel o zapleteni problematiki čezoceanskega zdomstva, katero bi bilo treba obravnavati z večjo pozornostjo. Spremljevalca mladih Argentinec, tajnik in podpredsednik zveze zdomske organizacije «Fogolars d'Argentina» sta se strinjala z mnenjem predstavnikov Zveze slovenskih emigrantov, da bi bilo treba okrepiti osveščanje emigrantov, ki živijo preko atlantskega oceana.

Po zaslugi koristnega srečanja s predstavniki Zveze slovenskih emigrantov in s pomočjo obsežnega gradiva, ki so ga prejeli, se bodo lahko mladi Argentinci vrnili v svojo krušno domovino z bolj poglobljeno predstavo o stvarnosti v Nadiskih dolinah.

ŠPETER — V okviru devetih Benečanskih kulturnih dni bo jutri ob 20.30 v špetrski občinski dvorani na sporedu srečanje s predsednikom Zveze slovenskih organizacij s Koroške dr. Francijem Zwitterjem, ki bo predaval na temo: «Slovenska manjšina v Avstriji».

*Primorski dnevnik,
1.1.1982*

Živahna prosvetno-kulturna dejavnost v Kanalski dolini

Problematika Slovencev v Kanalski dolini je bila glavna točka razprave na seji izvršnega odbora Slovenske kulturno-gospodarske zveze. Iz poročila Salvatoreja Venosija o kulturnih dejavnostih naj omenimo pomembno vest, da so se tečajji slovenščine razširili iz Ukev in Žabnic tudi na Lipaljo ves in Rabelj ter jih obiskuje skupno kar 60 otrok. Ponovno je zaživela dejavnost glasbenega pouka Glasbene Matice, začasno pa je prenehala z delovanjem folklorna skupina.

Precej zanimanja med mladimi vzbuja zimskošportno delovanje, v okviru katerega bo tudi letos društvo Lepi vrh priredilo skupno s ŠD Devin že tradicionalne smučarske tekme. Slovenski kulturno-prosvetni delavci iz Kanalske doline imajo dobre stike z rojaki v Ziljski dolini v Avstriji, tako tudi z Jesenicami in Tolminom. Prihodnje leto bi morali v Žabnicah razpolagati z obnovljeno dvorano z odrom, kar bo omogočilo boljše prosvetno in družabno delovanje.

Izvršni odbor SKGZ se je v razpravi zavzel za pogostejše stike in večje zanimanje za probleme Slovencev v Kanalski dolini na vseh področjih njihovega udejstvovanja. V tej zvezi so bili sprejeti tudi nekateri sklepi.

V nadaljevanju seje so člani IO SKGZ obravnavali tudi vprašanja v zvezi z upravo in uporabo Kulturnega doma v Gorici in potrdili, da je odprt vsem slovenskim ustanovam neglede na ideološke razlike v težnji, da bi čim več prispeval za zблиževanje in sodelovanje.

*GOSPODARSTVO,
1.1.1982*

V beneške vasi prihaja novo življenje

Kakor je bilo nujno po potresu obnavljati prizadete kraje, tako je na slovenskem ozemlju v prvi vrsti potrebno oživiti družbene in gospodarske strukture. Prvi korak je pri tem že narejen in življenje se zato v vasi Beneške Slovenije spet vrača

»Tisto noč iz 6. na 7. maj leta 1976 ga ni bilo človeka v naših krajih, ki bi mirno zatisnili oko. Pritajeno bobnenje tal, besnenje nevidnih naravnih sil, je bilo znamenje potresa. Potem se zabobnelo še večkrat, odločujoče v tistih septembrskih dneh istega leta, ko je naravna nujma podrla zadnje ostanke bivališč. Slovenci v Videmski pokrajini, v vaseh pod Matajurjem, ob Nadiških dolinah, v Reziji, Kanalski dolini so začeli doživljati nove, dramatične trenutke v svoji zgodovini,« je pripovedoval Dante del Medico.

Posledicam dolgotrajne represivne politike, ki je potiskala slovensko narodnostno skupnost na rob dogajanja ter načela njene materialne in duhovne osnove, so se pridružile posledice naravne katastrofe.

»Kakor je bilo nujno po potresu obnoviti prizadete kraje, tako je na ozemlju, kjer živijo Slovenci, v prvi vrsti potrebno oživiti družbeno in gospodarske strukture, kar naj bi bilo hkrati povračilo za škodo, ki so jo te strukture utpele zaradi političnih krivic. Da bo ta težavna akcija uspela, je treba pospešiti vračanje slovenske narodnostne skupnosti k svojemu izvoru tudi s tem, da jo država prizna. Na ta način bo ponovno našla zavest same sebe in ob solidarnosti drugih Slovencev postala subjekt preporoda.« To smo povzeli iz listine o pravicah Slovencev v Videmski pokrajini, ki so jo sprejeli v Lipi (Tiglio) 15. septembra 1977.

To je pravzaprav eden temeljnih dokumentov zadnjega obdobja o pravicah Slovencev, ki so jo sprejela kulturna in izseljeniška društva v tej pokrajini. Sprejeli so ga potem, ko resnično niso več videli izhoda iz brezupnega socialnega, ekonomskega položaja. Resnost teh razmer pa je po drugi strani kljub temu pripeljala do utrjevanja naprednih sil Slovencev v teh krajih, predvsem pa so se začeli narodnostno in socialno prebujati mladi. Čeprav je potres uničil domove in so se morali nekateri Slovenci začasno naseliti v šotorih ali zasilnih barakah, se niso odseljevali. Še več, ljudje, sicer izseljenci v razvitih zahodnih državah so se pridružili svojim rojakom v trpečih porušeni krajih. Mnogi so se vrnili in s svojimi prihranki začeli obnavljati, graditi domove.

Med najbolj pomenljivimi trenutki v enotnem delovanju Slovencev v tej pokrajini, zlasti v Benečiji in Reziji, pa je bila organizacija velikodušne pomoči, ki jo je matična republika Slovenija in z njo vsa Jugoslavija nudila po potresu prizadetim krajem.

»Siz srcem vas klučamo« so po rezijansko napisali na vabilo za veliko slovesnost v Reziji, ko so odprli kulturni dom, darilo matične do-

Kulturna srečanja so dobro obiskana. V novem kulturnem domu v Ravenci se vedno zbere veliko domačinov, pridejo pa tudi gostje iz naših krajev.

movine. Ravenca se imenuje kraj, ki ga krasi lep kulturni objekt in ob njem so razpotegnjene lične hiše, prav tako darilo naših delovnih ljudi in občanov. Te hiše, v katerih danes prebivajo družine slovenskega porekla, so zgradili novogoriški gradbinci. Po rezijanskih vaseh, v Beneški Sloveniji in krajih tja dol na robu Furlanske nižine je kar sto takih hiš.

»Opravili smo veliko delo, tamkajšnji ljudje so nas sprejeli za svoje. Mnogi naši delavci so več kot štiri leta bivali med Slovenci na prizadetem območju. Njihovi vtisi so nepozabni, saj so z mnogimi rojaki sklenili trajna prijateljstva. Najprej, prve dni, ko smo prihajali na gradbišča v njihove sicer podrtje vasi, so nas ljudje gledali malce postrani. Skeptični so bili, do nas Jugoslovani. Niso verjeli, da jim bomo tako izdatno pomagali, kot se je pozneje izkazalo. Najprej smo bili v Ažli, kjer smo začeli naše delo. Ljudje so nas lepo sprejeli. Hiše v Ažli smo dogradili pred rokom. Kmalu zatem smo šli v Barnas, pa v Klanjo in Grmek, Viškoršo, Čenebolo, Sudib in naprej. Največ dela smo opravili v občini Bardo. V Njivicah smo imeli operativni štab. Občinsko vodstvo z županom Sinicom na čelu nam je šlo zelo na roko. Z njim

smo postali pravi prijatelji. Še vedno nam je živo v spominu gradbišče v Sedlišču pri Bardu, kjer smo morali polovico hriba dobesedno odrezati, da smo lahko uredili plato za gradnjo hiš. Najbolj zahtevna gradnja pa je bil kulturni dom v Ravenci,« zaključuje svoje vtise vodja ekipe gradbincev Evgen Bizjak-Dženko.

Naš rojak v Beneški Sloveniji Dino del Medico, Dantejev brat, je s podjetjem Benedil ves čas sodeloval pri koordinaciji popotresne obnove.

Mož, ki ima pri obnovi nemajhne zasluge, je vse poln vtisov: »Mnoge družine so končale dolgo odisejajo, ki se je začela pod šotori ter se nadaljevala ob jadranski obali in montažnih hišah. Poseg jugoslovanskih in naših gradbincev je prispeval k splošni obnovi naših krajev, obenem pa smo ustvarili pogoje za vrnitev slovenskih družin iz držav Zahodne Evrope, kjer so bile s trebuhom za kruhom. Nad rezultati sem posebno zadovoljen, saj zdaj nadaljujemo z gradnjo gospodarskih infrastruktur. Vse to nam daje upanje za tako zaželen preporod naših vasi.«

Dino del Medico je velik optimist. Preporod, ki se je končno začel in h kateremu sem veliko prispeval v okviru podjetja Benedil, vliva nove perspektive tem, dolga stoletja zatiranim ljudem. Poleg domov gradijo že prve obrate, ki bodo ljudem približali delovno mesto in jih odtegnili od velikih mest, v katerih izgubljajo svojo narodnostno identiteto.

Vsako novo delovno mesto prinaša Beneški Sloveniji nove možnosti. Naše delovne organizacije ob meji, zlasti pa še novogoriški splošno gradbeno podjetje, so še naprej prisotne med rojaki. Z Benedilom so gradbinci vzpostavili dolgoročno sodelovanje. Sicer pa imajo novogoriški gradbinci svojo enoto v Čentu, kar je edinstvena oblika nastopanja jugoslovanskih gradbincev v Italiji. Med drugim so že zgradili turistični objekt na območju Trbiža, gradijo pa še drugod. Naj omenimo še mešano podjetje Hobles (stavbno pohištvo) v Špetru Slovenov, ki gradi novo tovarno. Prav tako v tem kraju deluje še mešano podjetje Veplas, v Čedadu Beneco, v Terskih dolinah naj bi ustanovili mlečni obrat... Čeprav rezultati še niso očitni, pa dolgoročno zagotavljajo boljše življenje v teh obmejnih krajih Italije, kjer prebiva naša narodnostna skupnost. Prebivalstvo beneških dolin zdaj svojo zavest odločneje izraža, svoj pogumen, odpor in zahtevo po svojih pravicah.

BOGDAN BOŽIČ

COMUNE DI GRIMACCO

Ottobre 82

FESTA DELL'UNITA' NAZIONALE

Verrà celebrata a Clodig, davanti al monumento ai caduti, Domenica 7 Novembre alle ore 11.30 .

Tutti i cittadini e le associazioni sono invitati ad intervenire.

CONSIGLIO COMUNALE

Il 20 Settembre si è riunito il consiglio comunale. Sono stati trattati i seguenti argomenti principali:

1 - E' stato chiesto alla Regione per il 1983 il finanziamento delle seguenti opere:

- a- Consolidamento della strada di Topolò alta : spesa prevista 350 milioni di lire.
- b- Manutenzione degli acquedotti nelle frazioni : 380 milioni.
- c- Sistemazione ed asfaltatura della strada intercomunale Podlach Tribil superiore: 250 milioni.
- d- Urbanizzazione delle aree per insediamenti produttivi di Dolina 200 milioni.
- e- Sistemazione della viabilità nella parte bassa di Seuzza: 150.
- f- Costruzione di un'area sportiva: 150.

Inoltre sono stati richiesti per il ripristino e la riparazione delle abitazioni danneggiate dal terremoto: 1.850 milioni.

2 - Sono state fissate le nuove incidenze degli oneri previsti dalla legge 10/77 per la costruzione di nuovi alloggi.

- 3 - Il consiglio ha deliberato di assumere a carico del Comune la spesa di 5 milioni quale percentuale a suo carico per il costo dell'apertura della strada Grimacco-Plataz (95 milioni sono a carico della Regione).
- 4 - Il contributo del Distretto scolastico di 1,3 milioni verrà utilizzato per la copertura parziale dei costi che si hanno per le scuole.
- 5 - Verranno sistemate le strade Bivio Luže-Podlach, Bivio Luže-Costne e la strada interna di Liessa (dietro il cimitero). Spesa per il primo lotto: 200 milioni.
- 6 - E' stata ratificata la delibera della giunta che prevede l'assunzione a carico del comune della spesa di 2,5 milioni quale quota a carico del comune per la costruzione degli acquedotti di Scale e Rucchin (costo totale dell'opera, che servirà anche alcune frazioni del comune di Drenchia, 245 milioni, coperti dalla Regione).
- 7 - Verrà utilizzato per spese di assistenza il contributo di 4 milioni che la Prefettura ha inviato.
- 8 - Il consiglio ha preso atto che devono essere versati al sig. Ruttar Giuseppe 700 mila in conto affitto dell'appartamento che il Comune aveva locato. Tale affitto veniva erroneamente trattenuto dal Comune.
- 9 - Ratificata la delibera della giunta che dava incarico al sindaco di stipulare i contratti per l'esecuzione dei lavori di riparazione di alcune case danneggiate dal terremoto:
 - impresa Vogrig Romeo e Graziano: riparazione per Pauletig Andrea a Seuzza; costo base 13,7 milioni.
 - Impresa Gus Sergio, Rucli e C. : riparazione per Filipig Guerrino Topolò, 18,5 milioni; Rucchin Adele, Lombai, 10; Trusgnach Maria Seuzza, 15 .
- 10 - E' stato preso atto del rendiconto finanziario per il 1981 della U.S.L. Unità sanitaria locale.

===== 0 =====

EMIGRANTI

La Giunta regionale ha recentemente approvato i progetti a favore degli emigranti per il triennio 82-83-84.

DATI DEL CENSIMENTO GENERALE DELLA POPOLAZIONE DEL 25 OTTOBRE 1981

Comune	Abitanti	Variaz 1981/1982 percent.	Famiglie		Abitazioni		Non occupate
			Numero	Componenti	Numero	Dimensione stanze	
Drenchia	359	- 74	174	2,01	220	4,23	45
Grimacco	760	- 56	264	2,86	322	4,91	53
Prepetto	1065	- 48	364	3,01	373	4,90	41
Pulfero	1831	- 51	597	3,01	713	5,08	11
S.Leonardo	1220	- 47	448	2,72	536	4,54	71
S.Pietro alN.2066		- 33	734	2,74	723	5,08	62
Savogna	1017	- 51	303	3,31	372	4,94	27
Stregna	730	- 61	273	2,67	345	4,39	72
Torreano	2258	- 34	851	2,65	1002	4,71	228
Resia	1520	- 55	587	2,55	568	3,99	236
Provincia di Udine		+ 8		2,84		4,59	

===== 0 =====

IL DIFENSORE CIVICO

La Regione, con la legge n.20 del 23.4.81 ha istituito l'ufficio del difensore civico.

Art. 1 - Istituzione :E' istituito nella Regione Friuli V.G. l'Ufficio del Difensore civico.

Art. 7 -

Nell'organizzazione dell'Ufficio si dovrà tener conto delle esigenze della minoranza slovena di potersi esprimere nella propria lingua.

Art. 8 - Funzioni : A richiesta di singoli cittadini, ovvero di chiunque abbia interesse in un procedimento amministrativo in corso, il Difensore Civico interviene presso:

- l'Amministrazione regionale
- gli enti e le aziende dipendenti
- gli enti delegatari di funzioni regionali

per assicurare il tempestivo e regolare svolgimento delle pratiche relative, segnalando agli organi statutari della Regione eventuali ritardi, irregolarità o disfunzioni.

Art. 10 - Modalità d'intervento : il soggetto od i soggetti interessati in via diretta o riflessa all'adozione od allo svolgimento di atti e procedimenti della Pubblica amministrazione regionale possono richiedere l'intervento, ai sensi della presente legge, del Difensore civico, trascorsi venti giorni senza che l'istante o gli istanti - i quali in precedenza si siano rivolti per iscritto all'ufficio competente - abbiano ricevuto dall'Amministrazione interpellata risposta ovvero ne abbiano ricevuta una insoddisfacente.

===== 0 =====

RACCOLTA DEI FUNGHI

E' stato approvato il Regolamento per la raccolta dei funghi sul territorio della Comunità montana, come previsto dalla legge regionale 34/81.

Art. 1 - i Comuni rilasciano permessi per la raccolta dei funghi spontanei a seguito della presentazione di una domanda in carta legale ... indirizzata al Sindaco ...

Art. 4 - Nel territorio della Comunità montana, il limite quantitativo giornaliero massimo ammesso per la raccolta dei funghi da parte dei titolari di permesso è fissato :

- Kg 2 per tutte le specie
- per i residenti sarà consentita la raccolta di chiodini fino a Kg 20

Art. 6 - Il proprietario di un terreno può altresì riservare a sé stesso la raccolta dei funghi con l'applicazione di tabelle secondo il modello di cui all'allegato (F) o altri sistemi analoghi previsti dalla legge.

I proprietari di cui al comma precedente dovranno esibire a richiesta degli addetti alla vigilanza il titolo di possesso del terreno riservato, salvo che il possesso sia notoriamente riconosciuto.

.....

Il proprietario dei terreni compresi nei comuni della Comunità può effettuare la raccolta dei funghi nei fondi, fatti salvi i limiti dell'art. 4 (per le quantità) senza necessità di permesso.

DISTRIBUTORI DI BENZINA

L'orario invernale dei distributori dal 1 Ottobre al 30 Aprile é il seguente: 7.30 - 12.30 ; 14.30 - 19.00 .

UFFICI U.S.L. DI CIVIDALE

Sono stati trasferiti in Via Cavalieri di Vittorio Veneto, 6 .

ROTTAMI, CARCASSE DI AUTO

Per eliminare i rottami e le carcasse delle auto che ci sono in giro, l'amministrazione comunale ha contattato una ditta specializzata in rimozioni. Chi avesse queste carcasse é pregato di segnalarlo agli uffici comunali.

COSTRUZIONI ABUSIVE

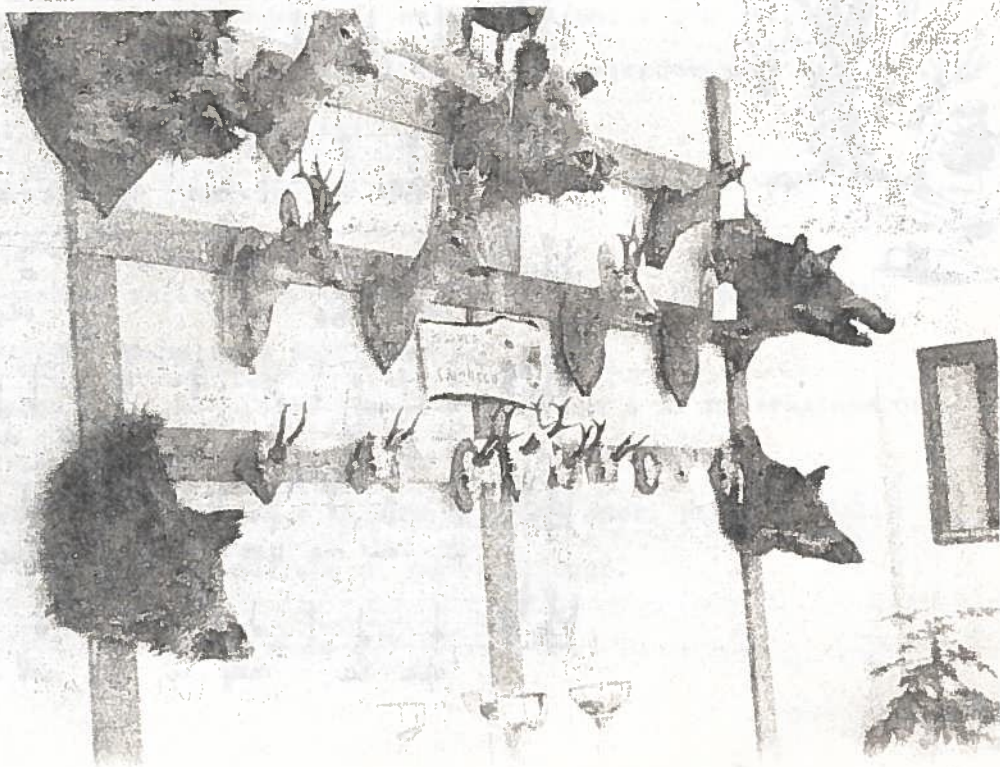
Piú volte é stato ricordato che prima di iniziare una qualsiasi costruzione o scavi di notevole proporzione é indispensabile avere la licenza edilizia rilasciata dal comune. E' anche noto che per averla ci si deve rivolgere agli uffici tecnici della Comunità montana a S. Pietro.

Ricordiamo ancora che la legge in vigore prevede, per chi edifica abusivamente, oltre alle multe anche la denuncia al Pretore.

Poiché con l'ultima revisione del P.d.F. Piano di fabbricazione, la maggior parte di vincoli per chi vuol costruire sono stati tolti, si consiglia di seguire la strada indicata dalla legge.

MOSTRE

Nel corso dell'estate i cacciatori hanno partecipato alla mostra dei trofei a Tiglio (S. Pietro); hanno contemporaneamente esposto i loro trofei a Liessa.

CULTURA

Domenica 26 Settembre nella chiesa di S.Mattia in Costne, dopo la messa é stato ricordato il nostro poeta e compositore Rinaldo Luszach -Luščaku-.E' stato presentato un libricino che il Circolo Rečan ha recentemente pubblicato con alcune poesie e canzoni del poeta.

ZIMA

Kakor roža sem cvetela
ko sem dekle mlado blo,
kakor ptička prepevala
pesmi svoje sem glasno.

Neč več pesmi ne bom pe-
ldaj se mi solzi oko,
bliža zima se ledena
pomlad za me več ne bo.

Je že jesen roko podala
mrzli zimi ne zvesto,
tudi jaz bom kmal' zaspala
naj ti ne solzi oko.

1975

Quasi lento

Ka-kor ro-ža sem cve-te-la ko sem
pti-čka pre-pe-va-la pesmi

de- kle mla-do blo, ka-kor
svo- je sem gla- sno.

Ka-kor pti-čka pre-pe-va-la pesmi

svo- je sem gla- sno. RITORNELLO
Mič več pe- smi

ne bom pe- la ldaj se mi sol- zi o- ko.

Bli-ža zi- ma se le- de- na pomlad za me

več ne bo več ne bo.

Je že je- sen ro-ko po- da- la mr- zli

zi- mi me zve- sto. Tu- di jaz bom kmal' za-

spa- la, naj ti ne sol- zi o- ko.

COMUNE DI GRIMACCO

Dicembre 82

Sabato 18 Dicembre 82 nella palestra di Liessa i bambini della scuola materna edelle elementari hanno presentato la tradizionale recita di Natale.

Innumerosissimi genitori presenti hanno vivamente apprezzato i risultati del lavoro svolto dai maestri. Contenti anche gli anziani che in gran numero erano intervenuti.

SEDUTA DEL CONSIGLIO COMUNALE

Il consiglio si é riunito il 23 Dicembre 82. Dopo l'usuale lettura ed approvazione dei verbali della seduta precedente si é passati all'approvazione della nuova pianta organica dei dipendenti comunali.

Questa facoltà é stata concessa dalla recente legge 828 che rfinanzia la ricostruzione, per assorbire in pianta stabile le persone assunte dopo il terremoto.

Sono stati previsti i seguenti posti:

- applicato tecnico - 6° livello
- applicato amministrativo- 6° livello-
- addetto all'assistenza - 3° livello-
- aiuto assistenza - 2° livello.

Quindi sono stati individuati alcuni ambiti edilizi, aree in cui le riparazioni dovrebbero essere fatte in modo unitario. Nel trovare questi ambiti sono stati seguiti i criteri:

- esigenze pubbliche
- precedenza a chi abita
- agevolare le famiglie giovani.

Quindi é stata approvata la proposta, fatta dall'apposita commissione consiliare, di erogazione delle borse di studio per studenti universitari.

E' seguita l'approvazione di alcune delibere della Giunta:

- a - Approvazione graduatoria e nomina del vincitore del concorso per messo-vigile-autista (sig. Franco Clodig).
- b - Approvazione contabilità finale per lavori di riparazione eseguiti dalle imprese Coszach, Trusgnach, Sdraulig e Marinig.
- c - Approvazione del progetto esecutivo per il ripristino di un muro a Plataz (andando verso Canaãaz). E' stato anche appaltato questo lavoro all'impresa Marcello Birtig di Pulfero.
- d - Sono stati designati i cittadini che hanno le caratteristiche per poter far parte della Commissione tributaria di 1° grado: Floraancig Giuseppe, Costne-Sraulig Diana, Clodig-Zufferli Rosina, Rucchin-Canalaz Pio, Grimacco inf.- Trusgnach Andreina, Grimacco inf.-Pauletig Marinella, Seuza-Vogrig Marina Clodig, -Tropina Loretta, Clodig-Trusgnach Marina, Seuza-Canaãaz Alba, Canalaz-Trusgnach M. Teresa Sverinaz-Canalaz Chiara Canalaz-Sdraulig Pietro Case popolari-Vogrig Rosina, Plataz-Manzini Bruna, Liessa-Gariup Piero, Topoló-Trusgnach A. Maria Grimacco sup-Marinig Iole, Case popolari-Trusgnach Franco, Brida di sopra-Feletig Loretta, Liessa.

Al termine è stata riconfermata la richiesta alla Regione
per ridurre la distanza di rispetto dalle strade comu-
nali, vicino ai paesi da 10 a 3 metri.

RIPARAZIONE DANNI DEL TERREMOTO

In seguito all'inchiesta dell'amministrazione comunale su

quanti ancora hanno problemi burocratici (cioè non rientrano

in alcuna legge attualmente in vigore) per la riparazione e

ricostruzione dei danni dovuti al terremoto, sono state

presentate ben 52 richieste.

SI provvederà a sensibilizzare l'amministrazione regionale

perché tenga conto di queste esigenze.

STUDENTI UNIVERSITARI

Il consiglio comunale ha istituito delle borse di stu-

dio per studenti universitari. Questi gli importi:

500.000 lire per chi studia fuori dalla provincia

300.000 per chi frequenta l'Università di Udine.

Condizioni: -essere residente nel nostro comune

-aver sostenuto, con esito positivo, almeno due

esami nell'anno precedente.

Presentare la domanda, in carta semplice al comune entro il

28 Febbraio 82.

NUOVI DIPENDENTI COMUNALI

Il 30 Dicembre 82 hanno iniziato la loro attività il messo-

vigile-autista Franco Clodig e l'operaio-autista Antonio

Primosig.

DONAZIONI

La famiglia Marchig di Oblizza ha donato alla Biblioteca Co-
munale circa duecento volumi appartenuti a don Rino Marchig.

Il sig. Pio Filipig di Topolò, per onorare la memoria di Filipig
Giuseppe, ha pagato 120.000 di spese per il funerale.

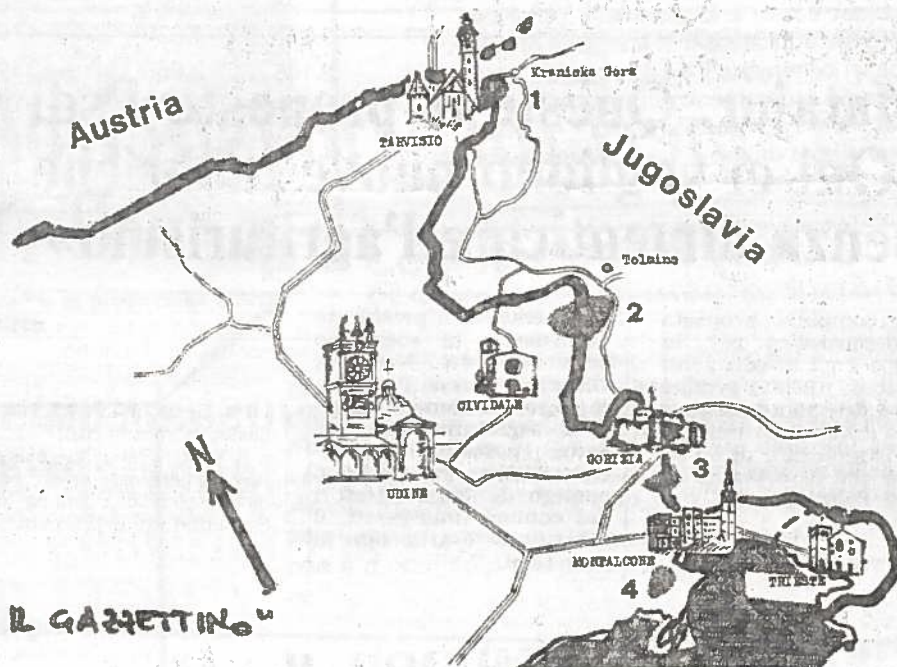
UN VENTAGLIO DI OPINIONI SULL'ORDINE DEL GIORNO COMUNISTA ACCOLTO
COME RACCOMANDAZIONE DAL GOVERNO

Osimo: interesse e attenzione verso la proposta di mini-zone franche industriali

Cacciato dalla porta, rientra — a distanza di qualche anno — dalla finestra. Ci riferiamo al problema della zona mista industriale italo-jugoslava che il protocollo sottoscritto a Osimo il 10 novembre del '75 collocava a cavallo del Carso triestino e che l'opposizione di gran parte dei cittadini del capoluogo giuliano, coagulatasi attorno al timore di contaminazioni ecologiche, resero fin d'allora un'ipotesi remota. La patata bollente è stata ripresa qualche giorno fa davanti alla commissione esteri della Camera, impegnata ad approvare in via definitiva la legge di rifinanziamento del trattato, da un ordine del giorno comunista firmato dagli onorevoli Baracetti, Cuffaro, Bottarelli, Colomba e Migliorini. Come abbiamo a suo tempo riferito, il governo — per bocca del sottosegretario Fioret — l'ha accolto come «raccomandazione».

Cosa prevede l'ordine del giorno? Il documento prevede la realizzazione di alcuni «punti» di zone industriali miste lungo l'«intero confine terrestre» fra Italia e Jugoslavia, e cioè — presumibilmente (vista la configurazione geografica della zona) — nel Tarvisiano, nel Cividalese, nel Goriziano (zona di Merna) e sul Carso a ridosso di Monfalcone. Il documento

Nuove zone «franche» al confine jugoslavo

Queste dovrebbero essere le nuove zone miste Italo-jugoslave, indicate da macchie punteggiate: la n. 1 nel Tarvisiano, la n. 2 nel Cividalese verso Tolmino, la n. 3 a sud di Gorizia nella zona di Merna, la n. 4 a sud-ovest di Monfalcone. (disegno di Giò Alajmo)

PRIMORSKI DNEVNIK

Odkritje spomenika rudarju v Grmeku

Tragedija izseljenstva ni
samo vprašanje preteklosti

MONUMENTO A S. BARBARA DI CLODIG

La statua del monumento é opera (con modello a cera persa)dello scultore Carlo Guelfi di Vittorio di Vicenza.

COMUNITA' MONTANA

Mercoledì 29 Dicembre 82 si é tenuta l'Assemblea della Comunità Montana. Dopo la lettura dei verbali della seduta precedente é stato presentato il nuovo segretario.

Quindi é stata approvata la nuova pianta organica del personale dipendente. Essa prevede un totale di 24 dipendenti. Attualmente pressaò la Comunità lavorano 16 persone.

Sono stati approvati storni di fondi sul bilancio 1982.

Quindi sono state ratificate alcune delibere del Consiglio direttivo.

COSIFO - CONSORZIO PER LO SVILUPPO INDUSTRIALE DEL FRIULI ORIENTALE

Venerdì 17 Dicembre 82 si é tenuta l'assemblea anche di questo Consorzio (di cui fanno parte 14 comuni).

Dopo le brevi comunicazioni del presidente Jacolutti, che ha tracciato un consuntivo dell'attività svolta nel 82, sono state fatte le osservazioni al Piano di Sviluppo regionale 83-85. In particolare é stato richiesto che anche la nostra area abbia a beneficiare dei finanziamenti della recente legge sulla ricostruzione (828) e che ad essa vengano estesi i campi d'intervento della Legge Osimo (che riguarda i rapporti economici nella zona di confine).

Dopo aver nominato i membri della Commissione giudicatrice del concorso per l'applicato d'ordine e i revisori del consuntivo, l'assemblea ha ratificato sei delibere del consiglio direttivo.

Al termine della riunione é stata approvata per il 1983 la tariffa del canone dovuto dalle aziende industriali per il servizio di disinquinamento delle acque (é stato stabilito un coefficiente $K = 1,2$).

In 30 anni nei comuni delle Valli la popolazione s'è quasi dimezzata

Comune	1951	1961	1971	1981	%
DRENCHIA	1.392	1.128	599	359	- 75%
GRIMACCO	1.737	1.645	929	760	- 56%
PREPOTTO	2.036	1.536	1.190	1.065	- 48%
PULFERO	3.735	3.306	2.237	1.831	- 51%
SAN LEONARDO	2.283	2.077	1.375	1.220	- 47%
SAN PIETRO AL N.	3.088	2.842	2.165	2.066	- 33%
SAVOGNA	2.077	1.741	1.226	1.017	- 51%
STREGNA	1.883	1.554	952	730	- 61%
TORREANO	3.404	2.918	2.352	2.258	- 34%
	21.635	18.747	13.025	11.306	- 48%

Esaminando i dati del censimento del 1981 si sono potute constatare, nella nostra regione, due tendenze: un costante incremento di popolazione in Friuli (nel 1961 c'erano 905 mila 653 residenti nelle province di Udine, Pordenone, Gorizia, nel 1971 erano passati a 931 mila 228 e nel 1981 a 947 mila 350) mentre la provincia di Trieste è in continua diminuzione (dal 1971 al 1981 ha perso 17 mila 725 abitanti passando da 300 mila 304 a 282 mila 579).

Nella stessa provincia di Udine, però ci sono delle zone dove la popolazione, continua a diminuire.

Una di queste zone è costituita dal mandamento Cividalese, dei comuni delle Valli del Natisone.

In trent'anni, dal 1951 al 1981 la popolazione complessiva dei nove comuni delle Valli del Natisone è passata da 21 mila 635 abitanti a 11 mila 306, con una diminuzione del 13,3 per cento nel primo decennio, del 30,5 per cento nel secondo e del 13,2 per cento nel terzo decennio per un totale del 47,7 per cento cioè si è quasi dimezzata. E se guardiamo la popolazione presente, scesa a 10 mila 874 unità, segno di un ulteriore calo.

I comuni che maggiormente hanno perso abitanti sono Drenchia 75 per cento; Stregna 61 per cento; Grimacco 56 per cento. I comuni che hanno perso meno sono: San Pietro al Natisone con 33 per cento; e Torreano con 34 per cento.

Matajur. Queste le proposte Psdi «Qui ci vogliono nuove fabbriche senza dimenticare l'agriturismo»

Una compiuta proposta socialdemocratica per lo sviluppo e gli insediamenti produttivi delle pendici italiane del monte Matajur e della zona circostante, è stata l'argomento di un dibattito che si è tenuto al rifugio Pelizzo.

Presenti il presidente dell'azienda di soggiorno delle valli del Natisone, Giuseppe Paussa, l'assessore regionale Renato Bertoli, il segretario del Psdi Sette, l'assessore provinciale Melissa ed un buon numero di amministratori dei comuni interessati, il dibattito si è articolato in vari temi.

Gli operatori turistici chiedono il confine aperto per il Matajur

Nell'ambito dei rapporti di collaborazione, e coordinato dall'azienda autonoma di soggiorno e turismo di Cividale e Valli del Natisone della Comunità montana, in accordo con le autorità jugoslave di Tolmino, si è svolto, in quest'ultima località, un incontro tra una delegazione italiana ed una jugoslava per discutere dello sviluppo turistico del Matajur sui due versanti.

Della delegazione italiana facevano parte il presidente dell'azienda di soggiorno Paussa, il presidente della Comunità montana Chiuch, il consigliere regionale Specogna e il comm. Aldo Ferrari, della delegazione jugoslava il sindaco di Tolmino Torkar, il presidente del Comitato per lo sviluppo del Matajur ing. Rejec, l'architetto Klavora, l'assessore all'urbanistica Kosorog ed

il presidente della lega dei comunisti di Tolmino.

«Rebulino» e castagne

Vino e castagne ed è subito quel sapore d'autunno, intenso e semplice come i tempi di una volta. Se te ne intendi, vino e castagne sposali così.

IL VINO: «Rebulino» bianco, dolce, novello, l'ultimo nato della splendida cantina dei Produttori vini di Cormons.

LE CASTAGNE: quelle delle Valli del Natisone, lucide, morbide, calde. Sono «nozze» perfette.

L'iniziativa è della Cantina produttori vini Cormons, d'intesa con la Cofi e l'Associazione produttori ortofrutticoli delle Valli del Natisone. È una proposta per ritornare all'intimo naturale sapore dell'autunno.

MESSAGGERO VENETO

Comelli predsednik skupnosti Alpe-Jadran

Nadaljevanje politike sodelovanja in odpiranja mej

Predsednik F-JK Antonio Comelli je bil izvoljen za predsednika delovne skupnosti Alpe - Jadran

CONSIGLIO REGIONALE 22/9/82

DICHIARAZIONI PROGRAMMATICHE
DEL PRESIDENTE DELLA GIUNTA

A. COMELLI

LE MINORANZE - LE LINGUE E CULTURE LOCALI

Costante è l'attenzione della Giunta e della maggioranza per il problema della legge di tutela della minoranza slovena in regione.

Nel ricordare quanto abbiamo dichiarato in quest'Aula l'11 marzo scorso, rinnoviamo l'auspicio che possa rapidamente svolgersi la discussione sui progetti di legge che il Parlamento nazionale — sede istituzionalmente competente — ha già all'esame. A tali fini opereremo presso le nostre rappresentanze parlamentari.

CONFINE ORIENTALE
ORGANO DEL MOVIMENTO SOCIALE ITALIANO

La venuta a Udine della Delegazione della Commissione Affari costituzionali della Camera dei Deputati incaricata di redigere il testo di legge per la tutela delle lingue e delle culture minori, ha posto in evidenza ancora una volta la autentica vocazione della stampa locale alla disinformazione.

Ampio spazio e dovizia di particolari, spesso insignificanti, sono stati riservati soltanto alle dichiarazioni e alle opinioni che è d'obbligo propagandare, quelle dei "padroni del vapore".

IL DOCUMENTO DEL MSI-DN

Il futuro provvedimento di legge dovrà dettare norme atte a garantire la vita e lo sviluppo delle culture e delle tradizioni locali e con esse delle singole parlate che rappresentano l'espressione di antichi valori che vanno preservati e coltivati quale difesa contro il livellamento e l'alienazione imposti dalla società tecnocratica.

Per quanto riguarda in particolare le considerazioni in cui vanno tenute le esigenze e la volontà espressa dalle popolazioni delle Valli del Natisone si esclude in termini culturali, storici e politici ogni riferimento diverso da quello unitario nazionale, pur nel diritto di tutela del patrimonio culturale loro proprio.

Nelle Valli del Natisone esiste una numericamente esigua popolazione di origine slovena stanziatavisi originariamente da circa un millennio al seguito dei Longobardi e dei Visigoti e quindi fusa da secoli con la locale gente friulana.

Il linguaggio usato nelle Valli è sì riconducibile a una comune radice slovena, ma è diverso da valle a valle, da centro a centro e non ha, nella pratica, riferimenti con la lingua letteraria ufficiale jugoslava che, nella quasi totalità dei casi non è parlata né compresa.

PRIMORSKI DNEVNIK

Novo kulturno društvo v Nediskih dolinah

ŠPETER — V Nadiških dolinah so v preteklih dneh ustanovili novo kulturno društvo z imenom «Arenco», ki spominja na zgodovinski «parlament» sosesek teh dolin. Krožek združuje pretežno socialistično in socialdemokratsko usmerjene domačine. Kaže, da bo novo društvo v kratkem navezalo stike z drugimi slovenskimi organizacijami, ki že delujejo v videmski pokrajini in bo torej po svoje doprinesla k dinamičnemu razvoju tiste skupnosti. Predsednik nove organizacije je špetrski učitelj Giancarlo Venturini, v odboru pa je tudi pedžupan Claudio Adami.

Il gruppo fotografico del Circolo REČAN ha organizzato presso la sede del Circolo I.Trinko di Cividale una mostra su

"L' EMIGRANTE DELLE VALLI DEL NATISONE"

"IZSELJENEC NADIŠKIH DOLIN"

Con le forme e i rapporti di vita mantenuti nel tempo, con il folklore tramandato, con le leggende e la lingua « non tagliata », i valori del passato sono stati sempre presenti tra le popolazioni delle Valli del Natisone. Altrettanto è avvenuto presso importanti minoranze nazionali ed etniche: una sorta di memoria collettiva ha perpetuato la loro specie sociale.

Da diversi anni si sono intensificati gli sforzi per scavare in quella memoria e portare in superficie le parti di essa che per lungo tempo nuotavano in forma latente. Per motivi che qui non è il caso di analizzare, assistiamo al moltiplicarsi di ricerche, manifestazioni, iniziative che percorrono la storia sempre più in profondità.

Oggi abbiamo aumentato la nostra capacità di lettura dell'immagine fotografica, dalla quale riusciamo a prendere più notizie che in passato, per cui la fotografia è diventata un bene culturale e può essere di forte aiuto alla comprensione del nostro passato.

Questa esposizione, relativa agli avvenimenti e problemi dell'emigrazione, vuole dare un contributo in tale direzione.

È certamente un'iniziativa che susciterà particolari ricordi e sensazioni, perché sarà possibile rivedere, sui volti silenziosi degli antenati, le loro vite spesso tragiche; perché le immagini mostreranno coloro che sono morti, coloro che sono partiti, coloro che non sono tornati.

A qualche visitatore, di fronte al ricordo di affetti familiari, di fatiche strazianti, di piccole o grandi tragedie, potrà nascere un sentimento sacrosanto: la rabbia contro la storia.

Le fotografie di pochi o molti anni fa, anche se tristi o drammatiche, sono comunque preziose per le informazioni che possono dare: dicono tante cose sulle variazioni del costume, ci fanno individuare le mutazioni antropologiche, ...

Queste immagini, raccolte con paziente lavoro dal gruppo fotografico del Circolo Rečan, avranno anche la capacità di far capire che non serve fermarsi a contemplare « come eravamo », serve molto, invece, ripercorrere la propria storia ripensandola e ricavandone il senso, la direzione del vivere contemporaneo.

RICCARDO TOFFOLETTI

L'EMIGRAZIONE ATTRAVERSO L'IMMAGINE FOTOGRAFICA

La fotografia occupa nel linguaggio iconico un posto privilegiato perché ha la capacità di instaurare un rapporto diretto tra l'immagine e l'individuo spettatore.

La mostra fotografica che presentiamo si ripropone di portare un modesto contributo alla ricostruzione storico-sociale del fenomeno dell'emigrazione in Benecia, che ha lasciato un segno profondo sulla sua struttura sociale. Il fenomeno è complesso e non è possibile ridurlo ad una mera dimensione numerica; per una conoscenza più approfondita sarebbe necessario utilizzare anche fonti orali e testimonianze dirette.

La nostra analisi prende in considerazione diversi periodi in cui si sono verificati forti flussi di emigrazione: a partire dalla seconda metà dell'800, che ha spinto i beneciani fino in Russia, per arrivare ai giorni nostri con la emigrazione verso i paesi del Terzo Mondo. Rientra, quindi, nella nostra analisi l'emigrazione verso l'Europa (Belgio, Francia, Svizzera, Germania) intensificatasi nel primo dopoguerra e perpetuasi fino agli anni '60; l'emigrazione femminile verso le grandi città del territorio nazionale (Salerno, Napoli, Roma, Milano) dove le donne beneciane lavoravano come collaboratrici domestiche (dikle) presso le famiglie benestanti.

Che lavoro fanno gli emigranti nei diversi paesi?

Come si integrano nel paese di immigrazione?

Lasciamo « parlare » le immagini, con l'auspicio di aver contribuito in questo rapporto comunicativo.

EDDI BERGNACH

Z odnosi in oblikami življenja, ki so se ohranili v času, z ljudsko kulturo, z legendami in « ne odrezanim jezikom » so ljudje iz Nediških dolin ohranili vrednote preteklosti. Temu smo priča tudi pri drugih etničnih in narodnostnih manjšinah: gre za neke vrste skupnega spomina, kijim je omogočil nadaljnji razvoj. Že nekaj let intenzivneje grebemo po spominu in prinašamo na površje elemente, ki so bili latentno vedno prisotni. Vzrokov ne bomo tukaj obravnavali, toda dejstvo je, da se raziskave, prireditve in povude, ki vselej globlje proučujejo zgodovino, množijo. Danes je naša sposobnost branja fotografije večja. Iz nje lahko razberemo veliko več podatkov kot v preteklosti, zato je fotografija postala kulturna dobrina, ki nam lahko v veliki meri pomaga razumeti našo preteklost. K temu želi prispevati tudi pričujoča razstava o izseljeništvu. Brez dvoma bo zbudila posebne spomine in občutke, saj bo lahko obiskovalec razbral iz tihih obrazov prednikov njihova tragična življenja, videl bo slike ljudi, ki so že umrli, ki so emigrirali, ki se niso več vrnili. Kakemu obiskovalcu bo spomin na družinski krog, na težko delo, na male in velike tragedije, vzbudil razumljivo čustvo: jezo proti zgodovini. Nove ali starejše slike, čeprav žalostne ali celo dramatične, so vsekakor dokaz ljudske kulture in opozarjajo na določene antropološke spremembe. Gradivo, ki ga je z vstrajnim delom zbral fotografski krožek društva Rečan, bo gotovo privedlo tudi do ugotovitve, da je brez učinka golo razmišljanje o tem « kakšni smo bili », da sta nasprotno potrebna pregled lastne zgodovine in razmišljanje o njej, iz česar se lahko potegne smer in smisel sodobnega življenja.

RICCARDO TOFFOLETTI

IZSELJEVANJE V LUČI FOTOGRAFSKIH PODOB

Fotografija zavzema med likovnimi govoricami posebno mesto, saj zmora ustvariti neposreden odnos med podobo in posameznikom, ki jo gleda.

Fotografska razstava, ki jo predstavljamo, bi želela biti skromen prispevek k zgodovinski in družbeni osvetlitvi pojava izseljeništvu, ki je globoko zaznamoval celotno družbeno strukturo Benečije.

Kompleksnosti tega pojava ne moremo zaznati zgolj v številčnih razsežnostih; če hočemo zaznati njegov potek v celoti, moramo pritegniti tudi ustne vire in neposredna pričevanja.

Naša analiza upošteva razna obdobja, v katerih so se pojavili močni emigracijski tokovi, od druge polovice devetnajstega stoletja, ki je popeljala Benečane celo v Rusijo, do zadnjih časov, ki usmerjajo emigracijo v dežele tretjega sveta: torej v naši analizi je zajeta emigracija v evropske države (Belgijo, Francijo, Švico in Zahodno Nemčijo), ki je postala posebno intenzivna v prvih letih po vojni in se je nadaljevala vse do 60. let, zajeto je žensko izseljevanje, usmerjeno v večja mesta na državnem teritoriju (Salerno, Neapelj, Rim, Milan), kjer so ženske delale kot gospodinjske pomočnice (dikle) pri dobrostoječih družinah.

Kakšno delo opravljajo izseljenci v različnih deželah?

Kako se vključujejo v življenje dežele, kamor so se izselili?

Pustimo « besedo » sliki z upanjem, da smo prispevali k temu komunikativnemu odnosu.

EDDI BERGNACH

• Živa zavzetost beneških Slovencev v prizadevanjih za globalno zaščito

(Nadaljevanje s 1. strani)

Pogled na občinstvo na Dnevu emigranta in beneške kulture v nedeljo v Čedadu

zu, drugič daleč, za katerega pa zagotovo vemo, da bo prej ali sčij prišel.»

Poslanec Loris Fortuna je ugotovil tesno vsebinsko prepletanje emigrantske in kulturne tematike na tem prazniku. Kljub zamudam se v zadnjem času marsikaj spreminja na boljše tako za Slovence kot za Furlane, je dejal Fortuna in omenil razpravo v poslanski zbornici in senātu in sprejem zakonskega osnutka, ki določa 2,350 milijard lir za razvoj dežele FJK in obnovo Furlanije po potresu. V tem okviru je bila sprejeta obveza za zaščito furlanskega jezika in globalno zaščito slovensko narodnostne skupnosti, se pravi, da gre za »prašanje, ki so ga potiskale naprej predvsem levičarske sile, medtem ko ga nekatere sile, kot je dejal Maurizio Namor, še vedno preučujejo.

Podpredsednik zbornice Fortuna je izrazil zadovoljstvo, da so prej nekaj tedni v parlamentu orvič ob udeležbi vseh demokratičnih sil razpravljali o resoluciji, ki je opredelila prednostne gospodarske naloge v FJK in tudi naloge v zvezi z obveznostmi do Furlanov in Slovencev. »Sprejeli smo enotno za vlado in parlament obvezujočo resolucijo, katere vsebino tisk ni dojel in je zato o njej preskromno poročal. Vsekakor pa gra za novost, s katero stopamo v letu 1982, to je obveza vlade in parlamenta, da se v tem letu uresničijo zahteve slovenske manjšine in da se doseže uveljavitev demokratičnih in ustavnih načel,« je dejal Fortuna.

Navzoče je v imenu občine Čedad pozdravil tudi odbornik Giovanni Fantino. Izrazil je zadovoljstvo, ker je med njimi tudi precej taksnih, ki so se za vedno vrnili iz tujine.

Sledila je predstava Beneškega gledališča »Same pravce«. Besedilo je napisal Luciano Chiabudini, režiral Adrijan Rustja, v njej pa je nastopilo kakšnih 40 mladih.

Kot nam je povedal režiser Adrijan Rustja, so na osmih emigrantskih dneh predstavili različne stile in so najprej začeli z ljudsko igro, sedaj pa so prišli do basni in do satire, z njo pa so se že spoprijeli s kritiko krivic družbenega sistema.

Avtor teksta »Same pravce« Luciano Chiabudini, ki je že za prejšnje emigrantske dneve napisal tekste gledaliških del in ki sodeluje tudi pri drugih sredstvih množičnega obveščanja, pa je povedal, da v zabavnem slogu napisane Same pravce v prvem delu pokažejo, kako kmeta gospodarska stiska prisili, da prepetnajsti grofa, in kako se mora kmet, tokrat v spopadu z birokracijo, spet znajti in ugnati tudi njo. Zaključek, ki ga občinstvo »povleče«, je ta, da se mora pač zanesti, kar izzveni kot sporočilo, na svoje sile. Vsebinsko so igro dopolnjevali za to priložnost napisani glasbeni vložki.

Po predstavi so za izvajalce in za udeležence pripravili sprejem.

Pp. obvestnik

12.01. 1982

USPEL DAN EMIGRANTA IN BENEŠKE KULTURE V ČEDADU

Živa zavzetost beneških Slovencev v prizadevanjih za globalno zaščito

Govora Maurizia Namora in Lorisa Fortune - Beneško gledališče nastopilo z igro «Same pravce» s približno 40 nastopajočimi

ČEDAD — Dan emigranta in beneške kulture, ki so ga v nedeljo v kinodvorani Ristori priredile beneške kulturne organizacije, je pokazal nadaljnjo rast narodnostne osveščenosti beneškega prebivalstva in njegovo sposobnost, da razume politični in družbeni trenutek in si hoče izboljšati pogoje za svoje življenje. Nedeljski emigrantski dan pa je bil tudi dokaz tradicionalne navezanosti beneških Slovencev na ta praznik, ki predstavlja domala v vsaki beneški družini tudi priložnost za srečanje s svojci na delu v tujini, predstavlja pa tudi zahtevo, da izseljevanje enkrat za vedno preneha.

Ob vsem tem pa je prišlo do izraza čisto svojsko kulturno sporočilo, dokaz nenehnega ustvarjalnega

napora številne množice mladih entuziastov, Benečanov samih, ki z razvijanjem pestrih kulturno-prosvetnih in rekreacijskih oblik postavljajo trdne temelje sedaj že kar lepo izoblikovani in tudi pestri dejavnosti, ki je v nedeljo dosegla svoj vrh z nastopom Beneškega gledališča.

Poleg številnega občinstva so se nedeljskega emigrantskega dne udeležili ugledni javni delavci, med katerimi naj omenimo podpredsednika poslanske zbornice Lorisa Fortunno, podtajnika v obrambnem ministrstvu Martina Scovacicchija, predsednika deželnega sveta Maria Collija, župana iz Rezijske in Grmek Antonia Barbarina in Fabia Boninija, predsednika skupščine občine Nova Gorica Jožeta Šušmelja, predsednika medobčinske socialistične zveze za severnoprimorske občine Vlada Uršiča, predsednika SKGZ Borisa Raceta, predsednika TO SKGZ za videmsko pokrajino Viljema Černa, deželna svetovalca Ivana Bratino in Eligia Simsiga, župana občine Devin - Nabrežina Albina Škerka, generalnega konzula SFRJ v Trstu Štefana Cigoja, predstavnika gorske skupnosti Giovannija Battoclettija, številne občinske svetovalce beneških občin, predstavnike vseh beneških društev itd.

Prireditvev je odprl najstarejši beneški harmonikar Lizo Juša, ki je zaigral nekaj poskočnih, potem pa sta napovedovalki Martina Cicone in Martina Černetič pozdravili vse navzoče in sporočili opravičilo podpredsednika deželnega odbora Francesca De Carlia, da se ni mogel udeležiti zborovanja.

Program se je nadaljeval z nastopom zabavnega ansambla, ki je zaigral pesem z lanskega sejma beneške pesmi, in pevskega zbora Pod lipo in Barnasa, ki ga vodi Nino Špekonja.

O pomenu emigrantskega dneva in o sedanjem političnem položaju v Benečiji, zlasti še o pričakovanih njenega prebivalstva, je spregovoril predsednik mladinskega odbora SKGZ za videmsko pokrajino prof. Maurizio Namor, ki je govoril v imenu vseh beneških društev. Najprej je vsem zaželel boljše leto od lanskega, potem pa je dodal, da so po plebiscitu leta 1866 kljub asimilacijskim pritiskom marsikaj naredili in da so znali ohraniti svoj jezik, kulturo in identiteto teh dolin.

Ko je govoril o zahtevi po globalni zaščiti Slovencev, je Namor dejal,

da je za nekatere politične sile to vprašanje še vedno potrebno prešturirati. Tako govorijo še danes, 35 let odkar je nastala republika.

«Zdaj smo razumeli — je dejal Namor — da je študij le izgovor in da hočejo te sile v resnici le odložitev naših problemov. morda z upanjem, da se problem reši sam, ali pa izgine. Toda vse številne manifestacije, ki jih prirejamo v Benečiji, dokazujejo, da se naša volja po zaščiti krepi iz leta v leto.

Za nas, Slovence v videmski pokrajini, je še noč, četudi sijejo na nebu zvezde, ki razsvetlujejo naše skromno gospodarsko, kulturno, politično in upravno življenje. Te zvezde nam delajo družbo, ko čakamo na dan, ki se včasih zdi bli-

(Nadaljevanje na zadnji strani)

Profesor Leo Fusilli o razvoju italijanske narodnosti v SFRJ

O priznanju pravic Italijanom je govor že v dokumentih Osvobodilne fronte

ŠPETER — S predavanjem ravnatelja koprške italijanske gimnazije in podpredsednika Unije Italijanov za Istro in Reko prof. Lea Fusillija o italijanski narodnosti v Jugoslaviji, so se v petek v dvorani špetrskega občinskega sveta začeli letošnji 9. benečanski kulturni dnevi, ki so namenjeni poglobitvi vprašanj, ki zadevajo manjšine na alpsko-jadranskem območju.

Prof. Fusilli je v dolgem predavanju na izčrpen način orisal življenje in delo italijanske narodnosti v Jugoslaviji. Pri tem je izhajal iz osnovnih načel enakopravnosti med narodi in narodnostmi, ki so bila uveljavljena že med narodnoosvobodilno borbo, ko je bilo narodnostno vprašanje za-

stavljeno kot eden aspektov razrednega boja. Že takrat so se številni demokratični Italijani odločili za bratsko sodelovanje z drugimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi v boju proti okupatorju, o čemer priča tudi veliko število italijanskih enot v narodnoosvobodilni vojski. Fusilli je poudaril, da je govor o priznanju pravic Italijanom že v dokumentih Osvobodilne fronte Slovenije in Hrvaške, ki določajo, da bo italijanski manjšini, kot so jo takrat imenovali, zagotovljena vsestranska narodnostna avtonomija in svoboda.

Fusilli je nato prešel na sedanje stanje. Dejal je, da zvezna ustanova poverja republikam dolžnost, da poskrbijo za zaščito na-

rodnosti. Med posameznimi republikami torej obstajajo razlike in Slovenija je že uveljavila popolno priznanje pravic italijanski in madžarski narodnosti. V povojnem razvoju so bili tudi žalostni trenutki, še zlasti kadar so bili odnosi med Italijo in Jugoslavijo na-

peti in je nerešeno vprašanje meja podžigalo nacionalizem in irendentizem. Sedaj takih pojavov ni več in Slovenija je na zgleden način uredila odnose med narodnostmi in slovenskim narodom. Fusilli je obrazložil sestavo obstoječih organov, samoupravnih interesnih skupnosti za šolstvo in kulturo italijanske narodnosti in zborov občinskih skupščin v narodnostno mešanih občinah. Na občinskih in na republiški ravni, je dejal, obstajajo tudi paritetne komisije, v okviru katerih razpravljajo o vseh narodnostnih vprašanjih.

Zadnji dve točki, o katerih je govoril Fusilli, zadevata šolstvo in povezavo z matičnim narodom. Fusilli je tako podrobno obrazložil vprašanje v zvezi z italijansko šolo, z zadovoljstvom ocenil naraščanje števila vpisov, kot glavna problema pa nakazal težave pri izbiri smeri usmerjenega izobraževanja v višji srednji šoli in pa problem učbenikov. Kar pa zadeva stike z matičnim narodom se je Fusilli zaustavil še zlasti pri sodelovanju, ki ga je Unija Italijanov za Istro in Reko razvila z ljudsko univerzo v Trstu.

Prilomski dnevnik,
10. 1. 1982

Slovenske kulturne organizacije Beneške Slovenije
priredijo danes, 10. januarja, ob 15. uri v gledališču Ristori
v Cedadu

DAN EMIGRANTA IN BENEŠKE KULTURE

Spregovorila bosta podpredsednik deželnega odbora Francesco Decarli in, v imenu slovenskih organizacij Beneške Slovenije predsednik MO SKGZ Maurizio Namor. Sledila bo igra «SAME PRAVCE» v izvedbi Beneškega gledališča. Besedilo: neznan Benečan, režija Adrijan Rustja.

Danes se v Špetru začnejo Benečanski kulturni dnevi

Danes se pričnejo v Špetru Slovenov deveti Benečanski kulturni dnevi, v okviru katerih bo do 12. februarja šest srečanj. Gre za eno izmed domiselnih pobud, kakršnih v Beneški Sloveniji nahajamo že veliko in vedno več, zlasti kot dokaz življenjske sile neke skupnosti. Kako se je porodila zamisel o teh srečanjih, ki jih prireja društvo Nediža?

«Ne vem, v kateri gostilni v Vidmu se je spočela. Zagotovo pa vem, da smo takrat za mizo sedeli Simoniti, Petričič, Strazzolini in jaz.» nam je povedala Živa Gruden. «Danes se s srečanji ukvarjata pretežno Petričič in Simoniti. Njihov namen pa je osveščati in izobraževati beneške ljudi.»

Ko smo se pozanimali za teme, ki so jih doslej obravnavali, Živa Gruden ni imela težav s podatki. Iz omare je vzela zajetno mapo, v kateri je spravljeno informacijsko gradivo vseh dosedanjih srečanj. Prvo, v Škrutovem,

je bilo namenjeno jeziku in govorni besedi v Beneški Sloveniji. Ostala pa so bila posvečena naslednjim temam: zgodovini Beneške Slovenije (v Podbonescu), človeku in okolju (Špeter), umetnosti, kulturi in življenju (Špeter), kulturnemu nagnjenju Beneške Slovenije (Špeter), smernicam za polni razvoj Beneške Slovenije (Podbonesec), sodobni zgodovini Beneške Slovenije (Špeter). Od tu dalje je sodelovala raziskovalni institut in tako sta študijski center Nediža in SLORI priredila lansko srečanje v Špetru Slovenov, posvečeno pisanim slovenskim pričevanjem, današnje pa je posvečeno položaju narodnostnih manjšin na alpsko-jadranskem območju.

Poleg lepega števila domačinov, med katerimi prevladuje mladina, prihaja na srečanja vedno več Italijanov, med katerimi jih je nekaj, ki aktivno posegajo v razpravo in pomagajo k procesu osveščanja, je ob koncu pripomnila naša sogovornica. (gv)

P. dušnik

08.01. 1982

V NEDELJO V ČEDADU

Na emigrantskem dnevu poudarek na kulturi

Emigrantski prazniki so vseskozi bili tudi manifestacija kulturno-prosvetne rasti in narodnostnega osveščanja

V nedeljo popoldne s pričetkom ob 15. uri bo v dvorani Ristori v Čedadu tradicionalni dan emigranta. Letos so njegovo vsebinsko zasnovno obogatili s tem, da so v samem naslovu dodali še njegov kulturni del, kar pomeni, da je bil storjen pomemben korak dalje. Sicer je bil dan emigranta vedno tudi kulturno - prosvetno obarvan. Vedno je bil, poleg priložnosti za srečevanje ljudi, ki so svoje ognjišče zapustili in šli v svet za kruhom, tudi prikaz duhovne ustvarjalnosti, zanimiv prikaz zlasti zaradi tega, ker je bilo mogoče skozi emigrantske dneve zaznavati nezadržno narodnostno osveščanje in vzporedno s tem tudi njegove manifestativne oblike, nastajanje prosvetnih skupin, uveljavljanje posameznikov, izpričevanje domače besede, prizadevanje nadoknaditi zamujeno, približati se vsaj, če zaenkrat ni še mogoče hoditi vstric z njimi, ostalim zamejskim Slovencem. Nadaljevati svetlo tradicijo kaplana Martina Čedermaca, simbola neukrotljivega in svobodnega duha beneškega ljudstva, ki ima svoje korenine v samoupravi preteklih stoletij. Vse to

in še marsikaj drugega je danes emigrantski dan. Je tudi dan pričakovanja globalnega zaščitnega zakona, saj so proti vsej pisani in nepisani logiki najbolj brezpravni. Je pa tudi dan obračuna vseh gospodarskih stremeljenj, zlasti še uresničevanja ob odhodu v svet izrečene zaobljube: vrniti se ob prvi priložnosti. Toda vrniti se v urejene razmere, v rodni kraj, ki ne bo več gospodarsko zapostavljen kot je bil vse doslej, ko mu bo dežela mati, če mu je že država bila vedno mačeha.

Program nedeljskega emigrantskega dne predvideva na začetku pozdravna govora podpredsednika deželnega odbora in odbornika za industrijo Francesca De Carlija in predsednika mladinskega odbora SKGZ za videmsko pokrajino prof. Maurizia Namorja, ki bo spregovoril v imenu slovenskih organizacij Beneške Slovenije, prireditelj ev emigrantskega dneva.

V kulturnem delu programa bo Beneško gledališče nastopilo z delom neznanega Benečana «Same pravce», ki ga je režiral Adrijan Rustja.

198

1

MILKO MATIČETOV: RESIA

Milko Matičetov, ki že od 1940 vsako leto zahaja v Rezijo in jo pozna do zadnjega človeka, je izdal pri Editrice Graphik Studio Udine 1981 40 strani debelo knjižico RESIA. Bibliografia ragionata (1927-1979). Gre za seznam in opis pomembnejših spisov o Reziji od 1927 dalje, ko je Jozef Kramar izdal prvi obsežnejši tekst v rezijanščini: To kristjanske učilo po rozoanskeh.

Rezijsko bibliografijo je priobčil Matičetov v petih nadaljevanjih v rezijanskem župnijskem listu All'ombra del Canin — Pod Tjanynowo Sinco, v knjigi jo je dopolnil, da šteje 238 enot. Vsako enoto je opisal, kaj avtor v razpravi trdi ali zagovarja. Tako

imamo natančen pregled nad vsem, kar so od 1927 pisali o Reziji. O Reziji in njenih »odkrivateljih« pa govori obširneje Matičetov tudi v Uvodu, v katerem navaja »legende in fantazije«, ki so jih širili razni avtorji o izvoru Rezijanov in njihovega jezika od 1790 dalje, ko je poljski grof Jan Potocki znanstveno odkril Rezijo. Od tedaj se je zanimanje za Rezijo zelo razširilo, zlasti ko je dal jeziku znanstveno podlago poljski prof. Baudouin de Courtenay. Samo Matičetov je napisal o Reziji in njenih kulturnih in jezikovnih vprašanjih 65 razprav v različnih jezikih in brez dvoma največ pomagal, da je tudi med italijanske raziskovalce prodrlo pravilno prepričanje o slovenskem poreklu Rezijanov, njihovega jezika in kulture. Ta knjiga bo utrdila to prepričanje, za vse ljubitejle Rezije pa je neprecenljiv priročnik, saj o nobeni slovenski pokrajini niso toliko pisali kot o Reziji, tudi toliko zmotnega in prikrojenega političnim razmeram.

M. Jevnikar

MLADIK A, december 1987

Convegno di studi storici sulla Resistenza in Friuli

Dal 5 al 7 novembre nell'Aula Magna dell'Università di Udine si è svolto il 2° Convegno di studi organizzato dall'Istituto Regionale del Friuli-Venezia Giulia e da quello Friulano per la Storia del Movimento di Liberazione. I responsabili dei due sodalizi, aventi sede l'uno a Trieste e l'altro a Udine, dopo il 1° convegno svoltosi pure nel capoluogo friulano dieci anni fa, hanno voluto realizzare un meritorio, comune sforzo per approfondire la conoscenza della Resistenza in Friuli.

Oltre ad un numero rilevante di convenuti interessati agli argomenti delle molte relazioni — e si è trattato di presidi, di direttori didattici, di insegnanti universitari, medi, elementari, di studenti, di decorati al V.M., di rappresentanti del clero, di resistenti, di lavoratori e di pensionati — hanno partecipato all'apertura e/o allo svolgimento dei lavori del convegno numerose personalità della cultura e della politica; notati infatti gli onorevoli Baracetti, Barbina, Lizzero, Solari, Colomba, il console generale della Jugoslavia a Trieste Stefan Cigoj, l'on. Joze Viltan di Lubiana, gli storici Joze Babic e Milica Kacin, l'assessore regionale Mizzau, i consiglieri rispettivamente della regione, della provincia e del comune di Udine Pascolat, Contin, di Caporiacco, il segretario regionale della DC Braida, il segretario provinciale del PCI Toschi, il dir. did. Liberale, l'avv. Jesu, numerosi comandanti partigiani — tra cui Padoan, Andrian, Poletto, L. Argenton, G. Dario e don Ascanio de Luca — il ten. col. Mastroeni dell'ufficio storico dello Stato Maggiore dell'Esercito Italiano, il prof. Parmegiani e il prof. Domenicali per l'ANMIG, i docenti Perini e Maria Palumbo dell'Università di Udine, la preside del Liceo Stellini prof. I. Londero, le professoresse Vuano e Jesu, lo storico don Menis, il pubblicista Pacini, R. Cantoni dell'ANED, attivisti dell'ANPI fra i quali Mario Cossaro e A. Carlo Fabro, molti rappresentanti delle associazioni combattentistiche e d'arma, nonché dei sindacati e della cooperazione.

Bisogna riconoscere che la città e la provincia di Udine, come l'intera regione hanno accolto con vivo interesse lo svolgimento del convegno; i posti a sedere infatti della capace Aula Magna sono risultati quasi tutti occupati per l'intera durata dei lavori.

Il convegno ha voluto essere — come ha riconosciuto il prof. Ciro Nigris, presidente dell'Istituto Friulano, nella sua elegante e precisa relazione introduttiva — un invito rivolto agli studiosi a considerare la guerra di liberazione in Friuli non come un fatto storico a sé, non come un evento staccato da processi più estesi nel tempo e nello spazio, bensì come una serie di iniziative politiche, di operazioni militari che hanno stretti rapporti con tutta la Resistenza italia-

na, che si inseriscono nel contesto di sviluppo di tutta la storia nazionale; ed inoltre tale considerazione non deve perdere di vista le relazioni tra lo Stato italiano e l'Europa, tra l'antifascismo di casa nostra e quello dei paesi confinanti con la nostra regione.

Questa problematica, indubbiamente più complessa di quella legata al movimento di liberazione delle altre parti d'Italia, doveva ovviamente essere studiata sotto angolazioni diverse e con il conforto delle indicazioni emergenti da nuove fonti documentarie, come quelle inglesi e quelle statunitensi da poco tempo a disposizione; ecco perché — ha fatto presente il prof. C. Nigris — il programma del convegno ha previsto il contributo di storici italiani, jugoslavi, austriaci, di studiosi inoltre di diverso orientamento culturale e metodologico, operanti a livello universitario o anche formati in modo autonomo al di fuori delle istituzioni accademiche.

Dopo la prima sezione del convegno — polarizzata soprattutto sulla questione dei confini tra Italia e Jugoslavia e sul problema dei rapporti tra Corpo Volontari della Libertà ed Esercito Popolare di Liberazione Jugoslavo — la seconda sezione, secondo le precisazioni del prof. Nigris, doveva prendere in esame la partecipazione alla lotta armata in particolare, alla Resistenza in generale di vari strati di popolazione, di più categorie di persone in Friuli: clero e chiesa, gerarchie militari e soldati sbandatisi dopo l'8 settembre '43, uomini di partito e masse popolari al di qua e al di là del Tagliamento, in pianura e in montagna, nei centri urbani e in quelli agricoli, nelle carceri e tra i deportati.

Alla accurata ed elegante introduzione, esplicativa dello spirito del convegno, presentata dal presidente dell'Istituto Friulano, sono seguite espressioni di saluto rivolte ai convenuti, di plauso e di ringraziamento rivolte agli organizzatori da parte del Sindaco di Udine avv. Candolini, del Presidente dell'ANPI regionale Vincenti, del Presidente del Consiglio regionale Colli, dell'assessore Renzulli in rappresentanza della Giunta regionale, del prof. Barbina in rappresentanza del rettore dell'Università di Udine. Negli indirizzi di queste personalità si è voluto sottolineare la presenza di storici di varia nazionalità e di diverso orientamento: ciò — è stato detto — è garanzia che il discorso democratico di pace e di progresso, cominciato con la Resistenza, continua ad opera di quegli studiosi che alla Resistenza stessa si richiamano.

Particolarmente degne di rilievo le espressioni del Presidente regionale dell'ANPI; Vincenti — senza parlare delle pubblicazioni della Mascialino e del Gervasutti, ma evidentemente ad esse riferendosi — ha sostenuto che con la sua serietà scientifica il Convegno di Udine toglierà spazio ad « opere ben discutibili o addirittura falsificatrici della realtà storica ».

Sempre nella mattina di giovedì 5 novembre è seguita la relazione-quadro sui « Problemi metodologici e rapporti tra storia locale e storia nazionale » del prof. Guido Quazza; lo studioso ha fatto notare come i due convegni friulani — ai quali Quazza ha preso parte come Giuntella e Tone Ferenc — si collocano nella terza fase di sviluppo della storiografia resistenziale, dopo il primo momento dominato dalle preoccupazioni di partito e dagli interessi episodico-memorialistici e dopo il sopraggiunto impegno di documentazione e di indicazione dei problemi di analisi locale. Nella maturità di questa terza fase del suo sviluppo la storiografia partigiana è giunta — ha sostenuto lo storico — ad un punto di vista critico che, senza annegare « l'autonomia e l'individualità della resistenza nel processo generale della storia italiana » vuole determinare quale sia stato il « reale peso della Resistenza nello sviluppo storico » del nostro paese. Nel pomeriggio di giovedì e durante l'intera giornata di venerdì sono state svolte le altre undici relazioni della prima sezione del convegno e due vivaci, appassionati dibattiti. Intorno alla questione nazionale ai confini orientali sono state presentate due relazioni di Vittorio Emanuele Giuntella e da Paolo Spriano rispettivamente sotto l'angolazione dei cattolici e sotto quella della sinistra storica; Pierluigi Pallante ha insistito sugli stessi problemi illustrando i contrasti emersi e il superamento degli

(continua a pag. 18)

VITTORINO ZANI

La mole di manifestazioni e iniziative ispirate alla Resistenza che si susseguono a ritmo continuo nella regione Friuli-Venezia Giulia, non ha riscontro in altre regioni d'Italia. Nelle foto, in alto: una delle cerimonie di consegna di onorificenze jugoslave (a destra l'ambasciatore Marko Kosin durante la cerimonia di consegna a un partigiano italiano in Jugoslavia); in basso: un raduno partigiano a Basovizza il 24 luglio 1977.

V Špetru predstavili Vincentijevo knjigo

ŠPETER SLOVENOV — V Špetru Slovenov je prof. Pavel Petričič predstavil knjigo Federica Vincentija «Partigiani italiani e giuliani all'estero». Gre za knjigo, v kateri je predsednik ANPI - VZPI za Furlanijo - Julijsko krajino na podlagi dokumentacije iz arhivov inštitutov za proučevanje zgodovine osvobodilnega gibanja in glavnega štaba italijanske vojske in mornarice preučil bitke, v katerih so se borili partizani iz Furlanije - Julijske krajine zunaj italijanskih meja. Knjiga ima predgovor, ki ga je napisal Arrigo Boldrini. Vincenti proučuje akcije proti Nemcem na Egejskih otokih, Kefaloniji in Krfu, na Korziki, v Franciji in na Balkanskem polotoku.

24/12/1981

P. dnevnik

BENESKI DNEVNIK

V Špetru množična manifestacija za mir

ŠPETER — Na pobudo kulturnega društva Ivan Trinko je bila v Špetru pretekli teden «manifestacija za mir». Pomen pobude, pri kateri so sodelovale tudi mladinske organizacije iz Beneške Slovenije je v uvodnih besedah orisal predsednik KD Ivan Trinko Beppino Crisetig, ki je dejal, da se hočejo s to manifestacijo slovenska kulturna društva vključiti v veliko gibanje za mir, ki v teh dramatičnih trenutkih pretresa svet. Ob tem je Crisetig izrazil solidarnost s poljskim ljudstvom, o katerem je dejal, da mora samo rešiti svoje probleme s pogajanjem in ne s silo.

V imenu občinske uprave je nato spregovorila Bruna Dorbolò Straz zolini, ki je poudarila, da je politika miru tudi osnova za razvoj nerazvitih in obmejnih področij. Številne občine in tudi gorska skupnost Nadiških dolin so se pridružile manifestaciji, na kateri so tudi prebrali poslanice VZPI ANPI, ARCI in slovenskih društev. Spregovorili so Furlano (ARCI), Nadalutti (CGIL), Marzotto (CISL), Ruttar (Studenci), Clavora (Zveza beneških izseljencev), D'Andrea (KPI) in Andrej Laharnar za ZSM tolimnske občine. Iz vseh posegov je izhajala skrb zaradi naraščanja napetosti in je bila med drugim poudarjena pozitivna vloga, ki jo lahko imajo manjšine pri utrjevanju miru. Manifestacija se je končala z nastopom zbora Recan iz Ljes in Pod Lipo iz Barnasa.

V Beneški galeriji razstava umetnikov iz tolimnske občine

ŠPETER — V Beneški galeriji v Špetru so odprli razstavo tolimnških umetnikov. Svoja dela razstavlja deset slikarjev, večinoma olja, gorske pejsaže od katerih jih je nekaj močno stilno markiranih. Izstopajo tudi portreti Rudijskega šturma.

Razstavo je organiziralo društvo slovenskih umetnikov, ki si je tudi zadalo cilj, da razširi sodelovanje s sorodnimi organizacijami iz sosednjega območja Slovenije. Iz posegov na otvoritveni slovesnosti je prišlo do izraza dejstvo, da taka srečanja ob meji veliko prispevajo k utrjevanju prijateljstva in sodelovanja ter da imajo v tem okviru vse kulturne izmenjave velik pomen. Gre torej za nadvse hvalevredno pobudo, še zlasti zaradi obveze, da se bodo v bodoče taki stiki se okrepili.

Re. dnevnik

23/42/1981

«Rezijanska kritična bibliografija 1927-1979»

Dragocena študija znanaga slovenskega narodopisca in raziskovalca Milka Matičetova

Ko smo prebirali rezijansko kritično bibliografijo 1927-1979 v rezijanskem župnijskem biltenu Pod Tjaninowo Sinzo, smo imeli vtis, da je potreben in odličen pripomoček za vse, ki jih Rezija zanima, in da se je tudi v to delo Milko Matičetov zagrizel z ono neizprosno natančnostjo, ki mora takemu podjetju botrovati, in hkrati z ono budnostjo in tankim posluhom za vse človeške probleme, predvsem kulturne, politične (saj je kultura dejansko le dolgoročna politika!) in zgodovinske, ki našega neutrudnega narodopisca odlikujeta še posebno, ko dela za Rezijo in Rezijane.

Našim bralcem, ki za to ne vedo, povejmo, da je bilten *All'ombra del Canin - Pod Tjaninowo Sinzo* odlična publikacija, ki izhaja vsaj štirikrat na leto v obliki časnika velikega formata s 4-8 stranmi, včasih še več, da izhaja od leta 1928 in da je dejansko edina stalna publikacija, ki veže vse Rezijane po svetu z dolino pod Kaninom. Ob petdesetletnici izhajanja je sedanji urednik, rezijanski plebanus Alfonso Barazzutti, prosil Matičetovega, naj prispeva tako bibliografijo, ki bo pomagala vsem Rezijanom in Nerezijanom, ki se poslednja leta s povečano vnetostjo študirajo te doline, njene zgodovine, njenega izročila in njene sedanjosti.

Te dni je pri videnski založbi «Edizioni della Graphik Studio - Cooperativa editoriale 'il Campo'» izšla ta bibliografija v samostojni knjižni obliki v lično opremljeni brošuri z naslovom *Milko Matičetov, Resia, Bibliografia ragionata 1927-1979*, 40 strani, 4000 lir. Ko zdaj že drugič berem to študijo Matičetovega, mi postaja vse bolj jasen njen velik pomen.

Predvsem je treba poudariti, da to ni zgolj ponatis prve izdaje, temveč da je nova objava močno izpopolnjena in bogatejša, saj obsega 238 enot proti 159 enotam prve izdaje. Velika odlika tega dela pa je predvsem v njeni kritičnosti: Milko Matičetov ne samo naniza vse, kar je v zvezi z Rezijo izšlo pomembnega, v samostojni knjižni obliki ali v revijalnem in dnevniškem tisku v teh enainšestdesetih letih, temveč napiše oznako študij povsod tam, kjer je to potrebno. Na ta način opozarja na odlike in na pomanjkljivosti, mestoma celo na grobe napake. Vsakdo torej, ki se bo lotil študija Rezije in njene zgodovinske in kulturne preteklosti, bo

našel prav v ti brošuri temeljni kazipot in zanesljivo oporo.

Predvsem slovenskim časnikařjem svetujemo, naj pozorno berejo kritične opombe Matičetovega: pomagale jim bojo izogniti se stalnim napakam, ki jih srečujemo v časnikih. V opombah Matičetovega bojo našli vso potrebno dokumentacijo, da se o tem prepričajo, in zgodovinske priče o odgovornih za te napake, ki se vlačijo skozi desetletja v naši drobni kulturi.

V uvodni besedi bojo našli preučevalci Rezije nadalje še veliko napotkov in razlag. Knjižica je torej neobhodno potrebna raziskovalcem in časnikařjem, izredno koristna tudi šolam in kulturnim ustanovam kakor tudi kulturnim bralcem.

Grafična ureditev knjižice je natančna in prozorna, imensko kazalo poveča uporabnost dela.

PAVLE MERKO

Priloga
društvo
20.12.1981

7

Delegacija ZSM Jugoslavije obiskala Gorico in Čedad

GORICA — Delegacija zvezne konference Zveze socialistične mladine Jugoslavije in republiške konference ZSMS, ki je te dni gost Mladinskega odbora SKGZ, je včeraj obiskala Čedad in Gorico. V dopoldanskih urah so se člani delegacije sestali na sedežu društva «Ivan Trinko» s predstavniki TO SKGZ za videmsko pokrajino. Predsednik teritorialnega odbora Viljem Černo je goste seznanil s problematiko slovenske narodnostne skupnosti v videmski pokrajini in se zaustavil pri vprašanih šol v slovenskem jeziku in gospodarstva.

Popoldne se je delegacija v Gorici srečala s predstavniki teritorialnega odbora za goriško pokrajino. Predsednik Mirko Primožič in tajnik Aldo Rupel sta jim podala izčrpno informacijo o prisotnosti in delovanju slovenske manjšine v tej pokrajini. Na srečanju so bili poleg članov mladinskega odbora SKGZ prisotni tudi predstavniki OK ZSMS iz Nove Gorice in Tolmina. Sledil je ogled novega Kulturnega doma, kjer je goste sprejel predsednik upravnega odbora prof. Milko Rener in spregovoril o kulturnem delovanju goriških Slovencev. Včerajšnji dan so gostje zaključili s sestankom z mladinskim odborom SKGZ, na katerem je stekel govor o mladinski problematiki in o možnosti poglobitve sodelovanja med mladimi, v večernih urah pa so si ogledali film v okviru retrospektive slovenskega filma. (mm)

Primorski glasnik,
20. 12. 1981

Uredništvo
Ljubljana
1981. 12. 20

V Čedadu pripravili predavanje o razmerah na Severnem Irskem

Srečanje s pripadniki severnoirske organizacije Sinn Fein je pripravil mladinski odbor SKGZ za videmsko pokrajino s sodelovanjem DP

ČEDAD — Kaj se dejansko dogaja na Severnem Irskem, od koder zelo pogosto prihajajo vesti o terorističnih akcijah, oboroženih spopadih in o gladovnih stavkah, v katerih je skupina desetih pripadnikov IRA vztrajala do smrti. O vsem tem so spregovorili v torek zvečer na srečanju s predstavniki severnoirske separatistične organizacije Sinn Fein v dvorani čedadskega hotela Roma. Udeležence tega srečanja, ki ga je pripravil mladinski odbor SKGZ za videmsko pokrajino v sodelovanju s stranko proletarske demokracije, je pozdravil predsednik odbora Maurizio Namor, ki je poudaril potrebo, da se tudi naša narodnostna skupnost seznaní z življenjem in delovanjem drugih manjšin v Evropi.

Za njim je prevzel besedo deželni svetovalec DP Giorgio Cavallo, ki je predvsem prikazal izkrivlja-

nja italijanskih sredstev množičnega obveščanja pri poročanju o nacionalnem in z njim povezanim socialnem boju na Severnem Irskem.

O zgodovinskih koreninah in o sedanjih značilnostih tega boja in še posebej o vlogi družbenopolitične organizacije Sinn Fein je nato spregovoril odgovoren za mednarodne odnose te organizacije, Richard Balley. Najprej je zelo kategorično zavrnil ustaljeno prepričanje, da je severnoirsko vprašanje omejeno na spopad med protestanti in katoliki. Ta spopad namreč traja že različno silovitostjo že 800 let in ima svoj izvor v britanski zasedbi Irske. Je torej predvsem odgovor domorodnega prebivalstva na britansko kolonizacijo. Tudi ustanovitev organizacije Sinn Fein leta 1907 je neločljivo povezana s tem bojem. Isto velja za njeno utrditev po velikonočnem uporu leta

1916 in nato za njeno volilno zmago na volitvah leta 1919, ko si je pridobila večino poslanskih mest v westminstrskem parlamentu namenjenih Irski. Vendar njeni poslanci takrat niso odšli v London, ampak so se zbrali v Dublinu in proglasili ustanovitev samostojne Irske republike. Britanska oblast je takrat odgovorila s silo ipk ko je ustovila, da ne bo mogla zadržati oblasti nad vso Irsko je sicer dovolila ustanovitev samostojne irske države, vendar je zase obdržala severno industrijsko območje, kjer so se nato z večjimi ali manjšimi premoli nadaljevali spopadi med britanskimi oblastmi, ki so podpirale protestante, in oboroženi katoliškimi organizacijami.

Ta vojna se je ponovno močna razmahnila leta 1969 pod vodstvom IRA, ki je bila že na začetku stoletja za obrambo katoliških naselij in četrti. Britanska vlada je poslala proti tej organizaciji močno vojsko, ki pa ni bila sposobna v dvanajstih letih opraviti svoje naloge. Oboroženi spopadi se namreč še nadaljujejo in kot je dejal Balley se bodo tudi nadaljevali vse dokler se ne bo britanska vlada odločila, da bo umaknila svojo vojsko in končala obdobje kolonizacije.

V zadnjih letih se je tudi spremenilo delovanje irske separatistične organizacije Sinn Fein, ki je neke vrste kadrovski rezervoar in podporna sila IRA. Svoj strogo nacionalistični program, ki je temeljil na združitvi irskega naroda v samostojni državi, je namreč dopolnila s socialnimi zahtevami po izboljšanju življenjske ravni delavstva in za nevrščeno mednarodno politiko samostojnega irskega naroda.

*Priporoki dnevnika,
18. 12. 1981*

V ZALOŽBI ZKO SLOVENIJE JE NEDAVNO IZŠLA

Zbirka Pavla Merkuja «Ljudske pesmi Slovencev v Italiji»

Kot sedemindvajseta edicija «Izbranih del slovenskih skladateljev» je pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije v Ljubljani izšla zbirka Pavla Merkuja «Ljudske pesmi Slovencev v Italiji», ki smo jo pravzaprav že pričakovali. Saj smo se z avtorjem oziroma z nekaterimi njegovimi pesmimi iz Beneške Slovenije srečali že v zbirki «Petnajst beneških pesmi», ki jo je izdalo Založništvo Tržaškega tiska in s tistimi, ki so krožile še v rokopisu, nekatere pa smo tudi že slišali na koncertnem odru v izvedbi Slovenskega okteta, APZ Tone Tomšič, mešanega zbora Obala iz Kopra in mešanega zbora Lojze Bratuž iz Gorice. Končno pa nam je tudi predobro znano, da se je Pavle Merku s posebno vnemo pred leti lotil nabiralnega in raziskovalnega dela na področju glasbenega izročila med Slovenci v Italiji in da je posebno važen in pomemben njegov prinos, kaj zadeva Benečijo in Režijo, katerih lepoto in značilnosti narečnega in glasbenega bogastva je odkrival tudi na mednarodnem evropskem srečanju glasbenih strokovnjakov pred nekaj leti v Gorici v okviru Convegno europeo del canto corale, ki ga vsako leto organizira pevsko društvo Seghizzi. Poznamo ga tudi kot vsestranskega, dinamičnega, vestnega in preciznega kulturnega delavca in znanstvenika in prav srečno naključje je, da sta v njem združena jezikoslovec in glasbenik, kajti samo na ta način je lahko hkrati zapažal in intenzivno dojemal zlahtnost besede in glasbe, spoznaval duhovno podobost ljudi teh obrobnih slovenskih območij, ki jim je kot znanstvenik in kot umetnik posvetil svojo posebno vnemo. Saj se poleg razprav vse češče srečujemo tudi z umetniškimi deli, iz katerih veje ljudski kolorit, v katerem se ljudska elementarnost in individualna ustvarjalna moč avtorja združujeta v izvorno izoblikovana, domiselno zgrajena dela.

Pred nami je sedaj dvainsedemdeset strani obsegajoča zbirka; prinaša kar osemindvajset pesmi, ki so pisane: štirinajst za mešane dvanaest za moške, med temi štiri za osem glasov in dve za ženski zbor. Avtor jih je izbral in jih uvrstil po okoliših: s Krasa, Benečije, Režije in Kanalske doline. V prvi skupini je samo ena, z Dolenjskega, Ljudmila, v skupini iz Benečije je petnajst pesmi: s Tanke, sone, iz Marsina, Fantje Lubjancarji iz Trinka, Dve let, an pu od Štoblanka, Starčič je zgoda ustū iz Plestišč, Tam za turškim gričem iz Trinka, Dve let, an pu od Štoblanka (mešani zbor), Oj, pršu sen na sred vaši iz Trinka, Sveti lunca od Štoblanka, Petelinček je zapieu iz Trinka, Dol poklekimo od Štoblanka, Te dan je usega vesejā iz Podutane, Na zapuoved je paršla iz Podutane,

zogibajoč se stereotipnih pogledov in zasnov, vnašajoč nova zvočna in sozvočna obeležja, a vendar ohranjajoč izvирnost melodijske in ritma, v jedrnatih besedah stvarno opredeljuje pisec uvodne «Besede o avtorju zbirke», ki očitno dobro pozna celotno znanstveno in glasbeno delovanje Pavla Merkuja in zna tudi pretehtano prikazati njegove vrednote. Izvirno je seveda v pesmih tudi narečno besedilo, kakor ga je avtor slišal in zapisal.

Zanimiv in tehten je Merkujev sestavek «Slovenska ljudska pesem v Italiji, narečja, slovarček». Po kratkih zgodovinskih podatkih ugotavlja, da so obravnavana slovenska območja, tržaški okoliš, goriški Kras, Brda in Kanalska dolina, ki so pripadala oziroma

Pred bližnjo razstavo Milana Skrbinška

Slovenski gledališki in filmski muzej bo v prvih dneh prihodnjega leta odprl razstavo vsestranskega gledališkega delavca in ustvarjalca Milana Skrbinška, umrlega leta 1963. V zapuščini imamo le malo njegovih pisem, zelo mnogo pa tistih, ki jih je prejel, zato prosimo vse, ki takšna pisma imajo, naj nam jih prinesejo ali pošljejo (61000 Ljubljana, Cankarjeva 11) preslikali jih bomo in takoj vrnilo.

Pri tem posebej opozarjamo na njegova pisma v zapuščinah osebnosti, s katerimi je bil v bližnjih stikih (Vladimir Bartol, Radovan Brečić, Pavel Golja, Fedor Gradišnik, Franče Koblar, Just Košuta, Emil Kralj, Karel Širok, Josip Ribičič, Fran Lipah, Osip Šest, Jože Kranjc, Maks Šnuderl itd.).

Hkrati prosimo vse njegove znance, prijatelje, sorodnike, sodelavce in učence za kakršnekoli podatke o njegovi ušodi in delu (spomini, različni načrti, ki jih je snopal, način njegovega poučevanja, vedenje dramatskih tečajev itd.). Vsa pisma bomo z imeni lastnikov navedli v prihodnji številki Dokumentov SGFN, tehtnejše prispevke in tiste z novimi podatki pa bomo prav tam objavili, bodisi v celoti ali v izvlečkih. Prosimo tudi za fotografije, bodisi gledališke in tudi skupinske.

Slovenski gledališki
in filmski muzej

menjavala svoje gospodarje, ohranila svojo bit, svoj jezik, svojo

Re. duosnik

15.12.81

Posameznikom in organizacijam priznanja SKGZ za požrtvovalno delo na manjšinskem področju

Govor dr. Mirka Primožiča - Priznanja izročil predsednik SKGZ Boris Race

V Gorici so se včeraj nadaljevale slovesnosti ob otvoritvi Kulturnega doma. Že v dopoldanskem času si je veliko Slovencev iz mesta in okolice ogledalo prostore novega kulturnega in športnega središča ter prisostvovalo drugi izvedbi gledališke poeme «Krvava rihta». Osrednja včerajšnja slovesnost pa je bila zvečer ob 20. uri, z govorom predsednika teritorialnega odbora SKGZ za Goriško, dr. Mirka Primožiča (govor prinašamo v celoti na goriški strani), s kratkim poročilom Marka Vogriča o poteku izgradnje doma, ter podelitvijo priznanj Slovenske kulturno - gospodarske zveze posameznikom in organizacijam. Med dobitniki priznanj je letos tudi Slovensko planinsko društvo iz Gorice, ki je prav pred kratkim slavilo pomemben jubilej, 70-letnico delovanja. Priznanja - odličja boja in dela za življensko delo ter plakete boja in dela — je izročil predsed-

nik Slovenske kulturno - gospodarske zveze Boris Race, medtem ko je Nada Sanzinova, v imenu komisije za podeljevanje priznanj, prebrala utemeljitve ter posebej izrazila zadovoljstvo, da se priznanja izročajo prav ob odprtju Kulturnega doma, kar jim daje še posebno vrednost. Priznanja SKGZ so bila letos podeljena dvanajstim posameznikom ter dvema organizacijama, Kmečki zvezi na Tržaškem in Slovenskemu planinskemu društvu v Gorici.

ODLIČJE BOJA IN DELA so prejeli:

Paskal Gujon, za zavzetost v boju za pravice beneških Slovencev in za dragoceno pričevanje o njih, Mario Magajna, za dolgoletno požrtvovalno in uspešno fotografsko dokumentiranje povojne zgodovine Slovencev v Italiji, Sonja Mašera, ob 70-letnici, za vsestransko aktivnost in za uspešno dolgoletno vodenje Planinskega društva v Trstu, Erika Pavlin, za dolgoletno plodno delo v slovenskih organizacijah na Goriškem.

PLAKETO BOJA IN DELA so prejeli:

Lojze Abram, za uspešno vodenje in širjenje mladinske revije Galeb, Viktor Bogatec, za dolgoletno požrtvovalno delo na kulturnem področju, Ivan Bregant, za vztrajno in požrtvovalno delo na področju kulturne dejavnosti na Goriškem, Franc Čaudek, za prizadevanost pri dviganju slovenskega gospodarstva na Goriškem, Marčelo Kralj, za vsestransko aktivnost in zasluge pri razvoju športa na Tržaškem, Stojan Kuret, za pomemben delež pri oživitvi mladinskega zborovskega petja v Trstu, Marija Mijot, za dolgoletno delo na kulturnem področju in dragoceno pričevanje o Slovencih v davnini in okrog Trsta, Aldo Rupel, za dolgoletno delo na mladinskem in športnem področju ter za dragoceno publikacijo o slovenskem športu v Italiji.

PLAKETI BOJA IN DELA sta bili podeljeni:

Kmečki zvezi v Trstu za zasluge pri organiziranju in vodenju slovenskih kmečkih ljudi na Tržaškem, v boju za ohranitev slovenske zemlje in Slovenskemu planinskemu društvu v Gorici, ob 70-letnici ustanovitve ter za zasluge pri širjenju planinstva na Goriškem.

Za Kmečko zvezo je priznanje prevzel predsednik Guštin, za Slovensko planinsko društvo pa predsednik Vlado Klemše.

Tridnevne slovesnosti ob odprtju kulturnega in športnega sredi-

šča v Gorici se bodo sklenile danes. Ob 10. uri bo govoril Aldo Rupel, sledila pa bo športna akademija; v popoldanskem času, od 15. do 19. ure, bo prost ogled prostorov. Sklepna slovesnost pa bo ob 20. uri z govorom prof. Milka Renerja ter s predstavo «Krvava rihta».

V Firencah vsedravnja manifestacija za mir

FIRENCE — Na tisoče in tisoče oseb: delavcev, mladincev, žensk — skoraj 200 tisoč — se je včeraj v Firencah udeležilo pohoda za mir, ki ga je organizirala enotna sindikalna federacija CGIL, CISL, UIL. V toskansko glavno mesto so prišli iz vseh krajev Italije in tudi iz tujine, da bi na prvi vsedravnji manifestaciji, ki jo je organiziral sindikat, izpri-

čali svojo privrženost miru in nasprotovanje oboroževalni tekmi.

CK PZDP zahteva večje pristojnosti za poljsko vlado

VARŠAVA — V Varšavi se je sinoči končal šesti plenum CK poljske partije, na katerem so razpravljali o katastrofalnih razmerah v domačem gospodarstvu in o neuspehih pri uresničevanju gospodarske reforme. Glavne ovire za rešitev tega položaja je CK našel v številnih stvarkah in pomanjkanju vsake družbene zavesti na delovnih mestih. Zato bodo predstavniki PZDP na prihodnji seji sejma predlagali, naj se pušči vladi proste roke na tem področju.

V OKVIRU PRAZNOVANJA 29. NOVEMBRA - DNEVA REPUBLIKE

V Izoli odkrili spomenik tržaški borki Vojki Šmuc

Spomenik pred šolo «Vojke Šmuc» je odkril prvi komandant in komisar II. prekomorske brigade dr. Franc Hočevar. Delegacija pobratene šole iz Knina in skupni nastop izolskih in kninskih otrok

IZOLA — V Izoli so včeraj popoldne v okviru praznovanja 29. novembra — rojstnega dneva Nove Jugoslavije, slovesno odkrili bronasti kip tržaški partizanski Šmuc in revolucionarki Vojki Šmuc v parku pred šolo-osemletko, ki nosi ime po njej. Poleg predstavnikov družbenopolitičnih in borčevskih organizacij občine Izola in obale ter Vojkinih svojcev in prijateljev iz njenih mladostnih tržaških let ter številnih Vojkinih soborcev iz III. prekomorske brigade z obeh strani meje, so se slovesnosti udeležili tudi predstavniki šole «Narodnih herojev» iz Knina, kraja pri katerem je Vojka padla v bojih za njegovo osvoboditev. Ravnatelj izolske in kninske šole sta ob tej priložnosti podpisala listino pobratjenja.

Kip, delo akademskega kiparja

Jožeta Pohlana, je po krajšem kulturnem programu odkril dr. Franc Hočevar, nekdanji prvi komandant in tudi prvi komisar III. prekomorske brigade, delegacija otrok izolske in kninske šole pa je k spomeniku položila venec in cvetje z narodnimi trakovi.

Po odkritju spomenika je bila v veliki dvorani šole kulturna prireditev. Začela jo je s pozdravnim nagovorom ravnateljica šole «Vojka Šmuc» Nada Prinčičeva, za njo je prinesel pozdrav učitelj in solarjev kninske šole ravnatelj Nikola Blitva. Slavnostna govornika sta bila dr. Franc Hočevar v slovenščini in prof. Giuseppe Debernardi v italijanščini. Oba sta obdila spomin na čase, ko se je v Jajcu na zasedanju AVNOJ rodila nova Jugoslavija, porojena iz vstaje in revolucije jugoslovanskih narodov in narodnosti; govorila sta o razvoju socialistične samoupravne družbe enakopravnih narodov in narodnosti v SFRJ ter o mednarodni vlogi neuvrščene Jugoslavije, ki

Pr. dnevnik
29/11/1981

jih uvrstil po okoliših: s Krasa, Benečije, Rezije in Kanalske doline. V prvi skupini je samo ena, z Daberdoba, Ljudmila, v skupini iz Benečije je petnajst pesmi: Trinka, Janke, Janke, iz Marsina, Fantje Lubjančarji iz Trinka, Dve let, an pu od Štoblanka, Starčič je zgoda ustú iz Plestišč, Tam za turškim gričem iz Trinka, Dve let, an pu od Štoblanka (mešani zbor), Oj, pršu sen na sred vaši iz Trinka, Sveti lunca od Štoblanka, Petelinček je zapieu iz Trinka, Dol pckleknimo od Štoblanka, Te dan je usega vesejá iz Podutane, Na zapuoved je paršla iz Podutane, Kaj se vam zdi, pastirčki vi iz Podutane, Kier je Jezus Kristus krvavi pot potiu od Štoblanka, Jezus je od smarti ustau od Štoblanka.

V skupini iz Rezije jih je osem: Tana Sarte s Sólbice, Da jóra ma Čanynaua iz Bile, Čiči nana, Maričica iz Bile, Gre alba še čez Bužicó iz Učjé, Da góra ta Škarbinina iz Bile, Ore ti trji krajane iz Sólbice, Ma sau čenče Lipa mi iz Učjé, Lipaj ma stara Uida iz Liščacev.

V skupini iz Kanalske doline so štiri pesmi iz Ukev: Zakaj mi ti lipca tak precvetuljaš!, Adameč, Adameč, Je pa davi slanica pada, Pa le snueče neč, dave.

O značilnostih harmonizacije in priredb, v katerih se odraža svojstven skladateljev pristop, i-

njegovega poučevanja, vedenje dramatskih tečajev itd.). Vsa pisma bomo z imeni lastnikov navedli v prihodnji številki Dokumentov SGFN, tehnejše pri-spevke in tiste z novimi podatki pa bomo prav tam objavili, bodisi v celoti ali v izvlečkih. Prosimo tudi za fotografije, bodisi gledališče in tudi skupinske.

Slovenski gledališki
in filmski muzej

menjavala svoje gospodarje, ohranila svojo bit, svoj jezik, svojo pesem, ki smo jo osrednji Slovenci sprejeli kot svojo, edino «beneški» kraji pa so še vedno daleč od tega, da bi jih osrednji Slovenci (mednje prištevam tudi Tržičane in Goričane, saj po svoji zgodovini spadajo sem) poznali in spoznali za «svoje». Neznanje, ki vlada v osrednji Sloveniji o njih (pa seveda tudi v Trstu in Gorici!), je neznansko. Ker so «beneški Slovenci prav tako Slovenci kakor vsi drugi Slovenci, saj govorijo čez tisoč let slovensko, hranijo slovensko ljudsko izročilo in pojejo slovenske pesmi, sem se čutil kot skladatelj (in kot Slovenec) dolžnega, izpričati vsem (to je osrednjim Slovencem s Trstom in Gorico vred pa še njim samim) njihovo slovensko pesem». Sledi nekaj kritičnih misli v zvezi nekaterih dosedanjih priredb nekaterih skladateljev. Daje se zavzema in utemeljuje nujnost ohranjanja izvornih narečij in izvajanja tega tudi v praksi. Spominja se z zadoščenjem osebnosti, ob katerih se je začel pobliže spoznavati z ljudsko pesmijo, posebno pa še tistih po Benečiji, Reziji in v Kanalski dolini, ki so mu peli.

Zavedajoč se, da so narečja glavnini Slovencev še cdmaknjena, navaja nekaj splošnih ugotovitev glede vokalov in drugih posebnosti v izgovorjavi. Dodan je še slovarček, ki se nanaša na besedila pesmi in ki naj bi pomagal k popolni razumljivosti le teh. Na zadnji strani je še seznam drugih skladateljevih zborovskih skladb. Zbirka, ki jo je simbolično pomenljivo opremila Jasna Merku, predstavlja dokument prisotnosti slovenske kulture v teh obrobnih slovenskih krajih glasbene žiti, ki ima svoje korenine v globoki davni, obenem pa zgovorno sporočilo, ki naj obstojnost in vrednote ljudskega izročila v pceziji in glasbi čim bolj približa in postane enakovredno vnešen delež teh krajev in okolišev v osredje kulturnih tokov. Predstavlja umetniško svojsko zasnovano in oblikovano delo, ki prinaša iznajdljivo in domiselno svežino skladatelja, čigar delá na tem področju so med pevovodji in pevci še premalo po-

priložnost za osvežitev sporedov priredb in harmonizacij ljudskih pesmi, posebno še, ker nekatere iz Benečije in Rezije pa tudi iz Kanalske doline so večini povsem neznane. V zbirki so, če govorimo s stališča raznih zmogljivosti naših pevskih zborov, lažje in zahtevnejše. So pevovodje in zbori, ki bi se jih lahko uspešno lotili.

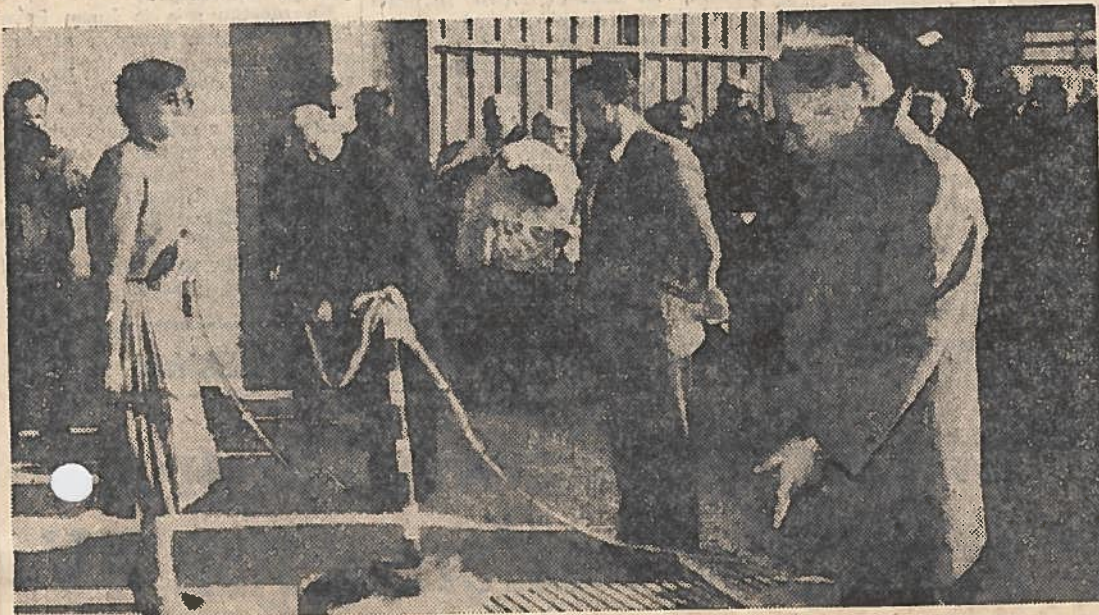
IVAN SILIČ

a 1943 v vasi Zakriž nad Cerknim, razmnožen na ciklostil. Od 5. do 17. septembra 1944 se je tiskal v tiskarni «Doberdob» 945 pa v osvobojenem Trstu, kjer je izšla zadnja številka. Bil je edini tiskani partizanski DNEVNIK v zaslužjeni Evropi.

OTVORITEV TOVARNE VEPLAS IN TEMELJNI KAMEN TOVARNE HOBLES

Nova industrijska obrata v Špetru velika gospodarska pridobitev za Beneško Slovenijo

Mešani italijansko-jugoslovanski podjetji potrjujeta vezi prijateljstva ob odprti meji

Veleposlanik Kosin in poslanec Fortuna sta prerezala trak ob vходу v tovarno Iplas

HOBLES

Podjetje so ustanovili 9. oktobra 1981 ljubljanska Hoja, čedadski Benedit in čedadsko uvozno - izvozno podjetje Mazora. Vložena glavnicna znaša 300 milijonov lir, celotna investicija pa 3,2 milijarde lir. Na poldrugem hektaru površine bo 2.900 kv. m pokrite površine. Hobles bo proizvajala lesena okna in vrata, lesne obloge in razno leseno opremo za pohištveno industrijo. Osnovni proizvod bodo okna in predvidevajo, da bo proizvodnja dosegla letno 10.000 enot. Proizvodnja se bo začela novembra 1982 in bo znašala 3,5 milijarde lir letno. Šestdeset odstotkov bo namenjeno italijanskemu tržišču, medtem ko bo ostalih 40 odstotkov namenjeno jugoslovanskemu in drugim tržiščem, kjer se je Hoja že uveljavila. V tovarni bodo zaposlili približno 40 oseb.

Nova Gorica Šušmelj, generalni konzul SFR Jugoslavije v Trstu, predsednik SKGZ Boris Race in številni drugi. Prisotni so bili seveda udeleženci zasedanja o italijansko-jugoslovanskem gospodarskem sodelovanju, ki je v teku v Vidmu v okviru proslav 25 letnice ustanovitve italijansko-jugoslovanske mešane trgovinske zbornice.

Poudarki na manifestaciji so se nanašali predvsem na aspekte sodelovanja med državama ter razvoja Beneške Slovenije. Tako je špetrski župan Firmino Marinig dejal, da je tovarna Veplas odprla novo pot za sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo «med ljudmi, ki žive na mejah in ki mislijo živeti v miru in graditi novo Evropo».

BOJAN BREZIGAR

(Nadaljevanje na zadnji strani.)

ŠPETER — Beneška Slovenija je od včeraj bogatejša za nov objekt. V Špetru so namreč uradno odprli tovarno Veplas, mešano italijansko-jugoslovansko podjetje, eno prvih pobud, ki so v naši deželi nastale v okviru italijansko - jugoslovanskega sodelovanja na osnovi osimskega sporazuma. Dogodek je zgodovinski, saj stoji nova tovarna v kraju, ki ga je v zadnjih desetletjih gospodarsko izseljenstvo hudo prizadelo in v katerem bo tako nova možnost zaposlovanja predvsem za tiste domačine, ki se po dolgoletnem delu v tujini končno vračajo v domaći kraj. Nekaj metrov stran pa so položili temeljni kamen za novo tovarno, Hobles, ki bo začela s proizvodnjo čez leto dni. Dokaz življenjskosti beneških Slovencev, ki so bistveno pripomogli k realizaciji obeh pobud. Kajti: tu ne gre le za pobudo v okviru sodelovanja med državama temveč tudi za krepitev odnosov prijateljstva, potem ko je bilo treba premostiti vrsto težav, tudi umetno ustvarjene nestrpnosti.

Kako je pomemben dogodek, dokazuje tudi prisotnost številnih predstavnikov oblasti, ki so se udeležili včerajšnjih svečanosti. Temeljni kamen za tovarno Hobles sta položila podpredsednik poslanske zbornice Loris Fortuna in veleposlanik SFR Jugoslavije v Italiji Marko Kosin. Loris Fortuna in Marko Kosin sta tudi prerezala traka, z jugoslovansko in z italijansko zastavo, ob vходу v poslopje tovarne Veplas. Slovesnosti so se udeležili podpredsednik deželnega odbora Francesco De Carli, član IS SR Slovenije Iztok Winkler, župani Špetra Marinig, Grmeka Bonini in Fojde Grimaz, predsednika skupščin občine Koper Abram in občine

VEPLAS

Podjetje so ustanovili 7. decembra 1979 koprski Iplas (50 odstotkov kapitala), tržaška SAF 11 (25 odst.) in videmska Vetroresina (25 odst.). Vložena glavnicna znaša 500 milijonov lir, celotna investicija za poslopje pa 3 milijarde lir. Na hektaru celotnega zemljišča je 2.000 kv. m pokrite površine. Veplas bo proizvajal cevi iz ojačenega poliestra. Letna proizvodnja bo znašala 25 tisoč metrov cevi, ki jih uporabljajo za vodovode, kanalizacijo, namakanje, industrijske obrate, termoelektrične centrale in za naprave za razsoljevanje morja. Tovarna bo krila predvidoma 12 odst. prirastka italijanske produkcije cevi iz ojačenega poliestra. Predvidena je proizvodnja za 2 milijardi in pol lir letno, ki bo namenjena polovico jugoslovanskemu tržišču in državam tretjega sveta, drugo polovico pa Italiji in drugim zahodnim državam. V tovarni bodo zaposlili 15 delavcev, štiri pomožne delavce in šest uradnikov. Ko bo proizvodnja stekla, je možna namestitev dodatnih 19 delavcev z uvedbo druge izmene.

Je. duessnik

26.11.

• Nova industrijska obrata

(Nadaljevanje s 1. strani)

po, kjer si vsi pametni ljudje prizadevajo za mir, tako kot je zapisano v osimskem sporazumu». Ta tovarna bo dala dela prebivalcem občine in Nadiških dolin sploh ter predstavlja jasen dokaz politične volje in zavzetosti občinske uprave za dejanski preporod krajevne skupnosti. To je prepričanje vseh, ki delujejo z namenom, da se premostijo nasprotja in nerazumevanja preteklosti, ter da slovensko in furlansko ljudstvo skupno napreduje. «Ta proizvodna struktura, prvo mešano podjetje v videmski pokrajini, ki je nastalo sredi bolj ali manj upravičenih polemik in bojev ter poskusov moralnega in materialnega linčanja, je danes dejstvo,» je poudaril Marinig. To podjetje nastaja v obdobju hude gospodarske in zaposlitvene krize, ter predstavlja torej upanje in željo, da se premostijo deželne in splošne evropske težave. To je majhen delček velike vsedržavne stvarnosti, majhen cilj na poti k gospodarskemu in družbenemu preporodu zapostavljeni Nadiških dolin, je spodbuda za tesnejše sodelovanje med našo zemljo in narodi Jugoslavije na kulturnem, gospodarskem, političnem in družbenem področju. To je konkretno izvajanje političnih osimskih sporazumov, «premostitev vztrajne politike, po kateri bi morala Benečija ostati vedno nerazvito področje, področje izseljenišva.» To je tudi «korekten in pogumen odgovor vsem, ki mešetarijo z zaščito okolja in s politiko ter so na ta način prestrašili desetine navadnih občanov in jih pripravili do protizgodovinskega boja, ki je njim samim v škodo.»

In te teme so prišle bolj ali manj do izraza v domala vseh posegih na včerajšnji slovesnosti. Poslanec Fortuna je dejal, da bi moralo biti takih dogodkov več, kajti tu ne gre samo za besede povezovanja in sodelovanja med dvema narodoma, gre za konkretna vprašanja, za politiko zmanjševanja izseljenišva, za široko zastavljeno politiko mednarodnega sodelovanja in prijateljstva. Veleposlanik Kosin je prav tako poudaril, da so te pobude odraz visoke stopnje zaupanja med prebivalstvom obeh strani meje ter so odraz zglednih odnosov med Italijo in Jugoslavijo, edinstvenemu primeru tesnega sodelovanja med sosednjima državama z različno družbeno ureditvijo in z drugačno mednarodno pripadnostjo. Deželni odbornik De Carli je dejal, da se v sedanjem času odpira malo tovarn ter da je zato ta pobuda nadvse pomembna. Odrprtost sodelovanja ob italijansko-jugoslovanski meji je ocenil za «gospodarski čudež», kar zaževa tovarno Veplas pa je dejal, da je javno financiranje že zagotovljeno. De Carli je tudi spregovoril o osimskem sporazumu in med drugim dejal, da bi bilo treba razmisliti o dogovorih, ki jih ni bilo mogoče uresničiti ter poskrbeti

za drugačno uresničevanje sporazumov samih.

Medtem se je v Vidmu nadaljevalo zasedanje Italija in Jugoslavija v 80. letih, ki sodi v okvir proslav 25-letnice italijansko-jugoslovanske trgovinske zbornice. Včeraj so bila na sporedu tri poročila; dr. Franco Maiocchi je govoril o vprašanju, financiranju za industrijo in o vlogi bank pri razvoju italijansko-jugoslovanskih odnosov, Giovanni Spangaro iz Vidma je govoril o tehnično-gospodarskem sodelovanju med državama, dr. Raimondo Latcovich iz Trsta pa o jugoslovanskih restrikcijah za uvoz. Do izraza je prišla razlika med gledanjem Spangara, ki je poudaril nujnost, da se tradicionalni trgovski odnosi med državama razširijo na nove, višje oblike sodelovanja in Latcovichem, ki je v bistvu vztrajal pri potrjevanju primarne vloge trgovskega sektorja. Tudi na tem zasedanju je torej prišla do izraza razlika v gledanjih med tržaskimi in furlanskimi podjetniki, ki sicer ne predstavlja nobenega presenečenja

glede na znano strogo trgovinsko usmeritev nekaterih tržaskih gospodarskih krogov. Zasedanje se je končalo sinoči, danes pa bodo o njem pisali skupno poročilo.

Veleposlanik Kosin in poslanec Fortuna med ogledom tovarne Iplas

Novi tovarni v Benečiji

Na mednarodnem srečanju, ki sta ga 24. in 25. t.m. priredili v Vidmu Italijansko-jugoslovanska in Jugoslovansko-italijanska trgovinska zbornica ob svoji 25-letnici, sta bili prav gotovo osrednji dogodek otvoritev tovarne Vesplas in položitev temeljnega kamna tovarne Hobles v Špetru v Benečiji. Obe tovarni sta, oziroma nastajata po zaslugi italijansko-jugoslovanskih mešanih družb, družb z mešanim kapitalom, kar je prvi primer take oblike sodelovanja med sosednima državama v videmski pokrajini in kar med drugim omogočajo osimski sporazumi.

V novi tovarni Vesplas je zaposlenih

30 ljudi, v tovarni Hobles pa predvidevajo zaposlitev 40 ljudi. Slovesnosti v Špetru so se udeležili podpredsednik poslanske zbornice Fortuna, podpredsednik deželne vlade De Carli, župani iz Špetra, Grmeka in Fojde, jugoslovanski veleposlanik v Rimu Kosin, generalni konzul v Trstu Cigoj, konzul Benolić, župana iz Nove Gorice in Kopra, Sušmelj in Abram.

Svečanost v Špetru je bila krona videmskega zasedanja, saj so udeleženci prisostvovali slovesnosti, s čimer se uresničuje v Furlaniji - Julijski krajini nova, višja oblika gospodarskega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo.

Novi list, 26. 11. 1981

Jutri otvoritev tovarne Veplas

**S pomočjo združenega
kapitala koprskega
Iplasa, firme**

Vetroresino Povoletto

— Videm in finančne

družbe SAFTI iz Trsta

bodo jutri v kraju Špeter

Slovenov v Benečiji

slovesno odprli novo

tovarno armiranih

poliestrov Veplas

(fk) — Mešana delniška družba VEPLAS Špeter Slovenov (San Pietro al Natisione), ki jo sestavljajo koprski Iplas s 50 odstotki kapitala, firma Vetroresina iz Povoletta (Videm) in finančna družba SAFTI iz Trsta s po 25 odstotki vloženega kapitala, se je že v začetku februarja lani (ko je bila ustanovljena) odločila, da bo v nerazviti Benečiji zgradila tovarno. Sadove skupnega vlaganja pa bo delniška družba začela pobirati jutri, ko bodo tovarno tudi uradno odprli.

V tovarni Veplas bodo organizirali proizvodnjo izdelkov iz armiranih poliestrov (predvsem cevi, velikih cistern in čistilnih naprav), v njej pa bo našlo delo okoli 30 delavcev iz okoliških krajev. Skupna predračunska vrednost naložbe naj bi bila okoli 3,5 milijarde lir. Tehnologijo in opremo je prispevala firma Vetroresina, izvajalec gradbenih in inštalacijskih del na novem objektu pa je bila firma Bendil iz Cedada. Zaradi zamud pri gradnji (na gradbeno dovoljenje so čakali skoraj leto dni) se je povečala končna vrednost naložbe za okoli pol milijarde lir.

Z novo tovarno Veplas se bo še povečalo in utrdilo gospodarsko sodelovanje obmejnih podjetij, hkrati pa pomeni izgradnja tovarne tudi velik prispevek k odpravljanju nezaposlenosti v teh krajih.

Otvoritev tovarne Veplas sodi v okvir programa jubilejnega zasedanja ob 25-letnici mešane italijansko-jugoslovanske zbornice iz Milana, ki je predvideno za danes in jutri v Vidmu.

*Priloge vonic
služnik
24. 11. 1981*

SREČANJE MED SKGZ IN POKRAJINSKO ZVEZO KPI

SOGLASNA STALIŠČA O POLOŽAJU SLOVENCEV VIDEMSKE POKRAJINE

Poziv demokratičnim silam za uresničitev globalnega zaščitnega zakona

VIDEM — V prejšnjih dneh sta se v Vidmu sestali delegaciji Slovenske kulturno-gospodarske zveze in pokrajinske zveze KPI, ki sta ju vodili predsednik Boris Race oziroma pokrajinski tajnik Renzo Toschi. V ospredju pogovorov je seveda bilo vprašanje zaščite pravic slovenske narodnostne skupnosti, s posebnim poudarkom na stanje v videmski pokrajini.

Obe delegaciji sta se obvezali, da bosta prispevali za utrditev dobrososedskih odnosov med Italijo in Jugoslavijo in v tem okviru tudi za uresničitev osimskih sporazumov. Soglašali so tudi, da zahvaljujoč se pobudam manjšine in demokratičnih sil na vseh ravneh, so bili storjeni koraki naprej kar zadeva pravice slovenske narodnostne skupnosti. Zavest, da so bili ukrepi za zaščito slovenske manjšine in solidarnost vseh manjšin, ki živijo v Italiji, hudo pomanjkljivi, odpira pot novim in pozitivnim pobudam v boju za dosego enakopravnosti pravic vseh državljanov, kar je navsezadnje tudi pogoj za utrditev enotnosti Furlanije-Juljske krajine. Sicer pa so ugotovili, da so ne soglasja še vedno zelo žgoča, zlasti kar zadeva vztrajanja pri ne priznavanju slovenske skupnosti videmske pokrajine kot sestavnega dela slovenske narodnostne skupnosti v deželi.

Delegaciji sta poudarili pomembnost pobud za okrepitev odnosov med slovensko manjšino in Slovenijo na političnem, kulturnem in druž-

benem področju, obenem pa sta poudarili pomen in vlogo, ki bi ju lahko imeli odnosi med videmsko in ljubljansko univerzo, med krajevnimi in gospodarskimi ustanovami Slovenije in Furlanije. Obe delegaciji sta se obvezali, da bosta skušali podpirati vsako pobudo za utrditev mednarodnih odnosov.

Ob koncu sta delegaciji SKGZ in pokrajinske KPI poudarili še pomen enotnih političnih in kulturnih pobud v Beneški Sloveniji in kritizirali hude zamude parlamentarnega postopka o zakonskih osnutkih za zaščito slovenske manjšine ter pozvali vse demokratične politične sile, naj končno začnejo in pospešijo parlamentarno razpravo.

poudaril vlogo, ki jo pri osveščanju prebivalstva za to vprašanje, lahko ima gorska skupnost.

24. 11. 1981

Prisusnik
slavica

Dva tedna slovenske kulture med našimi rojaki v Belgiji

Vrsta manifestacij od Flamske do Valonske pokrajine - Izreden odmev med izseljenci in navzočnost številnih predstavnikov domačih oblasti in ustanov

V Belgiji sta v polnem teku tedna slovenske kulture, ki se v obliki številnih manifestacij odvijata od Flamske do Valonske pokrajine v mestih Seraing, Luksemburg, Eisden in Bruselj.

Toljške mobilizacije slovenski emigranti najbrž še niso zabeležili, saj so vse pobude dobro obiskane in uspešne. Predvsem je občutiti med našimi izseljenci veliko zanimanje, ki se ne omejuje zgolj na združevalno - družabne pobude, ampak kažejo na dozorelost zavesti o vlogi in pomenu Zveze izseljencev iz Beneške Slovenije kot osrednje organizacije slovenskih izseljencev, ki si je v dolgih letih trdega in vztrajnega dela pridobila ugled in zaupanje naših rojakov v tujini.

Zveza izseljencev, ki je pod pokroviteljstvom dežele FJK organizirala to zahtevno zamisel, si je kot osnovni cilj zastavila povezavo čim večjega števila naših rojakov v tujini pod geslom, da je povezava med domačo kulturo in dejanskim družbenosocialnim položajem, ki ga emigranti doživljajo kot delavci na tujem, osnovni činitelj pri ohranjanju njihove istovetnosti, predvsem pa najboljša spodbuda k še večji samozavesti in aktivni vlogi pri reševanju vseh vprašanj, ki zadevajo izseljenca kot pripadnika skupnosti, od katere je bil kričavično odtujen, ko je moral iz domačih krajev po zaslužek v svet.

V tej pobudi sta kultura in obravnavanje družbenih in socialnih problemov našla neko naravno sožitje in povezavo, ki jo pri nas redkokdaj občutimo.

Tako je izvenel v pravo slavje že otvoritveni večer, ko se je v dvorani občinskega centra v Seraingu zbrala množica kakih štiristo izseljencev v glavnem porodu iz beneških dolin in Rezijske občine. Predsednik deželnega sveta FJK Mario Colli, generalni konzul Italije v Liegeu Carlo Garavelli, župan Rezijske občine Antonio Barbarino, predsednik Zveze slovenskih izseljencev FJK Ferruccio Clavara in tajnik SKGZ Dušan Udovič.

Kulturni program, ki je sledil, je med navzočimi ustvaril edinstveno ozračje domačega vzdušja, tako da je moral vsakdo za nekaj časa pozabiti, da so pravzaprav Rezijska in beneške doline daleč. Ob domiselnem povezovanju beneškega kantavtorja, pesnika in komika Luciana Chiabudinija, pri nas splošno znanega Ponedelščaka, so med splošnim odobravanjem pozno v noč nastopali folklorna skupina iz Rezijske, pevski zbor Planinka in folklorna skupina Lepi vrh iz Ukeve, pa še pevski kvintet in instrumentalni trio z domačimi vižami.

Že naslednjega dne so se pobu-

po poti gospodarskega in socialnega preporoda. Barbarino je ob tej priložnosti izrazil pripravljenost nove občinske uprave, da v tesnem sodelovanju z Zvezo izseljencev naveže trdne vezi z vsemi domačini, ki so na delu v tujini, kajti bodoči razvoj Rezijske je neločljivo povezan z doprinosom vsega njenega prebivalstva, četudi so razmere njegov doberšen del prisilile v emigracijo na tuje.

Predsednik zadruge TA Rožna dolina Renato Quaglia je nato predstavil svojo knjigo Rezijski jezik kruha, jezik zemlje, ki je pred nedavnim izšla v založbi ZTT. Povedal je, zakaj je danes Rezijska v takem položaju in nakazal možnosti za nov razvoj, pri čemer se je naslanjal na izkušnje zadruge, ki je v kratkem času dosegla pomemben uspeh, kar nedvomno krepi prepričanje, da je v bodoče možno še mnogo narediti.

Ferruccio Clavara je v imenu vodstva Zveze izseljencev poudaril važnost, da se rezijanski emigranti organizirajo, pri čemer nudi zveza široke možnosti združevanja in obravnavanja ter zastopanja interesov izseljencev, ki so vsem skupni.

Pod večer je pod vodstvom Luigija Palettija in ob spremljavi ceter in bunkule zaplesala rezijanska folklorna skupina. Rezijski, ki so se za to priložnost zbrali iz širše okolice Luksemburga in celo iz severovzhodne Francije, so nastop domačih folkloristov sprejeli s toplino, ki si jo je mogoče predstavljati le med rojaki, ki se v prizadevanjih za skupne cilje srečajo daleč od domačega kraja, vendar z velikim ponosom nanj in s trdno voljo, da mu z vsemi svojimi močmi pomagajo ustvarjati perspektivo.

Naslednjega dne je bil za skupine nastopajočih in gostov organiziran obisk v rudniku Blegny-Trembleur, nedaleč od Liegea. Rudnik je redno obratoval še do pred letom dni, nudi pa je zaposlitev 500 do 600 delavcem, v celoti izseljencem, med katerimi je bilo zlasti veliko Benečanov in Rezijsčanov. Treba je omeniti, da je v zadnjih letih sploh večina premogovnikov v Belgiji prenehala obratovati, ker je belgijski premog na svetovnem tržišču predrag in podvržen ostri konkurenci. Razumljivo je, da so bili ob tem najhujše prizadeti naši izseljenci, saj je tako število brezposelnih skokovito naraslo za desetisoče.

Rudnik Blegny-Trembleur je danes opremljen za množičen obisk skupin turistov, zato tudi ne manjka stojnic z razglednicami in spominčki. Kavoj lahko popiješ ob točilni mizi, ki je narejena kar iz vagončkov, za obisk rovov,

lobe rudarja svetilka na čeladi. Rudarji, ki so bili tu še do pred kratkim zaposleni, vedo povedati, da so še po drugi svetovni vojni mnogo let opravljali najtežja dela ženske in celo otroci. Tja do leta 1957 pa je za prevoz premoga po rovih služila še konjska vprega. Konjem je bilo treba zavezati oči, ker so po prvem povratku iz podzemlja ponavadi podivjali in se niso hoteli vračati v rov. Očitno je bilo zaradi večjega profita treba varčevati z vsem, tako z elektriko kot z mehanizacijo, le z rudarji niso nikoli varčevali. Ni varčeval gospodar, prav tako ne silikoza, ki je prenekaterega izseljenca spravila v prerani grob.

Danes se turist ob spremstvu vodiča lahko sprehaja po razsvetljenih rovih, si ogleduje rudarske naprave in lepo svetlikajoče se bogate žile premoga. Največ, kar se mu lahko zgodi, je, da z glavo tu pa tam butne v nizek strop ali pa neprevidno zagazi v kako blatno lužo. Nič več ni oglušujočega ropota pnevmatskih kladiv in svedrov, ni strupenega prahu ne plina. Vagončki s premogom mirujejo, slišati je le kloktanje podzemskih voda in v daljavi zamolklo bobnenje zračne črpalke. Prihod na beli da z dvigalom je kar nekako odrešujoč.

Program je potekal dalje z obiskom Bruslja in s sprejemom v palači Evropske gospodarske skupnosti. Na posredovanje predsednika krajevnega društva Fogolar Furlan in funkcionarja EGS Lenarduzzija so udeleženci dobili izčrpno informacijo o strukturi in delovanju EGS in njenih organov. Še nekajurni postanek v zgodovinskem centru z ogledom nje govih zanimivosti in že je ptekel obisk evropske prestolnice.

Zvečer je bil predviden nastop rezijanske folklorne skupine v rudarskem naselju v bližini Liegea. Praznik, ki so ga rezijanski izseljenci dolgo pričakovali in za čigar organizacijo velja glavna zasluga prizadevnemu organizatorju Lucillu Di Lenardu. Pri tem je žal prišlo do neljubega dogodka, ko je pešiča ljudi, šlo je v glavnem za tri osebe, skušala preprečiti vstop v dvorano vsakomur, ki ni bil Rezijsčan. Folklorna skupina, ki je bila že nared za nastop, je z županom in odbornikom na čelu demonstrativno zapustila dvorano in s tem pokazala odločno nasprotovanje tistim, ki so se neupravičeno skušali posvetiti manifestaciji in vnesti razdor med izseljence. Vsem je bilo takoj jasno, da ne gre za osamljen dogodek in da so še vedno na delu sile, ki skušajo izvajati monopol nad izseljenci iz Rezijske, ovirajo prizadevanja nove demokratične uprave in one-

Drugi teden slovenske kulture v Belgiji je še v polnem teku. Predvidena so nova srečanja med izseljenci, srečanje z belgijskimi sindikati, zasedanje centralnega komiteja Zveze slovenskih izseljencev, in okrogla miza o vprašanjih emigracije, ki se je bosta udeležila tudi deželni odbornik za vprašanja emigracije Gabriele Renzulli, svetovalec dežele Veneto beneški rojak Tomasetig in dr. Pizzalis kot strokovnjak za medicino dela.

Vsekakor je treba poudariti, da je bilo za izpeljavo te zahtevne iniciative potrebno veliko organizacijsko delo, ki so ga poleg vodstva Zveze iz naših krajev uspešno izpeljali krajevni voditelji izseljencev, še zlasti Eligio Floram, predsednik zveze v Seraingu podbudnik in skrbni organizator vseh pobud, nato pa še Ferruccio Pusig iz sekcije Eisden, Lucillo di Lenardo, neutrudni povezovalci Rezijsčanov in mladi Roberto Manzini s svojo dragoceno pomočjo. Njihovo delo bo gotovo obrodilo sadove, ki bodo v korist celotni naši skupnosti.

D. U.

Ob domiselnem povezovanju beneškega kantavtorja, pesnika in komika Luciana Chiabudinija, pri nas splošno znanega Ponediščaka, so med splošnim odobravanjem požno v noč nastopali folklorna skupina iz Režije, pevski zbor Planinka in folklorna skupina Lepi vrh iz Ukev, pa še pevski kvintet in instrumentalni trio z domačimi vizami.

Že naslednjega dne so se pobude vrstile v treh različnih krajih. V Seraingu so se zbrali na zborovanju mladi iz druge generacije izseljencev, istočasno pa sta potekali še dve manifestaciji in sicer v Luksemburgu in Eisdenu na Flamskem.

V Eisdenu je polnoštevilnemu občinstvu spregovoril član vodstva Zveze izseljencev in odgovornik za socialna vprašanja načelnik patronata INAC iz Čedada Ado Kont. Uspeh srečanja potrjuje zlasti dejstvo, da je bilo med približno tristo udeleženci poleg Benečanov in Rezijanov tudi dobršno število drugih furlanskih izseljencev, ki so izkoristili priložnost, da se seznanijo z novim deželnim zakonom o emigraciji.

Ado Kont je izčrpno obrazložil vsebino novega zakona, ki je znatno boljši od prejšnjega, v kolikor se ne omejuje zgolj na skromno materialno podporo izseljencem, temveč nudi večje možnosti glede vprašanja zaposlitve in gospodarskih dejavnosti. Še zlasti je zakon zanimiv glede na to, da nudi konkretne olajšave izseljencem, ki bi se ob povratku v domače kraje ločili zadrugištvu ali samostojnih obrtniških poslov. Kont je istočasno orisal vlogo Zveze izseljencev in njeno delo v domačih krajih in v tujini. V tem okviru je bila zlasti zanimiva vloga patronata, ki že vrsto let nudi dragoceno pomoč izseljencem na področju socialnega skrbstva.

Za prisrčen kulturni večer so tudi tu poskrbeli iznajdljivi Luciano Chiabudini - Ponediščak in Ukljani s pevskim zborom in folkloro, nastopil pa je ob tej priložnosti tudi zbor Anton Martin Slomšek, krajevnih izseljencev iz Slovenije. V prazničnem vzdušju je bila to tudi priložnost za povezavo in načrtovanje novih stikov z izseljenimi rojaki iz Jugoslavije.

V Luksemburgu so se v glavnem zbrali Rezijani, številni kot še nikoli in se posebno navdušeni nad obiskom župana Barbarina in odbornika Di Lenarda iz domačih krajev. To je v uvodnem govoru poudarila tudi Alba di Lenardo, ki je govorila v imenu sekcije zveze izseljencev v nastanku.

Zupan Režije Antonio Barbarino je svojim rojakom opisal položaj v Režiji in razložil prizadevanja občinske uprave, da bi se v domačem kraju ustvarilo čimveč možnosti za povratek izseljencev. Razmeroma nova uprava se je morala v svojem delu srečevati z nešteti ovirami, ki so v največji meri sad neobčutljivosti prejšnje administracije. Mnogo let so namreč zaprtost, politične spekulacije in nenehna zavlačevanja onemogočali, da bi Režija zlasti v popotresni obnovi lahko krenila

ci. Razumljivo je, da so bili v tem najhuje prizadeti izseljenci, saj je tako število brezposelnih skokovito naraslo za desetisoče.

Rudnik Blegny - Trembleur je danes opremljen za množičen obisk skupin turistov, zato tudi ne manjka stojnic z razglednicami in spomiščki. Kavoj lahko popiješ ob točilni mizi, ki je narejena kar iz vagončkov, za obisk rovoj, ki segajo nekaj stotin metrov pod zemljo, pa dobi vsak obiskovalec rudarsko obleko s čelado. Možen je tudi ogled filma, ki prikazuje zgodovino rudarstva od začetkov do današnjih časov. Vse to pa slehernemu obiskovalcu vendarle ne more pregnati tesnobe, ki se porodi ob misli, da so tu še pred letom delali ljudje v pogojih, ki si jih je težko predstavljati.

Danes so rovi za turiste razsvetljeni z neonskimi lučmi, pred letom pa je bil tu edini vir svet-

lovo zapustila dvorano in s tem pokazala odločno nasprotovanje tistim, ki so se neupravičeno skušali polastiti manifestacije in vnesti razdor med izseljence. Vsem je bilo takoj jasno, da ne gre za osamljen dogodek in da so še vedno na delu sile, ki skušajo izvajati monopol nad izseljenci iz Režije, ovirajo prizadevanja nove demokratične uprave in onemogočajo povezavo Rezijanov s širšim gibanjem Zveze izseljencev. Rezijani so s popolno izolacijo provokatorjev najbolje pokazali, kako mislijo, sploh pa je položaj rešil prijazen Rezijanski izseljenec Luciano Foladore, ki je avtobus gostov povabil k sebi na dom. To je bilo slavje, kakršnega Rezijani še ne pomnijo. Navdušenje ob rezijanskih plesih, z nezmotljivo melodijo citir in enkratnim gostoljubjem Lucianove družine.

NOVA ZADRUŽNIŠKA POBUDA

V ČEDADU ODPRLI «DISCOUNT COOP»

ČEDAD — V Beneški Sloveniji je po dosedanjih gradbenih zadru-
gah dobilo zadrugištvo nov objekt z otvoritvijo nove zadružne trgo-
vine «Discount coop» ob državni cesti 54 v čedadski industrijski coni.

Poleg krajevnih oblasti se je svečane otvoritve udeležilo 2 tisoč
zadružnikov s Čedadskega. Priložnostne govore so imeli poleg pred-
sednice čedadске sekcije Giannine Cađau še župan Pascolini, deželni
odbornik Renzulli, tajnik zadrugišne zveze Marinig, prisotne pa je
pozdravil predsednik zadrugišnikov iz Slovenije Vode.

Vsi govorniki so pohvalno ocenili novo pobudo, ki bo nudila go-
spodarske in socialne koristi, saj bo preprečevala prekomerne podra-
žitve, obenem pa bodo zadrugišniki lahko nadzorovali tržišče in kako-
vost. Povsem razumljivo so tudi spregovorili o sodelovanju med Fur-
lanijo in Slovenijo. To je prišlo do izraza predvsem dan prej pri
okrogli mizi v čedadski mestni knjižnici. O koristnosti takega sode-
lovanja je najobširneje govoril direktor sirarne v Azli Tropina, ki je
poudaril, da je sodelovanje med slovenskimi zadrugišniki poročstvo za
razmah Beneške Slovenije. Župan iz Špetra Slovenov pa je prikazal
pobude svoje občinske uprave na gospodarskem področju, kjer lahko
odigra zadrugištvo vazno vlogo tudi ob sodelovanju zadrugišnikov iz
Slovenije.

Pokrajinski svetovalec KPI Petricig je poudaril pomen gospodar-
skega sodelovanja med obmejnimi kraji, ki v videmski pokrajini pred-
stavlja pozitiven izhod iz gospodarskih težav. Nino Ciccone pa je ob-
sodil ravnanje raznih političnih sil, ki ovirajo hitrejši gospodarski
razmah v Beneški Sloveniji.

Pp. dnevnik

18/11/1981

INTERPELACIJA NA DEŽELI

Svetovalci KPI o podporah dijakom iz Beneške Slovenije

Zaradi različnega tolmačenja zakona v goriški in videmski pokrajinski upravi so bili beneški dijaki ob študijske podpore

Vprašanje dijakov in učencev iz videmske pokrajine, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici, bo predmet razprave v deželnem svetu, kajti komunistični deželni svetovalci Bratina, Battello, Iskra in Miani so predsedniku deželnega sveta poslali interpelacijo, v kateri nacenjajo to vprašanje. Svetovalci ugotavljajo, da so pokrajinske uprave različno tolmačile deželni zakon št. 10 z dne 26. maja 1980. Medtem ko je videmska pokrajinska uprava sklenila dati podpore tistim dijakom, ki obiskujejo šole na ozemlju videmske pokrajine, je goriška pokrajinska uprava sklenila dati podpore le tistim dijakom, ki imajo stalno bivališče na območju goriške pokrajine.

Prihaja pri tem do nasprotujočega si tolmačenja omenjenega deželnega zakona, ugotavljajo svetovalci KPI, zaradi tega so bili prikrašani prav tisti dijaki iz Benečije, ki obiskujejo goriške slovenske šole in ki so v goriškem Dijaškem domu. Zaradi tega svetovalci KPI hočejo od predsednika deželnega odbora in pristojnega odbornika izvedeti, ali je dežela dala pokrajinskim upravam točna navodila za izvajanje omenjenega zakona in če je deželnemu odboru znano, da so bili že prej omenjeni dijaki izključeni iz seznamov tistih, ki bodo dobili študijsko podporo. Dijaki iz Benečije morajo namreč prihajati v Gorico, če hočejo obiskovati slovenske šole, kajti v videmski pokrajini teh šol ni. Interpelanti menijo tudi, da bi morala de-

želna uprava sprejeti take ukrepe, ki bi omogočili dijakom iz Benečije, da bi dobili podpore tudi za pretekli šolski leti 1979-80 in 1980-81.

P. dnevnik
14/11/1981

Kulturna prireditev emigrantov v Liegeu

ČEDAD — V soboto se je v Liegeu (Belgija) začela petnajstdnevna prireditev namenjena slovenski kulturi, ki jo organizira Zveza slovenskih emigrantov iz Furlanije - Julijske krajine. S to prireditvijo ne nameravajo le okrepiti vezi slovenskih emigrantov z domačimi kraji, ampak tudi seznaniti druge italijanske izseljence in belgijsko javnost z vrednotami in bogastvom slovenske ljudske kulture.

Otvoritvene slovesnosti so se udeležili belgijski minister za kulturo Hansenne, predsednik deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine Mario Colli, italijanski generalni konzul v Liegeu, župan

iz Rezijske Barbarino, predsednik Zveze slovenskih emigrantov Ferruccio Clavora in številni slovenski emigranti iz Beneške Slovenije. V kulturnem programu so nastopili pesnik in komik, Luciano Chiabudini, folklorna skupina «Lepi Vrh» iz Ukev, folklorna skupina iz Rezijske, pevski zbor «Planika» iz Ukev in harmonikarji iz Nadiških dolin.

V atriju kulturnega centra, v katerem je bila kulturna prireditev, so odprli tudi razstavo publicistične dejavnosti Slovencev iz videmske pokrajine in fotografsko razstavo, ki jo je pripravila Avtonomna turistična in letoviščarska ustanova iz Čedadu in Nadiških dolin.

Pp. dnevnik
12/11/1981

Tudi vprašanja Slovencev na seminarju o odporniškem gibanju v Furlaniji

Številna splošno furlanska vprašanja so bila že takrat tesno povezana s slovenskimi, še zlasti s problemi Beneške Slovenije

VIDEM — Čeprav se je iz branjna naslovov poročil zdelo, da bo njih vsebina v glavnem osredotočena okrog videmskih in pordenonskih vprašanj, smo na posvetu o odporniškem gibanju v Furlaniji v soboto popoldne vseeno čuli veliko tudi o slovenski problematiki. To pa je čisto razumljivo, saj so bila takrat številna splošno furlanska vprašanja neločljivo povezana s slovenskimi, še posebej z onimi v Benečiji. Zanimivi so bili sobotni posegi v razpravo tudi zato ker je bila njihova problematika marsikje podobna oni s katero se je soočalo slovensko narodnoosvobodilno gibanje.

Sicer od nas zemljepisno precej odmaknjena vprašanja odnosov med partizani, bodisi da so to bili garibaldinci ali osopovci, in prebivalstvom v pordenonskem okolišju (ta-

krat ni bil še pokrajina), je razčlenil v prvem poročilu eden izmed takratnih partizanskih komandantov Mario Candotti. V začetku odlični stiki med odporniškim gibanjem in prebivalstvom so se precej skazili zaradi hudih nacističnih in fašističnih represalij, zaradi česar je bilo prebivalstvo prestrašeno in zaradi tega tudi prisiljeno sodelovati z okupatorjem. Spomini na ta strah so ostali tudi danes in iz ankete med dijaki ene šole (ti so se seveda za takratne dogodke pozanimali pri starših in nonotih), izhaja, da je še danes gledanje prebivalstva na partizane in njihove akcije zelo kritično, če ne celo nasprotno. Šola mora seči na to področje in pravilno vzgajati mladino, je dejal govornik.

V tem mu je priredil je osopovski župnik Aldo Moretti, ki je analiziral predvsem dnevnike nekaterih župnikov, ki so bili zaprti v videmskem zaporu, registre videmskega zavora in župnijske dnevnike nekaterih krajev Furlanije. Moretti se je zadržal predvsem pri proučevanju na drobne lističe pisanega dnevnika župnika Giuseppa Grilla - Mikrosa v razdobju september 1943 - marec 1944, ko je ta bil zaprt v videmskih zaporih. Upoštevajoč tudi nekatere druge dokumente je govornik analiziral stališča nekaterih župnikov do Nemcev, republikincev, partizanskega gibanja. To so zanimive analize, ki kažejo, da je bila furlanska duhovščina vsa na strani odporniškega gibanja, čeprav z razumljivo preferenco za osopovce, nekateri pa so bili tudi za okupatorje. Iz dnevnika župnika Comuzziija iz Faganje kraja torej precej odmaknjene od krajev v Slovenski Benečiji, izhaja, da hočejo mnogi bivši italijanski vojaki in prebivalci tega kraja iti s slovenskimi partizani. »ker so to junaki in ker so Slovenci 8. septembra pozabili na vse gorje, ki smo jim ga Italijani v času fašizma povzročili.« župnik Grillo pa pravi v svojem dnevniku, da so bili prvi politični jetniki v videmskem

zaporu Slovenci, bodisi taki iz goriške pokrajine kot iz raznih krajev Benečije. Isti župnik v svojem dnevniku poroča o akcijah prve slovenske partizanske čete v Benečiji v septembrskih dneh 1943 (načeloval ji je Bojan). Ta četa je pripomogla, da je šlo na slovensko ozemlje veliko zavezniških ujetnikov, Angležev, Američanov, Južnoafričanov, Ukrajincev. Važna je bila Bojanova operacija proti Ahtemu 20. novembra 1943, ko je 187 hrvaških vojakov, bili so v sklopu nemške vojske, dezertiralo in prešlo k partizanom. O istem dogodku poroča v svojem dnevniku znani furlanski protifašist, demokristjan, Pietro Menis. Govornik je omenil tudi številne Benečane, ki so prišli v videmski zapor na božično viljo 1943, z njimi je prišel tudi priljubljeni zdravnik dr. Manlio Fuchs, ki so ga potem odpeljali v izgnanstvo zaradi prijave nekega špijona. V prevelike podrobnosti bi se spuščali če bi omenjali vse iz zanimivega Miratijevega poročila.

O istem vprašanju, t.j. o videmskem zaporu, pravzaprav o ljudeh, ki so bili iz tega zavora odpeljani v nacistična taborišča, je govoril zatem Flavio Fabbroni. Od približno sedem tisoč ljudi, ki so jih v času nacistične okupacije spravili v videmski zapor, jih je okrog tri tisoč bilo odpeljanih v nacistična taborišča. Sem niso všteli tisti, ki so iz Vidma šli v goriške in tržaške zapore (med temi tudi nekateri, ki so umrli v Rižarni) in mor-da iz teh v nemška taborišča. 1.095 ljudi se ni vrnilo, torej dobra tretjina. Govornik je podrobno razčlenil odkod ti deportiranci. Za veliko večino njih je dala nalog za deportacijo nemška policija SIFO. Bili so med deportiranci iz videmskega zavora tudi številni Slovenci in Hrvati iz drugih pokrajin Jadranskega Primorja. Poročevalec je podatke dobil iz analize dnevnika videmskih zaporov.

MARKO WALTRITSCH

Pr. dnevnik

10/11/1981

Stanje v Kanalski dolini in opredeljenost za Nemčijo

Odnosi furlanske duhovščine do okupatorja in do odporniškega gibanja

VIDEM — Na včerajšnjem posvetu o problematiki odporniškega gibanja v Furlaniji je bil govor o vprašanjih, ki zanimajo ožjo Furlanijo. Prišla pa so na dan tudi vprašanja, ki so v neposredni zvezi s prisotnostjo Slovencev v Benečiji in v Kanalski dolini. Izčrpno poročilo o odnosih med cerkveno hierarhijo in Nemci ter fašisti na eni strani, ozopovci in garibaldinci na drugi v letih 1943 do 1945 je imel Giovanni Miccoli. Pri svoji raziskavi je uporabil bogato dokumentacijo nadškofijskega arhiva v Vidmu, še zlasti dnevnik nadškofa Nogare, njegovo korespondenco z župniki in njegovo korespondenco tako z okupatorskimi oblastmi kot z garibaldinci in še zlasti z ozopovci. Večina duhovnikov je nagnosko šla s partizani, zlasti z ozopovci, tudi v želji,

da bi onemogočila namene garibaldincev in komunistov, ki so težili, da bi prebivaistvo spravili na svojo stran. Zaniniva so stališča nadškofa Nogare, ki ni bil za sodelovanja z okupatorjem, bil pa je tudi velikokrat zelo kritičen do partizanskega gibanja, zlasti do garibaldincev in ker je hotel, da bi ob koncu vojne ostala v Furlaniji močna vojaška sila ozopovcev, ki bi se lahko zoperstavljala tako garibaldincem kot slovenski partizanski vojski, je želel da se ozopovci ne spravijo v večje spopade z Nemci in tako ohranijo nedotaknjeno svojo silo. O delovanju Katoliške akcije v

Tajnik KPI Berlinguer bo v sredo sprejel enotno delegacijo Slovencev v Italiji

TRST — Enotna slovenska delegacija se bo po srečanju s predsednikom vlade Giovanniem Spadoliniem in z vsedržavnim tajnikom KD v sredo sestala s tajnikom KPI Enricom Berlinguerjem. Na srečanju, za katero so se dogovorili že septembra, bo slovenska delegacija prikazala položaj manjšine in poudarila potrebo, da parlament čimprej začne razpravo in odobri zakon o globalni zaščiti Slovencev v Italiji.

Slovenski predstavniki se bodo v okviru prizadevanj za čimprejšnjo odobritev globalnega zaščitnega zakona v kratkem sestali tudi z drugimi demokratičnimi silami. Prvo naslednje srečanje bo s tajnikom PSI Craxijem.

videmski pokrajini in o odnosih članov ter cerkvene organizacije do dogodkov med okupacijo je obširneje govorila Liliana Ferrari. Tudi ona se je oprala na desegljive arhive Katoliške akcije in marsikje je bilo njeno poročilo v koristno dopolnilo onemu predgovorniku.

Faustino Nazzi se je dotaknil še premalo preučenega vprašanja prepovedi uporabe nemškega jezika v Kanalski dolini, kjer se je pod Italijo po letu 1918 znašlo nekaj tisoč ljudi. Šele v začetku leta 1933 je Vatikan priključil Kanalsko dolino in Belo peč videmski nadškofiji. V istem letu je videmski prefekt Testa odločno prepovedal slovensko bogoslužje v Nadiških dolinah. V kasnejših letih pa je prišlo do prepovedi uporabe nemškega in seveda slovenskega jezika v Kanalski dolini s strani političnih fašističnih oblasti, za katere je nevarnost prihajala s severa. Pri tem je bil Nazzi bolj kritičen do delovanja nadškofa Nogare, kot prejšnji poročevalec Miccoli.

Z istim vprašanjem čeprav ga je razširil na vso Julijsko krajino, se je bavil Elio Apih iz Trsta. Omenil je poizkuse ohranitve nemštva v Trstu in Gorici, tja do nacistične zasedbe, podobne je pa se je zaustavil pri vprašanju opcij za Nemčijo v Kanalski dolini. Velika večina tam živečih Nemcev se je takrat opredelila za Hitlerjevo Nemčijo, na žalost pa so jim svojevoljno sledili tudi Slovenci živeči v Kanalski dolini, ki so jih nacistični prvaki na Koroškem smatrali za «vindišarje». Zaradi tega so se kanalski Nemci naselili na Koroško, medtem ko so morali takozvani «vindišarji» v druge nemške dežele. Po Apihovih podatkih se je takrat za Nemčijo opredelila velika večina prebivalcev Kanalske doline, na njih mesta pa so se preselili ljudje iz osrednje Italije.

Na popoldanskem zasedanju so se zvrstili še drugi govorniki z zanimivimi temami. Kaj več o teh v torek.

MARKO WALTRITSCH

Pp. dnevnik
08/11/1981

BENEŠKI DNEVNIK

Osveščanje mladih glavna naloga bivših borcev iz Nadiških dolin

Za predsednika je bil potrjen Mario Berganc

ŠPETER — Bivši borci Nadiških dolin so se v nedeljo zbrali v Špetru na 3. kongresu po ustanovitvi lastne sekcije ANPI leta 1971. Kongresu, ki so ga priredili v glavni dvorani novega občinskega poslopja v Špetru Slovenov je predsedoval Izidor Predan. Po uvodnem poročilu dosedanjega predsednika Maria Bergancha, so bili na vrsti pozdravi gostov in posegi številnih delegatov.

Prvi je skupščino pozdravil špetrski župan prof. Firmino Marinig, ki se ni omejil le na običajne formalnosti, temveč je govoril v pristnem duhu moža, ki ima dolgoletne izkušnje v demokratičnem boju za osamosvojitve in splošni napredek Beneške Slovenije. Zelo zanimivi so bili tudi pozdravi predsednika čedadskega ANPI Gina Lizzera, pokrajinskega svetovalca Petričiča in predsednika teritorialnega odbora SKGZ za videmsko pokrajino Viljema Černa. Sledili so posegi delegatov. Poudarek je bil predvsem na bližnjih nalogah, s katerimi se bo moral spoprijeti novoizvoljeni odbor: okrepitev organizacije in primerno osveščanje mladih o pomenu osvobodilnega boja in dosežkov, ki izhajajo iz odporniškega gibanja. Pred izvolitvijo novega odbora je še spregovoril predsednik pokrajinskega in deželnega odbora ANPI Federico Vincenti, ki je predlagal vsem prisotnim, naj z enominutnim molkom počastijo spomin na ge-

nerala karabinjerjev Galvaligija, ki so ga pred kratkim preminulega člana odbora Alda Leonardija iz Šent Lenarta. V svojem govoru se je Vincenti dotaknil vseh najpomembnejših in najbolj perečih problemov dežele, države in sveta. Pohvalil je dosedanje delovanje sekcije ANPI Nadiških dolin in izrazil upanje, da bi ta obmejna sekcija postala pravi «most» med furlanskimi in slovenskimi partizani.

Sledile so volitve. Novi odbor sestavlja 17 članov. Za predsedniško mesto je bil potrjen Mario Berganc, podpredsednik pa bo odslej Mario Cuodar, administrativni tajnik bo Anton Birtič, tajnik sekcije pa Izidor Predan.

Pr. dnevnik
06/11/1981

Obljuba dela dolg. Parola ali resnica?

Predsednik italijanske vlade Spadolini je Slovincem obljubil globalni zaščitni zakon. Toda zajel naj bi le tržaške Slovence. Nedoslednost ali drugačna razlaga zakonov?

Predsednik italijanske vlade Giovanni Spadolini je med svojim obiskom v Trstu (v pogovoru z enotno delegacijo Slovencev v Italiji) in med srečanjem s predsednikom deželnega odbora Furlanije-Juljske krajine Comellijem ponovil obljube, ki jih je povedal že med svojim govorom v italijanski poslanski zbornici in med svojim avgustovskim obiskom v Gorici. Takrat je obljubil, da bo italijanska vlada rešila vprašanja zakonske zaščite Slovencev, s tem da bo upoštevala »različnosti« znotraj manjšine same. Tudi v pogovoru z enotno slovensko delegacijo je razložil, kaj pojmuje pod izrazom »različnost«: Slovenci v Furlaniji-Juljski krajini naj bi dobili različne stopnje narodnostne zaščite, največ Slovenci na Tržaškem, izrazito manj pa Slovenci v Slovenski Benečiji in Reziji. To razlikovanje je utemeljil z določili v osimskem sporazumu. Po predsednikovem mnenju 8. člen osimskega sporazuma, ki zahteva zaščito narodnostne manjšine, zadeva le nekdanjo cono A svobodnega tržaškega ozemlja in torej le tiste Slovence, ki živijo na Tržaškem.

Tokrat je k vsemu temu dodal še sklep o ustanovitvi posebne delovne skupine, ki naj bi pripravila predloge za globalni zaščitni zakon. Torej še ena komisija. Kar je predstavnike slovenske narodnostne skupnosti nekoliko ohrabilo, je obljuba Spadolinija, da bo skupina delovala v stiku s predstavniki manjšine. Toda ob tem se je porodila bojazen, da bo delo skupine ponovno močno zavleklo sprejem globalnega zaščitnega zakona za Slovence.

Vprašanih slovenske manjšine je predsednik italijanske vlade govoril tudi s predsednikom deželnega odbora Comellijem in ponovil »da si vlada vzema pravico predstaviti v najbolj naravnem okolju, to je v parlamentu, konkretne predloge, ki bodo pravično reševali to vprašanje, tako da se uskladijo interesi vseh strani...«

ROBERT ŠKRLJ

Primorske novice

6. 11. 1981

Povezanost nacionalnega vprašanja z odporiškim gibanjem v Furlaniji

Posvet organizirata Furlanski in Deželni inštitut za zgodovino odporiškega gibanja

VIDEM — Furlanski in Deželni inštitut za zgodovino odporiškega gibanja bosta 5., 6. in 7. novembra pripravili na videmski univerzi drugi posvet o zgodovini odporiškega gibanja. Z njim nameravata nadaljevati raziskovalno delo začeto na prvem posvetu leta 1971 in omogočiti kritično izmenjavo mnenj o vsej literaturi o teh vprašanjih, ki so jo izdali v zadnjem desetletju, in sploh o načrtovanju raziskav na tem področju.

Prav v zadnjem desetletju so namreč v Furlaniji-Juljski krajini izdali več knjig in raziskav o protifašističnem in protinacističnem uporu v tej obmejni deželi. S temi deli sta inštituta zapolnila številne vrzeli pri raziskovanju odporiškega gibanja.

Sedaj se odpirajo novi sklopi vprašanj, ki so povezani predvsem na razmerje med odporiškim gibanjem in družbo, iz katere je to gibanje izšlo. V tem okviru je verjetno še posebej zanimivo nacionalno vprašanje.

O vseh teh vprašanjih bodo razpravljali številni ugledni zgodovinarji, med katerimi bodo Paolo Spriano, Vittorio Emanuele Giuntella, Elena Agarossi, Filippo Frassati, Giovanni Miccoli, Elio Anih, Teodoro Sala in Guido Quazza. Poleg italijanskih raziskovalcev bodo prisotni še zgodovinarji iz Slovenije in Avstrije, med temi velja omeniti Toneta Ferenc in Dušana Biberja iz Ljubljane ter Reinholta Wagnleitnerja iz Salzburga. Sedelovali bodo tudi beneški Slovenci Pavel Petričič, Ferruccio Clavara, Riccardo Ruttar in Marino Quarlizze.

Prisotnost zgodovinarjev iz Avstrije in Jugoslavije po potrdila posebnost osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini. V teh krajih se je namreč upor proti nacističnemu nasilju razvil in nato utrjeval v sodelovanju s slovenskim in hrvaškim osvobodilnim gibanjem. Prav to sodelovanje je dalo odporiški gibanju poseben značaj, ki še ni bil po mnenju številnih zgodovinarjev dovolj raziskan. Čeprav na posvetu ne nameravajo izdelati dokončnih pogledov na to vprašanje, ga pa nameravajo osvetliti z različnih strani z upoštevanjem dokumentov iz britanskih in ameriških arhivov, ki so jih odprli šele pred kratkim.

so bile tri osebe ranjene, materialna škoda pa je ogromna. Odgovornost za atentat si je že prilastila tajna armenska osvobodilna armada. Medtem pa je policija aretirala dve osebi z libanonskim potnim listom, ki sta baje vpleteni v atentat. Predsinočni bombni atentat je le poslednji v dolgi verigi podobnih terorističnih dejanj proti tujim letalskim družbam v Madridu. Vsakič so si odgovornost prilastili Armenci, krivcev pa policija ni izsledila.

Rp. dnevnik
04/11/1981

IZ KANALSKE DOLINE

V Ukvah so tudi letos odprli tečaj za pouk slovenščine, ki ga vodi Salvatore Venosi in ki ga obiskuje 12 otrok iz te vasi v Kanalski dolini; podoben tečaj je tudi v Žabnicah, v katerega se je vpisalo 13 otrok. V Ukvah sta tudi glasbena šola in tečaj folklorne skupine. Kanalski Slovenci si prizadevajo, da bi tečaje uvedli tudi v Rajblu, kjer živi precej številna slovenska manjšina. Da so pouk slovenščine in razni tečaji v Kanalski dolini obrodili že dobre sadove, je razvidno tudi iz dejavnosti raznih skupin, tako folklorne kot pevske, ki nastopata na prireditvah na Koroškem in Primorskem. Tako je na primer folklorna skupina iz Ukev nastopila prejšnjo nedeljo v Borovljah in žela velik uspeh. V soboto bo zbor »Planinka« pel na Cecilijanki v Gorici, na

slednji dan pa na Koroškem. Številni so stiki, ki jih Kanalski Slovenci gojijo predvsem s koroškimi brati. Poleg izredne in požrtvovalne vneme in predanosti slovenski stvari domačega vzgojitelja Venosija in župnika Garjupa, je treba omeniti tudi pomoč vzgojiteljev z Jesenic, ki prihajajo v Kanalsko dolino vadit člane glasbene šole in folklorne skupine. Vsem tem požrtvovalnim osebam mora slovenska javnost izreči posebno zahvalo, kajti opravljajo pomembno delo za razvoj in obstoj slovenske narodnostne skupnosti v Kanalski dolini. Ta dejavnost je hvale vredna in zato zasluži vso pozornost in pomoč; treba je storiti vse, da bodo Slovenci pod Višarjami dobili ustrezno podporo za opravljanje svojega važnega poslanstva.

noember 1981

Uovi list -

KAMENICA

Kamenica nad Staro goro v Benečiji, kjer se vsako leto poleti zbirajo narodi treh sosednih dežel, je letos slavila desetletnico. Tolikokrat so se namreč zbrali kulturni delavci s Koroške, Slovenije in Furlanije-Juljsko krajine na tej planini in skupaj slavili kulturni praznik. Letos sta na srečanju spregovorila župnik Emil Cencič in Izidor Predan.

Melodika
9. Oktobra 1981

RAZPRAVA POSVET O VPRASAŃJIH

DORAŠČAJOČE MLADINE - TRST

Živa G. uden

Beneška Slovenija

Na splošne probleme mladine v videmski pokrajini je treba gotovo gledati čisto drugače kot na Tržaškem in Goriškem. V prvi vrsti je treba pristaviti, da v Benečiji ni slovenskih šol, kar gotovo pogojuje celotno delo z doraščajočo mladino, ki se mora torej v glavnem odvijati v pristem času. Izjema pri tem so le beneški otroci, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici, a so zaradi tega prikrajšani z vsakodnevnim odnosom z družinskimi in splošno beneškim okoljem. V tem smislu bi bilo dobro in koristno, da bi pedagoška moč iz Benečije kolikor toliko redno sledila šolanju beneških otrok v Gorici. V videmski pokrajini potrebujemo nove oprijeme za delo z mladimi, tako na kulturnem kot na športnem področju, kjer je pomanjkanje kadrov in voditeljev zelo občuten problem.

V Benečiji je precej šol s celodnevним poukom, ki pa odigravajo različno vlogo za formiranje naše mladine. V Klodiću smo npr. priča odprtosti učnega osebja do naših problemov, ni pa povsod tako.

Kar zadeva poletne pobude, zlasti Mladobriezo in Barčico mojo, pa se pojavljajo novi organizacijski in kadrovske problemi, ki predstavljajo nevarnost, da ta poletna letovanja izgubijo namen, ki je pritegniti beneške otroke v slovensko skupnost. V zadnjem času se nam odpirajo konkretne možnosti sodelovanja zlasti z občinskimi upravami v Grmeku in Špetru, ki sta pokazali občutljivost za vprašanja naše doraščajoče mladine ter nam dala v ta namen na razpolago primerne prostore. V tem sklopu se je rodil tudi predlog, da bi slovenski otroci s Tržaškega in Goriškega v poletnem času preživeli morda dva tedna ali tudi več v Beneški Sloveniji in tako od bližje spoznali to stvarnost.

Salvatore Venosi

Kanalska dolina

V Kanalski dolini je v tem trenutku nedvomno najbolj pereče vprašanje pomanjkanja strokovnih kadrov, ki bi nadaljevali ali začeli delo z našo mladino in to na različnih področjih. V tej zvezi moram poudariti, da je prišlo do nekaterih neljubih dogodkov in nespornost zlasti kar zadeva sodelovanja s kulturnimi in kadrovske organizacijami z Jesenic. Pomoč se je prevečkrat torej omejila samo na besede in obljube. Ti kadrovske problemi nam ovirajo redno dejavnost glasbene šole in folklorne skupine, za katere so naši otroci pokazali veliko zanimanje.

Tudi kar zadeva letovanja otrok iz Kanalske doline v Savudriji je prišlo do neljubih dogodkov, ki jih bo treba v bodočnosti odpraviti. Zavedati se moramo, da so nemške organizacije pri nas v Kanalski dolini v polnem razmahu in skušajo na vse načine izkoristiti naše organizacije in druge težave. Zaradi tega bomo morali vsi skupaj žrtvovati in se potruditi če hočemo, da Slovenci v Kanalski dolini ne bodo ostali osamljeni in prepuščeni sami sebi. Kot primer naj navedem dejstvo, da se po naših dolinah ne sliši več oddaj a d'a Trst A, ki je bil zelo priljubljen med Slovenci v Kanalski dolini. Z druge strani pa moram z veseljem podčrtati dejstvo, da naši ljudje sedaj lahko redneje sledijo oddajam koprške televizije. To našo osamljenost občuti torej v največji meri prav naša mladina, zato se morajo vse naše organizacije in ustanove odločno obvezati, da bodo tudi na tem področju učinkovito pomagale Slovincem v Kanalski dolini.

27.10.87

P. Obernik

BENESKI DNEVNIK

TO SKGZ odobril dveletni načrt

Sestava članov novega odbora

ČEDAD — Teritorialni odbor Slovenske kulturno - gospodarske zveze iz Čedad je na svoji zadnji seji odobril načrt o bodoči dveletni dejavnosti. V dokumentu je predvidenih vrsta obvez, ki naj bi jih izpolnili na vsem območju videmske pokrajine, kjer živijo Slovenci in ki se dotika številnih vprašanj, kakršna so gospodarstvo, ozemlje, kulturne dejavnosti, mladinska problematika, slovensko izobraževanje, tisk.

Predsednik Černo je ob predstavitvi dokumenta postavil v ospredje nujno po boljšem usklajevanju pobud in bolj učinkoviti prisotnosti zveze v državnem, deželnem in pokrajinskem političnem življenju. Skratka, potrebno je storiti vse potrebne korake za čimprejšnjo uresničitev zakona za zaščito obstoja, jezika in kulture Slovencev.

Med razpravo so prišla zlasti do izraza vprašanja delovanja glavnega odbora, teritorialnega odbora in komisij.

Še posebej razgibana je bila razprava okoli sestave teritorialnega odbora in opredeljevanja njegove vloge. Kar zadeva imena članov teritorialnega odbora pa je prišlo v glavnem do potrditev, z nekaterimi novostmi in nekaterimi še odprtimi vprašanji. Teritorialni odbor sestavljajo zaenkrat Černo, Clavora, Bonini, Clodig, Del Medico, Petrinig, Predan, Berra, Banching, Palčiči in Venosi. V kratkem bo prišlo še do imenovanja predstavnika žensk in mladih.

tuta in komisije, iz česar je bilo razvidno, da gre pravzaprav za usklajevanje vseh pobud, ki lahko prispevajo k okrepitvi in razvoju slovenskega izobraževanja na vseli ravneh, zasebnih in inštitucionalnih, od vrtcev do univerze, z izkoriščanjem vseh razpoložljivih državnih, deželnih in pokrajinskih sredstev.

24. 10. 1981

P. Obernik

Boğata dejavnost Inštituta za slovensko izobraževanje

ČEDAD — Čedajski Inštitut za slovensko izobraževanje v videmski pokrajini je že začel uresničevati naloge, ki si jih je zadal za leto 1981-1982, pri čemer je obračun delovanja v preteklem letu dokaj zadovoljiv.

Poročilo o raznih predvidenih dejavnostih, ki so jih delno že sprožili, je podala ravnateljica inštituta prof. Živa Gnuden. Gre za širok lok pobud, od tečajev slovenščine za otroke, mladince in odrasle do raznih glasbenih in pošolskih delovanj, ki jih izvajajo ob sodelovanju občin, šolskih svetov in krajevnih krožkov. Največ preglastic povzroča pri tem pomanjkanje profesorjev slovenščine, pa tudi vprašanje poklicnega izobraževanja učnega osebja. V tem smislu je treba še bolj utrditi sodelovanje s šolami in okraji iz Gorice in Trsta.

Tečaje bodo dopolnili tudi še z raznimi pobudami, kakršne so gledališke predstave, izleti, izobraževalni večeri itd. Poseben poudarek bodo namenili deželnim tečajem za poklicno izobraževanje v slovenščini v povezavi z gospodarskimi organi in podjetji, ki delujejo na tem območju.

V nadaljevanju razprave so se dotaknili tudi vraščanja beneških študentov, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici. Dogovorili so se, da bodo to pobudo skušali okrepiti, čeprav je zelo težko uskladiti oddaljenost šol z družinskimi potrebami.

Končno so tudi obravnavali organizacijske težave inštituta in komisije. Razširili so predstavnštvo, a obenem tudi potrdili obstoj ožjega odbora, ki se bo sporielmal s tekočimi upravnimi vprašanji inštituta. Delitev nalog je terjala tudi boljšo opredelitev namenov inštituta.

**V Reziji posvet
o občinskih listah**

ČEDAD — Kulturni krožek «Studentenci» priredi v nedeljo, 18. oktobra posvet na temo «Občinske liste», ki se bo odvijal v Kulturnem domu na Ravenci. Poročila bodo podali Ferruccio Clavora, Pino Blasctig, Antonio Barbarino, Giordano Michelizza in Fabio Bonini. Zasedanje se bo pričelo ob 15. uri, zvečer pa mu bo sledil kulturni program s sodelovanjem rezijanske folklorne skupine, pevskega zbora «Pod lipo» iz Barnasa ter folklorne skupine «Lepi vrh» iz Ukev.

Pp. dnevnik
18. 10 1981

V Čedadu se bodo srečali planinci treh dežel

Tradicionalno prijateljsko (in delovno) srečanje planincev Slovenije, Koroške ter Furlanije - Julijske krajine bo v soboto in nedeljo v Čedadu. Srečanje (17. po vrsti) prireja tokrat čedadska sekcija italijanskega alpinističnega kluba CAI.

Udeleženci se bodo zbrali ob 14. uri, ob 14.30 bo sprejem na županstvu, kasneje pa še kratek ogled nekaterih znamenitosti starodavnega mesteca. Ob 16.30 se bodo udeleženci zbrali na zasedanju v hotelu Roma, kjer bodo razpravljali o izvajanju lani in prejšnjega leta sprejetih dogovorov in načrtov ter se pomenili o nekaterih novih vprašanjih, od katerih naj omenimo nekatera: ovrednotenje alpskega predgorja, sodelovanje med mladinskimi organizacijami na področju planinstva, priprava slovarja alpinističnih izrazov v italijanščini, slovenščini in nemščini. Na zasedanju bodo predstavili tudi publikacijo G. Simonettija o lesnatih rastlinah v Furlaniji - Julijski krajini.

Po zasedanju bodo udeleženci obiskali še vinsko klet ter sledili izvajanju pevskega zbora CAI iz Čedada.

V nedeljo se bodo odpeljali na Staro goro, nato pa se povzpeli še na vrh Matajurja.

Lani je bilo srečanje v Trgu (Feldkirchnu) na Koroškem, leto prej pa v Kranju.

R. Olesnik

15/10/1981

A Faedis un incontro partigiano

Nelle foto: l'incontro partigiano con la popolazione per l'inaugurazione di lapidi e cippi ai partigiani friulani e sloveni Caduti.

Il Comitato provinciale dell'ANPI di Udine continua nelle sue iniziative volte ad onorare i Caduti della guerra di liberazione.

Dopo le lapidi e i monumenti cimiteriali di Costalunga, Bombardir, San Leonardo, Matajur, San Volfango, San Paolo, Topolò, Resia e Tribil, inaugurati in passato a ricordo di osovani e di garibaldini, di italiani e di sloveni, di friulani e di giuliani, di russi e anche di tedeschi convintisi della necessità di combattere il nazifascismo, quest'anno una cerimonia si è svolta a Canebola di Faedis, con la collaborazione dell'amministrazione civica e delle associazioni combattentistiche dello stesso Comune.

Il 6 settembre, con una cerimonia unica, si è proceduto allo scoprimento e alla benedizione di due lapidi che, sulla scalinata antistante la Chiesa e nel Cimitero, ricordano rispettivamente i Caduti della frazione nelle due guerre mondiali e i partigiani, italiani e sloveni, immolatisi sui monti circostanti durante la guerra di liberazione.

Alla presenza di oltre duemila convenuti, dopo la celebrazione della messa, l'intervento del Sindaco di Faedis, Romano Grimaz, che alle autorità e agli ospiti giunti a Cane-

bola ha rivolto parole di saluto ed espressioni cordiali di benvenuto; successivamente hanno preso la parola Vlado Ursic e Mario Colli. Il primo, presidente intercomunale dell'ASPL di Slovenia, ha sottolineato che l'iniziativa e la cerimonia hanno dato modo alle popolazioni confinanti di incontrarsi per conservare e sviluppare una fratellanza e una amicizia nate durante la lotta sostenuta insieme contro lo stesso nemico.

Questo argomento è stato anche toccato da Mario Colli, presidente del Consiglio del « Friuli-Venezia Giulia ». Proprio per evitare che l'umanità passi ancora attraverso esperienze simili e anche catastroficamente molto peggiori — ha detto Colli — è necessario oggi vincere la battaglia della pace, del disarmo convenzionale e atomico, di una rinnovata e più sincera distensione internazionale.

Alla cerimonia — durante la quale gli onori militari ai Caduti sono stati resi da un reparto in armi del 52° Fanteria « Cacciatori delle Alpi » — sono intervenuti gli onorevoli Fortuna, Colomba, Baracetti, Castiglione, quest'ultimo in rappresentanza anche dell'amministrazione comunale di Udine che aveva inviato il Gonfa-

lone della città; presente il consigliere regionale Ermanno. Notate molte e folte rappresentanze dell'ANPI di tutta la regione, i rappresentanti del Circolo Culturale « J. Trinko », e molti sindaci della zona; tra i militari con il ten. col. Giuseppe Niemiz in rappresentanza della Brigata Alpina « Julia » anche il col. Benatti comandante della fanteria d'arresto con sede ad Attimis; tra gli ospiti sloveni i Consoli di Jugoslavia a Trieste Stefan Cigoj e Aleksandar Nikolic, il Vicepresidente della Repubblica di Slovenia Boris Cismek, Pavle Bojc membro della Presidenza dell'Alleanza Socialista di Slovenia, Bogo Gorjan membro della Presidenza della Z.Z.B. di Slovenia e Andrej Rot presidente della Z.Z.B. di Tolmin.

Poiché questa cerimonia si è svolta in concomitanza della « Bandimica », cioè della festa della « Madonna del Raccolto », che da più secoli si celebra a Canebola nella prima domenica di settembre la Banda della Società Filarmonica di Povoletto, diretta dal maestro Sebastianutto, e il coro I.S.K.R.A. di Bovec, hanno scandito i momenti più salienti della cerimonia e della festa che si è protratta per tutto il giorno.

Federico Vincenti

*Petrina
indifferente
11.10.1981*

BENEŠKI DNEVNIK

Otroci iz Podbonesca in Tarčeta so se lahko spet vrnili v vrtce

V Podbonescu zahtevajo premestitev sedanjega zdravnika

PODBONESAC — Kot je občinska uprava pisмено sporočila staršem, so vrtci v Podbonescu spet začeli delovati, potem ko jih je občina zaradi finančnih težav za nekaj dni zaprla. Med prebivalci je zaprtje vrtcev v Tarčetu in Podbonescu sprožilo val kritik in nezadovoljstva še posebno zaradi enostranskega sklepa občine. Zadeva je imela odmev tudi na seji občinskega sveta, ko je manjšinska «civilna lista» predlagala, da bi ukrep ukipili do pogovora ali sporazuma s starši. Predlog pa ni prodr! (zanj so glasovali štirje, proti pa 10 svetovalcev) in starši so zato s pismom prefektu javno protestirali.

Sedaj bodo morali starši plačevati delež stroškov pri prevozu, vprašanje prehrane otrok (občina bi hotela premestiti menzo v Tarčet) pa še ni rešeno.

Medtem pa je italijanski dnevnik «Gazzettino» poročal o protestu prebivalcev iz Podbonesca, ki s peticijo, katero je podpisalo 650 oseb, zahtevajo premestitev sedanjega zdravnika. Peticija, za katero je v začetku dala pobudo PSDI, zatem pa so jo podprle tudi druge stranke, je seveda razburila vode, tako, da je zdravnik prijavil župana zaradi obrekovanja in žalitve.

Po ekoloških problemih, ki so zaskrbljali prebivalce Podbonesca letos poleti (zaradi del na vodovodu je v Nediži poginilo veliko rib) so se v tej občini torej spet pojavile težave, ki povzročajo prebivalcem veliko neugodja, upravi pa težko rešljiva vprašanja.

V Nediških dolinah nezadovoljivi pogoji zdravstvenih struktur

ČEDAD — Na skupščini čedadske zdravstvene enote, ki so jo pred kratkim ustanovili, so razpravljali o programskih in organizacijskih smernicah. Skupščina je med drugim vzela na znanje pereče zdravstvene pogoje v Nediških dolinah, kar bi se lahko še poslabšalo v primeru, da bi prenehala delovati služba za oskrbo ostarelih pri gorski skupnosti. Porazdelitev KZE v tri okraje, od katerih bo eden združen val sedem občin v Nediških dolinah in bo imel sedež v Špetru, bo

Nediškim dolinam nudila možnost za ustrezno zdravniško oskrbo.

V petek bodo predstavili zbirko «Din doran»

ŠPETER — V petek, 9. oktobra, ob 20. uri bodo v občinski dvorani v Špetru predstavili zbirko priredb beneških ljudskih pesmi za flavte «Din doran», ki jo je pri založbi ZTT izdal Zavod za slovensko izobraževanje iz Čedad. Zbirko je pripravil prof. Bruno Rossi, namenjena pa je predvsem dijakom nižjih srednjih šol.

Večer bodo z glasbo in petjem popestrili pevski zbor «Pod lipo» iz Barnasa, otroci «Mlade brieze» in mladi glavnisti Glasbene matice iz Tršta, gojenci prof. Miloša Pahorja.

7.10.1981
P. Škernek

BENESKI DNEVNIK**V Benečiji se je v zadnjih letih povečalo zanimanje za slovenščino**

Lani se je na tečaje vpisalo veliko oseb - Glavna težava pomanjkanje zadostnega števila kvalificiranega učnega osebja

ČEDAD — V zadnjih letih se je zlasti med mladimi in med družinami s šolobveznimi otroki občutno povečalo zanimanje za slovenski jezik. Že lani se je to zanimanje za slovenščino pokazala z velikim številom vpisanih mladih, starejših in otrok na razne tečaje, ki so jih priredili kulturni krožki in občinske uprave. Zavod za slovensko izobraževanje je obvestil pokrajinsko upravo o teh načrtih ter ji predložil številne pobude, ki jih pokrajina sedaj preučuje.

Zavod si močno prizadeva, da bi zadovoljil razne zahteve po ustanovitvi tečajev. Predvsem je potrebna koordinacija, ki jo narekuje pomanjkanje zadostnega števila kvalificiranega učnega osebja. Zavod je vsekakor razpoložljiv do tistih mladih, ki bi jih profesionalno poučevanje slovenskega jezika posebno veselilo. Za diplomirane učitelje, ki že obvladajo slovensko narčje, bi zadostoval dveletni oziroma enoletni tečaj pri slovenskih učiteljskih v Gorici ali v Trstu.

Druga možnost bi bila obiskova-

nje slovenskih učiteljskih po opravljeni nižji srednji šoli. Pouk na teh šolah bi nudil popolno pripravo iz vseh zornih kotov. Razne možnosti in načrti se lahko poglobijo pri tajništvu zavoda v Čedadu. O njih pa bodo spregovorili tudi na prihodnji seji šolske komisije SKGZ in upravnega odbora Zavoda za slovensko izobraževanje.

Zanimanje gorske skupnosti za «Mlado briezo»

ČEDAD — Preteklega 21. avgusta se je odgovorni za Študijski center Nediža Pavel Petričič srečal na sedežu gorske skupnosti za Nediške doline s predsednikom skupnosti Chiuchom, načelnikom demokristjanske skupine Specogna in načelnikom socialistične skupine Marinigom, medtem ko je bil socialdemokrat Adami odsoten iz upravičenih razlogov.

Na sestanku je bila glavna tema razprava o možnosti, da gorska

skupnost prevzame del finančnega kritja stroškov, ki jih imajo manj premožne družine pri vpisovanju svojih otrok na kulturno-rekreacijsko letovanje «Mlada brieza». Petričič je obrazložil cilje in težave, ki jih predvsem v finančnem smislu ima Študijski center pri prirejanju te pobude. Predstavnikom gorske skupnosti je tudi navedel številne podatke ter predložil razne možnosti reševanja tega vprašanja. Chiuch je izjavil, da bo vodstvu skupnosti predstavil zadevo, obenem pa je — tako kot Specogna in Marinig — potrdil pomen in važnost «Mlade brieze».

Delovanje ZSŠDI

Za tesnejšo povezavo med Benečijo in Tolminom

V torek sta se v Tolminu sestali delegaciji Občinske konference ZTKO iz Tolmina in ZSŠDI (teritorialni odbor za Benečijo). Namen sestanka je bil, da se vzpostavi tesnejše sodelovanje med tolminskimi športniki ter teritorialnim odborom ZSŠDI za Benečijo.

Delegacija iz Tolmina, ki so jo sestavljali predsednik OK ZTKO Anton Pervanje, sekretar Vlado Roner in član predsedstva Marjan Klavora, je v uvodu poudaril pomembnost stikov tolminskih športnikov z zamejstvom ter pripravljenost, da se medsebojno sodelovanje še utrdi in razvija.

Predstavniki ZSŠDI pa so najprej orisali sedanje stanje pri ZSŠDI, ki izhaja iz reorganizacije strukture, ter vlogo, ki jo ima športna

dejavnost v okviru slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Tajnik teritorialnega odbora za Benečijo Germano Cendou pa je podrobneje podal vprašanja športne dejavnosti v Benečiji, oziroma v videmski pokrajini ter pri tem nanizal vrsto možnosti za medsebojno sodelovanje, kar bi prav gotovo pozitivno vplivalo na razvoj telesne kulture v Benečiji.

Delegaciji sta se domenili, da bi prve korake vzpostavili ravno na športno-rekreacijski ravni; pri tem pa naj bi še v večji meri ojačili že obstoječe stike (med planinskimi društvi in podobno). Poleg tega pa sta se domenili, da bodo tolminski klubi sodelovali tudi na raznih športnih turnirjih s slovenskimi goriškimi in tržaškimi moštvi, kar bo prav gotovo pripomoglo k boljšemu medsebojnemu spoznavanju.

1.10.1981

Prinoski delovnik

BENESKI DNEVNIK

Srečanje družbenopolitičnih delavcev Beneške Slovenije, Koroške in Slovenije

Tokrat je bilo tradicionalno srečanje v Špetru Slovenov

ČEDAD — Vsakoletna srečanja predstavnikov slovenskih družbenopolitičnih organizacij iz treh obmejnih regij: Slovenije, Koroške in Beneške Slovenije je bilo tokrat v Špetru Slovenov.

Kot je v pozdravnem govoru povedal profesor Černo je srečanje postalo že tradicionalno, omogoča pa neposredne in osebne stike med osebami, ki se poznajo skoraj izključno predvsem iz političnih in kulturnih razlogov. Profesor Černo je v imenu slovenskih organizacij videmske pokrajine zaželel, da bi pobude vseh omogočile pozitiven razplet dolgega boja za priznanje pravic naše manjšine v Italiji.

Na srečanju, ki je bilo v Špetru Slovenov prejšnjo soboto, sta spregovorila tudi predstavnik SZDL Slovenije Danilo Turk in predsednik Slovenske prosvetne zveze iz Celovca Valentin Polanšek. Med prisotni mi so bili generalni konzul SFRJ v Trstu Stefan Cigoj in upravitelj špeterske občine.

Udeležence je v kratkem nagovoru pozdravil župan Špetra Slovenov profesor Marinig, ki je izrazil priložnost, da je izrazil voljo občinske uprave, da bo sestransko dejala pri zagotavljanju najboljših življenjskih pogojev za prebivalstvo, saj je to osnovni pogoj, da ne propade izvrstna kulturna dediščina.

Po srečanju so si udeleženci ogledali razstavo «Umetnost brez meja», ki so jo pripravili v občinski dvorani Špetra Slovenov.

Obisk udeležencem «Mlade brieze»

DEBELI RTIČ — Na povabilo ravnateljca poletnega rekreacijskega letovišča «Mlada brieza» Crisetiga, sta beneške otroke, goste Rdečega križa Slovenije na Debelem rtiču, obiskala predsednik socialistične zveze kraško-obalne regije Boris Kralj

in član predsedstva Unije Italijanov za Istro in Reko Apollinio Abram. Goste je spremljala dopisnica radia Koper Vesna Čehovin.

Priredili so okroglo mizo s starejšimi udeleženci «Mlade brieze», na kateri je Boris Kralj govoril o družbeno-gospodarskih značilnostih regije, katero sestavljajo občine Koprna, Izole in Pirana. Kralj je naštel najpomembnejše proizvodne objekte, med katerimi prednjačijo koprška luka in tovarne Iplas (plastični izdelki), Mehanotehnika (igračice) in Delamaris (konzerve).

Apollinio Abram pa je govoril o

razmerah, v katerih živi in deluje italijanska narodnostna skupnost v Jugoslaviji. Beneške otroke je seveda se zlasti zanimalo vprašanje šolstva. Abram je poudaril, da se v Sloveniji odpirajo italijanske šole ne glede na število dijakov. Pri tem je podčrtal primer Hrvatina, kjer so samo trije italijanski učenci, šola pa kljub temu deluje. Del svojega posega je namenil tudi dvojezičnosti. Ob koncu so se domenili, da bodo mladi Benečani, poleg rednih ekskurzij z avtobusi in ladjami, še večkrat obiskali slovenske ustanove ob obali.

Srečanje o potrebah videmskih otrok ki obiskujejo slovensko šolo v Gorici

FOJDA — Pretekli četrtek so se v Fojdi srečali na običajnem sestanku pred začetkom šolskega leta starši videmskih otrok. Tudi letos so ugotovili, da je število teh otrok in predvsem tistih, ki bivajo v Terski dolini, nekoliko poraslo. Za to premišljeno izbiro so se starši odločili predvsem zaradi pomanjkanja slovenskih šol v videmski pokrajini. Seveda ni ta izbira lahka, saj morajo otroci, ki obiskujejo šolo v Gorici, zaradi precejšnje razdalje, ostajati ves teden v zavodu.

To seveda ustvarja določene težave, ki jih je Inštitut za slovensko izobrazbo v Čedadu delno rešil v sodelovanju s Slovenskim dijaškim domom v Gorici. Ob sobotah in ponedeljkih se otroci vozijo z avtobusom, ki povezuje Bardo, Neme, Fojdo, Čedad in Gorico.

Na sestanku so starši opozorili na problem nadzorstva med prevozom ter na specifični kulturni načrt, ki naj bi tako kot v preteklosti bogatil beneške otroke med bivanjem

v Gorici. Čedadski Inštitut se je obvezal, da se bo za to zahtevo zavzel, saj je prepričan, da morajo imeti otroci stalen stik s svojo krajevno stvarnostjo. Nadaljnje vprašanje je tudi finančno kritje teh storitev, za katerega bi lahko poskrbela videmska pokrajinska uprava, ki po deželni zakon št. 16 o pravici do študija, razpolaga s fondom za kritje potreb pripadnikov slovenske narodnostne skupnosti. Videmski upravitelji so kot kaže do te rešitve zavzeli ugodno stališče.

Seja čedadskega teritorialnega odbora SKGZ

ČEDAD — Teritorialni odbor SKGZ iz Čedada je v teh dneh pod predsedstvom prof. Černa začel razpravo o bodoči dejavnosti v Beneški

«Umetnost brez meja» v Špetru

ŠPETER SLOVENOV — Ob priliki srečanja med občinama Yverdon (Švica) in Špetru Slovenov je študijski center Nediža priredil v občinski dvorani, pod pokroviteljstvom občinske uprave prvo mednarodno umetniško razstavo pod geslom «Umetnost brez meja». Razstavo sta odprla yverdonski in špeterski župan.

Gre v bistvu za ponovitev julijske razstave v Bardu, vendar z nekaterimi pomembnimi obogatitvami in z vključitvijo dveh beneških umetnikov.

Razstava je torej zadobila nov videz, ker so se Bioleju, Borčiču, Cellibertiju, Ceschii, Liussu, Makucu, Pittinu, Spacalu in Zigaini pridružili še Apollonio, Darko Bevilacqua, Aldo Colo, Loretta Dorbolo, Komei in Gianni Ognach. Kolektivne razstave se torej udeležuje skupno 15 ustvarjalcev. Gre v veliki meri za grafične izdelke, vrednost katerih del, bodisi zaradi izbire umetnikov, je nesporna, bodisi zaradi kakovosti. Vsi tisti, ki so obiskali razstavo, so tudi pohvalili strogo in elegantno a tudi tekočo razporeditev del, čeprav so razstavo pripravili na utešnjenem hodniku občinske sejne dvorane.

Še zlasti zanimiva je udeležba čedadskih umetnikov (Colo z dvema letkamicama leta 1973 in pa Darko Bevilacqua z nekaterimi glinastimi in kovinskimi kipi) ter dveh beneških

ustvarjalcev, ki sicer živita v Modeni oziroma v Mantovi. Dobołova je na razstavi prisotna z nekaterimi naiv-slikami z realističnim pečatom, Gianni Osnach pa s svojim najljubšim materialom - lesom.

Istočasno s prihodom švicarskih gostov v Špetru so odprli tudi razstavo domačih umetnikov v Beneški galeriji, da je bil pregled umetniške dejavnosti v Nadiških dolinah popoln.

Na sliki: skupina domačinov si ogleduje razstavo «Umetnost brez meja» v dvorani občinskega sveta v Špetru.

30.9.1987

P. Skovranec

BENEŠKI DNEVNIK

Na Čedadskem zahtevajo ustanovitev centra za rehabilitacijo

ČEDAD — Odsek za družbena vprašanja pri Zvezi slovenskih izseljencev iz Furlanije - Julijske krajine že dolgo časa vodi v sodelovanju s čedadskim patronatom INAC intenzivno dejavnost za informiranje in družbeno skrbstvo izseljencev iz naše dežele ter njihovih družin. Še posebno pozornost posvečajo iz-

seljencem iz obmejnega področja ter številnim bivšim rudarjem, delavcem v cementarnah, kamnolomih in podobnim.

V tej akciji so nudili veliko pomoč dispenzarji ATBS v Čedadu in Vidmu, in to še posebno glede preprečitve poklicnih bolezni ter periodične kontrole oseb, ki bolehalo za silikozo.

V tem območju je število takih bolnikov precej visoko. Zainteresiranost prebivalstva za te probleme dokazuje 900 podpisov, ki so jih zbrali v podporo peticije, s katero zahtevajo ustanovitev zdravstvenega centra za rehabilitacijo. Peticija, ki jo bodo predstavili oblastem v prihodnjih dneh, zahteva tudi, da je center primerno opremljen za preprečitev in zdravljenje silikoze ter drugih poklicnih bolezni. Od vodstva krajevnih zdravstvenih enot prebivalstvo pričakuje, da bo upoštevalo te probleme in da bo okrepiło delovanje dispenzarijev ATBC.

Pr. obvestilo
25/09/1981

Osma Mlada brieza je nakazala nove možnosti za razvoj pobude

Več kot sto otrok je preživel 25 dni v razgibanem okolju - Zadovoljstvo organizatorjev in staršev - Pobuda, ki postaja storitev

ČEDAD — Osma «Mlada brieza» je za nami. Na otrocih in mladih, ki so gotovo doživeli to izkušnjo drugače kot mi, je sedaj, da podajo kratko kroniko o svojih dejavnostih. Za študijski center Nediža, ki prireja to kulturno-rekreacijsko letovanje že vrsto let, pa je Mlada brieza kljub izkušnjam zahtevno delo, saj je treba upoštevati zahteve otrok in torej njihovo osebnost, njihove probleme in težave. To prinaša veliko odgovornost tako do otrok kot tudi do njihovih družin, ki nam jih zaupajo, ter ne nazadnje tudi do širše skupnosti, ki to pobudo podpira.

Otroci doživljajo to izkušnjo in ta čas, ki je relativno dolg (25 dni), z vsem svojim bitjem in v okolju, ki je daleč od družinskega, pa naj bo v hribih ali pri morju. Povsod so vključeni v skupnost, kjer je veliko novih medosebnih odnosov. To je pomembna postavka, ki jo je treba z veliko pozornostjo upoštevati pri ugotavljanju uspeha našega polletnega truda. Pri tem ne smemo pozabiti, da je treba vsako individualno izkušnjo pomnožiti s sto in več, toliko, kot je pač bilo otrok na «Mladi briezi». Izkušnja kot je «Mlada brieza», ki se obnavlja že več let, prav gotovo vpliva na osebnost otrok, še posebno ko se ustvari razgibana skupnost, v kateri se posta-

vijo na glavo nekatere družbene navade (kot n.pr. vsakdanji pogovori v slovenskem narečju). Mnenja smo, da se družine zavedajo vsega tega in da upoštevajo nove pobude ter naš trud: dokaz je vedno večje vpisovanje otrok (posebno letos je bilo po letu 1978 rekordno). Lahko bi torej rekli, da se je formula Mlada brieza - Barčica moja dobro in dokončno uveljavila.

Seveda moramo mi zaradi tega še izboljšati načrtovanje, predvsem glede metodoloških in didaktičnih prijemov, ki so bili in bodo ostali v središču naše pozornosti. V vsakem primeru pa lahko trdimo, da je naš načrt eden najbolj zanimivih in kakovostnih med vsemi, ki jih uresničujejo slovenske organizacije. Preostalo, tega seveda ni malo, pa bomo morali še predebatirati, izpiliti, organizirati in predvideti, kot pač vse, kar je živo tkivo naše slovenske skupnosti. Med drugim so se že letos dobro obnesle nekatere spremembe načrta: «Mlada brieza» se je namreč razdelila na štiri skupine. Ena je bila v Špetru (občinski zavod), druga v Hlodiču (osnovne šole), tretja v Dolenjem Tarbilju (v hišah) in četrta, ki je taborila ob Čenebole (Fojda) do Kamenice in «študentskega tabora» v Ankaranu. Uspeh je bil toliko bolj pomemben, ker nakazuje nove operativne

možnosti, v katerih se lahko istčasno oblikujejo vodstvene sposobnosti novih oseb in uveljavljajo razpoložljivosti krajevnih uprav.

Mimo utemeljenega subjektivnega zadovoljstva, mislim, da so bili vsi, ki so sodelovali pri «Mladi briezi» (asistenti, vodilno osebje, kuhinjsko osebje in administratorji) posebno zadoščeni, ko so ponovno dokazali, da znajo sprožiti in izpeljati pobudo, ki vedno bolj pridobiva značilnosti «storitve» za celotno slovensko skupnost v Furlaniji.

PAVEL PETRIČIČ

Srečanje s švicarsko občino Yverdon

ČEDAD — Na pobudo Zveze slovenskih emigrantov bo danes in jutri v Čedadu, Novi Gorici, Špetru Slovenov, Grmeku in Bardu pomembno srečanje prijateljstva med temi občinami in švicarsko občino Yverdon.

Davi ob 11. uri bo v Čedadu najprej sprevid skupin «majorettes» iz Yverdona in Čedada nakar bosta na vrsti pozdravna nagovora županov obeh občin. Popoldne se bo praznično vzdušje preselilo v Novo Gorico, kjer bo spregovoril še župan Šušmelj.

V nedeljo ob 11., 14 in 18. uri pa bodo na vrsti še Špeter Grme in Bardo z govori županov Marini ga, Boninija in Pinose. V okviru prireditve bodo v Špetru odprli pomembno mednarodno umetniško razstavo «Umetnost brez meja», ki jo je pripravil študijski center Nediža in katere se bodo udeležili slikarji, grafiki in kiparji iz vseh omenjenih občin. Razstava bo trajala teder dni.

R. dnevnik
19/09/1981

V Špetru razprava o razvojnem načrtu

Sestanka so se udeležili predstavniki videmske pokrajinske uprave in upravitelji gorske skupnosti

ČEDAD — Pred dnevi je bilo na sedežu Gorske skupnosti v Špetru posvetovalno srečanje o razvojnem načrtu. Srečanja so se udeležili, poleg pokrajinskih svetovalcev Melisse, Petriciga in Pelizza tudi številni župani iz Beneške Slovenije in upravitelji Gorske skupnosti. Sestanek je sklical pokrajinski odbornik Maroadi, vendar v razpravi se niso mogli dotakniti niti splošnih značilnosti razvojnega načrta, kajti župani in krajevni upravitelji niso imeli dovolj časa na razpolago, da bi lahko prebrali dokument videmske pokrajine.

Sicer pa je poglobljen in tehten referat prebral predsednik Gorske skupnosti Ciuch, vendar je v razpravo poseglo le malo udeležencev in še ti posegi so bili megleni, kot na primer tisti, ki ga je imel čedadski občinski odbornik Strazzolini. Ciuch je označil Nadiške doline kot homogeno območje s karakteristič-

nimi značilnostmi in s precejšnjimi znaki družbene in gospodarske zaočalosti, na kar so seveda negativne vplivali razni faktorji: izseljeništvu, pomanjkanje industrij in emarginacija, katerih vzrok je posebna lokacija ozemlja ob meji. Pokrajinski odbornik Maroadi pa je pripomnil, da je razvojni načrt pomanjkljiv.

Pokrajinski svetovalec Petricig je v razpravi zahteval, da je treba boljše definirati koncept »značilnosti« in zgodovinske ter kulturne aspekte, da bi jih potem lahko združili s pojmom slovenske narodnostne skupnosti, kateri bi bilo treba tudi z ekonomskega vidika posvečati večjo pozornost, predvsem glede na zaščitni zakonski osnutek in Osimski sporazum. Poleg tega pa bi bilo treba tudi pojasniti stališče glede ponovnega financiranja zakona 546, vsaj v poglavjih, ki zadevajo manj razvita gorska področja.

R. dnevnik

17/09/1981

TRST, torek, 8. septembra 1981

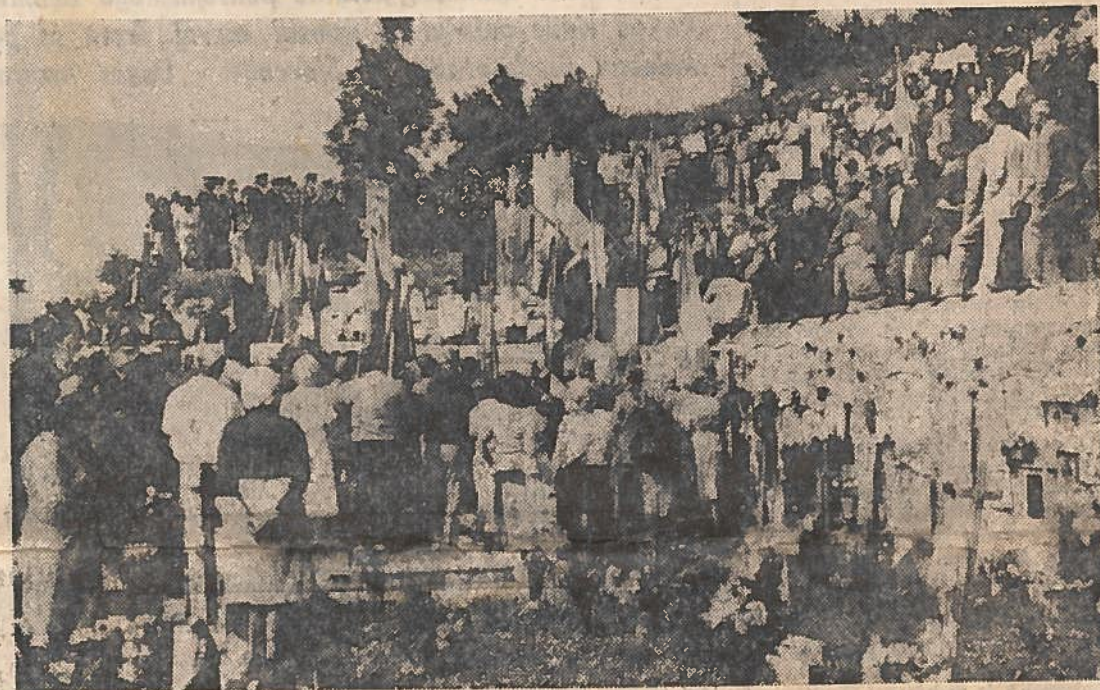
rknim, razmnožen na ciklostil. Od 5. do 17. septembra 1944 se je tiskal v tiskarni «Doberdob» kjer je izšla zadnja številka. Bil je edini tiskani partizanski DNEVNIK v zasužnjeni Evropi.

Zgodovina ostaja živ opomin

Na bazoviški gmajni, kjer so konec poletja 1930. leta padli Bidovec, Miloš, Marušič in Valenčič, se je zbrala množica antifašistov, da bi še enkrat podčrtala trajno veljavnost idealov, za katere so štiri slovenski fantje žrtvovali svoja mlada življenja

Grobnica padlih partizanov v Čeneboli

V nedeljo dopoldne so v Čeneboli v Beneški Sloveniji uredili grobnico trem slovenskim partizanom in štirim garibaldincem, ki so padli malo pred koncem vojne v boju proti okupatorjem. Svečanosti so se udeležili predstavniki deželnih in krajevnih oblasti ter predstavniki iz SR Slovenije

9/ Pa. dnevnik

V SODELOVANJU MED VIDEMSKO ZVEZO PARTIZANOV ITALIJE (ANPI) IN ZZB SLOVENIJE

V Čeneboli so postavili grobnico sedmim padlim borcem za svobodo

V njej počivajo ostanki treh obveščevalcev IX. korpusa in štirih garibaldincev - Pristotna podpredsednik poslanske zbornice Fortuna in član slovenske vlade B. Čizmek - Govora Vlada Uršiča in Maria Collija

Čenebola, vas pod Ivancem, hribom, ki obvladuje vso zapadno Benečijo, je imela v nedeljo dvojni praznik. Dopoldne so na pokopališču odkrili spominsko obeležje sedmim padlim borcem za svobodo, trem partizanom in štirim garibaldincem, popoldne pa so v vasi proslavili bendimico, ki jo prirejajo v zahvalo za vse, kar jim je dala zemlja.

Zaradi postavitve partizanske grobnice se je v Čeneboli zbrala množica ljudi, ki jim ideja osvobodilnega boja še vedno predstavlja aktualno, in za današnjo rabo pomembno misel, saj se zavedajo, da bratstvo ob tej meji potrebuje vedno novih spodbud, da bo kot trajni faktor krepilo mir, najpo-

predsedstva SZDL, delegacije ZZB iz Tolmina, Nove Gorice, Ajdovščine in drugih primorskih občin.

Spominsko ploščo na pokopališču sta odkrila Loris Fortuna in Stefan Cigoj. Svečanosti je prisostvoval oddelek vojske, navzoče so bile nekatere občinske uprave s prapori, med katerimi tudi občina Videm. Ploščo sta postavila VZPI - ANPI in pa ZZB Slovenije. Kot izhaja iz posvetila, je namenjena sedmim padlim v skupnem boju za osvoboditev izpod nacifašizma. Med temi so tudi Stane Gimpl, Franci Rebula in Dominik Velušček, trije člani najbolj na zapad potisnjena obveščevalnega centra devetega korpusa, ki je, kot nam je povedal Edi Kodrič, ki

strašen nesmisel pri tistih nazadnjaških delih človeštva, ki se počutijo varnejše, kadar je sod smodnika, na katerem sedijo, večji od sosedovega, pri tem pa oboji pozabljajo na usodno eksplozijo enega samega sode.

Uršič je ob 20-letnici ustanovitve spregovoril o vlogi in moči neuvrščena gibanja v boju za mir, ki naj ne temelji na orožju in nasilju, ampak na enakopravnosti in sodelovanju. Dejal je, da se motijo tisti, ki so mislili, da bodo lahko podrl tisto, kar je bilo v Jugoslaviji zgrajeno s tolikimi žrtvami in krvjo.

«Mi stojimo trdno pri svojih načelih in črpamo moč v Titovih idejah, ki so jih narodi in narodnosti Jugoslavije sprejeli za svoje, črpamo moč v lastnih silah in pri vseh demokratičnih množicah sveta.»

Ko je govoril o skupnem boju slovenskih in furlanskih partizanov, je dejal, da so si stisnili roko brez predsodkov in jezikovnih ovir, ker jih je družila usodna povezanost idealov svobode, v katerih so zapopadene tudi pravice slovenske narodnostne manjšine.

Predsednik deželne skupščine Mario Colli pa je dejal, da so bili partizanski borci nepremagljivi zato, ker so bili oboroženi z idejo osvoboditve. Ljudje teh krajev so sicer govorili različne jezike, vendar so imeli skupno veliko željo, izbojevati mir. Obsodil je skrunjenje partizanskih spomenikov po Furlaniji in nemške napise «še se bomo vrnili». Tudi v časih, ki so pripeljali do druge svetovne vojne, so se dogajale takšne stvari. Toda mi pravimo tistim, ki to počenjajo, da se nove vojne grozote ne bodo ponovile. To dokazuje tudi zborovanje v Čeneboli. Colli je nato dejal, da razlike ne motijo, da se enotno postavimo po robu ustvarjanju sovražstva med narodi. Danes je odpoved uporabe vojne za reševanje mednarodnih sporov opredeljena v ustavi, danes je na strani demokracije tudi vojska.

Colli je v sklepnem delu svojega govora zaželel uresničevanje italijansko-jugoslovanskega sporazuma, ki je postavil trdne temelje za mirno sodelovanje. Zaželel je, da bi imele manjšine polne pravice v skladu z notranjimi ureditvami držav, v katerih živijo, in da bi italijanski parlament čimprej uzakonil pravice Slovencev v Italiji v skladu z ustavo. Med poglavitne nevarnosti sedanjega časa pa je prisodil nenehno oboroževalno tekmo in ameriško grožnjo z nevtronsko bombo, ki sta jo, med drugim, obsodila tudi papež in videmski nadškof.

Na prireditvi je igrala domača godba na pihala, zapel pa je moški pevski zbor Iskra iz Bovca.

Pred tem so pri cerkvi odkrili spominsko ploščo z imeni vseh padlih vaščanov v prvi in drugi svetovni vojni.

Trije od petih partizanov, ki so na sliki, posneti 15. marca 1945, so padli v Čeneboli. Zda v grobnici na čenebojskem pokopališču. Sliko je posredoval Edi Koršič (sedeč)

Obeležje na grobnici v Čeneboli, ki sta ga pripravila videmska Zveza partizanov Italije (ANPI) in Združenje zveze borcev Slovenije

membnejšo vrednoto za vse človeštvo, še zlasti pa za naše kraje, ki so toliko slabega okusili prav zaradi vojne.

Kako visok pomen so tako v deželi Furlaniji - Julijski krajini in v Sloveniji pripisali odkritju obeležja, dokazuje tudi navzočnost visokih družbenopolitičnih osebnosti. Italijansko stran so zastopali podpredsednik parlamenta Loris Fortuna, predsednik deželnega sveta Mario Colli, župan občine Fojda Romano Grimaz, predsednik deželnega odbora VZPI - ANPI Federico Vicenti. Nadalje so bili prisotni predsednik SKGZ Boris Race, predsednik teritorialnega odbora SKGZ za videmsko pokrajino Viljem Černo, generalni konzul SFRJ v Trstu Stefan Cigoj in drugi.

Izvršni svet SR Slovenije je zastopal njegov član Boris Čizmek, z njim pa so bili še predsednik medobčinskega odbora SZDL severnoprimskih občin Vlado Uršič, Bogo Gorjan, predsednik komisije za stike pri republiški konferenci Združenja zveze borcev, Pavle Bojc, član republiškega

je bil eden od preživelih borcev tega centra in hkrati njegov poveljnik, 21. marca 1945. leta doživel napad kozakov in italijanskih kolaboracionistov, v katerem so padli trije obveščevalci. Okupator je dolgo časa iskal ta center, saj je imel radijsko postajo, ki je odajala po petkrat na dan. Vzdrževal pa je stike s Severno Italijo in tudi s Švico.

Po blagoslovitvi obeležja, ki jo je opravil domači župnik, je župan iz Fojde Marino Grimaz poudaril važnost dobrososedskih odnosov med Slovenci in Furlani in se toplo zahvalil Sloveniji za pomoč, ki jo je dala tej občini za obnovo med potresom orušenih vasi.

Vlado Uršič, predsednik medobčinske SZDL za severno Primorsko, se je zahvalil pokrajinskemu VZPI - ANPI iz Vidma za sodelovanje pri postavitvi obeležja, namenjenega tudi vsem drugim, ki so padli v okolici te vasi.

Ko je govoril o mednarodni napetosti, ki jo povečuje naraščanje militarizma v obeh blokih, o oboroževalni tekmi in pripravi nevtronske bombe, je Uršič omenil

Pomemben gost zadnjega dne «Drage 81» je bil beneški slovenski duhovnik dr. Marino Qualizza (na sliki)

Obisk pri beneških Slovencih

Kamenica – simbol beneške samoniklosti

Kamenica — planota nad Čedadom, od koder ima vsak prekrasen razgled na Benečijo in Furlanijo, je zadnja leta bolj in bolj pomen narodnega prebujanja beneških Slovencev, je pa hkrati simbol odkritega in vzajemnega sožitja med narodi. Na planoti stoji kamen, ki z vklesanimi besedami spominja na preteklost in zgodovino beneških Slovencev. Na treh velikih drogih pa vihrajo štiri zastave — republike Italije, slovenska, avstrijska in furlanska z zlatim orlom na modrem polju. Kajti Kamenica leži tako rekoč na sečišču slovenskega, furlanskega, italijanskega in nemškega kulturnega območja. Če to ne odgovarja prav geografskim merilom, pa gotovo odgovarja ideji in namenu Kamenice.

Kameniški spomenik spominja na samostojnost in lastno krojenje usode pod republiko sv. Marka, Benetkami. Pod beneško republiko so bili beneški Slovenci avtonomni tako na upravnem, sodnijskem, narodnem in kulturnem področju. Vsaka vas je imela svojega župana in vsi župani so se srečali

Odločno zahteval enakopravnost — župnik Čenčič

večkrat na leto. Najvišja sodnijska instanca je bila v Šenpetru Slovenov, ki je središče pokrajine. Benetke so od Slovencev zahtevale, da oni kot mejni varuh ščitijo okolišnje mejne prelaze. Za to so beneški Slovenci letno dali na razpolago 200 vojakov.

Njihova avtonomija je bila živa do Napoleonovega prihoda. Tedaj so jo izgubili, upravna ureditev je bila razbita, sodništvo jim je bilo odvzeto in to razbijaško delo je dokončala avstro-ogrsko monarhija.

1866 so se beneški Slovenci z malenkostnimi izjemami, odločili za priključitev k mladi republiki Italiji in s tem proti avstro-ogrski monarhiji. Mlada republika Italija jim je obljubila vse pravice in celo avtonomijo,

kot so jo imeli pod Benetkami. A beneškim Slovencem se vremena niso več zjasnila. Italija je pozabila na vse obljube, beneških Slovencev pa celo kot narodne skupnosti niso več priznali. Potisnjena ob rob družbenega, gospodarskega in kulturnega življenja je Benečija životarila. Ljudje so se izseljevali tako v Furlanijo kot tudi čez veliko lužo, ker skopa domača zemlja ni mogla preživljati vseh lačnih ust. Država pa se za ta kraj ni brigala. Edinole duhovniki, sami sinovi beneške Slovenije, so bili edini garant — in so tudi še danes — narodovega obstoja.

Brutalno pa je hotel zatreti vsako slovensko besedo fašizem. Fašistične škvadre (napadalne skupine) so z besedami in dejanji ustrahovale prebivalstvo. Duhovniki, stebri narodnega življenja, pa so morali zapustiti svoje fare in ljudi. To mračno obdobje je mojstrsko opisal v svojem romanu »Kaplan Martin Čedrmac« otrok tega kraja, France Bevk. V vsesplošnem slovenskem upor proti fašizmu in nacizmu so sodelovali tudi beneški Slovenci.

Po zmagi nad fašizmom so beneški Slovenci upali, da se bo njihov položaj zboljšal. Razočarani so spoznali, da morajo strniti svoje vrste in zbrati še preostale moči, kajti nova Italija ni pokazala nobene pripravljenosti za resnično in pravično rešitev njihovih problemov.

Italija je razdelila Slovence na tri kategorije in beneški so v najslabši. To je dejal pri nedeljski osrednji prireditvi župnik Čenčič. Slovence v Videmski pokrajini pa bi radi raztrgali še na 4 medseboj različne enote, vse to pa z namenom, da jih nekega dne ne bo več. A beneški Slovenci in vsi Slovenci v Videmski pokrajini bodo živeli,

ker hočejo in ker Bog Kamenico vsako leto zaliva z dežjem.

Zahteval je globalno zaščito za vse Slovence v Italiji ter ostro obsodil genocidno politiko Italije.

Iz spoznanja, da lepe besede in praznične obljube ne prinesejo ničesar in da edinole zaupanje v lastno moč garantira ob-

Zastave narodov — simbol Kamenice

stoj naroda, je zarla ideja o lastnih kulturnih družtvih. Danes deluje nad 30 slovenskih društev v Benečiji in Videmski pokrajini, ki s svojim delovanjem pokrijejo celotno območje in letno organizirajo dve osrednji proslavi: Dan emigranta v Čedadu in Kamenici.

Velik transparent, »Slovenci pozdravljamo svoje sosede« je vihral na odrom na Kamenici. Živžav in vrvež sta se začela v zgodnjih dopoldanskih urah in niti tradicionalni — tokrat popoldanski — dež ni mogel ukrotiti prazničnega vzdušja.

Program se je začel z mašo, pri kateri je pel ukrljanski pevski zbor »Planika«, ki ga vodi župnik Mario Garjup. Ker je dež le preveč močil zemljo in navzoče, so prekinili program in ga nadaljevali, ko je izza oblakov prisijalo sonce ter posušilo vse. Koroško je zastopala mladinska folklorna skupina SPD »Trta« iz Žitare vasi.

Kljub deloma še mokrim tlorisom in brez mehača so ponovno pokazali, da se delo in vaje le iz-

Koroški Slovenci pred spomeniškim kamnom

plačajo, če je le volja tu. Franc Kukovica pa se je v imenu koroških Slovencev zahvalil za vabilo ter želel Kamenici mnogo uspehov. Nastopila je tudi folklorna skupina »Lepi vrh« iz Ukev in navdušila vse navzoče. Namen Kamenice je pravičen mir in odkrito sožitje med narodi in organizatorji so Kamnico tudi tako zasnovali. Povedati pa je treba, da italijansko- in nemškogovoreči del Videmske

zato premazali spomeniški kamen na Kamenici in zagnali ustrahovalno protipropagando. A Kamenica je rasla in raste. Zato pa zadnja leta poskušajo propad Kamenice doseči s hujšimi metodami. Posuli so cesto z žebli, da jih je bilo vse sivo in gosto. V pravem pomenu besede je marsikateri avtomobil bil brez sape. Letos pa so domačini budno pazili in zlikovce prjalili oblastem.

Posebej navdušila je občinstvo ...

pokrajine do sedaj ni pokazal pripravljenosti do sodelovanja. Z veseljem pa sodelujejo Furlani, ki jih je zastopala otroška folklorna društva »Le Clape di Zira«. Tudi Furlani se borijo za priznanje kot narodna skupnost, kar jim do sedaj še ni uspelo. Sodelovale so tudi folkorne skupine iz Rezijske Slovenije ter skupina iz Trsta.

Del programa je bil že v petek in soboto in je bil obisk tudi zadovoljiv. Kamenica pa ni samo simbol miru med narodi. Nestrpnem, italijanskim nacionalistom in ljudem fašističnega duha je boleč trn v peti. Ker ti krogi nočejo spoznati, da je njihov vlak že odpeljal, hočejo nasilno zavreti tek časa.

Na Kamenici se zbere vsako leto več tisoč ljudi in njihov prihod ter obisk tem skrajnežem ne gresta v račun. Pred leti so

V nedeljo so vsi govorniki zato rotili navzoče, naj se ne pustijo ustrahovati od teh ljudi in njihovih dejanj, ampak naj s svojim prihodom in obiskom potrdijo in krepijo Kamenico, kajti Kamenica mora kot simbol miru med narodi živeti.

Zadnji teden je bila Kamenica skoraj kulturni, politični in družbeni center Slovencev v Italiji. Gor je prišlo staro in mlado, ne glede na svetovnonazorsko opredelitev. Prišli so zastopniki SKGZ (Slovenske kmečkogospodarske zveze), s predsednikom Racetom na čelu. Slovensko skupnost je zastopalo več vidnih delavcev, kot dr. Drago Štoka, poslanka Marija Ferletič, nabrežinski občinski odbornik Brezigar, občinska odbornika iz Doberdoba in Sovodenj, Mario Soban in Remo Devetak.

Franc Wakounig

»Novi Matajur« — list beneških Slovencev

mladinska folklor iz Žitare vasi

Božo Zuanella:

Benečija se prebuja

Duhovniki so bili že od nekdaj stebri narodnega življenja v Benečiji. Čuvali in gojili so slovensko besedo in zato so, kot pod fašizmom, morali pretrpeti prava preganjanja. Po vojni so bili prav oni, v sodelovanju z zavzetimi kulturnimi delavci, preporditelji narodne zavesti v Beneški Sloveniji, v Kanalski dolini in Reziji, to se pravi v Videmski pokrajini. V svojih farah so osnovali kulturna društva, ki danes že sama organizirajo Kamenico in druge proslave.

NT: Zakaj ste pred desetimi leti zasnovali Kamenico?

Zuanella: Kamenica je praznik, ki združuje ljudi iz raznih dežel in kulturnih krogov. Tu smo tako rekoč na sečišču in križišču več narodov: Beneških Slovencev, Furlanov, Italijanov. Raztegnili pa smo krog še na Koroško in Slovenijo.

NT: Je letna kameniška proslava spomin na važne dogodke v zgodovini beneških Slovencev?

Zuanella: Še pred dobrimi 200 leti je Beneška Slovenija imela pod beneško republiko veliko avtonomijo, saj se je sama upravljala in lahko rečemo, da je bila skoraj samostojna država. Središče je bil Šenpeter Slovenov. Župani so bili priznani zastopniki prebivalstva in so imeli tudi sodnijsko oblast. Slovenci smo bili v okviru republike mejni varuhi in smo ščitili mejne prehode Sv. Miklavž, Klabučar, Livek, Stupca in Klinar. Benečija je bila popolnoma ločena od Furlanije. S tem praznikom skušamo v naših ljudeh zbuditi samozavest, narodno zavest. Zavest, da smo se skozi 100 let sami upravljali, da smo bili samostojni. Na tem spomeniku to piše. Idejo samostojnega nastopanja zamejskih Slovencev imamo uresničeno že na Koroškem pri KEL in deloma pri nas, kjer dela Slovenska skupnost.

NT: Nekateri krogi narodno prebujanje Slovencev v Videmski pokrajini očitno moti. So tile krogi že kdaj kaj podvzeli, da bi motili kameniško proslavo?

Zuanella: Kot povsod — tudi pri vas na Koroškem — skušajo šovinistični krogi na vsak način preprečiti prebujanje narodne zavesti. Že parkrat so oskrunili spominski kamen, nasuli pa so tudi žeblje. Državna oblast teh zlikovcev ni našla.

NT: Koliko prosvetnih društev deluje v pokrajini?

Zuanella: Trenutno imamo okoli 30 kulturnih društev, ki zelo pridno delujejo, vsaj vsako leto poleg drugih prireditev or-

ganizirajo »Dan emigranta« v Čedadu in Kamenici.

NT: Benečija je gospodarsko nerazvita, mnogo Benečanov se je izselilo in mladi zapuščajo hribovite domače vasi. Na drugi strani pa se danes tu na Kamenici kar tare ljudi...

Zuanella: ... Beneška problematika ni samo lokalna, ampak tudi širša, ker je gospodarska kriza zajela vse evropske države. Naši ljudje, ki so se izselili že pred mnogimi leti, ne samo v evropske države, ampak tudi v Furlanijo, se nameravajo vrniti domov. A tu ni gospodarskih pogojev. No, nekaj se je naredilo, a vse premalo. Benečija je stara, kajti mladina gre s trebuhom za kruhom in si zgradi ek-sistenco v nižini, v Furlaniji.

Tam so vasi, v katerih živi po 500—600 Benečanov. V Benečiji pa so fare s 300—400 dušami. Izseljevanje razbija narodno skupnost in ogroža njen obstoj. Zato bo Zakon o globalni zaščiti vseh Slovencev v Italiji moral zajeti in ščititi tudi Slovence, ki živijo v Furlaniji. Danes na primer jih je ogromno tukaj.

NT: Slovenci v Italiji ste upravno razdeljeni na tri pokrajine — na tržaško, goriško in videmsko. Kakšne pa so medsebojne povezave.

Zuanella: Če hočemo Slovenci v Italiji priti do svojih pravic, se moramo povezati in združevati.

NT: Hvala za pogovor.

wafra

Moš tednik,

27.8.1981

**OPOZORILO Z
10. KAMENICE
ODGOVORNIM
OBLASTEM**

Letošnja Kamenica, ki vsako leto privablja obmejne Slovence z Beneškega, Goriškega, Tržaškega pa tudi iz Slovenije je bila zaradi svojega jubileja pomembna. Na Kamenici nastopajo ne samo skupine kulturno-prosvetnih organizacij, temveč prisostvujejo poteku te pravzaprav ljudske slovesnosti tudi odgovorni politiki, javni delavci in širše občinstvo.

Letos je bil prisoten tudi predsednik deželnega sveta Furlanije Julijske krajine Mario Colli, od slovenskih politikov pa Boris Rance, predsednik SKGZ, deželni svetovalec dr. Drago Štoka, pa tudi jugoslovanski generalni konzul Štefan Cigoj. Razveseljivo je, da je vsako leto na tem srečanju čedalje več mladine. Letos so nastopili tudi udeleženci počitniškega rekreativnega poletnega seminarja «Mlada brijeza»; ta daje mladini možnost, da se vežba, govori in piše tudi v slovenskem jeziku, ki mu v beneških osnovnih šolah še vedno niso odprli vrat. Prav ta okolnost, da beneškim Slovencem še ni dano, da bi imeli lastne, se pravi javne slovenske šole, opozarja na splošni pravni položaj beneških Slovencev, ki jim uradna politika sploh ne priznava svojstev narodnostnih manjšin. Položaj beneških Slovencev je v slovenski narodnostni skupnosti v Italiji najslabši. Goriškim in tržaškim Slovencem, ki sicer še vedno čakajo na zakon o celovitem varstvu so priznane vsaj osnovne pravice v smislu državne ustave ter nazadnje osimske pogodbe. Pri vsem tem tudi med italijansko javnostjo in med politiki italijanskih strank prodira prepričanje, da se bliža čas, ko se bo le treba resno lotiti tega problema, ki je sicer pomemben tudi za nadaljnje odnose med sosednjima državama.

GOSPODARSTVO
28.8.1981

Jubilejna Kamenica

zahtevala enake pravice za vse Slovence

Jubilejno deseto srečanje na Kamenici v Beneški Sloveniji, kjer so konec minulega tedna sodelovale kulturne skupine iz treh sosednih dežel Italije, Slovenije in Koroške (o našem prispevku tej veliki prireditvi posebej poročamo na drugem mestu — op. ured.), je izzvenelo kot odločna zahteva po uresničitvi enakih pravic za vse Slovence.

Tridnevni spored je potekal pod geslom „Beneška Slovenija pozdravlja svoje sosedé“. Na nedeljski zaključni prireditvi se je zbralo več kot dva tisoč ljudi, med njimi tudi številni visoki predstavniki družbenopo-

litičnega in kulturnega življenja. Oba govornika jubilejne Kamenice — župnik Emil Cenčič in Izidor Predan — pa sta udeležencem in preko njih vsej javnosti nedvoumno povedala trpko resnico o položaju beneških Slovencev in o njihovem boju za obstoj.

Posebno odločno je bila zavržena politika delitve Slovencev v različne kategorije. Ne gre le za to, da vztrajno delijo Slovence v Italiji v tri skupine glede na njihove narodnostne in jezikovne pravice, temveč hočejo posebej beneške Slovence razdeliti v nadaljnje štiri podskupine, da bi potem o njih ugotavljali, kateri so bolj in kateri so manj Slovenci, oziroma kateri sploh niso več Slovenci. Takih delitev po znanem geslu „divide et impera“ (deli in vladaj) pa beneški Slovenci ne priznajo, je bilo poudarjeno na Kamenici ter opozorjeno, da nad 30 kulturno-prosvetnih skupin, ki delujejo na njihovem ozemlju, izpričuje enako narodnostno identiteto in zavest, hkrati pa se čutijo ne- ločljivo in usodno povezane s Slovenci na Goriškem in Tržaškem.

V duhu te izpovedi je bila tudi postavljena odločna zahteva, da je treba vsem Slovencem priznati enake pravice. Kakor Slovenci v drugih predelih, tako tudi beneški Slovenci nočejo v nedogled čakati, kdaj bo vlada pripravljena sprejeti zaščitne zakonske norme. Terjajo hitre in učinkovite ukrepe za zacelitev ran, ki sta jih zarezala v njihovo narodnostno telo dolgoletna asimilacija in gospodarska odvisnost. To pa pomeni poleg priznanja narodnostnih in jezikovnih pravic predvsem tudi gospodarsko obnovo, da se bo končno zajezilo odseljevanje slovenskega življa iz Beneške Slovenije.

Kamenica, ki je že deset let simbol prizadevanj beneških Slovencev za krepitev prijateljskih vezi med narodi-sosedi in obenem tudi simbol prizadevanj za uveljavitev narodnostnih pravic tamkajšnjih Slovencev, je torej tudi letos potekala kot narodno-politična manifestacija, ki je s svojo kulturno vsebino izpričevala nezlomljivo življenjsko voljo beneških Slovencev, ki nočejo narodnostno umreti, marveč obstati in se razvijati na svoji podedovani zemlji, kjer živijo in delajo že dolga stoletja.

Slovenski restnik,
28.8.1981

abo

%

Folklorna skupina SPD „Trta“ med rojaki v Benečiji

Že deseto leto zapored prirejajo Slovenci v Italiji srečanje na Kamenici, kamor redno vabijo tudi goste s Koroškega. Letos je Slovenska prosvetna zveza posredovala folklorno skupino SPD „Trta“ iz Žitare vasi.

Kamenica je majhen kraj na planoti blizu Čedadu, v srcu Benečije. Srečanje je trajalo kar tri dni — od petka do nedelje. Naša skupina je gostovala v nedeljo popoldne v kulturnem programu, vodila pa sta jo Franc in Slavka Kukovica, oba delavna in znana prosveša. V Čedadu nas je pričakala predstavnica prosvetnega društva „Ivan Trinko“ iz Čedadu in nas odvedla na kosilo, kjer smo bili gostoljubno sprejeti in odlično pogoščeni. Ko smo prišli na Kamenico, smo imeli še ravno toliko časa, da smo si ogledali oder in postavljene stojnice, potem pa se je ulilo. Naši mladi folklo-

risti so razočarano gledali v oblake, po dobri uri pa se je sonce usmnilo in razgled daleč do morja, na Matajur in pa na Julijce v ozadju je razveselil vse, ki so skoraj že obupali. Program je stekel. Kljub temu, da skupina ni imela svojega harmonikaša, so odlično odplesali tri plesce — s pomočjo kasete pač — kar pa ni nikogar motilo in ljudje so navdušeno ploskali. Sledil je govor župnika Emilija Čenčiča iz Benečije; ta je segal do srca, saj tudi v Italiji žulijo slovensko manjšino podobni problemi kot nas na Koroškem.

Naj povemo še nekaj besed o folklorni skupini SPD „Trta“. Marsikdo je

še ne pozna, kar pa ni čuda, saj obstaja šele dobre pol leta. Inicijato sta prevzela zakonca Kukovica. Gospa Slavka je najprej organizirala najmlajše — mladino od petih do deset let — in skupaj so prebili konec lanskega avgusta v koloniji v Preddvoru. Z vodstvom skupine je nadaljevala Irena Brežjak. Potem je počasi rasla tudi skupina večje mladine: Brigitte, Ingrid, Peter in Rudi so bili prvi, ki so se navdušili za folkloro. Sledilo je še približno šest parov; kljub temu, da je marsikdo obljubil sodelovanje, pa se je v zadnjem trenutku „splašil“. Priskočila je na pomoč mladina iz Št. Lipša in okolice. Pod vodstvom Slavke Kukovica so pridno vadili in razveseljivo je, koliko jim je uspelo napraviti v razmeroma kratkem času. Do danes imajo za seboj že sedem nastopov, soglasno pa so odločili, da je bilo gostovanje v Kamenici eno najbolj uspešnih, čeprav tudi letošnje Kmečke ohceti v Ljubljani ne morejo pozabiti, kjer so sodelovali še v sposojenih nošah. Zdaj vsaj te skrbi ni več: Franc Kukovica je uporabil svoj organizacijski talent in zbiral finančna sredstva za narodne noše pri slovenskih inštitucijah na Koroškem, pri občini, pri različnih firmah, nekaj malega (precej malega) pa je prispevala tudi dežela.

Najprej so oblekli najmlajše, pred kratkim pa so tudi mladinci dobili nove noše. Šivale so jih povečini matere plesalk in plesalcev, tako da niso narejene le s šivanko in nitjo, pač pa tudi z ljubeznijo.

Gospa Slavka si želi za bodoče delovanje skupine predvsem še mladine, da bi lahko delovala v še večjem obsegu, ne nazadnje pa zato, ker se bo precej zdajšnjih plesalcev slej ko prej razšlo na študij. Morda pa bodo vidni uspehi te v vseh ozirih mlade skupine le še pritegnile nove moči?

o/b

Srečanje na Kamenici

Od 21. do 23. avgusta bo na Kamenici v Beneški Sloveniji že 10. tradicionalno kulturno srečanje treh obmejnih dežel, Furlanije-Julijske krajine, Slovenije in Koroške.

Prvi večer bodo nastopili otroci, ki so se udeležili »Mlade Breze«, naslednjega dne bo beneški večer, na katerem bodo nastopili Birtičevi harmonikarji, odprli bodo tudi razne razstave in kioske, za konec pa bodo ob polnoči prižgali veliki kres prijateljstva. V nedeljo popoldne bodo nastopili pevski zbori, folklorne skupine in glasbeni ansambli, ki bodo sklenili kulturno prijateljsko srečanje treh dežel.

Primorske novice,
18.8.1981

17.30.

»Rezija, jezik zemlje, jezik kruha«

Te dni je pri Založništvu tržaškega tiska v Trstu izšla študija o kulturnem in družbenogospodarskem razvoju Rezije. Knjigo z naslovom »Rezija, jezik zemlje, jezik kruha« je uredil Renato Quaglia, pesnik, ki piše v rezjskem narečju. Študija je izšla v slovenskem in italijanskem jeziku. Je zanimiva in prepričljiva vizija bodočega razvoja Rezije, zlasti ker temelji na stvarni in konkretni analizi sedanjega stanja v Reziji.

Primerke

uovice

11.8.1981

V Bardu razstava
«Slikarstvo brez meja»

ČEDAD — Izseljenci iz Barda bodo jutri odprli drugo slikarsko razstavo z naslovom «Slikarstvo brez meja», ki so jo pripravili v sodelovanju z občino in gorsko skupnostjo. Na razstavi bodo s svojimi deli sodelovali umetniki iz Slovenije, Koroške in Furlanije - Julijske krajine: Vladimir Makuc, Bogdan Borčič, Lojze Spacal, Valentin Oman, Giuseppe Zigaina, Luciano Ceschia, Liuzzo Beppi, Giorgio Celliberti in Švicar Andre Bioley iz Yverdona, ki ga posebne vezi povezujejo z izseljenci iz Beneške Slovenije.

30.7.71

P. Okerink

Odkrivanje naravnih, družbeno-gospodarskih in kulturnih značilnosti Nadiških dolin

Dijaki tehnično-agrarnega inštituta proučujejo zlasti naravno okolje - Srečanje s krajevnimi upravitelji

ČEDAD — Skupina kakih dvajsetih dijakov čedadskega tehnično-agrarnega inštituta je ob pomoči svojih profesorjev začela zanimiv didaktični poskus na Matajurju in v Nadiških dolinah. Dijaki tretjih in četrtyh razredov inštituta so se napreč odločili, da v treh ločenih izmenah žrtvujejo po en teden svojih poletnih počitnic za izvedbo poglobljene raziskave na temo «Preiskava o bogastvih teritorija: naravno okolje».

Pobuda, katero so podprli gorska skupnost Nadiških dolin, videmska pokrajinska uprava, čedadski alpinistični krožek in seveda šolski organi, je zaenkrat zelo lepo uspela. Dijaki so priredili vrsto pohodov po naravnih poteh in se seznanili s stvarnostjo v številnih vaseh in zaselkih ter s problemi krajevnega prebivalstva. Zbrali so tudi veliko količino primerkov krajevnega rastlinstva in jih klasificirali za kasnejšo preučitev.

Mladi raziskovalci so se sestali tudi z upravitelji Nadiških dolin, katerim so, z zanimanjem in resnostjo, postavili vprašanja zlasti o vzrokih, ki so povzročili sedanji očitni razkroj območja in o perspektivah mladih iz Nadiških dolin ter o raznih pobudah, ki neposredno zadevajo ta vprašanja.

Sledila je izredno zanimiva razprava, ki je postavila v ospredje kulturno in družbeno-ekonomsko stanje, ki je povzročilo odhod in emigracijo prebivalstva v bolj razvita območja in težave, ki še pogojujejo razvoj hribovitih predelov, pri čemer je prvenstvene važnosti zagotovitev minimalnih življenjskih razmer, obenem pa tudi najmanjšo možno škodo za naravo. Med razpravo so tudi openili načrt za razvoj Matajurja, nadiški rečni park in druge pobude.

Srečanje se je med drugim udeležila tudi pokrajinski odbornik Felizzo, predsednik gorske skupnosti Ciuch, odgovornik za tehnični urad, predstavniki CAI, raznatelj inštituta Albini, župani Cudrig, Simaz, Bonini in Marinig, pokrajinski svetovalec Petricig in špetrski odbornik Qualizza.

skem sedlu so včeraj vstopila vozila v treh kolonah, čakati pa je bilo treba do dve uri. Izstop iz Jugoslavije pa je bil normalen. Gostejši promet je tudi na jadranski magistrali in v smeri proti Beogradu. V jadranskih pristaniščih tudi vse več vozil čaka na trajekte za prevoz na otoke. Tam, kjer je največja gneča, so uvedli tudi dodatne trajekte.

Pridite na Mlado briezo

ČEDAD — Kot znano, letošnja «Mlada brieza», kulturno-rekreativno letovanje, ki je namenjeno beneskim otrokom, vsebuje nekatere novosti, ki terjajo precej novih naporov od strani operaterjev Študijskega centra Nedija.

Pripomniti je treba namreč, da bo letovanje letos potekalo v različnih krajih in sicer v Spetru Slovenov (občinski prostori), Hlodiču (osnovna šola), Dolenjim Tarbiju (v vasi) ter ... v hribih, pod ščitovi v Čneboli (Fojda). Občine Srednje, Špeter in Hlodič so že zagotovile vsoto možno podporo.

Organizacijski del «Mlade Brieze» je že v polnem teku: sto otrok mora biti zagotovljeni ležišča, hrano in higijske prostore. V prvi vrsti pa so seveda problemi pedagoško-didaktičnega značaja. Razprava je v tem smislu zelo živahna, saj imajo organizatorji posluh za vse poudarjene staršev, učiteljev in sploh vseh, ki želijo sodelovati, da bi letovanje čim bolj uspelo. Pripraviti je treba 25-dnevni (od 13. avgusta do 5. septembra, ker je desetim dnevom v Benečiji potrebno dodati še 15 dni počitnic ob morju) kulturni, rekreativni in telovadni spored, ki naj bi vseboval raziskavo, petje, risanje, tečajje slovenščine, igre in izlete, za ponovno odkritje kulturnih vrednot naše skupnosti.

Gre torej za izredno pomembno priložnost, da se ob sodelovanju mladih animatorjev vzgajajo otroci in usmerja njihova dejavnost, ne da bi bilo pri tem letovanje nič manj zabavno. Skratka neke vrste delovnih ... počitnic, ki sodijo prav gotovo med najbolj ambicioznimi, težavnimi in odgovornimi programi kulturnih organizacij, ki delujejo v Nadiških dolinah.

25.7.81

P. Škeriuk

BENEŠKI DNEVNIK

Videmski TO SKGZ se bo jutri sestal s krajevnim vodstvom PSI

ČEDAD — Teritorialni odbor SK GZ za videmsko pokrajino se bo jutri dopoldne sestal na sedežu društva «Ivan Trinko» s pokrajinskim vodstvom socialistične stranke in poslancem Fortunou.

Na tem informativnem srečanju bodo govorili o uresničevanju zahtev po globalni zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Posebno pozornost bodo posvetili odprtim vprašanjem beneških Slovencev.

Pc. dnevnik

24/07/1981

BENEŠKI DNEVNIK

V Špetru Slovenov razprava o problemih Nadiških dolin

Pri programiranju gospodarskega razvoja upoštevati prisotnost slovenskega življa

ČEDAD — Gorska skupnost Nadiških dolin posveča veliko pozornosti socio - ekonomskemu razvoju svojega ozemlja. V ponedeljek, 20. julija so o teh vprašanih razpravljali na odprti seji v Špetru Slovanov, ki jo je vodil predsednik gorske skupnosti Chiuch. Predstavniki skupnosti so izpostavili številne probleme, ki izhajajo iz gospodarske in socialne nerazvitosti tega območja glede na videmsko pokrajino in tudi glede na celotno ozemlje dežele Furlanije - Julijske krajine. Te ugotovitve potrjujejo podatki raziskave, ki sta jo pripravila gospodarska komisija SKGZ in SLORI iz Čedada.

Najpomembnejša znamenja te nerazvitosti so zmanjševanje absolutnega števila prebivalstva v Nadiških dolinah, zmanjševanje aktivnega prebivalstva, emigracija in tudi visoka povprečna starost prebivalstva. Te značilnosti povzročajo nadaljnjo odhajanje iz vasi, zmanjševanje produkcijskih možnosti, pomanjkanje delovnih mest in kot posledico tega, odhajanje mladih ter ustvarjanje težav za programiranje nadaljnjega gospodarskega razvoja.

Prav o teh vprašanih se je po uvodnih poročilih razvila živahna razprava. Razpravljavci so ta vprašanja še razširili in podčrtali potrebo, da morajo državni in deželni organi ter gorska skupnost čimprej sprejeti potrebne politične odločitve. Pri programiranju razvoja Beneške Slovenije je treba upoštevati zgodovinsko - kulturne značilnosti tega območja in številni udeleženci so se v tem okviru zavzeli za globalno zaščito slovenske manjšine.

Spregovorili so tudi o zastoju uresničevanja proste industrijske cone na Krasu in o možnostih, da bi uresničevanje te pobude prispevalo k razvoju celotnega obmejnega ob-

močja. Nato so še ugotovili, da mora prihodnji zakon o obnovi Furlanije vsebovati predpostavke za gospodarski razvoj gorskih območij.

Iz vsega tega lahko sklepamo, da bo imela razprava o načrtu za gospodarski razvoj Nadiških dolin pomembno politično vlogo, ker bodo v njej lahko sodelovale poleg uradnih tudi slovenske organizacije. Na srečanju v Špetru Slovenov so v ta namen ustanovili tudi posebno konzulto, ki bo nadaljevala z delom na tem področju.

V ponedeljkovi razpravi so med drugimi sodelovali pokrajinski svetovalec Petricig, župan iz Grmeke Bonini, deželni svetovalec Specogna, člani gorske skupnosti Patocletti, Flebus in Blasetič, predsed-

nik teritorialnega odbora SKGZ za videmsko pokrajino Černo in občinski odbornik iz Špetra Slovenov Qualizza. Razpravi je sledilo številno občinstvo iz Nadiških dolin, ki je s tem poudarilo pomen tega srečanja.

P. duvalnik
93/07/1981

PRVI LETOŠNJI ŠTEVILKI «QUALESTORIA»

ISTRI POSVEČENO GLASILO INŠTITUTA ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA

Na jesenskem srečanju zgodovinarjev v Vidmu bodo sodelovali tudi Ferenc, Biber, Clavora, Petricig in Qualizza

«QUALESTORIA» je trimesečni «Bilten Deželnega inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji - Julijski krajini» in njegovo drugo številko smo pred nekaj dnevi prejeli vsi njegovi naročniki, kot smo jo prejeli v glavnem redno vseh osem let, odkar izhaja, a se — žal — le redkokje prodaja, čeprav je vsebina vedno zelo tehtna in bogata ter pretežno tudi aktualna. Iz obeh letošnjih številka pa hočemo bralce našega dnevnika tudi tokrat opozoriti na tiste prispevke, ki neposredno ali posredno zadevajo našo narodnostno skupnost v deželi.

V prvi številki, ki smo jo preli že začetek aprila, objavlja Lufiana Ferrari, mlada tržaška italijanska zgodovinarica (ena izmed izredno redkih, ki obvlada slovensko), soavtorica obsežne publikacije STORIA DI UN ESODO — ISTRIA 1945-1956 (ki je povzročila v našem dnevniku lani zanimivo polemiko B. Babič - G. Miccoli in o kateri je obširno pisal v ljubljanskem Delu nato eden izmed naših vodilnih politikov v tistih letih na Koprskem, Julij Beltram, a oglašil se je v melonarskem tedniku (v lanskem marcu) s svojo strupeno protijugoslovansko besedo tudi njegov sodruženik Mario Dassovich), opis osemletnega delovanja primorske duhovščine — od 1920 do 1928 — na podlagi skoraj izključno slovenskih virov, predvsem iz «Zbornika svetnikov sv. Pavla» za leti 1920 in 1921. Toda že sama v predzadnjem stavku opozarja bralca, da je «problem preveč zapleten, da bi ga tu lahko vsestransko obravnavala». — Sledi — spričo lanske petdesetletnice — poseg prof. J. Pirjevca na lanskem oktobrskem srečanju tržaških in ljubljanskih zgodovinarjev v Trstu o bazovskih streljih v septembru 1930. Seveda avtor verjetno zaradi omejenega obsega ni mogel v zadostni meri upoštevati Čermeljovih spominov, Sardočevih četrtkovih srečanj in vsega, kar je o tistem procesu — t.j. o njegovem «zaključku» — pisal Jelincič v Jadr. kol. za leto 1961. Pač pa so tu najbrž prvič opravljeni rezultati Pirjevčevih raziskav v centralnem rimskem državnem arhivu. (Škoda, da pok. Henriquez ni nikoli izpolnil obljube, da bo za naš dnevnik napisal svoje spomine na srečanje na bazovski gibanji, kjer je bil — tako je zatrjeval komaj nekaj mesecev pred tragično smrtjo — osebno navzoč.) — Zanimiv je tekst apela južnotirolske NOVE LEVICE (Neue Linke — Nuova Sinistra) evropskim parlamentarcem v Strassbourgu. — Končno je potrebno opozoriti še na vsebino Valdevitovega sestavka o arhivu Deželnega inštituta, o njegovem nastanku in njegovih petih odsekih (Venezia Giulia, Friuli, mikrofilm, ilegalni tisk, fotoarhiv) vse samo za leta od 1897 do 1970: arhiv šteje skupno: 131 ovojnica (kuvert), 45 mikrofilmov in 96 ilegalnih tiskov. * * *

bili do tedaj last lastnice trboveljskih premogovnikov «Trifailer Kohlenwerk Gesellschaft». Oba sestavka o tem premogovniku sta kar precej obsežna — skoraj 50 strani. — Tudi avtor orisa istrskega kmetijstva L. Vanello, ki je že prej objavil v reški reviji «La Battana» študijo o «kolonizaciji in raznarodovanju v Julijski krajini», v zaključkih pripominja, da gre za «bežen oris in še negotovo analizo stanja okolja». — Naslov četrtega članka izpod peresa Lucia Lubiane «Il brigantaggio istriano» pa se nam zdi, da bi se najbolj primerno prevedel z besedo «rokovnjaštvo». Napisan je na podlagi podatkov v prvi vrsti tedanjega (1919-1930) hrvaškega in tudi slovenskega tiska v Jul. krajini.

Glede nadaljnjih «istrskih» prispevkov po sporoča uredništvo revije, da bodo v prihodnjih številkah objavljeni tudi naslednji: Elisabeth Barker, «L'opzione istrana: Obiettivi politici e militari della Gran Bretagna in Adriatico (1943-1944)». — Giampaolo Valdevit, «Politici e militari alleati di fronte alla questione della Venezia Giulia (giugno 1945 - luglio 1946)».

Gre torej za hvalevreden trud Inštituta in uredstva, saj so že doslej objavljeni rezultati raziskav omenjenih avtorjev brez dvoma prispevek odstranjevanju tistih pomanjkljivosti, ki so omenjene v uvodnem članku; toda ta ugotovitev vsiljuje tudi vprašanje: Mar ne bi bilo bolj logično, da bi bil Inštitut začel svoje istrske raziskave s prvimi leti po prvi vojni, t.j. s prvimi pojavi predhodnikov istrskega fašizma in s samimi, začetki tega, namesto z letom 1945, kar bi bilo hkrati v določeni meri logično nadaljevanje truda, ki je bil vložen v znameniti ciklus predavanj o fašizmu, antifašizmu in odporništvu v Jul. krajini novembra in decembra 1975?

V širši okvir te istrske številke spadata še članka Maria Pacorja in Furia Bednarza. Prvi kar precej obširno poroča o decembrski diskusiji leta 1978 pri študijskem marksističnem centru ZKS v Ljubljani o znani brošuri Dušana Kermavnerja «Temeljni problemi primorske politične zgodovine», ki je v polemiko potegnila tudi naš dnevnik, v Ljubljani pa so diskutirali: Fran Zwitter, Joža Vilfan, Karel Šiškovič, Janko Pleterski in drugi, in sicer okrog osrednjega vprašanja: romanja predstavnika tržaških slovenskih socialistov (dr. Josipa Ferfolje) v Benetke z ostalimi (irendentističnimi) delegati Trsta z nalogo, da povabijo zavezniško vojsko (italijansko), naj zasede mesto. (Morda ne bo odveč, da ob tej priložnosti omenimo, da je naš dnevnik že v prvih povojnih letih v polemiki s pok. Ferfoljo kar precej odločno obsojal njegovo «romanje» kot neopravičljivo.) Diskutirali pa so tedaj tudi o znameniti splošni stavki častniških barikad v

naši deželi s sodelovanjem Inštituta Giangiacomo Feltrinelli iz Milana; izšla bo Fogarjeva knjiga «Il movimento operaio monfalconese dalla prima alla seconda guerra mondiale; jeseni bo posvetovanje o odporništvu v Furlaniji z udeležbo italijanskih, jugoslovanskih in avstrijskih preučevalcev; pripravlja se sporazum med inštituti za zgodovino osvobodilnega gibanja iz Vidma, Ljubljane, Zagreba, Reke, Rovinja in Trsta za skupno objavljanje ene ali več zbirk «virov glede nekaterih ključnih vozič odporništvu in osvobodilnega gibanja».

Dalje je reviji objavljen zelo važen poziv Inštituta Odboru za obrambo vrednot odporništvu in demokratičnih ustanov v tržaški pokrajini in v vednost demokratičnih silam, o slabem stanju Rižarne. V pozivu se zahteva med drugim, da mora biti Rižarna «opremljena z vsem, kar je potrebno za vzdrževanje in čuvanje, predvsem pa da bi Rižarna postala zgodovinsko-izobraževalni muzej». — Sledi besedilo natečaja za zgodovinsko raziskavo delavskega gibanja v Trstu, ki smo ga objavili pred kratkim tudi v našem dnevniku.

Iz programa cikla pričevanj in intervjujev, ki ga pripravlja inštitut ob sodelovanju s prej omenjenim Odborom za obrambo vrednot odporništvu, navajamo, da je predvideno pričevanje Alojza Markovića v pogovoru z G. Fogarjem o «Življenju delavcev med Brdi in morjem» in pogovor z Vero Husu o «Življenjskih pogojih žensk med fašizmom, vojno in odporništvom».

Iz okvirnega načrta za letošnje jesensko študijsko srečanje v Vidmu 5., 6. in 7. novembra pa naj navedemo nekatere referate, ki so prav gotovo zanimivi za naše bralce:

Vittorio E. Giuntella, «Narodnostno vprašanje ob vzhodnih mejah v stališčih katoliškega sveta».

Paolo Spriano: «Narodnostno vprašanje ob vzhodnih mejah v stališčih in politični diskusiji sil zgodovinske levice».

Tone Ferenc: «Stališče OF do furlanskega osvobodilnega gibanja».

Ferruccio Clavora, Paolo Petricig, Marino Qualizza: «Zadržanje prebivalstva Nadiških dolin do narodnostnega vprašanja».

Giampaolo Valdevit: «Vprašanje ital.-jug. meje v politiki zaveznikov».

Dušan Biber: «Zavezniške misije v Slovenskem Primorju 1943-1945».

Reinhold Wagnleiter: «Angleško načrtovanje za zasedbo Avstrije 1944-1945 s posebnim ozirom na obmejno cono med Avstrijo in Jugoslavijo».

Faustino Nazzi: «Videmska kurija in prebivalstvo Nadiških dolin».

Teodoro Sala: «Vojaška ideologija in vojni antifašizem v Furlaniji (1939-1942)».

Ello Apih: «Vprašanje optiranja za Rajh v Kanalski dolini in na Trbiškem (1939-1942)».

V poročilu o predstavitvi knjige (2. junija v knjigarni «Rinascita») Ferdinanda Mautina «Ljudska vojna. Zgodovina garibaldinskih furlanskih formacij. Rokopis iz 1945-1946» beremo tudi naslednji podatek: «V poglavju o Porčinju kritizira avtor tudi ravnanje "Natisone" v pogledu "Osoppo" po nacističnem napadu konec septembra '44 in slovenske zahteve za prehod italijanskih enot v podrejenost IX. Korpusa, čeprav strogo presoja operativne sklepe "Osoppo" in stališče čakanja, ki ga je takrat navdihovalo.»

Za zaključek pa druga številka glasila Deželnega inštituta napoveduje, da bo prihodnje jesen organiziral — vsekakor hvalevreden — seminarski dan za razpravo o «vlogi, funkciji, prostoru in delovanju Inštituta v deželni stvarnosti osemdesetih let.»

STAN. RENKO

P. dnevnik
21/07/1981

bi ga tu lahko vsestransko obravnavala. — Sledi — spričo lanske petdesetletnice — poseg prof. J. Pirjevca na lanskem oktobrskem srečanju tržaških in ljubljanskih zgodovinarjev v Trstu o bazovskih streljih v septembru 1930. Seveda avtor verjetno zaradi omejenega obsega ni mogel v zadostni meri upoštevati Čermeljovih spominov, Sardečevih četrtkovih srečanj in vsega, kar je o tistem procesu — t.j. o njegovem «zaključku» — pisal Jelinčič v Jadrol. za leto 1961. Pač pa so tu najbrž prvič opravljeni rezultati Pirjevčevih raziskav v centralnem rimskem državnem arhivu. (Skoda, da pok. Henriquez ni nikoli izpolnil obljube, da bo za naš dnevnik napisal svoje spomine na srečanje na bazovski gnanji, kjer je bil — tako je zatrjeval komaj nekaj mesecev pred tragično smrtjo — osebno navzoč.) — Zanimiv je tekst apela južnotirolske NOVE LEVICE (Neue Linke — Nuova Sinistra) evropskim parlamentarcem v Strassbourgu. — Končno je potrebno opozoriti še na vsebino Valdevitovega sestavka o arhivu Deželnega instituta, o njegovem nastanku in njegovih petih odsekih (Venezia Giulia, Friuli, mikrofilm, ilegalni tisk, fotoarhiv) vse samo za leta od 1897 do 1970: arhiv šteje skupno: 131 ovojnica (kuvert), 45 mikrofilmov in 96 ilegalnih tiskov. ***

Štev. 2 revije pa je skoraj v celoti posvečena zgodovini Istre med obema vojnama z uvodnim člankom prof. Teodora Sala, ki mu sledijo štiri članki, in sicer: **Bon Gherardi:** «Fašistični režim v Istri (1925 - 1933). Politični, socialni in organizacijski aspekti». — **A. M. Vinci:** «Delavski pogoji in organizacija dela v rudniku Raša». — **A. Millo:** «La Società Carbonifera Arsa: finančni in industrijski razvoj (1923 - 1931)». — **A. Vanello:** «Istrsko kmetijstvo: okolje, lastninski in delovni odnosi (1923 - 1931)». — **L. Lubiana:** «Istrsko rokovnjaštvo po prvi svetovni vojni (1919 - 1930)».

Že v uvodnem članku se poudarja, da je pomembno dejstvo, da v italijanski produkciji študij o Istri manjkajo analogna sintetična dela o istrskem fašizmu, češ da spadajo našti članki v okvir tistih osnovnih smernic, ki so veljale za «Esodo» in se izražajo želja, da bi do samostojnih raziskav v rimskih arhivih prišlo tudi s strani hrvaških in slovenskih kolegov» (toda omenjamo zgled, ki sta ga dala nam samim ljubljanska zgodovinarja Milica Kacin-Wohinz in Tone Ferenc). Nato pa prav tam prof. T. Sala našteje nekatera «vozlišča», ki da jih terjajo raziskave tudi na daljši rok» in ki so: «guerra santa», «mi ali oni», pozivi na spopade na podeželju in v mestih, intervencije policije, ki so bile bolj grobe kot v Trstu, paraliza pokrajinske avtonomije. — Študija Silve Gherardi sloni «skoraj izključno na dokumentaciji rimskega centralnega državnega arhiva», kot poudarja sama avtorica in dodaja, da predstavlja «prvo sistematizacijo, ne povsem organsko in še manj dokončno».

Anna Maria Vinci, avtorica drugega članka, pa opozarja, da njeno delo «ilustrira v šečasni in odprti obliki prve rezultate raziskave, opravljene v tesnem sodelovanju z Anno Millo o raških premogovnikih...» — **Anna Millo** je namreč avtorica tretjega «istrskega» prispevka v tej številki revije in obravnava lastnika premogovnika, ki je bila družba SOCIETÀ CARBONIFERA ARSA, za katero takoj zapiše, da je bila «izraz finančnih interesov, ki imajo v Trstu svoje razvejane središče» in da je bila ustanovljena konec 1919 z namenom, da upravlja rudnike v Carpano — Vines, ki so

skave s prvimi leti po prvi vojni, t.j. s prvimi pojavi predhodnikov istrskega fašizma in s samimi, začetki tega, namesto z letom 1945, kar bi bilo hkrati v določeni meri logično nadaljevanje truda, ki je bil vložen v znameniti ciklus predavanj o fašizmu, anti-fašizmu in odporništvu v Jul. krajini novembra in decembra 1975?

V širši okvir te istrske številke spadata še članka **Maria Pacorja** in **Furia Bednarza**. Prvi kar precej obširno poroča o decembrski diskusiji leta 1978 pri študijskem marksističnem centru ZKS v Ljubljani o znani brošuri Dušana Kermavnerja «Temeljni problemi primorske politične zgodovine», ki je v polemiko potegnila tudi naš dnevnik, v Ljubljani pa so diskutirali: **Fran Zwitter**, **Joža Vilfan**, **Karel Šiško**, **Janko Pleberski** in drugi, in sicer okrog osrednjega vprašanja: romanja predstavnika tržaških slovenskih socialistov (dr. **Josipa Ferfolje**) v Benetke z ostalimi (iredentističnimi) delegati Trsta z nalogo, da povabijo zavezniško vojsko (italijansko), naj zasede mesto. (Morda ne bo odveč, da ob tej priložnosti omenimo, da je naš dnevnik že v prvih povojnih letih v polemiki s pok. Ferfoljo kar precej odločno obsojal njegovo «romanje» kot neopravičljivo.) Diskutirali pa so tedaj tudi o znameniti splošni stavki in o šentjakobskih barikadah v septembru 1910. Toda kljub časovni oddaljenosti ne bi obširnejša informacija o tisti diskusiji bila odveč tudi v tržaškem slovenskem tisku.

Drugi avtor — **Furio Bednarz** — pa objavlja kritične pripombe k v Rimu objavljenim rezultatom raziskave študijskega urada CGIL o organizacijski strukturi sindikatov s posebnim ozirom na našo deželo. Mnenja smo, da je vprašljiva nujnost objave teh precej obsežnih pripomb v glasilu zavoda za zgodovino osvobodilnega gibanja, v katerem doslej še nismo brali tako dolgega prispevka na pr. o Rižarni — vse kaže, da je bila večina žrtev iz Istre. — ki ni bila edini nacistični krematorij v Italiji, temveč tudi v sosednji Jugoslaviji.

Po ocenah štirih publikacij, med katerimi sta tudi Vincentinijeva «Partigiani friulani e giulini all'estero» (o njem smo v našem dnevniku že poročali) in «Komunistična partija Rijeke 1921 - 1924», piše **Galliano Fogar** (tajnik Instituta) precej izčrpno o «eni izmed tolikih neumnih in okrutnih italijanskih zadev, proti katerim se je treba boriti», in sicer o znani nezaslišani krivici, ki se je zgodila slovenskemu tržaškemu barkovljanskemu partizanu dr. **Igorju Deklevi**.

Iz poročila o letošnjem marčnem občnem zboru inštituta povzemamo predvsem podatek, da so bili ponovno izvoljeni v vodilni svet za predsednika in podpredsednika univerzitetnega profesorja **G. Miccoli** in **T. Sala**, za tajnika pa dr. **Galliano Fogar**, med tem ko je v 14-članskem svetu tudi **prof. Marta Ivašič**. — V predsednikovem poročilu pa je med drugim navedeno, da so lani izšle samo tri številke **QUALESTORIA** in dve knjigi: **G. Valdevit**, «Chiesa e lotte nazionali: il caso di Trieste 1850 - 1919» in že omenjeni **ESODO** izpod peresa skupine štirih avtorjev, ki da terja že ponatis, čeprav delo «ni vzbudilo tiste diskusije, ki bi ga važnost teme, izseljevanja iz Istre, zaslužila». Lani so se začela razna dela: široka raziskava o Istri med obema vojnama, študija o furlanski narodnosti: o gospodarstvu v Karpinji: o jug-ital. meji 1943-1947 na podlagi arhivskega gradiva v Washingtonu in Londonu: začelo se je zbiranje pričevanj o sporu med Kominformom in Jugoslavijo v

ženski med rasizmom, vojno in porništvom».

Iz okvirnega načrta za letošnje jesensko študijsko srečanje v Vidmu 5., 6. in 7. novembra pa naj navedemo nekatere referate, ki so prav gotovo zanimivi za naše bralce:

Vittorio E. Giuntella, «Narodnostno vprašanje ob vzhodnih mejah v stališčih katoliškega sveta».

Paolo Spriano: «Narodnostno vprašanje ob vzhodnih mejah v stališčih in politični diskusiji sil zgodovinske levice».

Tone Ferenc: «Stališče OF do furlanskega osvobodilnega gibanja».

Ferruccio Clavora, Paolo Petricig, Marino Qualizza: «Zadržanje prebivalstva Nadiških dolin do narodnostnega vprašanja».

Giampaolo Valdevit: «Vprašanje ital-jug. meje v politiki zaveznikov».

Dušan Biber: «Zavezniške misije v Slovenskem Primorju 1943 - 1945».

Reinhold Wagnleiter: «Angleško načrtovanje za zasedbo Avstrije 1944 - 1945 s posebnim ozirom na obmejno cono med Avstrijo in Jugoslavijo».

Faustino Nazzi: «Videmska kurija in prebivalstvo Nadiških dolin».

Teodoro Sala: «Vojaška ideologija in vojni antifašizem v Furlaniji (1939 - 1942)».

*Danes se v Beneški Sloveniji
poročita*

MARINA ČERNETIČ
in
DANIELE COLLE

Iskrene čestitke s strani
Mladinskega odbora
SKGZ

*Danes se v Beneški Sloveniji
poročita*

MARINA ČERNETIČ
in
DANIELE COLLE

Iskreno jima čestita
Zveza slovenskih
kulturnih društev

18. 7. 81

Polnerič

Tolminski upokojenci na obisku v Benečiji

Te dni so tolminski upokojenci priredili izlet po Slovenski Benečiji in Reziji. Obiskali so so Čedad, Humin, Pušnjo vas in Rezijo. Posebno jih je zanimalo, kako so si ljudje v teh krajih opomogli po katastrofalnem potresu pred petimi leti, in tudi kako žive ljudje v odmaknjeni Reziji.

Na povratku prek Nevejskega sedla so se odpeljali še k Belopeškim jezerom na drugi strani Mangarta ter skozi Kranjsko

goro in čez Vršič nazaj v Tolmin.

Zanimanje za obisk krajev, kjer žive beneški Slovenci in Rezijani, je bilo tako veliko, da se je za izlet prijavilo okrog 200 upokojencev, (za 4 avtobuse) med njimi tudi več 80-letnikov. Izlet k zamejskim Slovencem je bil v okviru praznovanja Dneva borca.

Tolminski upokojenci imajo za 22. julija v načrtu piknik na Šentviški planoti, za 22. avgusta pa izlet v Bazovico in Doberdob.

Prilomke urode, 17.7.1987

BENEŠKI DNEVNIK

PROF. POGORELČEVA V ŠPETRU SLOVENOV

Vztrajati pri narečju lahko služi asimilaciji

Sklepno predavanje na «Benečanskih kulturnih dnevih»

ČEDAD — Sklepno predavanje na «Benečanskih kulturnih dnevih» v Špetru Slovenov je imela prejšnji petek dr. Breda Pogorelec, profesorica stilistike in sintakse na filozofski fakulteti ljubljanske univerze. Prikazala je izčrpno in poglobljeno študijo stanja slovenskega jezika v Beneški Sloveniji.

Profesorica Pogorelčeva je poudarila, da je že leta 1974 na podobnem predavanju navedla dvojnost v slovenskem jezikovnem komuniciranju glede na notranje sporazumevanje v okviru ožje skupnosti (narečje) in v zunanjem sporazumevanju (standardni jezik), od tedaj pa se je marsikaj spremenilo, dvojnost se je v Beneški Sloveniji še povečala.

Izčrpno je nato prikazala težave,

ki nastajajo v sodobni družbi, ko se za sporazumevanje poslužujemo narečij. Dovolj je, da pomislimo na vsaj 40 narečnih govorov, ki jih imamo v sedmih osnovnih narečnih bazah, pa so nam razumljive meje takega sporazumevanje. Zgodovinski, družbeni in kulturni razvoj je pustil v jeziku neizbrisne sledi. Toliko bolj je to prišlo do izraza na območjih, kjer je slovenščina prišla v stik z drugimi jeziki; v Beneški Sloveniji je bila to italijanščina. Izključna obramba narečja bi lahko v takih pogojih služila le asimilaciji, saj ne bi koristila kulturnemu razvoju narečja temveč predvsem radikalizaciji «diglosije», ko se ob narečju poslužujemo tujega knjižnega jezika, ki postopoma izpodriva tudi rabo narečja. To ni hipotetična nevarnost, temveč se z njo soočamo vsak dan. Narečje služi skoraj izključno v družinskem krogu medtem ko je italijanščina v rabi v kulturnih stikih in v odnosih z javnostjo.

Profesorica Pogorelčeva se je ob tem поблиže pomudila pri rabi narečne in knjižne slovenščine v tisku. Za osnovo si je vzela predvsem «Novi Matajur», ki po njenih besedah igra pomembno vzgojno nalogo, saj bi lahko utrdil in razširil rabo slovenščine s sprejetjem raznih jezikovnih ključev s katerimi bi tudi narečne besede dobile širše razumljivo osnovo. Prav zato so take pobude v tisku spodbudne, saj bi lahko ob istočasnem gospodarskem, družbenem in kulturnem razvoju Beneške Slovenije omogočile tudi homogeni jezikovni razvoj, da bi jezik prešel ozke družinske in vaške meje in postal razumljiv na vsem ozemlju.

P. dnevnik
16/07/1981

Komunistična partija podpira zahteve za globalno zaščito Slovencev v Italiji

ČEDAD — Svetovalska skupina komunistične partije v deželnem svetu je slovenske manjšinske organizacije v videmski pokrajini zaprosila za srečanje, na katerem jih je podrobno seznanila s potekom razprave o manjšinah v deželnem svetu in o sprejemu potrebnih političnih akcij. Na srečanju, ki je bilo v Čedadu, so se predstavniki slovenskih organizacij in KPI pogovarjali tudi o koordiniranju nekaterih akcij, ki naj bi prispevale k izboljšanju sedanjega neugodnega položaja na tem področju, ki se je poslabšalo zaradi pomembnih nazadovanj v stališčih nekaterih političnih sil in še posebej krščanske demokracije.

V imenu delegacije slovenskih organizacij je spregovoril prof. Černo, ki je poudaril potrebo, da politične stranke razjasnijo svoje stališče do globalne zaščite slovenske narodnostne skupnosti in da se tudi zavezajo za sprejem potrebnega zakona. Obenem

se je zahvalil deželnim svetovalcem KPI za srečanje in izrazil željo, da bi prišlo do podobnih srečanj tudi z drugimi političnimi silami.

Načelnik komunistične skupine v deželnem svetu Pascolat, je zelo ostro ocenil razpravo o manjšinah in še posebej stališča nekaterih političnih sil, ki zavirajo sprejem globalne zaščite za Slovence v Italiji in ki nočejo priznati pravic beneškim Slovincem. Nato je postavil nekaj okvirnih predlogov. Najprej naj bi potrdili izbiro za sodelovanje na vseh področjih v okviru osimskih sporazumov. KPI namerava zahtevati tudi jasne in učinkovite ukrepe za gospodarski razvoj Beneške Slovenije in Kanalske doline in predstaviti v deželnem svetu resolucijo z zahtevo, naj vlada in parlament sprejmeta zakon o globalni zaščiti slovenske manjšine v Italiji.

Prav o tem vprašanju se je nato razvila živalna razprava, v kateri so poleg deželnih

svetovalcev Battella in Iskre sodelovali Crisetig, Clavora, Predan, Michelizza ter deželni svetovalec Zuanella in Cencig. Ugotovili so, da pomeni nejasna izjava predsednika vlade Spadolinija v razpravi o zaupnici nazadovanje glede na izjave prejšnjih predsednikov Forlanija in Cossige, ki sta se jasno zavzela za zaščitni zakon. Kot se je ugotovilo na srečanju, omenjeni seji deželnega sveta, bo lahko deželni svetovalec organ spregovoril tudi o tem vprašanju. Vse politične sile pa bi se morale zavzeti za sprejem zaščitnega zakona, za kar so se pripravljene boriti bodisi slovenske organizacije, kot tudi KPI. V deželnem svetu bo treba najti najbolj primerne poti, da bodo resolucije, ki jih bodo sprejeli, podprle vse demokratične sile in da bo njihova sprejema k sprejemu odločnejšega stališča deželnega sveta. To stališče pa bi prav gotovo pospešilo uresničevanje pravic Slovencev v Italiji.

PAVEL PETRICIG

16. 7. 1981

Polvernik

Stavba nekdanje vaške mlekarne v Bardu je spremenjena v muzej

Izvoz muzeološkega znanja

Muzejska zbirka v Bardu v Terski dolini je plod sodelovanja med goriškim muzejem in domačim centrom za raziskovanje kulturne dediščine.

Z otvoritvijo prejšnje nedelje (5. 7. 1981) je Goriški muzej iz Nove Gorice zaokrožil enoletno delo na postavitvi nove muzejske zbirke v Bardu v zahodni Benečiji. Osrednji del zbirke tvorijo predmeti ljudske kulture, ki so jih darovali prebivalci Barda in Sedlišč v letih 1972 in 1973. Takrat je bila tudi že postavljena prva muzejska zbirka v Bardu, ki so jo oskrbeli domačini sami, na pobudo prof. Viljema Černa in domačega Centra za kulturne raziskave. V potresu leta 1976 je bila zbirka uničena, večina predmetov pa poškodovana. Delavci Goriškega muzeja smo že pred dvema letoma prejeli iz Barda pobudo, da bi že zbrano gradivo preparirali in zbirko v celoti na novo zasnovali. Zaradi obremenjenosti in pomanjkanja finančnih sredstev je akcija stekla šele lani. Največje delo pri usposobitvi razstavnih predmetov sta opravila preparatorja Goriškega muzeja Mirko Šuligoj in Vanda Bratina. To delo je trajalo do konca junija. Sicer pa so pri sami pripravi gradiva in razstavnih prostorov občasno pomagale tudi ekipe študentov etnologije in domačini iz Barda. Grafično je zbirko oblikoval Boris Blaško.

Muzejska zbirka ima svoje prostore v nekdanji vaški mlekarni in sirarni. Nanjo že od daleč opozarja velik dvojezični napis: Museo etnografico — muzejska zbirka. Od štirih prostorov je eden namenjen skladišču neprepariranih muzealij, dva sta namenjena predstavitvi materialne kulture Barda in okolice ter prikazu zgodovinskega razvoja Benečije, nekdanja sirarnica pa bo, restavrirana, pričevala o danes že skoraj pozabljeni gospodarski dejavnosti — sirarstvu.

Jedro zbirke tvorijo že omenjeni predmeti ljudske kulture, ki smo jih v novi postavitvi predstavili v več tematskih sklopih. Prvi je kuhinja. Tu so: zaglavnik (čevedáu), skledniki, likalniki, kotliči, posodje, ognjiščne verige (čedenáci), tehtnice in ostali kuhinjski pribor. V istem prostoru se nahaja tudi zametek dokumentacijskega centra za študij razvoja Slo-

venske Benečije, s poudarkom na zahodnem delu, oziroma na Terski dolini. Na slikovnih panojih in na policah so razen kartografsko prikazanega zgodovinskega, etničnega in dialektološkega razvoja, prikazani številni pisani dokumenti o teh krajih. Upoštevani so italijanski in slovenski viri. V drugem razstavnem prostoru smo razvrstili muzealije, ki pričajo o gospodarskem življenju Barda. Tu je poljsko orodje, živinorejsko orodje, linija predelave ovčje volne, tesarsko, mizarsko in čevljarško orodje, lesena obuvala, ključavnice, skrinje, stoli itd. V istem prostoru je prikazana fotodokumentacija o potresu leta 1976. Fotografije so večinoma izbrane iz družinskih albumov, nekaj pa jih je tudi od poklicnih fotografov Dela in Primorskega dnevnika. To poglavje se zaključuje s fotografijami obnove in spisanimi viri o popotresnem življenju v Bardu (gradnja barak, hiš, slavnostna predaja hiš, ki so jih zgradile naše gradbene delovne organizacije).

Celotna zbirka šteje dobrih 300 muzealij, če ne štejemo dokumentov in fotografij. Okoli 100 predmetov pa je ostalo neprepariranih v skladišču. Posebna polica v sirarnici je namenjena predmetom, fotografijam in dokumentom, ki jih bodo prispevali bodoči darovalci. Muzej v Bardu ima za rojake v Benečiji velik kulturni in nacionalni pomen. Že to, da so zavestno zbrali in ohranili toliko predmetov ljudske kulture, priča o njihovi potrebi, da se tudi na področju tovrstne kulturne dediščine utrdi njihov avtonomni etnični status. Razen kraške hiše v Repnu in zbirke noš v Barkovljah, je Muzej v Bardu edina javnosti dostopna zbirka materialne kulture Slovencev v Italiji in druga, pri kateri so sodelovali muzejski delavci iz matične domovine. Za novogoriške muzealce (in s tem za vse slovenske muzejske delavce) pomeni muzeološka ureditev v Bardu tvorno konfrontacijo z italijansko muzeološko mislijo in s tem transferznanje in idej preko državnih meja.

NAŠKO KRIŽNAR

Primorske
novice
10. 7. 1981

P. dnevnik 9. 7. 81

v lta

9. julija 1981

Odgo

Odstop videmskega pokrajinskega odbora

VIDEM — Videmski pokrajinski odbor bo na prihodnji seji pokrajinskega sveta odstopil. To je pred dnevi sporočil predsednik odbora Englaro, kljub temu, da je pokrajinski svet z glasovi KD, PSI, PSDI, PRI, PLI in vzdržanjem fur-lanskega gibanja odobril letni proračun. Krizo na pokrajini so odprli, da bi v nov odbor vključili tudi socialdemokrate, ki so bili doslej le člani večine, ne da bi s svojimi možmi neposredno sodelovali v pokrajinski upravi.

Kmetijska razstava v Špetru Slovenov

ŠPETER — V okviru špetskega občinskega praznika sv. Petra in Pavla so prireditelji med drugim pripravili tudi uspešno razstavo obrtništvu, dejavnosti, ki so povezane s kmetijstvom in poljedelskih strojev. Razstava, katero je odprl deželni svetovalec in podpredsednik De Carli, je postavila v ospredje nekaj manj znanih dejavnosti prebivalcev Nadiških dolin.

V Bardu odprli etnografski muzej

Preteklo nedeljo so v Bardu v Terski dolini odprli muzejsko zbirko, v kateri so hranjeni številni predmeti, slike, dokumenti, ki pričajo, o delu, zgodovini in kulturi naših ljudi v tem delu Beneške Slovenije. Muzej ni na novo postavljen, saj je bil odprt že leta 1973, vendar je potres tri leta zatem podrl stavbo, v kateri je bilo shranjeno vse to bogastvo. Malo kasneje in po velikem prizadevanju domačina ter znanega kulturnega delavca Viljema Černa ter nekaterih drugih sodelavcev je bila Goriškemu muzeju v Kromberku izražena želja, da bi zbirko obnovili in dopolnili; to važno nalogo je prevzel kustos Goriškega muzeja prof. Naško Križnar, ki je celotno zbirko uredil in tudi razširil. Ta je nameščena v nekdanji mlekarni in je bilo zato potrebno njeno notranjost prilagoditi novemu namenu; na pročelju dvoje-

zični napis opozarja, da je v stavbi muzej, oz. zbirka, kjer se hranijo razni predmeti, predvsem oni, ki so jih v preteklosti uporabljali za gospodinska dela in kuhinjsko opremo, pa tudi za delo na polju. Nadalje so tu shranjeni številni dokumenti, zgodovinska pričevanja, skice, zemljevidi, fotografije in drugo gradivo; posebno bogata so pričevanja o potresu, ki je v tej občini in ostalih bližnjih krajih povzročil veliko škodo, fotografije tudi prikazujejo obnovitveno dejavnost v kasnejšem obdobju. Veliko je torej gradiva v tej zbirki, ki je prva take vrste v Beneški Sloveniji in ki prikazuje, kako je naš človek v teh krajih delal, živel in garal v preteklosti in tudi danes, skratka gre za veren prikaz življenja domačinov in njihove volje, da se ohranita bogastvo in prava podoba Terske doline.

Novi list, 3.7.1981

nici Ivo Jevnikar. V kratkem govoru je omenil tudi sedanje stanje prizadevanj za globalno zaščito in pa potrebo tesnega sodelovanja mladih pripadnikov slovenskega naroda, ki jih meje ne smejo ločevati. V imenu skupine Beograjčanov, ki so sodelovali pri prireditvi, je spregovoril Peter Damjanovič.

Kulturni spored je obsegal lutkovno predstavo Trdoglavček v izvedbi odseka KDZ »Lutke Mladje«, nastop Tržaškega mešanega zbora pod vodstvom Tomaža Simčiča in folklorno predstavo mladinske skupine iz Novega Beograda. Tržaški pevci in pevke so zapeli vrsto slovenskih in tujih

dalje na 8. strani ■

V NEDELJO V OKVIRU VAŠKEGA PRAZNIKA ŽITNJAKA

V Bardu odprli etnografski muzej

Gre za obnovljeno zbirko, ki so jo zasilno uredili že leta 1973, a jo je potres močno poškodoval

BARDO — Ohranjanje in prikazovanje bitnosti, življenja in porekla Beneških Slovencev, utrjevanje zavesti, da v Terski dolini od vedno živijo slovenski ljudje, ki se nočejo odreči svojim tradicijam in seveda tudi svojemu jeziku ne: to je misel, ki je vodila številne domačine Barda in Sedlišč, da so pred skoraj desetimi leti, v letih 1972 in 1973 zbrali številne predmete, slike, dokumente in druga pričevanja, iz katerih je mogoče razbrati, kako so tu ljudje nekdaj živeli in kako so delali. To bogastvo so neurejeno spravili v »etnografski muzej«, ki so ga odprli 1. julija 1973.

Potres je 6. maja 1976 uničil poslopje, v katerem je bilo spravljeno to bogato gradivo. Minilo je nekaj let, preden so začeli zbirko obnavljati in v nedeljo dopoldne so končno muzej ponovno odprli, tokrat v novi sodobni, protipotresno grajeni stavbi, z velikim dvojezičnim napisom na pročelju.

Ta, obnovljena zbirka je mnogo bogatejša od prejšnje predvsem glede na način, kako je postavljena. Gre za strokovno postavitev, za katero je poskrbel Goriski muzej iz Nove Gorice in konkretno kustos Naško Knižnar, ki je celotno zbirko uredil. Tako je muzejska zbirka, ki je od pretekle nedelje zopet na vpogled javnosti, edinstvena v Beneški Sloveniji, pa tudi bližnji italijanski kraji v ravnini ne razpolagajo s tako bogatimi zbirkami. Zbrano je, kot že rečeno, vsakovrstno gradivo: orodje za dela na polju in v hiši, od krampov in sekir do kolovratov in motovila, lončena in bakrena posoda, hišna oprema in še marsikaj. Dodano je tudi bogato dokumentacijsko gradivo: pisani dokumenti o zgodovinskem razvoju Beneške Slovenije s posebnim poudarkom na Tersko dolino in na Bardu, stare razglednice (vključno s tisto, ki prikazuje fašistični načrt za »torre littoria« v Bardu) in fotografska dokumentacija o potresu leta 1976 in o obnovi Barda in drugih vasi v občini. Skratka, muzejska zbirka posreduje tudi površnemu obiskovalcu dokaj jasno in verno podobo o tem, kakšna je bila ta vas v preteklosti in kakšna je danes.

Nedeljska otvoritvena slovesnost, ki je sodila v okvir praznovanja starodavnega praznika Žitnjaka in praznika Matere božje zdravja, se je pričela s kratkim nagovorom predsednice centra za kulturne raziskave Brune Čer, ki je še zlasti poudarila prizadevnost domačinov,

Ob otvoritvi je spregovoril tudi župan občine Bardo Giorgio Pisa, ki je poudaril izreden poudaril pobude, o kateri je dejal, da pomemben prispevek k sporazumu med narodi, seveda pa tudi zelo pomembna za spoznavanje zgodovine domačega kraja.

7.7.1981

P. Škeravnik

Prvi obiskovalci si ogledujejo muzej v Bardu

o/

Odprli muzejsko zbirko

(ve) — Pobuda za to zbirko je stara že nekaj let. Že leta 1972 je rojak iz Barda Viljem Černo dal pobudo za zbiranje starih predmetov, ki na svojstven način pričajo o nekdanjem življenju prebivalstva v Terski dolini in sploh v Beneški Sloveniji. Zbrali so že veliko gradiva, potem pa je lepe načrte preprečil potres. Šele letos so ob izdatni pomoči kustosov in etnologov Goriškega muzeja uspeli zbrati, restavrirati in zaščititi zbrano gradivo, ga popisati in predstaviti javnosti v prostorih nekdanje vaške zdaj prenovljene in v muzej — edini te vrste v Beneški Sloveniji — spremenjene mlekarni. V treh obnovljenih prostorih je za zdaj na ogled okoli 300 različnih etnografskih predmetov in zapiskov, ki dokazujejo, da v teh krajih živijo Slovenci že od naseelitve v 8. stoletju naprej. Tu je na enem kraju zbrano gradivo o razvoju Beneške Slovenije, s posebnim poudarkom na Tersko dolino, o nepre-

stanem mešanju več narodov (Slovencev Furlanov in Italijanov), spričo česar je tudi jezik ondotnih prbivalcev močno narečno obarvan.

Navdušenje vaščanov in podpora občinskih in pokrajinskih oblasti dajejo prebivalcem Barda še večjega poleta. Računajo, da bodo že v naslednjih letih zbrali toliko novega za odkrivanje življenja v preteklosti tako pomembnega gradiva, da bodo morali preurediti v razstavne prostore tudi preostali del poslopja.

Gradivo za muzejsko zbirko so zbrali vaščani dveh vasi Barda in Sedlišča, strokovno pa so ga ovrednotili in uredili novogoriški muzejski delavci, predvsem ima veliko zaslug pri tem delu kustos Naško Križnar. Vendar delež slovenske in jugoslovanske družbe ni samo v strokovni ampak tudi v finančni pomoči — kulturna skupnost Slovenije je za ta namen dala 60 tisoč dinarjev pomoči.

Primorske novice, 7. 7. 1981

SLIKARSKI NATEČAJ O NADIŠKIH DOLINAH

Prvo nagrado je prejel slikar Tarcisio Mecchia

ČEDAD — Združenje beneških umetnikov je v okviru praznovanja sv. Petra in Pavla pripravilo slikarski natečaj «Slike iz Nediških dolin», na katerem je sodelovalo 72 umetnikov iz Furlanije, Gorice, Trsta, Slovenije in Koroške.

Najboljša dela so 27. junija razobesili v Beneški galeriji. Otvoritve razstave in nagrajevanja najboljših del se je udeležilo veliko število obiskovalcev in umetnikov.

O pomenu prireditve je spregovoril Silvano Zompicchiatti, ki je poudaril, da je bil ta natečaj namenjen spoznavanju Nediških dolin, medsebojnemu spoznavanju in želji po iskanju duhovnih vrednot s pomočjo umetnosti.

Nato so prebrali sklepe ocenjevalne komisije, ki so jo sestavljali slikarja Colò in Travagnacco, kritik Rener, «designer» Rosina Zufferli in Pavel Petricig. Prvo nagrado je prejel slikar Tarcisio Mecchia iz Basaldelle (Videm), drugo nagrado sta si razdelila slikarja Švara iz Trsta in Tuta iz Nove Gorice, tretjo nagrado pa je prejel Giorgiutti iz Savorgnana del Torre (Videm).

Komisija je pohvalila tudi naslednje umetnike: Benetik (Avstrija), Camuzzo (Videm), Costantinis (Manzano), De Vora (Špeter Slovenov), Fabbro (Oleis), Feruglio (Videm), Jacuzzi (Čedad), Kralj (Trst), Lesa (Koloredo), Pol (Videm), Prestento (Corno di Rosazzo), Rot (Tolmin), Šturm (Kobarid) in Zanella (Basaldella).

Nekaj nagrad so podelili tudi mlajšim udeležencem natečaja. Za vrtce je bila nagrajena Marjana Debeljuh iz Trsta, za osnovno šolo Simonetta Succaglia iz Rualisa in Loredana Vogrig iz Čedada, za nižje srednje šole Daniele Gasparinetti in Gloria Sebastian iz Vidma.

Ob tej priložnosti so umetniki darovali predsedniku Združenja beneških umetnikov Giovanniju Vogrigu umetniško plaketo. K uspehu zanimive kulturne prireditve so prispevali dežela, pokrajina, gorska skupnost in številne občine iz Nediških dolin, ter razni inštituti.

Dvanajst fotografov o beneških dolinah

ŠPETER SLOVENOV — Fotografski skupini študijskega centra «Ne-

diža» in kulturnega društva «Rečan» sta organizirali v okviru sejma sv. Petra in Pavla fotografsko razstavo na temo «Nediška in Rečanska dolina».

Na razstavi so sodelovali naslednji fotografi: Lucio Vogrig, Graziano Podrecca, Gabriella Pecchia, Rosetta Mattieligh, Pavel Petricig, Boris Balbi, Alberto Dorbolò, Paolo Caffi, Eddi Bergnach, Roberto Venturini, Renzo Ruclì in Francesco Coren. Fotografi so z razstavljenimi fotografijami predstavili širšo podobo Nediške in Rečanske doline.

Razstava je bila obenem tudi zaključna prireditev ob koncu nekajmesečnega fotografskega tečaja, ki ga je vodil profesor umetniškega inštituta iz Vidma, Riccardo Toffoletti.

Razstavo so popestrili še s predvajanjem diapozitivov na isto temo.

Razstava slikarke Daniele Ronchi

ŠPETER SLOVENOV — Praznik sv. Petra in Pavla so v Špetru Slovenov proslavili tudi z otvoritvijo v avli krajevne nižje srednje šole retrospektivne razstave slikarke Daniele Ronchi. Na otvoritvi je v imenu Združenja beneških umetnikov in pokrajinskega odbornika Pelizza spregovoril profesor Pavel Petricig. Sodelovala sta tudi pevski zbor CAI iz Čedada in mladi harmonikar Ezio Qualizza.

Daniela Ronchi je na razstavi predstavila približno petdeset slik.

d. f. 1987

V Bardu odpirajo obnovljeno in razširjeno muzejsko zbirko

Slovesnost bo v nedeljo, 5. julija - Na ogled preko 300 predmetov ljudske materialne kulture iz Barda in krajev Terske doline ter precej dokumentarnega gradiva - Pri ureditvi zbirke sodeloval novogoriški muzej

V nedeljo, to je 5. julija, bo v Bardu v Terski dolini slovesnost, ki bo spričo svojih kulturnih, političnih in narodnostnih razsežnosti važna za celotno našo skupnost v Italiji. Odprli bodo namreč obnovljeno in razširjeno muzejsko zbirko, ki je sad neumornega prizadevanja znanega družbeno-političnega delavca Viljema Černa ter etnologa Goriškega muzeja v Kromberku prof. Naška Križnarja. O novi ustanovi, ki bo prva take vrste v Beneški Sloveniji je za naše bralce nekaj podrobnosti in značilnosti posredoval prof. Križnar, ki je sicer zelo zaposlen z zadnjimi pripravami za otvoritev zbirke.

Prvotno zbirko so v Bardu ustanovili že pred letom 1973, vendar je ob potresih leta 1976 razpadla,

tako da ni bilo več upanja za njeno obnovo. Dve leti pozneje pa so prof. Černo in sodelavci posredovali Goriškemu muzeju željo, da bi zbirko obnovil, jo dopolnil in preuredil ter tudi razširil, da bi s tem lahko še povečala svojo vlogo. Muzej je pobudo sprejel in jo takoj začel izvajati, pri čemer je najvažnejše strokovno delo opravil kustos prof. Naško Križnar ob sodelovanju posameznikov iz Barda.

Zbirka — napisana na pročelju poslopja bosta v slovenščini in italijanščini — bo nameščena v nekdanji mlekarni. Gre za solidno in moderno zgradbo katere notranjost so morali seveda prilagoditi novemu namenu. Oddelki bodo med seboj povezani oziroma se bodo muzealije medsebojno pogojevale. Priказanih bo več kot 300 predmetov ljudske materialne kulture naših rojakov iz Barda. To so zlasti predmeti, ki so jih uporabljali bodisi za gospodinjstva dela oziroma opremo kuhinje, kot tudi poljedelska in druga orodja. Nadalje bo v posebnem prostoru zbranih veliko dokumentov iz raznih virov, o zgodovini Barda ter tudi zahodnega dela Beneške Slovenije. Gre za pismena in druga pričevanja, zemljevide, skice, fotografije in podobno dokumentarno gradivo. Posebno natančno bodo predstavili fotografije in druga pričevanja o potresih, ki so leta 1976 skoraj popolnoma uničili Bardó kot tudi druga območja v Benečiji. Sledilo bo gradivo, ki ponazarja obnovitvena dela. V muzejskem posloppju pa bodo na voljo tudi police, miza in drugi pripomočki, ki bodo rabili za tiste, ki bi morda na prizorišču samem, to je v muzeju, preučevali preteklost, utrip ter narodnostni značaj Barda ter sploh Terske doline in Benečije.

Prof. Križnar poudarja, da bo muzejska zbirka v ponos rojakov v Benečiji kot tudi nov dokaz pomoči matične domovine pri narodnostnem osveščanju tamkajšnjih Slovencev. Ustanova naj bi spodbudila nadaljnje osveščanje, ki zaostaja za prosvetljenostjo denimo rojakov v Nadiških dolinah. Zbirka bo delovala v okviru Centra za

kulturne raziskave v Bardu, ki bo tako omogočil prepletanje preteklosti s sedanostjo oziroma potrebami našega časa. V Goriškem muzeju ob otvoritvi zbirke opozarjajo na sodelovanje domačinov pri pobudi, sodelovanje ki je bilo veliko zlasti v zadnjem času. Hkrati pa poudarjajo tudi bistveno vlogo, ki jo je pri uresničitvi pobude imel prof. Viljem Černo, sicer občinski svetovalec Socialistične stranke v Bardu ter predsednik Teritorialnega odbora SKGZ za videmsko pokrajino.

3.7.1981

P. Šteblik

2. SLIKARSKI EX TEMPORE NA TEMO „PODOBE NADIŠKIH DOLIN“

Rudi Benetik dobil 4. nagrado

Soboto 27. junija 1981 je prejel naš mladi likovni umetnik Rudi Benetik (doslej še samouk) v Beneški galeriji v Špetru (San Pietro al Natisone) 4. nagrado društva beneških likovnih umetnikov. Med 6. in 21. junijem je Društvo beneških likovnih umetnikov priredilo 2. slikarski ex tempore, na katerem so sodelovali umetniki iz Italije, Slovenije in Koroške. Skupno jih je letos sodelovalo 74, med njimi tudi profesorji umetniki. Posebej so se ex tempora udeležili tudi otroci, ki obiskujejo otroške vrtce, osnovno šolo ali nižjo srednjo šolo. Del razstave, ki bo odprta še do 5. julija, sestavljajo torej tudi dela otrok, ki so bila posebej nagrajena.

Ob treh zaporednih sobotah in nedeljah so imeli umetniki možnost izdelati eno ali več slik. Izбира teme je bila povsem prosta, prav tako tudi tehnika. Dela pa niso smela biti večja kot 100 cm. Slike so umetniki anonimno oddali, ocenila pa jih je kvalificirana žirija, v kateri so bili med drugim strokovnjaki kot G. Tavagnacco, A. Colo in R. Zufferli. 4. mesto našega mladega rojaka štejemo lahko kot izredno lepo uvrstitev med tako sposobnimi izučeni umetniki in samouki.

Prvo nagrado je dobil Tarcisio Mecchia iz Vidma, drugo sta si delila Desiderio Švaro iz Trsta in Klavdij Tuta iz Nove Gorice, tretjo pa je dobil Remigio Giorgintti z okolice Tarcenta. Prvim petim so podelili zastopniki deželni in pokrajinski javni ustanov trofeje in pokale. Vsi likovni umetniki pa so prejeli še diplomo o udeležbi.

Rudi Benetik si je izbral na temo „Podobe iz Nadiških dolin“ motiv v hriboviti vasi Clastra, ki jo je leta 1976 zrušil potres. S svojevrstno lakovsko tehniko je na iverni plošči upodobil ruševine iz te vasi, vendar pa ne na tradicionalni način, ki je prevladoval med udeleženci, temveč avantgardistično, kakor sam pravi.

Razstavo v Špetru bodo zaključili v nedeljo 5. julija ob 20. uri.

Slovenski Vestnik, 3. 7. 1981

Praznik ob odprtju muzeja v Bardu

V Bardu v Beneški Sloveniji bo v soboto in nedeljo praznik «Svete Marije od zdravja», kot piše v delno dvojezičnem letaku krajevne Pro loco. Program predvideva v soboto ob 18. uri odprtje kioskov in nato ples, v nedeljo pa otvoritev etnografskega muzeja, koncert goriške skupine «Nova misel» in nastop folklorne skupine iz Rezije, zvečer pa ples.

2.7.81

Rd.

**Podpora dijakom
ki so obiskovali šole
v videmski pokrajini**

Videmska pokrajinska uprava je sprejela sklep, upoštevajoč nekatera pravila deželnih zakonov, da bo plačala prevozne stroške tudi dijakom, ki imajo bivališče izven videmske pokrajine, so pa študirali v šolah s sedežem v Furlaniji. Zato imajo pravico do delne ali celotne povrnitve, prevoznih stroškov tudi tisti dijaki iz raznih krajev Goriške, ki so študirali v Vidmu, Čedadu, Palmanovi ali drugih krajih.

Zainteresirani dobijo pojasnila na pokrajinski upravi v Vidmu ali na pokrajinski upravi v Gorici.

1.7.1987

P. Obenull

BENEŠKI DNEVNIK**Nagradili so udeležence
natečaja «Moja vas»**

ŠPETER SLOVENOV — «Moja vas nie velika ne majhana. Se kliče Gorenj konac.» Tako se pričeneja kratki spis male Michele iz Marsina, ki ga je napisala za letošnji natečaj «Moja vas» in ki so ga organizatorji nagradili tudi s tem, da so ga uvrstili v izbor prispevkov objavljenih v posebni brošuri z istoimenskim naslovom.

Nagrajevanje tisto «ta pravo» z diplomami in izredno bogatimi darili, pa je kot običajno bilo v Špetru Slovenov na praznik, ki je nekdanj slavil zgolj vaškega patrona.

Kot se spodobi za vsak pristni «senjam» je njegov pričetek oznajjala godba na pihala, tokrat je za to poskrbela čedajska godba, za njo pa so najprej v vasi nato pa še na prireditvenem prostoru mladinske folklorne skupine iz Ukev z gorenjskimi plesi in iz Rablja s spletom furlanskih in gorenjskih plesov.

V drugem delu kulturnega sporeda, ki je bil kot tudi nagrajevanje v telovadnici špeterske srednje šole, pa sta nastopila beneška pevski zbor «Pod lipo» in «Rečan». skupina «Narodna klapa», duet Checco in Ana ter Luciano Chiabudini

in Giuliano Qualizza v krajšem zabavnem skeču.

O pomenu natečaja, ki se ga udeležujejo slovenski otroci iz Benečije, iz Režije in Kanalske doline, in tudi tisti, ki so se s starši izselili, pa je spregovoril glavni pobudnik natečaja samega Pavel Petričič, predsednik študijskega centra «Nediža», ki je že osem let nosilec literarno-likovnega natečaja «Moja vas».

Namen natečaja je seveda ta, da bi se otroci naučili v besedi in risbi podajati vtise iz svojega vsakodnevnega življenja, vendar je izredni pomen «Moje vasi» v tem, da jim nudi edino priložnost, da se lahko izražajo v govorici, ki se je smejo naučiti samo doma ali na posebnih tečajih, kajti slovenščina v videmski pokrajini še nima polnopravnega vstopa v šole.

Tudi na takšen natečaj kakor je «Moja vas» šolske oblasti niso pristale, pač pa je k pobudi osebno pristopilo več šolnikov in seveda slovenska društva. Zagovarjajo jo tudi nekatere občinske uprave, to je na nedeljski prireditvi potrdil špeterski župan Marinig, pohvalno pa se je o njej izrazil tudi predsednik deželne sveta Furlanije-Juljske krajine Mario Colli.

O svojem rojstnem kraju ali o kakšnem zanimivejšem dogodku, je letos v verzih ali prozi, pisalo približno 250 osnovnošolcev in dijakov nižje srednje šole. Od teh so organizatorji izbrali pet krajših prispevkov, ki so jih mladi avtorji podali na nedeljski prireditvi. Paola iz Osojan v Režiji je pripovedovala o «dujačesi», to je o lepi ženi, Manuela iz Ukev v Kanalski dolini je svoj prispevek «Pr Garienne» kar zapela, domačinka Arianna je govorila o luni, Samantha iz Premarjaga o nagajivi sestrici, Stefano iz občine Podbonesec pa o lastnem botru.

Diplomo za udeležbo in bogato darilo, nekatera darila, ki so jih prispevale razne ustanove in uprave so bila celo prerazkošna, kakor je med nagrajevanjem dejal Pavel Petričič, pa so dobili vsi. Posebno nagrado «Moja vas» je prejela tudi Ada Tomasetig, ki je zbrala in uredila trideset slovenskih narečnih pravljic iz okolice Špetra. Pod naslovom «Pravce mojga tat in moje mame» je knjižico, ki sodi v zbirko «Zvezkov Nediža», izdalo Založništvo tržaškega tiska.

Študijski center «Nediža» se torej ob zaključku osmega natečaja «Moja vas» lahko «ponaša» kar z dvema publikacijama: prva priča o literarnih poskusih otrok v domači govorici, ki ji uradni krogi še vedno osporavajo kakršnekoli veljavnost, druga pa je številčno skromen prikaz bogatega ljudskega izročila, obe pa skušata ustvariti trdne osnove za kulturno rast Slovencev v videmski pokrajini. (bp)

Rp. dnevnik

Beneški Birtičevi harmonikarji z uspehom gostovali v Kobaridu

V nedeljo, 14. t.m., so najmlajši harmonikarji iz Benečije nastopili v Kobaridu, komar so se podali svojimi starši, družinskimi člani in prijatelji. Šlo je za nastop, ki so ga v okviru sodelovanja glasbenih šol Tolmin-Kobarid in glasbene šole Antona Birtiča iz Benečije, organizirali Glasbena šola Tolmin - Kobarid, SZDL Tolmin, Temeljna kulturna skupnost občine Tolmin - Kobarid in Odbor za kulturne prireditve v Kobaridu. Ob veliki udeležbi ljudi z obeh strani meje je goste iz Benečije pozdravila kulturna animatorka Mila Uršič iz Kobarida.

Prvi del nastopa so izvedli gojenci iz Kobarida in Tolmina, dru-

gi del Skupina za izrazni ples iz Kobarida, tretji del pa mladi godci iz Benečije pod vodstvom glasbenega pedagoga Antona Birtiča iz Mečane, ki že dolgo let vzgaja mladi beneški glasbeni rod. Z zgoščeno strokovno besedo je nastopajoče učence iz Tolmina in Kobarida napovedoval predstojnik glasbene šole v Tolminu prof. Pavle Kalan. Medtem ko so gojenci — domačini nastopili posamezno in v dvoje na violini, harmoniki in klavirju, so beneški otroci nastopili samo s klavirsko harmoniko, ki je pri Benečanih najbolj razširjen in priljubljen instrument. Birtičevi učenci so za to priložnost nabrali v spored ljudsko blago iz glasbe-

ne zakladnice beneških ljudi v priredbah raznih avtorjev, v spored pa so uvrstili tudi furlansko domoljubno pesem «O ce bjel cisiel a Udin» (Kako lep je videmski grad). Tako so Birtičevi orkestralni skladbici Polmad, sledile ljudske Na planincih in potem v dobro akustični dvorani kobariskega kulturnega doma «Jesenski valček» v izvedbi komaj 10-letne Sabine Trinko iz Ruona in «Prva polka» 16-letnega Stefana Qualizze iz Čedad. Oba mlada izvajalca sta tudi avtorja obeh skladbic. Nastop se je končal z beneškima ljudskima motivoma Štirje fantje špilajo in Preuzke so stazice pod vodstvom Antona Birtiča.

Temu prvemu skupnemu nastopu gojencev z obeh strani severnega dela naše meje je prinesel pozdrav predstavnik beneško-slovenskih organizacij, glavni urednik Novega Matajurja, Izidor Predan.

Na koncu prireditve, ki jo je številno občinstvo pozdravilo z navdušenim odobravanjem, je Temeljna kulturna skupnost občine Tolmin v osebi prof. Kalana podelila mladim glasbenikom iz Benečije spominske diplome, dirigentu in glasbenemu učitelju Birtiču pa šopek cvetja in knjigo «Zakladi Slovenije». Sama prireditev je izzvenela v lep in spodbuden dokaz sodelovanja ob meji med ljudmi iste krvi.

A. B. M.

Mladi harmonikarji iz Beneške Slovenije

Pr. dnevnik
24/06/1981

Družino Brune in Giancarla Strazzolinija je osrečilo rojstvo male

GIULIE

Srečnima staršema iz srca čestitajo kolegi agencije Alpe Adria.

OKROGLA MIZA O MANJŠINAH V F-JK

Furlani in Slovenci v osemdesetih letih

**Profesor Pavel Petričič predstavil prizadevanja
slovenske manjšine za dosego pravne zaščite**

VIDEM — Kaj se obeta furlanski in slovenski manjšini v osemdesetih letih? To je bilo osrednje vprašanje okrogle mize, ki so jo predsednično pripravili v okviru praznika komunističnega tiska v Vidmu. Profesor Pavel Petričič je glede Slovencev dal zelo jasn odgovor, ki je dobil svojo potrditev na zadnjem občnem zboru Slovenske kulturno-gospodarske zveze. Slovenska manjšina se namreč namerava se naprej boriti po dveh linijah. Posebno pozornost namerava posvečati lastnemu notranjemu razvoju, ki naj bi se odražal v krepitvi narodnostne

zavesti in s tem tudi zavesti o lastni biti. V teh prizadevanjih bi morala dobiti Beneška Slovenija posebno mesto. Slovenska narodnostna skupnost namerava obenem nadaljevati tudi boj za priznanje tistih osnovnih pravic, ki jih zagotavljajo italijanska ustava in razni mednarodni sporazumi, ki jih je ratificiral italijanski parlament, med katerimi je tudi osimski sporazum. Pri tem pa bo treba ustvarjati tudi primerho ozračje, ki bo naklonjeno sprejefju in nato uresničevanju globalne zakonske zaščite za slovensko manjšino.

Profesor Gianfranco Ellero, ki je vodil okroglo mizo, je med drugim dejal, da je v sedemdesetih letih vprašanje zaščite etničnih manjšin (slovenske in furlanske) dobilo odziv v javnem mnenju. V osemdesetih letih pa bi morala ta prizadevanja obroditi bolj stvarne sadove. Sicer pa je plastično prikazal, da so vsa prizadevanja za dosego pravnega varstva speljana v hrib.

To je bilo razvidno tudi iz poročila komunističnega poslanca Arnalda Baraccettija, ki je predstavil delovanje komunistične partije za dosego zakonske zaščite obeh manjšin. Pravno varstvo za furlansko manjšino naj bi bilo zaobseženo v okvirnem zakonu za vse etnične manjšine v Italiji, osnutek za tak zakon so že predstavili KPI, PSI in PR. Zaradi specifičnega položaja slovenske manjšine v Furlaniji - Juljski krajini pa bi ji bilo treba zagotoviti globalno zakonsko zaščito s posebnim zakonom. V razpravi so spregovorili še predstavniki krščanske demokracije Diego Carperedo, PSI Angelo Ermano, furlanskega gibanja Roberto Iacovissi, PSDI Gino di Caporiacco in deželni svetovalec KPI Nereo Battello ter tajnik pordenonske federacije KPI Gasparotto.

Pr. dnevnik
24/06/1981

